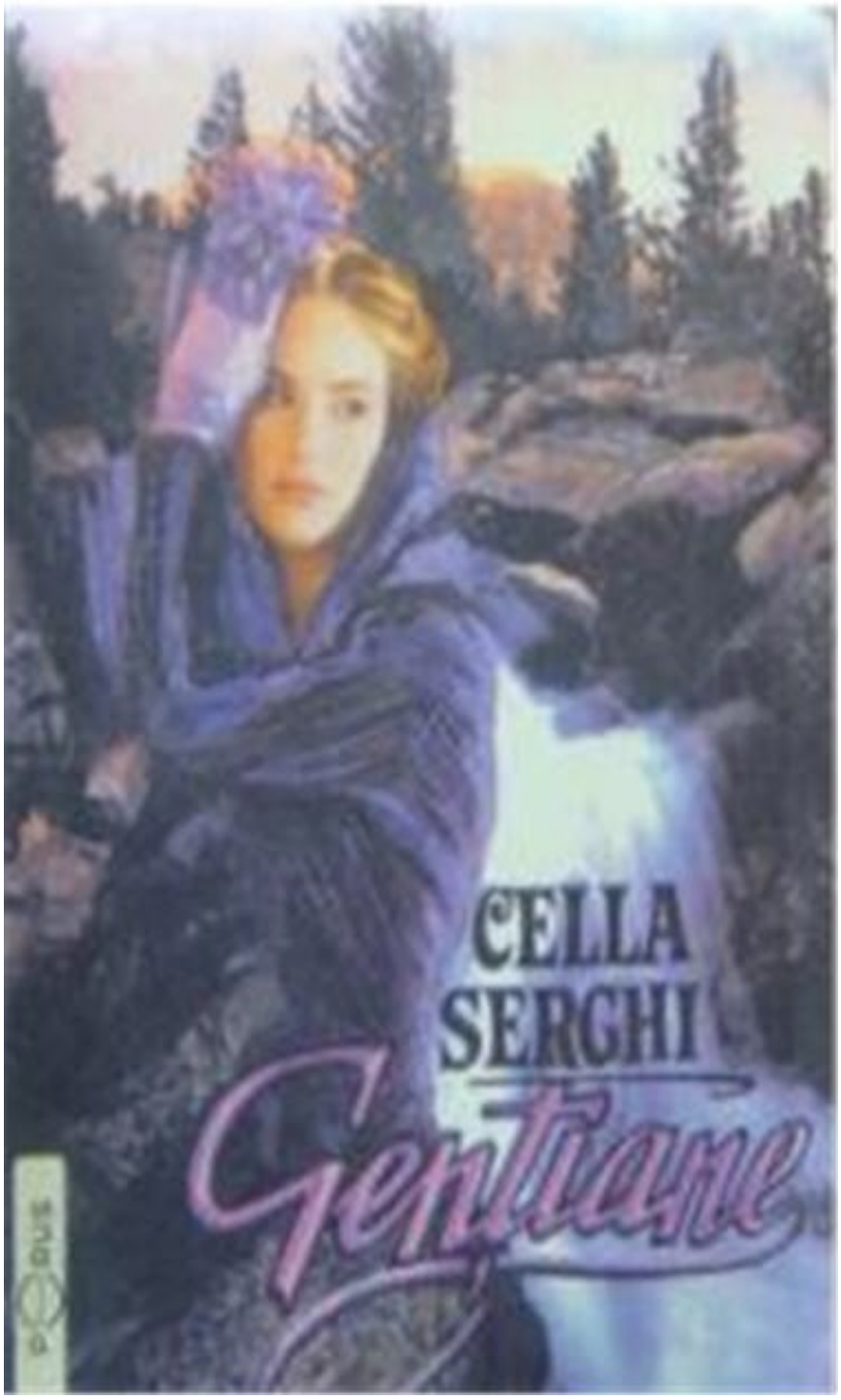
CELLA
SERGHI
Gentiane

Toate drepturile acestei
ediţii sînt rezervate
EDITURII PORUS

CELLA SERGHI

GENŢIANE

Ediţie definitivă

EDITURA PORUS 1991
Coperta: Gh. Baltoc

I.S.B.N.:973-9127-20-7

Oh! Ma mémoire!
Avons-nous assez
navigué,

Dans une onde mauvaise
a boir

Avons-nous assez voyagé
De la belle aube au triste
soir.

Guillaume Appollinaire

Ah! Memoria mea!
Am navigat destul,
Într-o undă rea la gust
Am călătorit destul

Din frumoşii zori pin’la trista
seară.

…Fireşte, cartea Genţiane este cu cheie, aşa cum au fost toate romanele, bune sau rele, la vremea lor. Vine un timp cînd dispar autorii, cînd se spulberă epoca. Atunci supravieţuiesc romanele care au adus în fluviul lumii sensibile vibraţia unei idei sau a unei pasiuni…

N. CARANDINO

Tribuna, 17 noiembrie 1971

PARTEA ÎNTÎI

Motto:

Cui non riderunt parentes.

(copii) cărora părinţii nu le-au
zîmbit.

1

Colegii se îmbulzeau în jurul ei.

— Bravo, Rada, ai luat examenul!

Era aprinsă la fată, bătăioasă.

— N-am cîştigat la loterie!

— Examenul e o loterie, orice ai vrea să spui.

— Şi cei trei ani de muncă, ce sînt?

Pe scenă, nefardat, chipul ei de ţărancă bălaie părea spelb. De aproape, îi regăseam fruntea boltită, faţa cu reliefuri sculptate, pielea cu reflexe sidefii. Parcă din fiecare unghi bătea altfel lumina pe obrazul ei. Părul, legat de o parte şi de alta a urechilor, ca două pământufuri de ras, lucea în diferite nuanţe aurii şi-i dădea un aer copilăros şi agresiv. Ochii, apoşi, aveau culoarea lacului în care se oglindesc frunzele, pe care îl înverzesc algele. Gîtul se întindea ca un nufăr, cînd vrea să ajungă la suprafaţa apei. Sînii, strînşi prea tare de pieptarul rochiei, se umflau de parcă inima obosită, după urcuş, îşi căuta ritmul obişnuit. Încinsă cu un cordon de catifea neagră, talia era îngustă şi rochia verde se înfoia pe un jupon scrobit. „Nu ştie să se îmbrace, spunea Agata „n are pic de gust şi calcă apăsat, ca un căluţ de munte!” Acum, cu tocuri înalte, părea mai zveltă, iar autoritatea cu care strigase studentului: „Jos de pe scenă, Florea, am să joc eu rolul tău”, îmi tăiase respiraţia.

— Mi-a plăcut curajul dumitale, i-am spus, lăsîndu-i libertatea de a mă recunoaşte sau nu!

— Nu ştiu dacă se poate numi curaj.

— În orice caz ai jucat o carte mare! interveni Lia, ostilă.

— Mi-am jucat viaţa.

— Sacrificîndu-l pe Florea?

— Are proptele, altfel n-ar fi îndrăznit să

vină la examen direct de la cîrciumă.

— Eşti totdeauna bine informată!

— Mă informează mirosul de ţuică. Florea trăznea!

— Nu era un motiv să-l faci de rîs.

— N-avea dreptul să-mi dea peste cap examenul.

— Ai sărit peste cal, Rada.

— Eram în plină cursă. Săream peşte obstacole. Nimeni n-avea dreptul să-mi stea în cale. Nimeni…

Ochii îi sticleau de furie reţinută. Şi parcă ar mai fi vrut să spună ceva, cînd apăru o fată cu părul scurt, auriu, graţioasă, fragilă şi albă, ca o figurină de porţelan. Ochii rotunzi de culoarea pervinţei împrăştiau o lumină albăstruie pe fata ei de copil.

— Sabina!

Cu bucuria navigatorului rătăcit, căruia îi apare neaşteptat pămîntul, Rada o luă în braţe.

— Îmi pare rău că am întîrziat! i-am spus Liei pe drum, căutînd s-o îmbunez.

— N-ai pierdut nimic, eu am fost într-o dispoziţie execrabilă. Fata asta mă scoate din sărite.

— Rada?

— E neinteresantă, crede-mă. Şi cu tot acest teatru în teatru…

— Are stofă de regizor, orice-ai vrea să spui.

— Are tupeu. N-ai văzut? A îndrăznit să-l dea pe Florea deoparte şi să joace în locul lui. N-are simţul ridicolului. În fiecare an, la examen îşi pune pantofii de lac, cu tocuri înalte, ascuţiţi, ca de mort şi calcă pe scenă ca o îmblînzitoare de lei. Nici nu s-a sinchisit de comisie. Nu ştiu dacă ai fost în sală, cînd a întrebat-o preşedintele, dacă e convinsă că aşa trebuie interpretat rolul. I-a răspuns: „Eu nu sînt actor, sînt regizor.” Studentă în anul trei şi se crede regizor! Ei, bine, nu vreau să fiu actriţă într-un teatru în care Rada Ionac o să fie regizor! Renunţ la Institut! Mă retrag…

— Acum, cînd ai intrat în ultimul an?!

— Nu ştiu dacă am intrat şi nu mă interesează. S-au adunat prea multe. Nu mai suport. Am alergie cînd o văd. Şi-am tot văzut-o, trei ani! Zi de zi! îmi ajunge!

— Dar studentul acela… Florea, de ce o fi întîrziat?

— Habar n-am! Aseară am băut cîte un şpriţ împreună. Dar nu era nici douăsprezece cînd m-a condus acasă. S-o fi întîlnit pe urmă cu un prieten? S-o fi întors la cîrciumă? Nu ştiu! Dar vina o să cadă pe mine! Eu sînt capul răutăţilor. Fată de general, ce vrei! De fiecare dată cînd se întîmplă ceva, îşi aduc aminte că tata a fost general. Anul trecut s-a sinucis un student. Cică din cauza mea. Femeie fatală, ce zici?!

Despre conflictul pe care îl avusese cu Rada la începutul anului, în legătură cu acel student, nu mi-a vorbit. Se pare că Lia n-a fost la incinerarea lui, iar cînd şi-a manifestat indignarea faţă de gestul pe care îl făcuse, Rada i-a tras o palmă.

— Eu nu ştiu cine i-a băgat în cap că trebuie să intre în Institut. O felceriţă. Anul trecut, după examen, Cirus a sfătuit-o să renunţe sau să repete anul. Ce crezi că a făcut? A plecat, ca soră, cu o echipă de filmare. Cirus era regizorul filmului. Luchi, borţoasă, vroia să ştie ce se întîmplă pe platou şi a trimis-o pe Rada. „Ochii şi urechile lui Darius.” Numai că Rada s-a încurcat cu operatorul şi a fost expediată înapoi, la Bucureşti *tambour battant*. Era în anul doi lă actorie, m-am pomenit cu ea în anul trei la regie. Dar, ce vrei? Aşa se poartă acum, să fii coada vacii! Se tot gargariseşte c-a venit de la ţară. Dar nu spune c-a nimerit la şcoala de pe Şoseaua Kiseleff, frecventată de copii aleşi pe sprinceană. Noi veneam cu guvernantele, pe ea o însoţea un cîine ciobănesc. Stătea de strajă de la opt dimineaţa pînă la prînz. În recreaţie, împărţea cu el felia groasă de pîine cu magiun. Dacă îi spunea: „Vezi că te-ai mînjit”, dulăul se ştergea cu laba pe bot. Vorbea o moldovenească pe care aproape că n-o înţelegeai.

— Cîinele vorbea?

— Numai că nu vorbea! înţelegea absolut tot*şi o păzea ca un îndrăgostit. Cine ar fi îndrăznit să se atingă de Rada, fără ca să-i sară dulăul în spate?! Directoarea a vrut s-o dea afară din şcoală. A intervenit tata. Ştii ce om era!

Îl cunoscusem în preajma războiului la redacţia Vieţii Româneşti. Înalt şi drept ca un brad, blînd şi plin de omenie. Lia venise să-l ia. Generalul mi-a prezentat-o:

— Fetiţa mea, Lia. Scrie versuri.

Avea 16 ani. Părul negru, inelat, ca o căciuliţă de astrahan, şi un aer sprinţar.

— Aş vrea să public. Dacă ar interveni tata…

A intervenit tata, auzeam ca un ecou. Dar acum era vorba de Rada.

— De ce a fost nevoie să intervie tata?

— Ca să n-o dea afară din şcoală. Din toate şcolile. L-a insultat, închipuie-ţi! O proastă de la ţară, îndrăznea să-l insulte pe maiorul Arcaş. Îl ţii minte, parcă era un pretor roman.

— Ei, cum?! mi se părea într-adevăr de necrezut.

— I-am spus că mama ei e spălătoreasă. De fapt, era chelneriţă. Mare scofală! Şi ea mi-a răspuns: „Tatăl tău e de carton”. Îţi închipui cum m-am înfuriat!

— În ce clasă eraţi?

— Într-a treia primară. Într-a patra, n-a mai venit, şi-apoi n-am mai văzut-o. Am întîlnit-o

prin ’45, la Spitalul militar. Era soră. Primul meu logodnic, medic chirurg, cînd l-am întrebat ce părere are despre ea, mi-a răspuns strîmbîndu-se cu haz: e fecioară!

Îmi aminteam că şi Agata Plopeanu, care la început era încîntată de Rada, mi-a spus într-o zi cu năduf: „închipuie-ţi că e fecioară. Nu ştiu dacă mai sînt zece în Bucureşti şi una a nimerit la mine!”

— Ce destin! continuă Lia. În ’46, cînd mi-am luat bacalaureatul şi am vrut să intru la Conservator, s-a opus mama… M-am înscris la Filozofie şi după doi ani m-au scos: origină nesănătoasă. Am intrat la Institut ca să mă pomenesc colegă cu Rada Ionac… Şi cu alţi proaspăt alfabetizaţi.. Din cauza lor a renunţat Cirus la Institut. Dar azi l-am văzut în sală. Vorbea cu preşedintele. Sînt sigură că a venit pentru Rada. Dar găsesc că am vorbit destul despre ea. La început se mulţumea să se ocupe de gospodăria clasei. Să umple călimările, să şteargă tabla. Acum… dar ce să mai discutăm? Ai văzut-o… S-a întors lumea cu susul în jos! Cirus, celibatarul convins, s-a însurat cu o fată venită nu se ştie de unde. Nimeni nu ştie ce hram poartă această Luchi. Se pare că a cunoscut-o la Agata Plopeanu. Trăia cu Bobby. Ştii ceva despre asta?

— Nu ştiu nimic.

Azi am întîlnit-o pe Rada pe una din acele

străzi bolovănoase care urcă spre stadion. A apărut din spatele unei căruţe încărcate. Somiere, dulapuri, maşină de cusut, de gătit, burlane şi nelipsitul cazan de rufe.

— Se mută Sabina! mi-a strigat, în loc de bună ziua, familiar, fără s-o surprindă prezenţa mea, convinsă de importanţa evenimentului sau a personajului care se muta.

O femeie înaltă, cu faţa veştedă, dar cu ochii tineri, vii, surprinzător de senini într-o zi mohorîtă, îşi desfăcu şorţul şi, sprintenă, urcă în căruţă. Aş fi vrut s-o întreb dacă nu cunoaşte pe cineva care croşetează pulovere. Dar căruţaşul, nerăbdător, dădu bici cailor.

Rada căuta s-o scuze pe Sabina că nu şi-a ajutat mama.

— A fost bolnavă. Iar cînd i-am arătat petecul de hîrtie cu adresa pe care o căutam: E chiar mama Sabinei. Dar noua adresă n-o ştiu exact. O ştie Sabina.

Şi, ca să mă convingă să intru:

— În camera ei nu s-a mişcat nimic. Am lăsat pe mîine…

Nu ştiu dacă ţineam s-o cunosc pe Sabina, dar nu voiam să mă despart de Rada. Din ziua examenului, intrigată de tot ce-mi spusese Lia, care într-o criză de nervi mărturisise că Rada i-a tras o palmă – fără să dea alte amănunte – am întîlnit tot oameni care mi-au vorbit despre ea.

— Sabina e studentă la Institut?

— Nu. E pictoriţă, sculptoriţă. Din păcate; nu lucrează, n-are timp.

— Cu ce se ocupă?

— Umblă prin fabrici să descopere talente, organizează expoziţii de pictori amatori, răspunde „prezent” oriunde e nevoie…

Şi deodată, neaşteptat:

— Noi ne am mai cunoscut, nu ştiu dacă vă aduceţi aminte, un mic sanatoriu pe Batiştei. Eram soră.

Şi fără s-o intereseze răspunsul meu a deschis uşa.

— Aveţi grijă, e întuneric.

Cîteva trepte coborau în subsol. Se auzeau în limba germană cuvinte pasionate, disperate.

— Moissi… Marele Moissi… şopti Rada cu evlavie şi, apăsînd pe clanţă, îmi făcu semn să intru.

Patefonul era aşezat pe un scaun cu rezemătoare, în mijlocul odăii aproape goale. Alături, pe un scăunel de bucătărie, Sabina privea vrăjită ultimile învîrtituri ale discului, într-un fotoliu de pai, cu o măsuţă în faţă, lîngă fereastra care dădea spre trotuar, un tînăr fuma…

Rada mi-a telefonat azi şi mi-a spus că a citit cartea mea.

— Sabina a găsit-o undeva în Moldova, la un

anticar. I-ar face plăcere să-i scrieţi o dedicaţie. Aş putea să trec după-amiază la şase şi un sfert? Am o clientă chiar pe strada dumneavoastră, îi fac penicilină.

A venit fără nici o clipă de întîrziere. Avea o sacoşă plină, grea.

— Geantă de moaşă, mi-a spus, dar ce să fac, plec dimineaţa şi mă întorc seara, acasă. Cînd am gărzi de noapte, mă duc dimineaţa direct la Institut. Dar acum sînt în vacanţă, în toamnă, poate, mă mut la cămin.

— E mai bine?

— Raiul pe pămînt! Ce grijă au studenţii? Din păcate, nu apreciază. Parcă totul li se cuvine.

— De ce n-ai intrat de la început la cămin?

— Cînd faci gărzi de noapte, nu poţi să stai la pension. Alerg de la un capăt la altul al oraşului. Agata spunea despre mine: „Rada e ultimul tramvai cu cai”.

Şi, căutînd un loc pe cuier, ca să-şi agaţe haina:

— Ce de-a lucruri! cu tonul cu care ar fi spus: „Ce de boarfe!” Nu se prăfuiesc? îmi închipui că nu le puneţi pe toate în aceeaşi zi!

Cînd a intrat în hol, a deschis ochii mari.

— Adevărată expoziţie de pictură.

— Nu-ţi place?

— Trebuie să mă uit la fiecare în parte. Dar de ce atîtea?

— Îmi place pictura.

— Sau iscălitura?

Deci Lia are dreptate, Rada e agresivă* Agata spunea că e deşteaptă dar otova, nu are simţul nuanţelor, nu are cei şapte ani de acasă.

— Cînd cumperi o carte, nu te interesează autorul?

— Mi-a fost destul de greu să mă deprind. Mă mulţumeam cu titlul. Cît despre pictori… prima dată am văzut *Carul cu boi* pe un pachet de ciocolată. Dar cîţi ani au trecut pînă să aflu că e de Grigorescu! Pe Gioconda, doamna Emilia – nevasta şefului gării – o ţinea deasupra patului ca pe o icoană. Cînd se uita în oglindă, mă întreba: „Nu-i aşa că am surîsul Giocondei?” Aveam şase ani şi eram singurul ei spectator. În faţa oglinzii, se adresa unui personaj invizibil, îi spunea Torwald. Eu credeam că aşa îl cheamă pe şefu. Alteori parcă se certa cu el şi-i spunea Răzvan. Pe doamna Emilia o chema uneori Nora, alteori Vidra. Ardei stătea în două labe, afară la fereastră şi privea. N-avea voie să intre. Băga botul în geam şi jurai că înţelege fiecare cuvînt. În lunca Siretului strigam: „M-au pîngărit păgînii, da”, dar fecioara din Soveja, tot fecioară rămînea.

— Şi atunci ai hotărît să te faci artistă?

— Cred că e un vis mai vechi. Dacă am şti ce visează copiii hi faşă! Dar despre primii ani

nu ştim nimic. Ai mei sînt sigură că s-au petrecut în blesteme. Mama păcătuise cu Manole Ionac şi, de ruşine, a plecat la Bucureşti să nască. „Dacă faci băiat vii înapoi şi te iau de nevastă, i-a spus, dacă e fată să nu te mai văd”, şi fată a fost. Mama, cu mine în braţe, nu găsea de lucru. Aveam un an cînd a venit fratele ei, Savelucă, şi m-a luat la Iaşi. Era maşinist-electrician la teatru. Cînd nu mă lăsa pe la vecini, mă lua cu el şi mă ţineau în braţe artistele, pînă le venea rîndul să intre în scenă. Sigur că despre acele vremuri fericite nu îmi aduceam aminte, dar mă lăudam: „Sînt din Bucureşti, am fost cu trenu la Iaşi, artistele m-au ţinut în braţe!” Poate că aşa se explică prestigiul meu printre ceilalţi copii. Aveam o prietenă Nonuţa. Era surdo-mută. Nu s-a născut aşa, a rămas surdo-mută după o boală grea. Numai pe mine mă înţelegea. Îi povesteam prin gesturi tot felul de întîmplări, şi o făceam să rîdă. După serbarea de sfîrşit de an, veneam cu copiii şi repetam „spectacolul” în faţa ei.

Rada umbla prin casă şi cerceta tablourile, cărţile, lucrurile…

— Jumătate din ele le-aş scoate…

— Le-ai pune pe foc, domnişoară Rada?

— Dacă mi-aţi da mînă liberă aţi cîştiga spaţiu, aer, lumină.

Şi, degetul ei trecu peste consola de

marmură de deasupra caloriferului.

— De cîte ori nu şterg praful, primesc musafiri.

— Eu sînt o maniacă a curăţeniei. Olga spunea: „Lîngă un gard să stai, dar să mături”. Olga e mama. Şi pe urmă spitalul. O soră trebuie să fie ordonată, pedantă.

— Nu ţi-a plăcut meseria?

— Am luat-o în serios. Spitalul era viaţa cea de toate zilele. Nopţile de gardă te leagă zdravăn. Dar şi nevoia de evaziune e puternică. Legată cu odgoane de fiecare pat, visam că sînt liberă, că dansez, cînt şi declam…

— Erai sigură că ai talent?

— Nici azi nu sînt sigură. Dar investiţia pe care am făcut-o e prea mare. Am urcat prea multe trepte. Sau, le-am urcat prea greu. Anul trecut, cînd Cirus a vrut să ne convingă pe cîţiva dintre noi să renunţăm, Romi, fost hamal în port, i-a răspuns: „Acum după ce m-am împrietenit cu Molière şi cu Cehov, cu Delavrancea şi Caragiale, nu mă mai despart de ei, chiar dacă rămîn toată viaţa regizor de culise”.

— Şi l-a convins pe Cirus?

— Noi am rămas în Institut, el a plecat. Dar el se poate întoarce oricînd, pe cînd noi… Nu ştiu cum să vă explic. Nu pot să uit zîmbetul ironic al Agatei cînd i-am spus că pe bunicul îl chema Gheorghe Sete. „Sete?! O fi fost vreun

însetat în neamul vostru.” „Cu siguranţă, am răspuns. Flămînzi au fost mulţi. Trebuie să fi fost şi un însetat. Poate un însetat de carte.” Răspunsurile mele o scoteau din sărite. Era obişnuită să tac. Cînd răspundeam se uita la mine, cum m-aş fi uitat eu la Nonuţa, dacă ar fi început să vorbească.

— Totuşi, la început v-aţi înţeles foarte bine! Erai cea mai bună soră. Cum te-ai decis s-o urmezi pe Agata, cînd a ieşit din spital? Îmi închipui că ai ţinut mult la ea.

— Boala îi umanizează pe oameni, şi orice om sănătos e superior unui bolnav. Mai ales sora. Ea are în mînă pîinea şi cuţitul. Agata, bolnavă, era dulce, blajină, generoasă. „Ai să vii la mine şi ai să ai odaia ta.” După atîţia ani de dormitor comun, în sfîrşit, o uşă pe care s-o încui s-o descui, să fii singură măcar cînd dormi. Fiul ei Boby era de vîrsta mea. Mă puteam folosi de cărţile lui de şcoală, de meditatorul lui. Dar marea ispită era biblioteca. Cum să-ţi închipui ce-nseamnă o bibliotecă atunci cînd niciodată n-ai avut o carte a ta, un loc unde s-o pui?!

— Şi de ce v-aţi despărţit, cu ce te-a supărat?

— M-a luat să-i fac masaje, s-o îngrijesc pe Muca, şi am devenit fată în casă, fată la toate, dar nu chiar la toate, cum ar fi vrut...

Şi, revenind la cartea mea:

— Vreau să-i fac o surpriză Sabinei.

— E o prietenă din copilărie?

— Aş putea spune că în ziua în care am cunoscut-o, s-a terminat copilăria mea.

— De ce tocmai atunci?

— Cînd am plecat de la ara, n-aveam nici nouă ani împliniţi şi eram îndrăgostită de învăţătorul meu. Cînd l-am revăzut mi-a spus că-i însurat. Aveam aproape cincisprezece ani.

— Prima dragoste, prima decepţie!

— De ce zîmbiti? spuse, aşa, în rezumat, întîmplările sînt neinteresante şi chiar caraghioase. Dar dacă aţi cunoaşte viaţa mea… E greu să scrii o carte?

— Tot aşa cum ar fi să încălzeşti o piatră, ca să-i dai viaţă. Sau să redai marea pe o pînză, sau într-o bucată muzicală.

— Cirus Hotaru pretinde că faptul de viaţă nu se repetă. Cum nu se repetă forma exactă a unei frunze.

— Cirus poate susţine şi contrariul, cu aceeaşi convingere.

— Nu credeţi în sinceritatea lui?

— Cred în inteligenţa lui, în pasiunea lui pentru teatru. Dar de ce nu stai, Rada?

— Prea multe fotolii şi prea moi.

— Totuşi, ai să găseşti unde să stai, pînă îţi fac o cafea.

— O fac eu. Nu sînt obişnuită să fiu servită. Mă descurc singură de îndată ce intru într-o

casă. Să vedeţi cum găsesc bucătăria.

— E o chicinetă lîngă baie.

Cînd a intrat, s-a uitat peste tot cu ochi critic.

— Toate rafturile ar putea fi camuflate, ascunse, cu o uşă glisantă.

— N-am nimic de ascuns.

— Vorba vine.

Am roşit, fără să ştiu de ce. Începeam s-o înţeleg pe Agata, „Cînd Rada îţi dă o replică, parcă-ţi dă cu ceva în cap.”

— Cafeaua e aici!

Se bucura, descoperind tot ce-i trebuie.

— Agata spunea: „cafea” sau „cafea-cafea”, şi eu trebuia să înţeleg care e consideraţia pe care o dădea musafirului, locul lui în ierarhia valorilor. „Cafea” însemna năhut. Cînd aţi venit în vizită, v-am oferit „cafea-cafea”.

Şi punînd mîna, cît ai clipi, pe coada ibricului:

— Niciodată nu mi-a dat în foc.

— Mie, totdeauna…

— O soră n-are voie să fie distrată. Scriitorii sînt cam răsfăţaţi şi-şi iubesc personajele. De exemplu, eroina dumneavoastră e cochetă, frivola. Cînd era mică, îmi plăcea. M-a emoţionat întîmplarea cu scăunelul pe care fetiţa de cinci ani îl pune în capul unui copil din vecini şi nu mai reuşeşte să-l scoată. E uşor de spus: pozne de copii, dar spaimele copiilor, din

care rămîne întotdeauna ceva, o nelinişte, un sentiment de vină... Se uită, dar nu se pierde şi iese la iveală cînd nu te aştepţi.

Şi despre fata asta, despre Rada, Lia spune:

— E o proastă.

Iar Agata:

— Deşteaptă, dar otova!

Cirus Hotaru, cînd l-am întrebat de Rada, a strîns buzele misterios, a zîmbit încurcat:

— Rada e Rada!

Iar Luchi, atotştiutoare:

— Păcat că n-a rămas soră. În spital, cu bonetă albă, între paturile albe şi pereţii albi, îi stătea foarte bine. Un Saint-Bernard are nevoie de zăpadă, pe o stradă din Bucureşti e greoi, te sperie. Un ghid care se caţără pe munţi are farmec, virilitate. Într-un salon, în smocking, este stîngaci, ridicol...

— V-aţi supărat? mă întreabă Rada, interpretînd greşit tăcerea mea. N-am spus că nu mi-a plăcut cartea, doar că n-aţi cunoscut sărăcia.

A stat la mine pînă la ora cînd trebuia să facă a doua injecţie de penicilină. Aproape trei ore mi-a povestit despre primii ani ai copilăriei. Eu încercam să înţeleg de ce satul pe care l-a părăsit a devenit pentru ea paradisul pierdut...

Era aşezat la poalele unui deal. Privelişte a de pe peronul gării era dealul acoperit cu păduri şi vii. Linia ferată trecea prin faţa

satului. În spatele lui era lunca Siretului. Cînd se retrăgea apa, lăsa în urmă pămînt mîlos, peştii descoperiţi se zbăteau, copiii intrau în noroi şi-i luau cu mîna. Prin bălţi, raţe şi gîşte sălbatece. Dacă porneai din gară, pe un drum lat, mai lat decît drumurile obişnuite de ţară, dar cu tot atît de mult colb şi cu şanţ de o parte şi de alta, urcai pe o pantă destul de dreaptă spre platoul numit Dealul Viilor. Acolo era aşezată biserica. Mare, de piatră, cu două turnuri, o adevărată mîndrie a satului. Clopotele nu erau în curte, ci în turn. În stînga şi dreapta altarului, geamurile înguste erau pictate atît de frumos, că în timpul slujbei, cînd soarele pătrundea prin sticlele colorate şi ajungea pînă la altar, făcea jocuri de lumini şi umbre de la care nu-ţi mai luai ochii. La intrarea în biserică, pe o scară spirală, urcai pe un podium cu grilaj de lemn. Acolo se afla corul, acolo cînta Gheorghieş, de acolo îi plăcea Radei să arunce cu pietricele.

În curtea bisericii, era cimitirul. Şi Radei nu i se părea drept ca unele morminte să aibă flori, să fie îngrijite, iar altele nu. Lua flori de unde erau prea multe şi le punea unde erau puţine, sau deloc. Dar mai mult ca oriunde îi plăcea la Gheorghieş în curte. De ce ziceau oamenii de Gheorghieş că e sărac? Avea leagăne şi scrînciob, o roabă şi căruţă cu un cal. Şi în curtea lui ba se făcea bulion, ba se spăla rufe şi

puteai să te bălăceşti în clăbuci. Erau şapte copii. Unul aducea vreascuri, altul punea ceaunul de mămăligă, unul îşi făcea lecţiile, altul dregea gardul sau punea doaga la butoiul de varză. Gemenele erau ca nişte păpuşi.

Mama Rozalia n-avea copii. Casa ei era ca un pahar bine spălat. Dintr-o tindă intrai în odaia mare, pe stînga, unde duşumeaua era vopsită cu roşu-închis şi dată cu gaz şi untdelemn. Pe masa rotundă din mijloc, pe ziare se uscau flori de tei, pe bufet, flori de salcîm. Mirosea ca pe cîmp. Pe perete atîrna un tablou: *Tăierea capului lui Mihai Viteazul pe Cîmpia Turzii*. Dar nimeni nu ştia de ce i s-a tăiat capul lui Mihai Viteazul şi unde e Cîmpia Turzii. Pe dreapta era o cameră mică cu rafturi pline cu borcane cu dulceaţă şi turtă dulce. Şi Rada avea voie să ceară orice-şi dorea. Şi chiar un pui dacă ar fi vrut, i l-ar fi tăiat şi l-ar fi pus pe frigare, numaidecît.

— N-am avut noroc să am şi eu o fetiţă ca tine! ofta mama Rozalia.

— N-am avut noroc! se văita Olga. Cîntam într-un restaurant de vară. Îmi plăcea să cînt! Şi m-a încîntat Manole Ionac. Trăgea un picior şi tuşea. Şi se lăuda: „Vino să vezi ce frumos e la noi. Nu-i un sat ca oricare. Nod de cale ferată. Trenurile vin, pleacă”.

— Vreau să cînt! se apăra Olga.

— Ai să cînţi!

N-a cîntat. A servit clienţii, a spălat vasele, munţi de farfurii şi de pahare.

— Dacă n-ai noroc, poţi să te măriţi şi cu domnul Moldovei! spunea Olga. Ştefăniţă era mai rău ca taică-tu. Şi Tana era fiica lui Neagoe Basarab.

— N-am avut noroc! spunea şi şeful gării, cînd mă lua în braţe. N-am avut noroc să am o fată ca tine!

— Nici tata n-a avut noroc, voia să aibă băiat…

Şeful rîdea zgomotos, ca oamenii graşi. Era un om înalt arătos, pîntecos. Cu o fată rumenă, voioasă, ca reclama de bere lipită de perete, în restaurant. Avea mîinile mari, grase şi moi. În biroul lui, Rada n-avea voie să intre prin uşa din fată. Dar dacă, din restaurant, trecea în casă şi de-acolo, prin curte, putea, ocolind gara, să intre pe peron. Şi de aici, fără s-o vadă tata, se strecura la nenea şefu în birou. Odată, cînd era mică – despre toate cîte s-au întîmplat pînă-n ziua cînd a început să înveţe tabla înmulţirii, Rada vorbea la trecut – şi-a scos rochiţa, cămăşuţa, pantalonaşii, le-a pus pe spinarea lui Ardei şi a intrat goală în biroul şefului gării. Şeful a suit-o pe masă, a înfăşurat-o în banda de telegraf, apoi a poruncit cîinelui:

— Hai, du-o acasă, Ardei! Du-o degrabă, că, uite, vine trenul şi o vede lumea şi ne facem de

rîs. Sau mai bine du-o acasă la mine. Ai priceput? Răduţo, fă-l tu să priceapă, dacă zici că e deştept, că trebuie să te ducă la tanti Emilia…

Rada povestea întîmplarea asta care s-a petrecut într-o vreme de care nu-şi aminteşte, şi copiii din sat se uită în gura ei. Cine nu ştie că doamna Emilia, care nu se împrieteneşte cu nimeni din sat, o primeşte în casă pe Rada?!

— Cînd eram ca tine, îi spune doamna Emilia, a venit Agatha Bîrsescu să joace la noi în oraş. Şi a căutat în tot oraşul o fetiţă care să joace într-o piesă. Părinţii din piesă se despărţeau şi fiecare vroia copilul. S-a căutat prin toate şcolile o fetiţă drăgălaşă şi m-au găsit pe mine. Eram ca tine, Răduţo, mergeam la grădiniţă. Şi m-au dus la teatru şi m-au învăţat că dacă mă întreabă judecătorul cu cine vreau să rămîn, eu să răspund: „Cu amîndoi”. Şi doar atît am spus: „Cu amîndoi”, şi lumea din sală plîngea şi aplauda. Uite aşa bătea din palme…

— Pe urmă?

— Pe urmă, am plecat cu o trăsură trasă de patru cai albi. Şedeam între artiştii cei mari şi lumea se înghesuia în jurul trăsurii şi arunca flori, şi eu mă ridicam în picioare şi salutam în dreapta şi stînga, uite aşa… Şi Agatha Bîrsescu rîdea şi mă mîngîia pe păr.

— De ce rîdea?

— Fiindcă eu credeam că lumea şi florile şi toate sînt pentru mine.

— Nu erau pentru malale?

— Erau şi pentru mine. Voiam să mă fac artistă. Dar tata nu m-a lăsat. M-a măritat cu şefu.

Rada repeta cuvînt cu cuvînt povestea doamnei Emilia, numai că fetiţa care a jucat cu Agatha Bîrsescu era ea. Florile care se aruncau în trăsură erau pentru Rada. Copiii ascultau cu gura căscată şi nu clipeau. Mai trăgeau unii mucii pe nas, mai strîngeau alţii gura pungă, mai încreţea fruntea Gheorghieş şi încrunta sprîncenele, dar cine nu ştia că nea Savelucă o să vie şi o s-o ia la Iaşi şi o s-o facă artistă?! Ceata de copii era în urma ei. Cînd se dezbrăca şi se băga în apa Siretului, veneau toţi după ea. Doar le dădea bilele de la sticlele de limonadă şi cioburile albastre din sticlă de sifon şi cutii de bomboane goale.

În prăvălia dată cu răbuială, în dosul tejghelii de zinc, erau rafturi pînă în tavan pline cu cutii de bomboane puse numai de frumuseţe. Şterpelea mereu cîte una, cu toate că mînca de fiecare dată bătaie. Tata îşi scotea cureaua şi cu catarama, care lucea ca argintul, cu care-şi strîngea pantalonii, o izbea fără milă. Într-o zi a aşezat-o în fata maşinii de gătit – o maşină mare de cărămidă roşie – i-a pus în poală o tăbliţă, i-a dat în mînă un plaivaz:

— Să înveţi să socoteşti, să nu rămîi proastă ca mă-ta. Să nu te prind că socoteşti pe degete, că te omor. Să fii deşteaptă, ca un băiat. Că eu băiat mi-am dorit. Dar n-am avut parte…

După o lună, i-a poruncit să se aşeze pe cuptorul maşinii.

Ei, ia să vedem; opt ori cinci!

Între ferestrele largi ale bucătăriei şi cuptorul pe care şedea, Rada urmărea manevrele unui mărfar.

— Hai, opt ori cinci…

— Patruzeci şi cinci.

— Vino încoa!

I-a prins capul între genunchii osoşi şi cu o lopăţică de lemn anume cioplită a lovit-o în cap.

— Hai, numără, să te aud: unu, doi, trei…

Şi Rada numără patruzeci de lovituri.

— Te doare?

— Nu mă doare!

— Atunci n-ai să ţii minte. Hai, încă o dată!

— Manole, o să tîmpeşti fata! o apăra Olga, chemată în grabă de Ardei.

Dacă dulăul venea în restaurant şi lătra de trei ori, Olga ştia că trebuie să-i sară în ajutor.

Rada s-a ridicat brusc, de parcă un ceas deşteptător ar fi sunat şi ar fi trimis-o la datorie: urmarea în numărul viitor.

Rada vine în fiecare zi, pregătim masa

împreună, o masă frugala: salată, ouă, brînză, fructe, ceai. Sîntem ceainivore. Şi ne place mirosul de pîine prăjită. Dar povestea ei înaintează lent şi nu reuşeşte să mă captiveze. Aş vrea să ajungă mai repede la întîlnirea cu Lia, la şcoala de pe Kiseleff. Aş vrea să ştiu de unde o cunoaşte pe Luchi, de cînd şi cum s-a hotărît Cirus, celibatarul, să se însoare. Îl auzisem odată, citîndu-l pe Degas: „Nu mă însor, fiindcă nu vreau ca nevastă-mea să se uite peste umărul meu şi să-mi spuie cu indulgentă: *Oh, comme c'est gentil ce que tu fais lá*".

— Agata a divorţat pentru Cirus, îi spun Radei, şi Agata e o femeie frumoasă, cultivată.

— Lui Cirus nu-i plac femeile care divorţează şi nici care-şi înşală bărbatul, chiar dacă el e beneficiarul.

— Şi crezi că Luchi…

— „Despre nevasta Cezarului" să nu vorbim. Dar o să ajungem şi acolo. N-aveţi decît să luaţi la urmă toate episoadele, să le băgaţi într-un săculeţ şi să le scoateţi ca pe nişte numere de loterie. Acum aşa e moda. Deocamdată vreau să mă cunoaşteţi. Sau să ne cunoaştem, fiindcă nu-i vorba de mine, ci de noi. N-o să ajungem toţi regizori mari, actori celebri, dar dintre noi se vor alege. Noi care am rupt cartea cu dinţii, care am muşcat din ea ca din scoarţa unui copac, ne-am agăţat de

ea ca o craca cu ghimpi, am supt din ea, ca însetaţii cînd dau de fructe coapte, am respirat din ea, ca omul gata să se înece cînd reuşeşte să se ridice la suprafaţă, am intrat în ea, ca într-o cetate în care puntea nu coboară decît pentru cîţiva…

I-am întrerupt tirada:

— Totuşi, acum trei ani aţi intrat în Institut foarte uşor. Porţile s-au deschis larg, prea larg.

— E adevărat. Dar cîţi au putut să reziste? Eram, cei mai mulţi dintre noi, ca nişte gloabe cu încărcătură grea, care au pornit în cursă alături de cai bine ţesălaţi, bine hrăniţi, odihniţi şi antrenaţi, cum scrie la carte, şi cu jochei care cîntăresc exact cît se cuvine. Nu e uşor să porneşti în cursă cu Lia şi alţii ca ea.

— Lia vrea să se retragă din Institut.

— De ce? Fiindcă şi-a epuizat provizia de cultură şi nu mai străluceşte ca în primii doi ani, cînd era scutită de orice efort? Ea venea de la Facultatea de Litere şi Filozofie, altul de la turma de oi. Ion Gheorghe, fiu de ospătar, spunea „Ghete” în loc de Goethe şi se mira: „Ce nume!” Niţă Tofan cînta şi dansa, cum alţii respiră. Dar se simţea ofensat cînd îi spuneai că o să ajungă un foarte bun actor de revistă. „Vreau să joc Hamlet.” Şi dacă îi atrăgeai atenţia că Hamlet e un rol care trebuie gîndit, întreba: „Păi, de ce sînt aici? Am timp patru ani să mă tot gîndesc!” Iar eu mă trezeam

întrebînd ce înseamnă narcisist şi, cu toate cunoştinţele înmagazinate în casa Agatei Plopeanu, auzeam mereu: „Vai, Rada! N-ai auzit de Rimbaud?” Şi atunci aflam că la douăzeci de ani, blestematul poet rămăsese celebru, pe cînd eu la douăzeci şi cinci nu ştiam cine e Rimbaud! Nu cunoşteam mărcile de automobil şi nici pe cele de porţelan. M-a costat destul de scump ca să aflu, că porţelanurile au mărci. Şi totuşi, fără pregătire, fără să se anunţe solemn, ca la palat, sosirea unui oaspete de vază, apăreau Giraudoux, Claudel. „Ai voluptatea lecturii, spunea Agata, acest viciu nepedepsit cum spunea Larbaud.” „Cine mai e şi ăsta?!” exclamam. Iar Agata se mira. Puţin ofensată. „Vai, Rada, n-ai cetit „*Fermina Marquez*?” Şi s-a întîmplat acest lucru ciudat că în Institut nu mi-am găsit locul, nu făceam parte nici din tagma savanţilor; nici din a semidocţilor. Unii mă priveau peste umăr, alţii mă suspectau. Dar inamicii mei declaraţi din prima zi au fost Lia şi cea mai bună prietenă a ei, Minina. Despre Lia o să vorbesc mai tîrziu…

Deocamdată sînt la ţară şi mă îndrept cu paşi siguri spre casa doamnei Emilia. Ardei mă însoţea, ca de obicei. Dar de data asta, ba o lua înainte, ba rămînea în urmă. Trăgea spre casă. Îi arătam cerul: E senin. El presimţea furtuna.

Cînd am bătut la uşă, mi-a deschis o păpuşă

mare, cum nu mai văzusem. Avea obrajii rotunzi şi de culoarea petalelor de trandafir de dulceaţă. Ochii ca de porţelan, albăstrui, îngropaţi sub fruntea uşor rotunjită, nu se vedeau decît cînd ridica genele cafenii. Gura roşie, întredeschisă, lăsa să se întrevadă doi dinţi şi strungăreaţă, părul era subţire şi galben, ca mătasea de păpuşoi. Îmbrăcată în volănaşe roz, cu pantofi negri de lac şi şosete albe, semăna leit cu păpuşile pe care le căpătasem, una de la Nonuţa, cealaltă de la Savelucă şi care, jumulite şi cercetate de mine, au avut zile puţine. Amîndouă zăceau îngropate la umbra tufelor lîngă cuşca lui Ardei. Şi iată acum în faţa mea altă păpuşă, mare cît mine, înţepenită de parcă ar fi fost scoasă chiar atunci din cutie. Ardei nu îndrăznea să latre, mîrîia şi-mi căuta mîna: „N-avea grijă, sînt aici!”

— Minina, se auzi vocea doamnei Emilia, închide uşa, e curent!

Eu am înţeles „minunea”. Şi „minunea” se uita la mine ca la urs. Atunci a apărut şi doamna Emilia, cu şalul alb de mătase pe umeri, cu franjuri lungi. Ridicînd braţul de departe, puse mîna cu mîndrie pe umărul păpuşii. Eu ţineam mîna pe grumazul lui Ardei.

— Intră, Rada, să vezi ce frumos dansează nepoata mea.

Doamna Emilia s-a aşezat la pian. Eu am

rămas în picioare, alături. Cîinele – afară, cu labele pe pervazul ferestrei, nu ne scăpa din ochi. Cîntecul care ieşea din clapele pianului trecea parcă prin fire nevăzute, prin picioarele păpuşii în vîrfurile pantofilor de lac. Şi „minunea” descria cercuri mai mărunte şi mai mari, cu paşi mici, din ce în ce mai mici, şi volănaşele se ridicau şi păreau nişte aripi care îşi iau zborul, fîlfîie şi cad obosite. Uneori parcă se dezlipea de pe pămînt – semăna cu un fluture uriaş – şi voia să ajungă pînă la lampa care cobora din tavan pe un lanţ, şi „minunea” cădea parcă de sus şi se ascundea între volănaşele roz. De unde venea liniştea asta neobişnuită? Se opriseră trenurile? Rotile căruţelor nu scîrţîiau? Nu mai răgea nici o vacă, nu necheza nici un cal? Nu lătra nici un cîine? Mi-am sucit capul spre fereastră şi l-am văzut pe Ardei cu labele proptite de pervaz, urmărind atent paşii năzdrăvani,

— Ei, ce-i cu voi? Ce-i aici? Teatru?

Păpuşa înţepeni, de parcă se oprise un mecanism ascuns sau se rupsese un arc.

— Ei, maimuţo, cînd ai sosit?

Şeful rîdea şi tuşea şi o ridica pînă la centura de piele. O ridica la fel ca pe mine, îi spunea „maimuţo”.

— Să vezi ce frumos a învăţat să danseze! o lăuda doamna Emilia.

A învăţat?! Nu-i scăpa nici un cuvînt. Cum,

vîrtejurile acelea, rotogoalele, ca apa cînd arunci, pietricele, zborurile acelea ca de fluture în jurul luminii se pot învăţa? Nimbul, vraja din jurul „minunei” au căzut dintr-o dată. O chema Minina şi spunea:

— Tanti Emilia, mi-e foame.

Şeful era vesel.

— Ia adu-ne ceva de mîncare, Milico. Dar repede, că trebuie să treacă prin gară artiştii…

— Artiştii?

Mi s-a oprit răsuflarea.

— Nevastă, nu ţi-am spus că Teatrul Naţional din Iaşi a plecat în turneu? Diseară joacă la Fălticeni. Hai, dragă, îmbracă-te repede! O luăm şi pe Minina.

Văzînd că nimeni nu mă bagă în seamă, am spus:

— Vine şi nenea Savelucă. Mă duc la gară! Vine cu artiştii.

— E artist? mă întrebă musafira din vîrful buzelor.

— E maşinist şi electrician şi tîmplar. E frate cu mama…

— Tîmplar! a repetat Minina, în silă.

Cu ciudă m-am apropiat de ea. Vroiam să văd de aproape cum e părul acela auriu şi subţire care-i atingea umerii. E adevărat sau lipit?

— Ia de pe mine mîinile tale murdare!

— Murdare?

Nu ştiu cum mi-a scăpat palma pe obrazul ei. Era poate ziua aceea prea fierbinte, prea încărcată, era poate îngîmfarea musafirei care-mi luase locul în casa doamnei Emilia şi în atenţia şefului? Uluită, Minina amuţi o clipă, apoi scoase un ţipăt de parcă o înţepase o viespe.

Dezmeticit de ţipătul nepoatei şi de cele ce ar fi putut să urmeze, şeful – care nu o dată împiedicase o ciocnire de trenuri – a scos cu repeziciunea unui scamator un ceas de mînă, mic şi strălucitor, din buzunarul tunicii.

— Uite, Mina, îţi place? E pentru tine. Am visat azi-noapte că vii. Ceas cu brăţară! Uite-l cum merge…

Şi-l lipi de urechea nepoatei, roşie; de parcă ardea. Dar şi obrajii mei luaseră foc. Stăteam una în faţa celeilalte, înfierbîntate, atente, ca nişte cocoşi gata să se-ncaiere. Cîinele lătra.

— Ce s-a-ntîmplat? Parcă am auzit un ţipăt! întrebă, calm, doamna Emilia.

— A ţipat Minina de bucurie că i-am luat un ceas. Ia uite, Milico, ce zici?

— Nu! protestă Minina, a cărei voce refuza parcă să articuleze mai multe cuvinte.

— Nu! am strigat şi eu.

— M-a bătut!

— I-am tras o palmă!

În fata catastrofei, şeful rămase mut. Nepoata îşi duse mîna la obraz şi începu să

miorlăie fără convingere, mulţumită că are un ceas. Doamna Emilia mi-a arătat uşa, întinzînd braţul de parcă ar fi spus în faţa oglinzii: „Teodat, îţi tem domnia”.

— Ieşi!

Ardei lătra. Mă chema. Am băgat mîna în blana lui, îl ţineam de ceafă ca de o lesă scurtă. Dar el, nervos, se degaja, fugea, se întorcea să mă ia..

Cerul era de cărbune. Copacii se scuturau disperaţi. Nu-mi era frică de fulger, ci de bubuiturile care urmau. Atît de frică, încît, cînd a apărut mama în lumina unui fulger, m-am repezit în braţele ei.

— A venit Savelucă!...

Pe Minina am reîntîlnit-o acum trei ani, cînd s-a înscris la Institut. Urmase Şcoala de balet, dar avusese un accident. O fractură la gleznă...

Nu m-am putut împiedica să intervin:

— Bine, Rada, atunci, cînd i-ai tras o palmă Mininei, aveai şase ani, dar acum?! Spune, e adevărat că i-ai tras o palmă Liei? Parcă nu-mi vine să cred...

Rada m-a privit cu ochii micşoraţi de încruntarea care-i apropia sprîncenele.

— O singură palmă pentru viaţa unui om. Ce nedreptate! Mitruţ era cel mai strălucit student din Institut. Cinstit, bun, cultivat. Şi cel mai tînăr. Avea nouăsprezece ani...

— Şi crezi că din pricina Liei?…

Azi, de cum a intrat în casă, mi-a spus:

— Cred că ceea ce vă împiedică să scrieţi e dezordinea de pe masă. Îmi daţi voie să înlătur ce e inutil?

Rada, aici eu decid ce e şi ce nu e util. Şi „din tot ce ai să-mi povesteşti, eu am să aleg ce e necesar şi ce nu e. Totul va trece prin filtre, cum trece apa prin nisip, ca să devină potabilă. Un pictor face multe schiţe pentru un portret, la urmă alege sau le combină. Poate că nu te vei recunoaşte în portretul meu, sau, tocmai pentru că te vei recunoaşte, te vei înfuria. Eu sînt Pigmalion, sau, dacă preferi, diavolul. Încheiem pactul? Te prinzi?

2

Ploaie de vară. Cerul e curat, spălat proaspăt, albastru. În grădina din faţa restaurantului gării, proptită de scoarţa plopului, o fetiţă cu codiţele strînse şi legate în creştetul capului, cu un moţ mare albastru, ţine în mînă o floare uriaşă, galbenă, floarea-soarelui. Nu rîde, nu zîmbeşte, nu face gropiţe în obraji. O faţă latră, arsă de soare, ochi verzi luminoşi, cam înguşti, cu pupile care se măresc şi se micşorează ca la pisici. Fruntea înclinată, încăpăţînată, mobilă. Se vede după încruntările frunţii, după luciul privirii cum caută să

priceapă tot ce se întîmplă în jur, să-şi întipărească în minte chipurile doamnelor gătite şi fiecare cuvînt pe care-l rostesc.

— Cum te cheamă? o întreabă cea mai tînără dintre artiste.

— Rada Ionac.

Artista care croşetează o dantelă şi cea care-şi aşterne cărţile de joc rîd de parcă ar fi gîdilate. Rada se supără.

— Tata e Manole Ionac. Ţine restaurantul…

— Şi mama?

— Serveşte clienţii.

Dar amintindu-şi titlul de nobleţe al Olgăi:

— E sora lui Savelucă…

— Ce vorbeşti? Ai fost vreodată la teatru?

Pe Rada o supără o sămînţă rămasă între dinţi.

— Am fost, cînd eram mică…

Rada băgă de seamă că, de cîte ori spune ceva, doamnele rid sau surîd şi se miră, de parcă-ar auzi-o vorbind pe Nonuţa, şi toate vor s-o ia în braţe, dar se tem de Ardei.

— E fioros!

— Nu! protestează Rada. E prietenul meu cel mai bun.

— Ce bine e să poţi să spui cu atîta siguranţă: e prietenul meu cel mai bun! suspină cea mai frumoasă dintre artiste…

O cheamă Anişoara, un nume ca pe la ţară, şi poartă la gît un lanţ de aur, cu o scăriţă pe

care se urcă un brotăcel verde...

— Uneori, cînd găsesc un copil aşa de drăguţ, îmi vine să-l iau pur şi simplu ca pe un căţel şi să-l duc acasă.

Rada iubea prea mult cîinii ca s-o supere comparaţia şi nici nu-şi închipuia fericire mai mare decît să trăieşti printre artiste.

— Vrei să te luăm cu noi, Rada?

— Vreau, dacă-l luaţi şi pe Ardei.

Cîinele o zbughise în întîmpinarea şefului gării, care venea cu pretorul, cu Savelucă şi cîţiva dintre artiştii veniţi cu trenul.

— Nu-i nimic de făcut! spune Şefu. Linia e împotmolită. Dar am aranjat, trimitem să vină un car să ducă decorurile la şcoală, anunţăm să pună gaz în lămpi, să măture şi, dacă distinsele doamne doresc, aducem şi lăutari şi dăm o masă după spectacol, să-i meargă vestea. De cînd vreau să-mi conving nevasta că n-am adus-o într-un sat! Nod de cale ferată e altceva...

Decorul era alcătuit din perdele, iar în dreapta şi în stînga scenei, din aceleaşi pînze, Savelucă amenajase două cabine pentru actori şi actriţe, trecerile urmînd să se facă după un fundal. Rada şi ceata de copii au rămas pînă în ultima clipă pe scenă, să vadă cum se taie cartoanele, cum se vopsesc scîndurile, cum se spînzură pînzele pe sfori camuflate în plafon...

Sala era plină. În fund şi pe laturi, oamenii

se înghesuiau în picioare şi mulţi, ca să fie siguri că vor avea unde sta, îşi căutau un loc, să-şi pună scaunul adus de-acasă. Pe scenă, se auziră trei bătăi înfundate şi perdelele negre se dădură deoparte descoperind grădina domnească din Suceava. Ca traşi de o sfoară, prin cărarea care despărţea cele două şiruri de bănci şcolare porniră să înainteze în vîrful picioarelor, mai întîi o fetiţă, apoi alţi copii în urma ei. Păşeau încet, rar, atenţi să nu facă vreun zgomot, cu capetele plecate, cu ochii aţintiţi înainte, spre scenă, cu mîinile întinse în lături de parcă-şi căutau echilibrul. Ajungînd lîngă scenă, se făcură una cu scîndura şi rămaseră acolo, neclintiţi. Capetele lor se desluşeau negre între cartoanele ovale ale lămpilor...

Printre genele somnoroase, Rada vede frunzele tremurînd în lumina frîntă a ferestrei. Deschide ochii mari. Erau zorile zilei sau era noaptea albită de lună? Cum de ajunsese acasă, în pat? Purta rochia de zile mari, dar era desculţă. Cînd s-a terminat petrecerea? Unde sînt artiştii? Patul părinţilor, cu pernele mari alăturate, cu pături miţoase, gălbui, erau neatinse. Cine o descălţase?

Sări ca arsă şi, din doi paşi, fu la fereastră, cu nasul lipit de geam. Ardei, legat de cuşca lui, simţind-o se trezi şi vru să se apropie, dar

lanţul, prea scurt, îl reţinea. Mama n-o dezbrăcase ca să n-o trezească. Cum de adormise la masă? Strînse dinţii de ciudă, furioasă că adormise într-o seară cînd artiştii cîntau şi vorbeau şi rîdeau.

Rada se vîrî sub pat să-şi caute ghetele. Poate că nici nu se sfîrşise petrecerea, Gheorghieş o fi tot acolo. De ce n-a trezit-o? E adevărat că seara, la restaurant, n-a mai vrut să ştie de el. Ba stătea lîngă Bogdan-vodă, ba lîngă Oana. După voce, o recunoscuse pe frumoasa Anişoara. Vocea parcă te mîngîia, parcă-ţi trecea degetele mătăsoase pe obraji şi prin păr. Mama are un glas aspru. Numai cînd cîntă are voce frumoasă.

E sigură că ea a luat-o în braţe şi a dus-o în casă şi a culcat-o. Acum îşi aduce aminte. La început, o luase Savelucă în braţele lui, la masa cea mică. Mai era acolo suflerul, un bătrînel cu faţa osoasă, care mînca ceapă. Gheorghieş se lăuda că la toamnă o să meargă la şcoală, cu toate că are numai şase ani, şi ea l-a izbit cu piciorul. Şi el i-a spus:

— Eşti o bătăuşă.

Atunci a chemat-o frumoasa Anişoara şi i-a făcut loc lîngă Bogdan-vodă. Mai mult nu-şi aduce aminte, dar dacă dă fuga pînă la restaurant îi găseşte pe toţi, fiecare la locul lui. O să se strecoare binişor, aşa ca să n-o vadă tata. Şi dacă o vede?! Trebuie să fie beat. Şi

dacă-i beat, oricum tot o bate. Dar mama?! Mama n-o s-o bată acolo, cu toată lumea de faţă. Aseară a zîmbit cînd Doamna Maria a spus:

— Pe Răduţa o iau cu mine.

— V-o dau, cu o condiţie: să nu mi-o trimiteţi înapoi a doua zi…

Ce bine-i stă cînd e veselă! Numai artistele se schimbă la faţă, aşa, într-o clipă, ca mama…

Rada aude bătăi în geam. Repezindu-se să se scoale, se loveşte de drugul de fier din marginea patului.

— Eu sînt, Gheorghieş. Poarta e încuiată. Am sărit gardul.

Frecîndu-şi creştetul capului, Rada ieşi în ogradă. Aerul era rece, înmiresmat de oţetari şi tei. Ardei sărea, lungea gîtul, se smucea, gata să rupă lanţul.

— Au plecat! gîfîi Gheorghieş.

— Unde au plecat?

— La Fălticeni. S-a desfundat linia.

Niciodată nu simţise o înfrîngere mai dureroasă.

— Uite… ia… Ghici ce-i înăuntru? şi Gheorghieş îi întinse un pliculeţ alb.

Rada îi dădu peste mînă. De obicei îi aducea, înfăşurată aşa, cîte o gîză, o pietricică şi-i spunea: „Ghici ce-i înăuntru”?

— Nu vreau să ghicesc. N-au plecat.

— Au plecat. I-am dus la gară.

— De ce nu m-ai trezit ?

— De ce ai dormit ?

O palmă se lipi de obrazul băiatului. Într-o străfulgerare, Rada se făcu nevăzută. Lăsînd poarta deschisă, fugi pe uliţă. Poate n-a plecat trenul...

Nu ştia că nu mai poţi să prinzi nimic din tot ce a fost.

— Tîrziu, cînd s-a întors acasă cu Ardei – cine i-o fi dat drumul din lanţ? – amărîţi ca doi soldaţi după o luptă pierdută, a dat cu ochii de pliculeţul alb pe care Gheorghieş i-l adusese. Zăcea în curte, pe pămînt, ca un fluture mort. Fără curiozitate, s-a aplecat să-l ia. În clipa aceea s-a pomenit cu mama.

— De unde vii? Cînd ai plecat? Ai început să porneşti haimana la cinci dimineaţa.?

În casă, tata sforăia. Mama rămăsese în bucătărie. Se auzea apa curgînd...

Ce i-o fi adus Gheorghieş în pliculeţul alb? Acum e supărat. N-o să mai vrea să se împace. /N-o să mai strîngă licurici dintre stivele de lemne din faţa gării. Îi punea pe o bucată de muşchi, pe fundul unui pahar, ca să-i lumineze seara, odaia. O lua la zăvoi şi strîngeau cărăbuşi, cine o să-i mai arate noaptea, pe zidul coanei Chira, cocoşi cu picioare de om, măgari cu labe de gîscă, găini cu cap de cioară?!

Desculţă, în vîrful picioarelor, ieşi în curte.

Pliculeţul era acolo. Cu o ciudată emoţie, se aplecă. Îl pipăi, încercînd să ghicească ce-i înăuntru. Îl desfăcu. Lănţişorul de aur, brotăcelul verde care urca pe-o scăriţă, mărţişorul care strălucise la gîtul frumoasei Anişoara.

— Ardei, vino să vezi!

— Era în clasa a IlI-a, cînd într-o noapte l-a auzit pe tata că o întreabă pe mama:

— Unde te duci?

— Să moi rufele.

— Parcă n-a trecut nici o clipă şi s-a trezit din somn. În bucătărie nu era cazanul de rufe pe foc, nici albia nu era pregătită. Şalul mamei, pe jos. Ardei lătra. L-a dezlegat. Prin curte, ocolind drumul, a ajuns pe peronul gării, la bufet. Uşa, încuiată. Înăuntru nu mişca nimeni. Un tren şuiera, un tren pleca. Un tren ca toate trenurile. Fără să ştie de ce, a trecut peste şine. S-a uitat lung la trenul care se depărta. Era un ger năprasnic, un ger de crăpau ouăle în cuib. A început să sufle în mîini şi şi-a strîns şalul bine. Ardei lătra ca după mort. Tata stătea în faţa dulapului deschis, ca în fata unei prăpăstii Sertarele erau toate deschise. Goale!

— Tîrfa!

Manole a dat la o parte pătura de pe cufărul din fata ferestrei, a ridicat capacul. Cufărul, gol! Galben la fată, a intrat prin uşa

restaurantului în bufet. A deschis tejgheaua: nici un ban înăuntru!

— Tîrfa! Tîrfa! Tîrfa!...

Şi s-a năpustit şi a bătut-o pe Rada, pînă ce Ardei i-a sărit în spate.

La Iaşi, Manole n-a găsit-o pe Olga. Dar a aflat că Savelucă a avut un accident grav, într-un turneu la Ploieşti unde, vrînd să bată o bîrnă pentru a monta o lampă, a căzut şi şi-a rupt şira spinării. În stare gravă a fost dus la Bucureşti, la spital.

Beat Manole spunea toate astea, mutîndu-şi greutatea de pe un picior pe altul. Venise la vecina Rozalia să-şi ia fata, dar uitase să întrebe de ea. Rada, auzind vocea lui, s-a oprit în prag să asculte.

Tata repeta:

— A căzut de pe scară Savelucă! A căzut Savelucă şi-a rupt şira spinării! Savelucă...

Rada a simţit o durere scurtă, răsucită, o durere care răspundea tocmai în şira spinării. Buzele ei repetau: „Şi-a rupt şira spinării.” Deodată, scuturîndu-se ca de un vis rău, a strigat:

— Nu-i adevărat, nu-i adevărat!

Simţea că viitorul ei se frînge ca o cracă uscată. Îngrozită, îşi pipăi mărţişorul şi prinse curaj.

Manole Ionac umbla mereu beat. Se înţelesese cu asociatul lui, cel care-i dădea

capitalul, să-şi găsească pe altul care să pună munca: el pleacă la Bucureşti. N-are cine să-l ajute, nevasta l-a părăsit, tata e prea mică.

Rada a dat fuga la şeful gării.

— Vorbeşte matale cu omul de la vagonul de bagaje să mi-l ia pe Ardei, să mi-l ducă la Bucureşti. Nu pot să-l las. Nu pot să plec fără el! şi-şi şterse lacrimile şi nasul cu dosul palmei.

— Şi ce-o să zică Manole?

— O să-mi tragă o bătaie şi gata!

— Uite şcoala, Ardei. Uite acolo în poiană casa învăţătorului.

Avea o casă cu cerdac de lemn sculptat şi creştea toate soiurile de porumbei şi iepuri. Casa era plină de cărţi cu poze, de vase şi farfurii de pământ, smălţuite, de covoare ţesute în culori vii. Odată, demult, s-a dus dimineaţa în zori şi l-a luat de acasă, să vie împreună la şcoală. Şi el a privit-o mirat; parcă nu-i venea să creadă.

— Ai venit s-o vezi pe mama? E tare bolnavă!

Învăţătorul habar n-avea de ce umbla în capul acela de tătăroaică bălaie. Oamenii mari nu ştiu că poţi să te îndrăgosteşti cînd ai şapte ani. Ce rău viscolea cînd s-a prăpădit mama lui, cînd a dus-o la groapă! Lume puţină. Dintre copii, numai Rada. Ar fi vrut să-i spună un

cuvînt bun.”Dar el parcă nu vedea, nu auzea. Numai la înapoiere, cînd l-a luat de mînă, i-a spus:

— N-ai să răceşti?...

Şi şi-a scos fularul de lină, s-a aplecat şi i l-a pus ei pe umeri. Şi cînd a vrut să i-l dea înapoi, după cîteva zile, i-a spus:

— Păstrează-l, l-a împletit mama...

— Uite, Ardei acolo-i Siretul...

El m-a învăţat să înot. Curge soarele în apă. Vezi salcia? Dacă ne uităm acum bine, bine de tot, luăm cu noi fiecare pietricică, fiecare fir de iarbă...

În seara aceea, Manole Ionac a fost adus acasă după malul Siretului, plin de noroi. Voia să se caţere pe covorul din perete şi să se urce în tavan. Au venit cele mai iscusite babe din sat să-l descînte. El îi da zor că a întîlnit moartea. A văzut-o. A vrut să ocolească magazia gării ca să vină acasă, dar i-a ieşit în cale o bătrînă în straie negre şi i-a spus:

— Hai cu mine, maică, te duc eu acasă! Hai, c-avem acelaşi drum...

Şi l-a dus pînă la Siret şi acolo i-a dat brînci în apă. A vrut să-l înece...

— A băut vin cu metil şi s-a intoxicat! i-a spus învăţătorul. Are vedenii. Dă-i lapte, numai lapte.

— Te fac eu bine, tată! i-a spus Rada.

Şi Manole Ionac şi-a privit fata, de parcă o vedea pentru întîia oară.

Rada l-a ridicat din spate şi i-a pus cana la gură. Însetat, Manole a băut-o dintr-o dată. Rada l-a pus pe picioare.

După cîteva zile, au vîrît toată gospodăria în două lăzi mari: două paturi de fier, ca de spital, albe, o masă de brad, o măsuţă pirogravată şi două taburete la fel, descleiate.

Întîia oară cînd a simţit o căldură care se poate numi iubire sau recunoştinţă pentru tatăl ei a fost în Gara de Nord, cînd, văzînd-o cu dulăul, a făcut ochii mari, apoi a băgat mîna în blana lui aspră şi n-a mai spus nimic.

Desigur că numai ceea ce a urmat poate sa explice nimbul din jurul satului în care şi-a petrecut copilăria.

3

În casa cu puţine lucruri, strînse din munca de roabă a Olgăi după ce s-a despărţit de Manole, învăţătorul stătea în picioare. Abia venise sau tocmai pleca.

— Răduţo, cum ai crescut!

Întinse braţele, propti mîinile pe umerii ei, o ţinu departe, ca s-o vadă mai bine, o privi lung, apoi o sărută pe amîndoi obrajii, ca pe o soră mai mică.

— Are paisprezece ani! spuse Olga, fără un

zîmbet.

— Pentru mine are şapte ani, ca-n prima zi de şcoală, surîse cald învăţătorul, sau numai cinci, cît avea cînd a venit la noi, la Poieni. Ţii minte, Rada, cînd ţi-am făcut o poză?

Rada nu putea să scoată un cuvînt. Abia acum îşi dădea seama cît i-a lipsit. Abia acum, cînd sufletul i se încălzea, putea măsura frigul, singurătatea în care a trăit.

Îşi amintea ziua plecării. Manole nu ieşise din cîrciumă. Îl aştepta cu bocceaua, ca o nevastă amărîtă, şi n-avea nici nouă ani împliniţi, şi n-avea curajul să deschidă uşa, să-l cheme. Şi nu mai avea nici un fel de curaj, cînd s-a pomenit cu învăţătorul. Apărea totdeauna cînd avea nevoie de el.

— Răduţă, de cînd te caut! Vreau să ne luăm rămas bun.

Aceleaşi cuvinte i le spunea şi acum, „de cînd te aştept”.

I-a luat mîinile şi s-a uitat în ochii ei. Îl privea cu atenţia încordată, de parcă se temea să nu dispară să nu-l piardă din nou. Părul lui avea culoarea prafului, faţa lui n-avea culoare, ochii erau cenuşii şi hainele cenuşii şi atîrnau ca şi atunci – prea largi – şi mîinile şi picioarele parcă erau prea lungi. Dar toate cîte le ştia o învăţase el, şi zîmbetul lui era bun şi mîinile bune şi vocea blajină.

— Rada am ţinut să te văd. Mama mi-a spus

că numai anul ăsta o să mai mergi la şcoală.

— Da, aşa a spus?!

Simţi că-i ard obrajii. Ar trebui să spună ceva, dar pe buze îi veneau numai cuvinte pe care nu le putea rosti în faţa mamei şi nici chiar lui n-ar îndrăzni. Îl privea curioasă, cu nesaţ, de parcă ar fi sorbit din ochii lui satul copilăriei.

— Ia te uită, n-am ştiut! făcu Olga.

— Dar Rada, înfruntînd-o:

— De ce te miri, n-ai ştiut niciodată nimic.!

— Am ştiut să muncesc.

— Da, asta aşa-i!

Şi vocea Radei n-avea nici un grăunte de ironie, dar nici de recunoştinţă. Era o constatare simplă şi rece.

— Şi Rada o să muncească, spuse învăţătorul. Totul e să-şi găsească drumul spre ceea ce o îndeamnă firea şi năzuinţele ei.

— Fiecare a avut năzuinţe, dar vine viaţa cu măturoiul! replică Olga, aspră.

— Tocmai asta e. Să ai un ţel care să reziste la orice vremuială. Grindină, furtună, viscol! Ei, îmi pare bine că v-am văzut. Eu am venit sa mă arăt la doctor. N-o duc bine cu sănătatea.

Olga nu-l întrebă ce-l doare şi-i întinse mîna fără a-l mai pofti să revină. Rada îşi luă pelerina pe umeri.

— Mă duc pînă-n capătul străzii, să-mi iau un caiet.

Ar fi vrut să spuie: Pînă la capătul lumii...

O ploaie subţire se cernea de sus, ca printr-o sită măruntă. Rada era mulţumită că se stropeşte strada, că în calea lor nu se ridică praful. Şi apoi, îi plăcea ploaia, acoperişurile caselor păreau lăcuite şi de culori mai vii, copacii înviorați.

— Răduţo! repetă învăţătorul.

Ea îl ţinea de mînă fără să ştie de cînd. El făcea paşi mari ca oamenii învăţaţi cu drumuri lungi. Ea căuta să se ţină de el cu paşii deşi.

— Spune, Rada, ce-am sădit în sufletul tău a rămas?

— Tot!

Şi au tăcut. Se grăbea lumea spre tramvai, ploaia se înteţea.

— Oamenii se grăbesc totdeauna! spuse Rada, şi parcă aştepta ca învăţătorul să-i explice de ce.

— N-ai să răceşti, Răduţo?

— Mi-e cald şi mi-e bine. De atunci, niciodată nu mi-a fost bine... pînă acum.

„Atunci” însemna ziua plecării din sat. Iar el înţelegea că degetele înfipte în braţul lui nu voiau să piardă copilăria, visul.

— Atît de nefericită ai fost?

Cum să-i descrie casele în care trăise? La coana Tanţa chelăreasa – nici un copac, nici un pic de verdeaţă. Mormane de gunoi, stive de fier, scînduri, hîrtii, hăţuri şi hamuri. Şi coana Tanţa umbla de colo pînă colo, mirosea a clei şi

scuipa la doi metri…

Manole a pornit în căutarea „tîrfei” şi, spre mirarea Radei, seara tîrziu au venit împreună, sfîrşiţi.

— L-am îngropat pe Savelucă azi…

Rada a ieşit în curte, s-a aşezat pe nişte stive de fier vechi. Ardei a venit lîngă ea. Rada şi-a lăsat capul pe grumazul lui. Era obosită. Făcuse treabă de femeie în toată firea, muncise peste puterile ei. Era prea obosită, n-avea nici forţa să plîngă.

Îşi amintea gara şi pe Savelucă sărind din mersul trenului şi luînd-o în braţe.

— Am luat o floare mare, ca să mă vezi de departe…

— Floarea-soarelui! mai mare n-ai găsit?!…

— „L-am îngropat pe Savelucă azi!”

Curtea mirosea a piele, a clei, a fum. Curat şi frumos era numai cerul, şi Rada a rămas multă vreme cu ochii deschişi pe bolta care sclipea.

— Uite, Ardei, am adus stelele cu noi! Pe toate le-am adus, şi cerul… E acolo!

Şcoala – la depărtare de patru staţii de tramvai, la Şosea – era cea mai apropiată de cartierul Filantropiei, unde locuiau. Cu notele mari de pe primele două trimestre şi cu scrisoarea învăţătorului către profesoara de română, „moldoveancă de-a noastră”, Rada a fost primită în ultimul trimestru, ca să termine

clasa a III-a.

Ce lume neaşteptată, neobişnuită, ciudată această şcoală luxoasă, aceste fete gătite! Parcă toate semănau cu Minina, nepoata doamnei Emilia. Parcă umblau în vîrful picioarelor! Parcă vorbeau din vîrful limbii! Multe aveau biciclete care străluceau nou-nouţe şi mingi mari în plase colorate şi coarde de sărit. Nu săreau pe frînghia de rufe şterpelită de acasă, ci pe coarde cumpărate anume, cu minere lăcuite, albastre, galbene, roşii. Multe fete locuiau chiar la Şosea, altele veneau la şcoală cu automobilul, sau le conducea ordonanţa. Tata era maior sau general. Era avocat, era doctor. Pe Rada o priveau ca pe un urs. Rîdeau de îndată ce deschidea gura. Spunea bold şi tomate şi povidlă. Dar cum? Altminteri, şorţul Radei, era alb ca zăpada, scrobit, funda la gît mai dichisită. Părul, auriu, mătăsos, cu codiţele strînse în creştetul capului îi dădea un aer îngrijit şi isteţ. Dar ghiozdanul de pînză, ghetele cu şireturi, ciorapii de bumbac stîrneau o dezaprobare tacită.

— Ce vă holbaţi ca la urs?

Îşi privea mîinile boante şi roşii de leşie şi se gîndea: „Dacă intru o dată în cîrlionţii voştri!”

Lia avea părul ca o căciuliţă neagră de oaie. Nasul în vînt şi ochelari cu rama de aur.

— Ia ţineţi voi două coarda întinsă, aşa! mai

sus, mai sus! Să vedem cine sare mai sus...

Lia n-avea curaj, cu toate că era întîia din clasă.

— Uite piatra asta. Ia să vedem cine o aruncă mai departe...

Nici una nu se pricepea să arunce o piatră departe, să vîjîie în aer.

— Dacă vreau, ajunge pînă la terenul de tenis.

— Mama mea joacă tenis acolo! îi arăta Lia cu mîna întinsă. Să nu arunci cu piatra. Şi repetă cu îngîmfare: mama mea joacă tenis!

— Dacă n-are altă treabă, doar n-o să stea cu mîinile-n sân!

Lia şi-a potrivit ochelarii, şi-a ridicat vîrful naşului:

— E adevărat că mama ta e spălătoreasă?

Trebuia să-i răspundă ceva s-o usture.

— E adevărat că tatăl tău e de carton?

— De carton?! Tata?! Tatăl meu e maior!

— Vino să ţi-l arăt. Mişcă ochii şi-ntr-o parte şi într-alta. Scoate limba şi se bărbiereşte. Uite-aşa! Vino să-l vezi, e o frizerie, la noi, pe Filantropiei. O frizerie care, în loc de uşă, are o perdea de mărgele, şi în geam, un domn care se rade, un om de carton. E tatăl tău...

Fetele rîdeau. Lia roşie ca sfecla, îşi stăpînea lacrimile.

— Am să viu cu tata la şcoală.

Şi Rada s-a pomenit a doua zi, la cancelarie,

în fata unui ofiţer înalt, drept ca un plop, cu nasul mare şi ochii blînzi. Directoarea, cînd era furioasă, avea ticuri nervoase.

— Rada, e adevărat ce-ai spus?

— Da. Dar Lia ştia că nu-i adevărat. Trebuia să-l apere pe tatăl ei.

— Auzi, Lia. Trebuia să mă aperi.

Şi maiorul a întrebat-o pe Rada:

— Cum trebuia să mă apere?

Şi Rada îşi aminti de Minina.

— Trebuia să-mi tragă o palmă.

Directoarea, bătrînă şi nobilă domnişoară, purta rochie neagră şi panglică de catifea în jurul gîtului şi cruce mare de aur pe piept, parcă se sufoca. Panglica de catifea parcă o strîngea de gît.

— O înveţi să fie bătăuşă, ca tine?!

Şi ar mai fi vrut să spuie ceva, dar maiorul, liniştit, i-o luă înainte.

— Rada, crezi că fata mea a vrut să te jignească?

— M-a întrebat dacă mama e spălătoreasă. Poate a vrut numai să ştie, sau poate a vrut să mă jignească. Întrebaţi-o pe ea…

Maiorul şovăi:

— Am s-o întreb acasă.

— Profesoara de română mi-a scris că ai avut un conflict cu fiica unui maior…

— Da!

Directoarea a chemat-o pe Olga la şcoală:

— Fata dumitale a insultat un ofiţer. O lăsăm să termine clasa. Dar la anul n-o mai primim. Sînt şcoli destule.

Ca să nu ia nici măcar premiul al treilea, i s-a dat notă mică la purtare. După serbarea de sfîrşit de an, unde n-a spus nici o poezie, Rada s-a îmbolnăvit. Tîmplele îi ardeau şi urla de dureri de cap, de se auzea pînă-n stradă. Trei luni a zăcut. Trei luni n-a putut să ridice capul de pe pernă. Gina, sora Olgăi, din a treia căsătorie a tatălui ei, lucra la Spitalul Brîncovenesc. Seara venea, îi punea pungi de gheaţă la cap. Manole se apucase de negoţ cu păsări. Dar, nepriceput cum era, nu le aducea din preajma Bucureştiului, ci tocmai din Moldova. Drumurile lungi şi căldura omorau o bună parte din „marfă”. Ceilalţi bani îi lăsa prin cîrciumi. Şi totuşi, de data asta, n-a băut şi a adus doctorii.

— Are nevoie de aer. Duceţi-o la tară, spunea doctorul. E obişnuită acolo. Aici nu-i prieşte curtea asta murdară, mirosul de clei, de fier şi tablă încinsă. Umilinţe la şcoală…

— Cine s-o îngrijească acolo? întreba Olga.

— Ardei nu s-a mişcat de lîngă patul ei şi n-a mîncat nimic mai bine de o lună.

Rada e pe picioare, dar nu-l recunoaşte. E topit. Blana, năpîrlită, curge de pe el. Parcă e un sac gol. Coada şi-o tîra, botul i se ascuţise, ochii erau tulburi. Rada sta pe jos, pe un ţol, şi-i

ţinea capul în poală.

— De ce o fi atîta gălăgie în curte? Parcă a luat casa foc! Rada vrea să vadă ce s-a întîmplat. Curtea e plină de oameni. Coana Tanţa Curelăreasa s-a spînzurat! Cît a zăbovit, Rada n-ar şti să spună. Cînd a intrat în casă, Ardei era mort. Şi atunci i-a scris învăţătorului pe o foaie de caiet: „A murit Ardei… A murit Ardei… A murit Ardei… A murit… A murit Ardei… Ardei… A murit!”

— Rada, ţin minte cînd mi-ai scris că a murit Ardei! Sînt cinci ani de atunci.

— Cinci secole!

— Atît de nefericită ai fost?

— Da!

— Gheorghieş mi-a spus că ţi-a scris şi nu i-ai răspuns. Bănuia că v-aţi mutat.

— Ne-am tot mutat…

— Radei îi apare în minte maidanul cu gunoaie şi bordeiul moaşei Leanţa, cu acoperişul ridicat la cîteva palme de pămînt. Un fel de ciupercă imensă. Cînd te apropiai, apărea ferestruica şi o prispă sprijinită de doi pari, ca la o palmă înălţime, peste maidan. Pe cîteva trepte coborai într-o tindă. Din tindă, la dreapta, o încăpere, unde zăcea Margareta, ţesătoare într-o fabrică de mătase, şi alta la stînga, unde s-a mutat Manole Ionac cu familia. Moaşa Leanţa aducea lapte şi ce mai putea.

Avea peste o sută de kilograme. Cînd vorbea, îi sălta burta. Capul lat, nasul borcănat, porii dilataţi, puncte negre, negi, voce groasă. Dar o privire isteaţă, sprîncene frumos îmbinate, dinţi sănătoşi, îi auzeai de departe papucii cu talpa de lemn, lipa-lipa! Vorbea singură, tare, tuşea din pricina tutunului şi făcea gălăgie de-o auzeai din capul străzii. Tulpanul cu mărgele colorate pe margini era alb ca neaua. Rochia, de stambă înfloratã, şortul negru, legat unde cîndva fusese o talie. Din buzunarele adînci nu lipsea litruţă de rachiu. În fata sobei cu plită se lăsa pe vine, ca să gătească. Doi pari bătuţi în pămînt susţineau nişte scînduri care serveau drept paturi. Nicuşor, fiul ei, i-a cedat patul pe care dormea, lui Manole.

El şi-a făcut loc de dormit pe cuptor. Pe cele două lăzi, în care Olga îşi strînsese boarfele, dormea Rada. Curînd, Nicuşor a intrat la puşcărie şi ea s-a mutat pe cuptor.

Olga se scula în zori şi gătea cîte ceva, ca să aibă toţi ce mînca. Moaşa Leanţa, cînd se înapoia acasă, îi era foame, tuşea şi înjura:

— Ei, fir-aţi ai dracului, ce-aţi făcut de mîncare?

Chiar şi Manole îi ştia de frică. Moaşa era bună la suflet. Iubea florile. Pe fereastră, muşcatele, cerceluşii, care urcau pe scăriţe, făceau o perdea vie şi, oricît de tîrziu venea seara, şi chiar de cădea din picioare, le uda. Îi

plăcea curăţenia.

— Hai, Rădiţă, lasă cartea, că ţi-o rup! Uite, am adus bălegar. Du-te şi adă două găleţi cu apă să mai lipim, că neprocopsitul, bărbatu-meu, scuipă pe jos.

Aici a sosit şi Gina. Era infirmieră la Brîncovenesc. Avea douăzeci de ani şi semăna cu Olga, dar era mai frumoasă. Purta rochie scurtă şi-şi arăta picioarele. Pălăriuţa, pusă pe un ochi, o jachetă strîmtă, imitînd blana de tigru, o poşetă la fel şi o valiză de carton cu lucruri puţine. Se săturase de spital.

— Toate neamurile de a paişpcea spiţă au tăbărît pe capul meu! a ţipat moaşa, punîndu-şi mîinile în şolduri.

Dar Gina sta pe propria ei valiză şi nici nu clipea. Avea să facă injecţii, noaptea gărzi la patul bolnavilor. Olga spăla rufe pe la cucoane. Manole se priponea prin cîrciumi. Rada mergea la şcoală.

— Ce stai ca o mireasă? tuna moaşa Leanţa cînd se înapoia mai devreme şi o găsea făcîndu-şi lecţiile. Nu vezi că nu-i nimic de mîncare? Du-te de împuşcă o cioară!

Şi Rada îşi lua praştia şi pornea la vînătoare de ciori. La început, nu s-a priceput să arunce piatra şi a spart geamul vecinei. Femeia a ţipat. Moaşa a urlat:

— Ce răcneşti, fă? Nu vezi că-i copil? Se joacă...

Lemne nu aveau. Făceau focul cu cutiile de carton pe care le aducea Margareta de la ţesătorie. Olga nu voia să scoată din cufăr perne, cearşafuri. Era prea murdar.

Şcoala, la un kilometru şi jumătate, era peste linia ferată. Urma cursul complimentar. Dimineaţa învăţa, după-amiaza lucra covoare persane. Directoarea întreba mereu:

— Ce ai, Rada? Te doare capul? De ce nu te joci?

Şi a descoperit că fetiţa pieptănată frumos, îngrijită, cu şortul totdeuna curat şi scrobit – chiar dacă moaşa Leanţa urla cînd o vedea scoţînd fierul şi burlanul pe maidan ca să încingă manganul – era subalimentată. În recreaţia mare, o chema la ea în odaie.

— Ai mîncat, Rada?

— Da! răspundea prompt.

Ca să n-o umilească, directoarea rupea cu un aer distrat jumătate dintr-un corn pe care i-l dădea Radei şi jumătate îl mînca ea. Tot aşa proceda şi cu al treilea corn. Curînd i-a înlesnit să mănînce la cantină şi după masă o lua şi o culca în odaia ei luminoasă, curată.

Şcoala aparţinea parohiei. Preotul se aşeza pe un scaun în faţa bisericii şi copiii se opreau să-i sărute mîna. Avea mîini murdare, unghii negre. Rada aştepta la colţul străzii pînă se adunau mai mulţi copii să treacă în înghesuială, nebăgată în seamă, să nu-i sărute

mîna. Dar popa a prins şiretlicul. Şi, într-o zi, tocmai cînd încerca să se strecoare neobservată, se pomeni trasă de braţul sfinţiei-sale.

— De ce nu-mi pupi mîna, fetiţo?

— Fiindcă nu vă spălaţi.

— I-auzi ce obraznică! Hai cu mine la şcoală!

În cancelarie şi-a îngroşat glasul.

— Elevă necuviincioasă. Să fie dată afară.

Directoarea a cerut îngăduinţă. Eleva se va îndrepta şi-i va săruta mîna. Dar Rada a descoperit un drum care ocolea biserica...

Şi cîte alte case, şi cîte alte şcoli!

N-au locuit pe maidanul moaşei Leanţa decît trei luni. Dar Rada nu le poate uita.

Casa în care s-a mutat era tot cu pămînt pe jos, dar în curticica îngustă avea viţă de vie şi flori. Proprietăreasa, o scorpie.

— Nu mi-aţi spus că aveţi copii. Nu vreau chiriaşi cu copii!

„Copilul”, fiind în vacanţă, pompa toată ziua la primus, gătea şi spăla cîte o albie de mărunţişuri şi învăţa pentru examenul de admitere. Trebuia să intre la liceu şi a reuşit, dar „fără loc”. Dacă nu intra la şcoala comercială, pierdea un an şi nu trebuia să piardă nici o zi. Ca să se înscrie, îi trebuia actul de naţionalitate. Cine să i-l scoată? Manole, tot timpul prin cîrciumi, Olga nu poate lipsi de la serviciu o clipă. Rada s-a dus la primărie de

cîteva ori. Dar i s-a spus: „Să vie părinţii!” Trebuia să-i vorbească primarului, dar uşa era păzită. Se împrieteneşte cu portarul şi-l păcăleşte.

— Te-a strigat cineva!

Omul întoarce capul, Rada deschide uşa.

— Ce doreşti, fetiţo? Cum ai intrat aici? o întrebă primarul.

— Destul de greu. De o săptămînă mă zbat...

— Cu ce scop?

I-a spus în două cuvinte necazul.

— Uite o hîrtie, scrie cum îţi dictez.

Rada scrie întocmai. Primarul citeşte atent şi se miră.

— Bravo, n-ai făcut nici o greşeală!

— Asta ar mai lipsi!

— Am un băiat în clasa a cincea de liceu şi face greşeli de ortografie.

— Ce-i pasă?! Are tată primar!

Primarul rîde cu poftă.

— Rada Ionac, ai să ajungi departe.

— Am să ajung artistă!

— Atunci, ce cauţi la Comerţ?

— La liceu am reuşit, dar fără loc. Nu ştiu cine mi-o fi luat locul.

— Nimeni nu trebuie să-ţi ia locul, tine minte, Rada. N-o să ţi-l ia. Dar şi să-l ţie e greu. Colegii, ei aveau meditatori sau îi ajutau părinţii, aveau grija lor. Contabilitatea în

partidă dublă nu-i jucărie. Cartea mare, jurnalul, registrul inventar, registrele mici cu creditori, debitori. Trebuiau să fie fără ştersătură. O singură greşeală şi nu ieşea bilanţul. Cum să izbuteşti să ai un caiet de contabilitate perfect, cînd îţi trebuiau ore şi ore de atenţie încordată?

Manole urla:

— Ce-ţi trebuia atîta şcoală? şi îi sfîşia registrul.

Rada îşi aminteşte nopţile cînd refăcea registrul, copiind. Dacă repeta o greşeală, risca să repete anul. La şcoală ajungea nedormită şi uneori învineţită de bătăi. Nu vorbea cu nimeni, nu se juca. În recreaţie, rămînea să-şi facă lecţiile. După terminarea cursurilor, rămînea la şcoală să înveţe. Uneori, cînd punea mîna pe lănţişorul de la gît, îşi amintea de turneul care s-a oprit în sat. La ce-i vor folosi registrele de comerţ?

I se părea că le duce în spinare, grele ca şi cei unsprezece ani care apăsau pe umerii ei.

Profesoara de matematică este atrasă de tristeţea neobişnuită a acelui copil, de veşnica ei oboseală, de ochii aceia roşii, uscaţi, de acele vînătăi şi zgîrieturi, de care spunea ruşinată:

— N-am nimic! Am căzut în pivniţă! M-am lovit!…

— Spune-mi adevărul!

— E tare greu la oraş!

— Dar părinţii, familia?

— Mama n-are timp. Dar nu mă lasă fără uniformă, fără cărţi şi caiete. M-a învăţat să-mi placă ordinea, curăţenia. Cînd mă vede, se uită dacă părul mi-e bine pieptănat, cărarea dreaptă, dacă pantofii sînt lustruiţi, unghiile tăiate pînă-n carne. Nu-mi zîmbeşte. Nu mi-a zîmbit niciodată. Sau nu-mi amintesc. Dar nu mă bate, dacă n-o supăr.

— Cum o superi? De ce?

— Mut lucrurile din casă, le aranjez mereu altfel, ca să fie mai frumos. Mamei îi place ca masa să stea la mijloc şi scaunele împrejur. Eu o pun într-un colţ, un scaun în faţă, altul în spate, la fereastră. Mamei îi place să vadă lucrurile înşirate ca soldaţii de plumb. Mie-mi place să le mişc, pînă îşi găsesc singure locul…

Profesoara zîmbeşte.

— Rada, eu n-am copii. Cresc o fetiţă. Are camera ei. Ai să ai şi tu camera ta… Ai să ţi-o aranjezi cum vrei…

— Camera mea! suspină Rada, vrăjită.

— Vino să ţi-o arăt. E o cămăruţă în care ţin vechituri. O să le ducem în pod. Oprim numai ce-ţi trebuie. Ce zici, Rada?

— Eu ştiu să fac curat şi chiar să spoiesc.

— La prînz şi seara ai să mănînci aici. Îţi vei lua singură mîncarea de la bucătărie. Şi acum vino s-o cunoşti pe Sandina.

Camera Sandinei era un salonaş cu o pianină, cu bibelouri multe, cu un mic dulăpior cu cărţi legate, un mic birou lucios, oglindă şi covoare multe.

În drum spre casă, Rada n-a luat tramvaiul. Să spuie mamei „mă mut”, nu-i tocmai uşor! S-o lase singură? Mama ar scăpa de o cheltuială! Dar pe cine va găsi, cînd va veni acasă? Are o zi liberă, cu cine să stea la masă? Uneori vine tare obosită, are nevoie de un ceai. „Ai să iei mîncare din bucătărie şi ai să mănînci în odaia ta!” îi spusese profesoara. Ei toţi, în sufragerie. Va auzi de sus, din odăiţa ei, ţăcănitul tacîmurilor, veselia de jos. Olga o să fie singură, ea singură. Nu! Din altă parte venea nemulţumirea. Era diferenţa hotărîtă de la început între viaţa de căţel de lux a Sandinei şi viaţa ei de cîine de curte, îşi aminteşte de şcoala de la Şosea, unde nimeni n-o bătea, n-o înjura, dar fiecare privire venea peste umăr, venea printre gene şi o rănea. „Ardei, tu aveai voie să intri în casă, erai de-ai casei, pe cînd eu… Nu, nu mă despart de mama.”

A doua zi i-a răspuns profesoarei:

— Mama e singură. N-o las!

— Te-nţeleg.

Dar într-o zi, la tablă, a făcut o greşeală. Sau nici atît. Obiceiul fiind să se adune în gînd şi să se spuie doar rezultatul, ea a spus: 5 şi cu 5 fac 10.

— Rada, întinzi foi de plăcintă? Ce înseamnă „şi cu”? Ţi-e gîndul la „Şicul modei”? Clasa izbucni în rîs. Rada, cu creta în mînă o privi lung pe profesoară, apoi puse creta pe marginea tablei, trecu în bancă, îşi luă ghiozdanul şi, în liniştea şi uimirea clasei, ieşi pe uşă.

Rada a trecut anul, dar nu printre cele dintîi. Într-o noapte, Manole, beat, a sărit s-a bată pe Olga. Femeia a fugit în curte. Bărbatul, după ea. Şi deodată, spre uimirea Radei, care îi ajunsese din urmă, o vede pe maică-sa întorcîndu-se brusc şi lovindu-l. Omul căzu grămadă. Cu o iuţeală de scamator, femeia a smuls frînghia de rufe întinsă în curte şi l-a legat cobză de gard. Cînd a văzut-o pe Rada, a răcnit:

— Să-l laşi aşa! Mă duc să chem poliţia!

— Rada se uita cum se zbate tatăl ei, cum încearcă să se ridice. „E tatăl meu! se gîndea. E dezbrăcat, o să răcească! Şi pe un străin l-aş ajuta!” Şi, cu mişcări abile, l-a dezlegat. Dar n-a reuşit să-l pună pe picioare. Olga, cînd s-a întors a plesnit-o.

Foarte curînd a obţinut despărţirea. Rada a însoţit-o pe mama ei la tribunal. Mai asistase o dată la divorţul părinţilor? Povestea doamnei Emilia cu părinţii care divorţau, piesa în care jucase cu Agatha Bîrsescu, şi-o însuşise în aşa măsură, încît era sigură că nu pentru prima

dată intra în sala tribunalului. Dar procesul se desfăşura fără avocat, doar cu martori, şi nu la teatru, ci de adevăratelea. Cînd s-au înapoiat, au găsit casa goală. Manole Ionac încărcase toate lucrurile într-un camion. Şi aşternut, şi pături, şi găleata de lături, şi mătura, şi făraşul şi fierul de călcat, şi vasele şi lămpile de gaz. Răvăşite pe jos, în bucătăria goală, au rămas numai cărţile şi caietele Radei. Fata şi mama au rămas în prag stane de piatră...

De cînd mergeau alături? De cînd îl ţinea de braţ? Cerul se însenina şi toate casele în care s-a tot mutat, toate treptele pe care a tot coborît, toate umilinţele, învăţătorul le-a şters cu mîna lui, repede, cum ştergea cu buretele pe vremuri tabla, cît ai clipi...

— Uite, Rada, ploaia asta a fost o păcăleală.

— N-a fost păcăleală, fiindcă n-am s-o uit.

Şi, ridicînd privirea, văzu o picătură pe faţa lui arsă de soare, bătută de vînt, uscată. Ar fi vrut s-o ia şi s-o păstreze, s-o poarte piatră la un inel.

— O picătură de ploaie, chiar dacă nu poţi s-o păstrezi, nu este o păcăleală.

De ce nu putea să-i spuie pe nume? Ion! Ce nume frumos! Bătăile inimii repetau: Ion!

— Ba uite, pe năsucul tău e o picătură care e o păcăleală.

— Dar dacă e o picătură pe care n-o mai

uiţi? Dacă-ţi aduci aminte de ea şi peste o mie de ani?

— O mie de ani! Rada, mă sperii!

— Păcat!

Era dezamăgită. Ar fi vrut ca pe el nimic să nu-l sperie.

— Ce e păcat?

Un mic nor trecuse peste soarele sufletului ei. Se vede că el a înţeles, altfel nu ar fi spus:

— Eşti un copil, Rada.

Şi după o tăcere, care se prelungea:

— De zece ani n-am mai văzut Cişmigiul. Sîntem pe Ştirbei-Vodă, nu?

Rada se strîngea mai aproape de braţul lui. Aştepta. Nu se poate să nu-şi dea seama că nu mai e fetiţa îndrăgostită de casa cu iepuri albi, de cărţile cu poze. Are aproape cincisprezece ani.

Coborau pe Schitul Măgureanu. Treceau pe lîngă biserică.

— Ţii minte turneul, Răduţo? Vroiai să te faci artistă.

— Acum mi se pare că sînt pe un drum de munte şi, cu cît urc, piscul se depărtează. Mă lupt cu registrele de contabilitate, înfiinţez bănci. Dar dacă reuşesc să dau diferenţa şi examenul de capacitate...

— Trebuie să reuşeşti. Gheorghieş o să vie şi el. Să dea examen.

— Ţîrcovnic?! întreabă Rada şi-i venea rida..

Mi-e greu să mi-l închipui…

— Preotul l-a ajutat să intre la Iaşi, la Seminar. Altă posibilitate n-a avut. Sînt şapte co n. Dar voi nu sînteţi dintre cei ce se resemnează. Gheorghieş vrea să ajungă medic veterinar. Ţi-era drag, nu-i aşa?

— Ca un frate.

Cînd au intrat în Cişmigiu? Pe ce poartă? Pe ce scări coborau? Scările astea de piatră nu le cunoştea. Pe pajiştea de un verde crud, pete roşii de maci. Ca un decor de teatru.

Ţanţoş, gătit în culori ţipătoare, se plimba un păun, care-şi trăgea trena alene. Coada lui se desfăcea într-un imens evantai împodobit cu ochelari verzi, cu marginea galbenă. Păuniţa parcă era o mireasă. Trena ei, ca un evantai de dantelă. Totul era colorat viu, îndrăzneţ. Cerul, prea albastru. Tufele de trandafiri, prea roşii. Zgomot de cascadă? Unde se afla oare? Niciodată nu intrase pe poarta asta, pe sub bolta asta de piatră. Niciodată nu coborîse treptele astea. Nu văzuse niciodată pajiştea asta mătăsoasă, păunii. Ochii curioşi de pe evantaiele lor colorate o fascinau.

Învăţătorul îi vorbea de Gheorghieş. Rada îl privi curajoasă, ca niciodată pînă acum, şi-l sili şi pe el s-o privească. Stătea cu gîtul întins, cu ochii înfipţi în ochii lui şi cu îndrăzneala copiilor care, fără să ştie să înoate, se aruncă în apa adîncă, a spus:

— Nu la Gheorghieş mi-a fost gîndul în toţi anii ăştia!

— Rada, eşti un copil. Cînd ochii ăştia se vor deschide...

— Sînt deschişi.

— Nu, nu sînt. Dacă i-ai deschide ai vedea că sînt un învăţător de ţară, mulţumit cu munca mea. M-am însurat...

Mîna care-l ţinea de braţ a căzut, de parcă n-ar fi fost a ei.

— Rada, fetiţa mea dragă!

Şi cuprinzîndu-i umerii o lipi de pieptul lui:

— Vezi ce repede au trecut o mie de ani?

Vorbea, vorbea mereu, dar vraja s-a rupt, de parcă cineva suflase polenul de pe aripile cuvintelor. Privirea ei era dură, ochii uscaţi.

— Cum se numesc florile acelea? l-a întrebat, ca pe vremuri.

— Clematite, Clematis!

— Clematis! a repetat Rada. N-am să uit...

4

Şi a umblat ce a umblat pe străzi ocolite, cu gînduri învălmăşite, cînd a simţit o lovitură puternică în spate. Instinctiv, şi-a desfăcut braţele, dar nu şi-a mai găsit echilibrul. Lîngă ea, în ţărînă, o minge de fotbal. Era pe maidanul unde se aruncă zgura locomotivelor, destul de aproape de mahalaua ei. Se auzeau

hohote de rîs.

Nepăsătoare, se sculă, îşi scutură pelerina. Doi băieţi se îndreptau spre ea. Rîdeau de ea. Unul înalt, deşelat, altul, scund, îndesat. Parcă erau Pat şi Patachon. Rada izbi cu piciorul în minge.

— Eşti tare. Unde ai jucat?

— La mine în sat.

— Joacă şi fetele fotbal?

— Îi bat pe băieţi cînd sînt obraznici.

Se apropiau acum două fete. Una, cu coada groasă pe umăr, îşi legăna şoldurile ca Betty Boop, cealaltă parcă umbla pe vîrfuri. Subţire, fragilă, cu ochi ca pervinţa şi părul decolorat ca inul, o privea cu o ciudată maturitate.

— Îmi place că ştii să încasezi. Mă cheamă Sabina.

— Eu sînt Luciana.

— Eu sînt Petrache. El e Şerban…

Lunganul tăcea.

Aşa a început adolescenţa…

Se întîlnesc cu toţii la Venus. Se caţără în copaci, se instalează pe cîte o cracă şi văd meciurile gratis. În Grădina Botanică scutură pomii. Sînt fugăriţi de „curcani” şi Petrache nimereşte în pereţii de sticlă ai serei. Duminica văd cîte patru filme, două dimineaţa, două după prînz. În întuneric, Şerban şi Luciana se sărută…

Se întîlnesc în curtea Lucianei: un mic

cimitir. Tatăl ei vitreg, pietrarul, ciocăneşte pietre funerare, inscripţii. Luciana şi Şerban dispar, se ascund, se sărută…

Pe tatăl Sabinei l-au bătut huliganii. L-au lăsat în zăpadă, în sînge. „I-au furat vocea, spune Sabina, şi nici la şcoală nu-l mai primesc. Era profesor de muzică la şcoala primară. Acum, o să dea lecţii de pian în cartier.” Rada punea degetele pe clapele pianului dezacordat. Sabina o învăţa notele: Do, re, mi…

— Rada, pe tine te-a sărutat vreun băiat? Poţi să ai încredere în mine. Şi eu m-am sărutat cu Petrache.

Sabina are 12 ani şi seamănă cu Lilian Gish, actriţa care juca în *Două Orfeline*.

Luciana, după fiecare film, îşi schimba pieptănătura, privirea şi mersul. Era în clasa a cincea de liceu, dar sucea capul oricui, dacă vroia.

Sabina învăţa la „Anglo-Speranţa”. Ştia englezeşte şi lua lecţii de sculptură cu tatăl vitreg al Lucianei. În schimb, mama Sabinei îi cîrpea pietrarului rufele şi-i teşea ciorapii. Mama Lucianei pleca mereu în provincie cu modele de pălării. Şerban era într-a şasea, vindea pe străzi ziarele de seară şi era îndrăgostit de Luciana. Sabina era pajul ei. Fată de oricine avea o luciditate, o judecată matură, care chiar şi pe Rada o uimeau. La vîrsta cînd elevele mici se îndrăgostesc de cele mari, de

profesoare şi profesori, fără deosebire, Sabina o urma pe Luciana orbeşte. Cu Şerban era necruţătoare. Poate geloasă.

— Ziarele tale spun numai minciuni.

— De unde să am taxe de şcoală, ce să mănînc, dacă nu vînd ziare? se apără Şerban.

— Vara, poţi să vinzi limonadă, covrigi. Şi să te înscrii la cursul seral.

— Iei limonada de la fabrică şi covrigii de la simigerie şi capeţi atîta la sută, fără să răspîndeşti minciuni! spunea Petrache, care era totdeauna de partea Sabinei.

Luciana îşi împletea şi-şi despletea coada întunecată, care-i şerpuia pe umărul stîng.

— O să aibă fabrica încredere în mine? întrebă Şerban, jucîndu-se cu coada Lucianei.

— Mergem noi toţi şi vorbim, decide Sabina.

— Şi iarna, ce fac?

— Vinzi castane şi floricele.

— Avem în pod o sobiţă veche, specială, îşi aminti Luciana, Haideţi în pod!

— Eu nu! făcu Petruţ, hotărît.

Sabina îi zvîrli, ca o supremă ocară:

— Ţi-e frică de şoareci!

— Mi-e frică de baba Tinca. De cînd a înviat baba Tinca, nu mă urc în pod, să mă tai!

— Cum a-nviat?

— Aşa ca în *Noul Testament*! îl ironizează Şerban.

— Şi totuşi, a înviat baba Tinca! sare

Petrache.

Nu ştii niciodată dacă glumeşte sau nu.

— Hai, spune cum a fost! cască Luciana, şi-şi întinde braţele.

— Dă-i drumu! se impacientează Sabina.

Radei îi e dragă Sabina, dar pe Luciana o găseşte grozav de frumoasă: ochii cafenii, depărtaţi, catifelaţi, gene grele şi lungi. „Ştie să-şi arate picioarele spunea Olga. Asta nu e fată, cum nu sînt eu mitropolit!”

— M-a trimis bunica la baba Tinca să-mi dea bidineaua, să spoiască. Şi mi-a zis: „Vezi, dacă nu-i la bucătărie, e în pod, întinde rufele:” Şi eu am dat fuga în pod! spunea Petrache.

Şi-am găsit-o pe baba Tinca întinsă pe jos, galbenă ca ceara. „Babă Tinco!” zic. Nici un răspuns. „Babă Tinco!” Şi cînd am văzut că nu mişcă, am înţeles că e moartă. Şi am fugit şi am ajuns acasă într-un suflet: „A murit baba Tinca!” „Ce tot spui, Petrache?” face bunica şi dă fuga şi bunica la baba Tinca în pod. Şi iese şi bunica şi strigă: „Vecină Zamfiră, a murit baba Tinca!” Şi iese Zamfira şi strigă: „Vecină Smarandă, a murit baba Tinca!” şi iese Smaranda…

— Mă rog, iese tot satul! spune Luciana cu oboseală în mişcări şi în glas.

Şerban o priveşte pierdut.

— Chiar aşa: iese tot satul şi strigă: „A murit baba Tinca!” Şi mă trimite bunica: „Du-te la

doctorul Arcadie.” Şi mă duc la doctorul Arcadie. O curte îngustă şi lungă, pavată cu tufe de trandafiri şi flori agăţătoare, violet...

— Clematis! şopteşte Rada.

Din prima iubire, atît i-a rămas.

— Ce legătură au florile, zise Clematis, cu baba Tinca? întrebă Luciana.

Şi Sabina deschide ochii mari rotunzi şi, mîndră de prietena ei, o ia de mînă.

— În curtea pietruită şi lungă ca un coridor fără fund, erau nu numai sute de trandafiri, flori mov, dar şi patru dulăi, mari ca viţeii, fioroşi dogi danezi. Eu eram mic...

— Acum eşti o namilă! îl necăji Luciana.

— Dar Petruţ continuă nestingherit:

— Eram şi mai mic. Sun şi aştept. Şi vine o jupîneasă cu rochie neagră, cu şorţ alb, scrobit şi se răsteşte la mine: „Ce vrei?” „Cu domnul doctor Arcadie vreau să vorbesc.” „în ce chestiune?” mă întreabă, ca un şef de cabinet de ministru. „A murit baba Tinca”, răspund. „Păi, dacă a murit, ce vrei să-i mai facă domnul doctor?” „Să dea certificat că a murit”. Şi femeia a strîmbat gura, şi dulăii au mîrîit, şi eu am intrat. Niciodată nu mai intrasem la doctorul Arcadie în casă...

— Scurteaz-o! mîrîi Şerban.

— Parcă ar fi doctorul Arcadie! Chiar aşa m-a repezit:.. Scurteaz-o!” Cînd am început cu bidineaua şi cu podu, l-am auzit: „Scurteaz-o!”

Şi, ca s-o scurtez, am zis: „A murit baba Tinca. Vă rog să-i daţi un certificat că a murit, că altminteri, la primărie nu ne dă dric, n-o înmormîntează” „Cine a văzut-o moartă?” „Eu!” Şi-a potrivit mai bine ochelarii cu ramă de aur: „Cum era?” „Galbenă, uscată, aşa cum e baba Tinca vie, parcă şi cînd era vie tot moartă era… Şi cînd e moartă, tot…” „Scurteaz-o, băiete! A mai văzut-o cineva?” „Bunica şi ţaţa Zamfira şi naşa Smaranda şi tuşa Florica.” „Scurteaz-o!” „Tot Hîrlăul s-a urcat în pod la baba Tinca. Rufele, pe frînghie, erau ude.” „Şi au văzut-o moartă? Toţi?” „Chiar aşa, toţi.” „Uite, băieţaş, eu nu mă mai duc, am clientelă, mă aşteaptă. Dacă spui că a văzut-o tot Hîrlăul, eu am să-ţi dau certificatul. Dar să nu mai ştie nimeni că n-am fost la fata locului, auzi? Că pun cîinii pe tine! Ai înţeles? Şi mai ales doctorul Aron să nu ştie! Nu cumva să afle. Ai înţeles?” Doctorul Arcadie şi doctorul Aron n-aveau ochi să se vadă. Dar despre rivalitatea lor în numărul viitor…

— Mă Petruţ, dacă în cinci minute nu învie baba Tinca, te plesnesc! îl ameninţă Şerban.

— Dă-i drumu! spune Sabina şi privirea ei, înlăcrimată de rîs, cere consimţămîntul Lucianei.

Şerban o întrebă pe Rada:

— Votezi pentru ambele serii?

— Votez!

Toţi ridică mîna şi Petruţ continuă:

— Luat certificat constatare deces, dus primărie, făcut formalităţi, fixat funerarii, slujbă bisericească, slujbă sinagogă...

— De ce slujbă sinagogă?

— Vedeţi, stilul telegrafic denaturează adevărul istoric. La Hîrlău, nimeni nu se grăbeşte. Oamenii moţăie în faţa dughenelor, nenea Iozef strigă, moţăind, aşa ca să nu te trezească nici pe tine, ci mai curînd să te-adoarmă: „Mere murate, mere murate!" Altul trece cu o saca de apă: „Apă rece, apă rece " Cad obloanele. Căderea obloanelor anunţă marile evenimente în Hîrlău. De exemplu: Marcu divorţează de Beca. Pe lîngă asta, moartea babei Tinca e fleac. Dar obloanele au căzut la fel ca şi atunci. Baba Tinca era şi era foarte iubită. Aşa de iubită încît, după ce s-a făcut slujba la biserică, s-a făcut slujbă şi la sinagogă, slujbă în toată regula. Şi a trecut dricul cu baba Tinca prin faţa sinagogei tocmai cînd se făcea rugăciune pentru sufletul ei. Şi dricul a mers mai departe, şi tot Hîrlăul după dric, şi doctorul Arcadie, şi doctorul Aron, şi Iozef cel cu merele murate, şi sacagiul Vasile şi eu...

— Şi cînd a înviat?

— A treia zi după scriptură! spune Şerban şi se scoală. Ce vă uitaţi în gura lui?

— Dă-i drumu, Petruţ!

Dricul mergea încet, oraşul tot, după dric, linişte ca la înmormîntare şi deodată baba Tinca se mişcă, se scoală în picioare, în *picere*, pronunţă Petruţ…

— Fugi, măi Petruţ! se înfurie Şerban.

— Să vezi tu ce-am fugit atunci, cum a fugit bunica, doctorul Arcadie şi doctorul Aron, nenea Iozef cel cu şi cioclii. Cum a rămas dricul părăsit! Noroc că nu s-au speriat caii, că omorau mortul!

Dar nimeni nu rîde.

— Şi? Şi? Şi? întreabă toţi de-a valma.

Rada îşi amintea că la ţară tot aşa se adunau în jurul ei copiii cînd le povestea cum a luat-o Agatha Bîrsescu şi a jucat cu ea într-o piesă.

„Şi după aia m-au dus cu o trăsură trasă de şase cai, şi lumea se îmbulzea şi-mi arunca flori şi bomboane, şi eu mă ridicam în picioare şi salutam, uite-aşa!”

Poate că şi Petrache auzise de la altcineva povestea babei Tinca.

— Şi s-a urcat baba Tinca pe capră. Şi a mînat caii şi a ajuns la primărie triumfătoare. Parcă era Ben-Hur…

Luciana rîde cu poftă. Şerban se juca distrat cu coada Lucianei – o despletea, o împletea.

Sabina era numai urechi:

— La primărie, pustiu! Plecase toată lumea la înmormîntarea babei Tinca. Mai rămăsese un

uşier şi alt slujbaş care, apucînd să afle – în Hîrlău toate se află cît ai clipi – comentau şi-şi făceau cruce. Dar cînd s-au pomenit cu mortul, au ţipat şi au fugit. Baba Tinca n-a mai avut cu cine să stea de vorbă. S-a plimbat prin toate sălile şi birourile goale, apoi a ieşit pe poartă, s-a apropiat de dric şi le-a poruncit cailor: „Să staţi aici, că o să vie careva să vă ia în primire”. După care, fără grabă, aşa cum ar fi umblat pe lumea cealaltă, s-a dus acasă la ea şi a făcut focul, a pus apă în ceaunul de mămăligă, să fiarbă, că i se făcuse foame…

De data asta, rîdea şi Şerban, şi Rada observă că are dinţii prea mari, prea albi, gata parcă să muşte din coada Lucianei.

— Măi Petrache, asta-i din capul tău, sau o ştii de la alt mincinos!

— A scris şi în gazete. Au venit reporteri de la Iaşi şi au fotografiat-o pe baba Tinca şi au descusut-o…

— Şi?

— A răspuns la toate întrebările. Numai cum a înviat nu ştie…

— Simplu ca bună ziua, a înviat, fiindcă nu murise. N-ai spus că doctorul n-a catadicsit să constate decesul? Te-a crezut pe cuvînt. Ţi-a dat certificat, ca să scape de tine…

— O fi leşinat! spune Luciana şi-şi lasă capul pe umărul lui Şerban.

— Bine, să zicem că a leşinat. Dar cînd a

murit a doua oară? A doua oară cînd a murit, au venit doctorii amîndoi.

— Să nu-mi spui că a înviat şi a doua oară!

— Tocmai aici am vrut să ajung. Doctorul Aron şi doctorul Arcadie nu-şi vorbeau de treizeci de ani. Despre cearta lor se vorbea şi la Iaşi.

— Eu zic să te întorci la Hîrlău! îl invită Sabina.

— Mă întorc. Doctorii amîndoi stau în fata babei Tinca. N-avea nici unul curajul să-şi ia răspunderea, să constate că a murit. „Eu cred că de data asta e moartă!” spunea doctorul Aron, ca pentru el, fără să se uite la doctorul Arcadie. „Eu nu-ţi dau certificat de înmormîntare!” spunea doctorul Arcadie, avînd aerul că vorbeşte cu baba Tinca. „Dacă doctorul Aron are o certitudine în privinţa morţii, are să-ţi dea certificat.” Iar doctorul Aron se adresa unui public nevăzut: „Nu văd nici un motiv pentru care doctorul Arcadie să nu-şi formeze şi domnia-sa o certitudine.” Şi, ştergîndu-şi fruntea şi fata, îi puse din nou babei Tinca oglinjoara în fata gurii: „Nu respiră!” „Dacă doctorul Aron poate trage de-aici o concluzie, s-o scrie negru pe alb”, îi spune doctorul Arcadie moartei. „Noi am urmat aceeaşi facultate de medicină, am fost colegi. Nu văd de ce n-ar trage domnia-sa o concluzie,” se adresa şi doctorul Aron, babei

Tinca. Şi aşa s-au tot codit, pînă cînd amîndoi au început să trateze direct cu moarta: „Babă Tinco, spune dumneata care e situaţia. Aş putea să te înţep cu acul!” o ameninţă doctorul Arcadie. „Babă Tinco, uite, sînt tot felul de metode de a se constata moartea. Dar dacă doctorul Arcadie vrea s-o folosească pe aceasta, şi apoi să-şi ia răspunderea, eu n-am nimic împotrivă!”

Luciana şi Sabina se tăvăleau de rîs. Şerban era vesel, de parcă băuse. Rada observa cum se lipeşte Luchi de Şerban şi nu ştia de ce se întunecă cerul. Petruţ schimba cu iuţeală de fulger cele două roluri:

— „Dacă-i vorba de răspundere, babă Tinco, poţi să fii liniştită. Eu nu-mi iau nici o răspundere. Babă Tinco, nu te-ntrebi de ce-a venit doctorul Aron să constate decesul matale, dacă nu-şi ia nici o răspundere?” „Pentru că e un caz special, babă Tinco, un caz greu. Matale ai mai fost dusă la groapă, şi te-ai răzgîndit pe drum, şi ţi-ai mînat singură dricul, şi l-ai depus frumuşel la primărie. De aceea am venit acum la matale toţi doctorii din Hîrlău, toţi cîţi sîntem, ca, împreună, să ne luăm răspunderea”, o lămurea doctorul Aron.

Petruţ avea atîta haz povestind, imita atît de bine pe cei doi medici rivali, care-şi vorbeau prin intermediul mortului, încît Sabina îl privea altfel ca de obicei şi aplauda ca la teatru.

— Trebuie să te faci artist, Petruţ.

— Luciana era de aceeaşi părere, Şerban îşi pierduse de tot aerul lui rezervat, sceptic. Şi, către Rada:

— Are talent, puştiul!

Radei îi pare bine că Şerban nu o uită. Petruţ nu se lasă îmbătat de succes:

— Doctorul Arcadie a început s-o ia cu binişorul şi i-a dat două pălmuţe uşoare pe obraz: „Hai, babă Tinco, hai, nu ne mai ţine aici.” Obrazul era rece şi zgrunţuros. Oricine ar fi putut să vadă că-i moartă, numai că de mulţi ani îl avea baba Tinca, aşa, ca un pergament mototolit. „Hai, babă Tinco, o mai striga şi doctorul Aron. Uite, te roagă şi doctorul Arcadie.” Dar Arcadie protestează, ofensat: „Nu rog pe nimeni!”

Se tăvălesc toţi de rîs. Rada îşi duce mîna la gît şi-şi pipăie mărţişorul. Sabina, cu faţa mică, bălaie şi ochii ca mărgelele îi aminteşte de frumoasa Anişoara în rolul Oanei. Şerban i se pare deodată că seamănă cu tînărul care juca în Bogdan-Vodă; lîngă el adormise la masă. Cu capul pe braţul lui. Şerban e acum lîngă ea. Buzele lui aproape că ating creştetul capului ei.

— Părul tău miroase a grîu copt şi a soare.

Rada se scoală.

— Plec.

— Ei, cum aşa, „brusc”?, o întreabă Petrache.

Iar Şerban, mirat, dar şi îngrijorat:

— Ce-i, Rada?

— Mîine am teză la franceză, trebuie să învăţ.

— Şi eu! spuse Şerban, gata să plece cu ea, dar Luciana îi prinse braţul:

— Ei, nici aşa!

„Părul tău miroase a grîu copt şi a soare! u repetă Rada, în drum spre casă. Şi căută să păstreze clipa de bucurie pe care o trăise. În praful roşiatic al asfinţitului, se desluşeau două siluete înlănţuite.

De la o vreme nu mai vedea decît perechi, perechi. Ce mult seamănă cu Olga, femeia care vine spre ea la braţul unui bărbat! El e înalt, cu capul gol. Ea el Nu, mama cu un bărbat străin? N-o mai văzuse niciodată! Pentru întîia dată se întreba, dacă atunci, de mult, în noaptea cînd a fugit...

De cîte ori nu-l auzise pe Manole:

— Tîrfa. Ştiu eu cu cine a fugit!

Pînă acum n-a crezut. Siluetele se estompează în umbră. Nu a fost Olga! Ba da, e cu un bărbat cu capul gol, mult mai înalt decît ea, se ţin de mînă! Sînt la cîţiva paşi. De ea şi Olga nu pare deloc încurcată. Cînd ajung faţă în faţă, Olga spune:

— Fetiţa mea Rada!

Niciodată mama n-o alintase, nici cînd fusese copil. Olga spunea: Fiică-mea, fie-mea,

fata mea! Acum, cînd are 14 ani şi jumătate, aude pentru prima dată: fetiţa mea!

Tînărul o privea atent şi parcă mirat. Dar şi ea ar fi vrut să-şi întipărească în minte figura lui, convinsă că n-o să-l mai revadă.

— Ei, ce vă holbaţi unul la altul? O să aveţi destul timp să vă vedeţi.

Şi, către Rada, cît se poate de simplu:

— Mă mărit, cu el…

„Se mărită mama?!” Rada ar fi vrut să strige: „Nu-i adevărat!” Nu înţelegea de ce o revoltă, de ce o doare vestea asta.

— Eu credeam că e un copil! zîmbi omul, cam stînjenit. Credeam că e micã. Dar, să fie sănătoasă. N-am nimic împotrivă.

— Ei, asta ar mai lipsi să ai ceva împotrivă! îl repezi Olga.

Iar către Rada:

— Hai, du-te şi te culcă!

— Noapte bună! spuse Rada.

Cu indiferenţă şi fără grabă îşi îndreptă paşii spre bucătăria din curte.

Teza la franceză era hotărîtoare pentru soarta acelui an, pentru soarta Radei şi totuşi, pentru întîia dată nu se simţea stăpînă pe forţele ei. Voinţa, coardă veşnic întinsă, cedase parcă undeva, se şubrezise. Se scula dimineaţa cu capul greu, cu braţele grele cu o moleşeală stranie, mahmură de parcă ar fi băut peste noapte. Şi doar nu înghiţise o picătură de

alcool din ziua aceea de pomină, cînd turneul teatrului din Iaşi se oprise în sat. Tînărul cu ochii ca jeratecul – uitîndu-i numele, îi spunea „Bogdan-vodă” – semăna cu Şerban. Ce frumoasă e Luciana!

Ca să afle părerea Olgăi, a spus că Luchi e frumoasă. Olga a sărit ca arsă, şi din botoasă şi moapsă n-a scos-o.

— Are ochi frumoşi! o contrazise Rada.

— Ştie să-şi mişte şoldurile şi să-şi arate picioarele! replică mama.

— Are suspensie! spune Costi.

Dar Olga îl repede.

— Ce-i, automobil?!

Şi către Rada:

— Mai adună-te de pe drumuri. Vezi că s-a strîns o albie de mărunţişuri…

Ar vrea să-i răspundă că o dor şalele, capul. Noaptea se trezeşte din somn năduşită şi tocmai acum are de învăţat:

— Rada, trebuie să înveţi!, îi sufla învăţătorul.

Uneori îi simţea răsuflarea în ureche.

— Ce-i, Rada? o întreba Şerban.

Numele ei, aspru, urît, îi suna cu totul altfel de la o vreme. Uneori, în liniştea nopţii, îşi şoptea ea singură:

— Rada!

Îşi mîngîia singură pielea. I se părea catifelată. Cum era pielea Lucianei? Ce licărire

de admiraţie în ochii lui Costi, cînd a spus: „are suspensie”! Nu ştie exact ce înseamnă asta, dar o vede mergînd legănat, parcă e pe arcuri.

— Asta nu-i fată, cum nu sînt eu popă! a spus Olga într-o zi.

— Şi ce-i dacă nu e?! a răspuns Rada, şi maică-sa a plesnit-o.

Într-o noapte, a visat că un motan o gîdilă cu mustăţile pe buze. Îi sufla în gură. Ochii lui galbeni scînteiau în întuneric, sălbateci. S-a trezit năduşită. Altă dată, în vis, alerga pe un cal şi nu se putea stăpîni. N-avea hăţuri, n-avea şa. Zboară la înălţimi ameţitoare. Cade. Cînd se trezeşte, o dor oasele, de parcă s-ar fi ridicat atunci din ţărînă.

— Ce-i cu tine? o întreabă Olga.

„Dar cu tine ce-i?” ar vrea Rada să spună.

De la o vreme, parcă nu mai are loc de ea. „Ia-ţi hîrţoagele de aici!” Olga întinde foi de plăcintă, frămîntă cozonaci. Bineînţeles, pentru Costi. La franceză, a luat cinci. Unde i-a fost capul? De ce a spus: Şi je voudrai, în loc de şi je voulais, şi je veux? „Dacă aş vrea, dacă vreau”. Voinţa ei e ca un elastic vechi: vrea să înveţe şi-i e somn, vrea să doarmă şi nu doarme. Visează cu ochii deschişi, aţipeşte fără să-şi dea seama, se trezeşte obosită. De ce se mărită mama tocmai acum? Costi e cu zece ani mai tînăr ca Olga, cu zece ani mai mare ca Rada. De ce s-a însurat învăţătorul? Şi, dacă n-

ar fi însurat? „Eu trebuie să învăţ”. „Rada, trebuie să înveţi”. Cursa e grea. Alţi copii, de cînd fac ochi, aud vorbindu-se în casă despre o carte, despre o piesă de teatru. Se duc cu părinţii la teatru. Părinţii ei nu s-au dus niciodată la teatru. Oare tata mai trăieşte? Uneori ar vrea să-l caute. Să-l ajute. Dar dacă spune o vorbă, Olga sare:

— Hai, du-te, ce mai aştepţi? Să te mai ţie şi el.

— Olga nu mai avea, de la o vreme, nici o grijă de Rada. Nici ceea ce i se păruse întotdeauna o datorie indiscutabilă, taxele de şcoală, pingelele, un şort de uniformă, o rochie. Taxa e neplătită pe ultimele două trimestre. Cînd îi aminteşte o repede:

— Nu sînt nici uitucă, nici surdă. M-am săturat! Ai înţeles? Sînt obosită!

Olga e şi ea obosită. De ce tocmai acum? Ar trebui să fie mulţumită, nu îndrăzneşte să spuie fericită. Prea nu se potriveşte cu Olga, prea ar suna ciudat în casa lor! Dar ce mult s-a schimbat casa lor! E curată, ca un pahar, dichisită, Olga poartă ciorapi de mătase, se parfumează. Cutia de pudră i-a dăruit-o Costi. Părul şi-l aranjează mereu altfel. Altă dată era corectă. Acum e atrăgătoare.

— Seamănă cu Marlene Dietrich! a spus Luciana, şi Sabina a adăugat:

— Are voce frumoasă!

Da, Rada îşi aduce aminte că demult de tot, cînd era ea foarte mică, o auzea cîntînd destul de des, pe urmă rar, foarte rar, la tară. La Bucureşti, niciodată. Acum a început iar să cînte. E binedispusă, se încruntă numai cînd o vede stînd de vorbă cu Costi. Parcă se teme de ceva. Ar vrea s-o liniştească: „Nu te teme, n-aş putea să-ţi fac rău vreodată. Ai fost aspră cu mine, totdeauna ai fost aspră. Nu mi-ai zîmbit de prea multe ori. Nu te-ai apropiat de sufletul meu niciodată. Dar ştiu că ai dus o viaţă de cîine. Şi poate din cauza mea. Sigur din cauza mea. Dacă n-aş fi venit pe lume, nu te-ai fi întors la Manole. N-ai fi răbdat atîtea ocări şi bătăi. N-am să-ţi fac rău!” Dar ce are Olga cu prietenii ei? Cînd îi aude vorbind despre cărţi, despre şcoală, devine nerăbdătoare, nervoasă. Ce are cu Şerban? „Prea trăncăneşte mult despre război. Ce ne pasă nouă ce e în Germania? Pînă şi mucoasa aia mică, Sabina discută politică”, iar cînd aude despre taxe, sau despre examenul de capacitate, Olga e ca un taur cînd vede roşu.

— La doisprezece ani spălam vase într-un birt, ca să-mi cîştig pîinea.

Nu îndrăzneşte să spuie, „pe mine nu m-au dat la şcoală”.

— Eram doisprezece copii. Mereu pleca cîte unul de acasă, ca să-l ajute pe altul. Pe tine te tiu de opt ani în şcoală. E uşor să înveţi

franţuzeşte, cînd are cine să-ţi dea de mîncare. Vorba aia: muieţi sînt posmagii? Am vorbit cu Gina, să intri la Brîncovenesc, infirmieră, soră, ce-o fi! Ai să ai casă şi masă, ai să înveţi meserie…

Rada are a doua zi examen la franceză. Ultimul examen. Şi i se pare greu. Mulţi ştiu franţuzeşte de acasă. Unii au meditatori. Sau măcar au linişte. O prinde o moleşeală, o ameţeală, o spaimă. Şi ba nu-şi găseşte una, ba alta.

— Ce te tot foieşti? o repede Olga.

Pe Rada o podideşte plînsul:

— Nu ştiu ce-i cu mine.

— Ei, nu ştii! Hai, nu te mai smiorcăi! O să ţi se întîmple şi ţie ce ni se întîmplă la toate. Sîntem femei…

Radei îi iau foc obrajii. La şcoală, nu poate să se adune. E în faţa tablei, i s-a pus o întrebare. Dar mintea ei rîşneşte în gol. Urechile parcă îi sînt vătuite. I se pare că şi profesoara zîmbeşte cu tîlc: „Sîntem femei!” Ba nu, parcă despre Victor Hugo a întrebat-o. De ce e tăcerea atît de încordată? Mama Sabinei ar fi în stare să-şi smulgă dinţii, să-şi vîndă părul pentru ea. Petrache a poreclit-o Fantine. Pe cînd Olga…

De ce sînt atîţia ochi aţintiţi asupra ei? Cu ce să înceapă? Cu *Mizerabilii*? A văzut şi filmul: Jean Gabin în Jean Valjean. Ce ştii despre

Hernani? o întreabă profesoara. Dar Radei îi vin în gînd de-a valma *Emile, René, Paul et Virginie*. E năduşită toată şi parcă o aude pe Olga: „Ce te smiorcăi, sîntem femei!”

— Profesoara îi spune:

— Treci la loc…

5

— În fata unei clădiri cu ziduri cenuşii, înalte, împrejmuită de o curte cu grilaj negru de fier, o fată cu gîtul întins priveşte ferestrele înguste. Pupilele dilatate au acoperit verdele apos al ochilor lunguieţi şi curioşi. Rochia de stambă albastră cu picăţele albe e creată şi sugrumată în talie cu o panglică neagră. Sînii sînt plini şi rotunzi, talia subţire. Nasul prea scurt, cozile groase se depărtează de gît şi, cînd îi ating umerii, o înfioară. Închisoarea spre care, cu cîteva clipe înainte, se îndrepta cu paşi de plumb, cu suflet de osîndit pe viaţă, a căpătat deodată vraja necunoscutului, magnetul caselor în care voia să intre cînd era copil. O casă în care n-a intrat este şi acum o taină pe care curiozitatea ei nesăţioasă vrea s-o dezlege. O casă plină de bolnavi. Ce ciudat! Şi totuşi gîndul ăsta n-o sperie. Cine n-a fost bolnav? Bolnavii se fac bine. Oameni, ca toţi oamenii. Intră în spital ca să se vindece. Iată de ce, în faţa porţii înalte de fier nu se mai află

acum o fetiţă învinsă, ci o codană nerăbdătoare să întîmpine viaţa, să afle tot ce ascunde. Îşi imaginează că în toată clădirea asta a locuit Brîncoveanu, el însuşi, că e un imens palat care-i deschide poarta şi o pofteşte, ca pe un oaspete deosebit. Dar portarul, mărunţel, cărunt şi încruntat, îşi potriveşte ochelarii.

— Vreau să vorbesc cu sora Gina. Este mătuşa mea. E soră-şefă. Eu sînt Rada Ionac.

Avea un fel de a-şi rosti numele, de a-şi întinde gîtul, de a ridica nasul în vînt, un fel de a surîde, de a ridica sprîncenele scurte şi depărtate, că orice poartă i se deschidea.

Şi iat-o urcînd pe scări, încrucişîndu-se cu surori, cu bolnavi şi medici, fără să i se puie vreo întrebare. Nu se opreşte decît la etajul II, unde un paravan îi atrage atenţia. În dosul lui, întins pe pat, un om cu fata vînătă, cu barba sălbatecă, cu ochii holbaţi şi picioarele legate. În jurul lui, pe pat şi pe jos resturi de medicamente, vată, hîrtii, arătau că nimeni nu mai trecuse pe acolo de mult.

Rada se aşează pe marginea patului, aşa cum văzuse în filme, cum citise în cărţi, gata să aducă bolnavului o mîngîiere. Dar omul sare ca ars şi răcneşte:

— Nu vreau să mor! Nu vreau!…

Rada o ia la fugă şi, dînd de scară, încăleca pe rampă şi-şi dă drumul, gata să aterizeze în

braţele unui tînăr cu halat alb. Speriată şi vinovată, încercă să surîdă:

— Eu sînt... am să fiu...

Şi arătîndu-i bolnavul care venea pe scară:

— A vrut să mă strîngă de gît!

— Şi te-ai speriat, îngeraşule?

— Nu, dar...

— Du-te acasă pînă cînd îţi cad aripioarele. Pe urmă mai treci pe-aici. Deocamdată eşti o fricoasă!

Şi, întorcîndu-i spatele, îşi văzu de drum.

Rada n-apucă să răspundă. Avea să afle de la Gina că bolnavul, operat de o infecţie la rinichi, făcuse o stare septicemică şi, trezindu-se mutat după paravan, începu să bănuie pe fiecare că vrea să-l omoare, ca să îi ia patul.

În aceeaşi seară, Rada reveni lîngă el:

— Uite o ceaşcă cu ceai din cozi de cireşe. Nu e otravă. Uite-te bine la mine. De ce n-ai încredere în mine? Fiindcă n-am halat alb? Am să te fac bine şi am să te duc cu barca în Cişmigiu. Uite, bea ceaiul ăsta. Mai întîi gust eu, să văd dacă-i bun...

Şi, lingîndu-şi buzele:

— E grozav!

Bolnavul întinse gura cu sfială. Rada îi puse mîna pe frunte şi-i potrivi perna. Omul închise ochii, mai liniştit.

„Am să ştiu sa îngrijesc bolnavii. O să fiu o infirmieră bună. Chiar dacă pierd un an, am să-

l recîştig. Trebuie să găsesc timp să învăţ”.

— Totul e să-ţi ţii gura, să nu trăncăneşti, îi recomandase Olga. Să nu afle cîţi ani ai.

Cum a obţinut Şerban reexaminarea ei, Rada n-ar şti să spuie. „Eu cred în tine, Rada.” De ce s-a certat cu Luchi? Se pare că Sabina, găsind portretul lui Musollini frumos înrămat pe măsuţa de noapte a Lucianei, l-a aruncat jos şi l-a călcat în picioare.

— Eşti o fascistă! i-a strigat.

— Mă priveşte! a răspuns Luchi.

Dar Şerban, luînd partea Sabinei, a spus:

— Ne priveşte pe toţi!

Rada a trecut examenul la franceză şi toată vara s-a pregătit pentru diferenţa pe care trebuia s-o dea, ca să intre în liceu. Nu şi-a închipuit că Olga va refuza să-i dea taxa pentru examenul de capacitate.

— Şi pe urmă, încă patru ani, îţi dai seama, Rada? Eu să muncesc şi tu să stai cu cartea în braţe sau să trăncăneşti despre cărţi şi piese de teatru? Îţi strici gura, fetiţo. Ai învăţat opt ani, îţi ajunge. Ce, te-am făcut cu un boier? Caută-l pe taică-tu, poate vrea să te ţie. Nu te-am făcut singură…

„Nu mă iubeşti, nu m-ai iubit niciodată!” ar vrea Rada să strige, dar Olga, citindu-i gîndurile:

— Pentru cine am răbdat înjurături şi bătăi?

Pentru cine am spălat farfurii soioase, pahare care duhneau a ţuică şi vin? Aveam douăzeci de ani şi voce frumoasă. Visam şi eu! Dar am uitat să şi visez din cauza ta, şi să rîd am uitat. Şi să mă uit în oglindă. Mi-am făcut datoria, te-am scos din nevoi. Dacă făceam o crimă, poate că nu-mi dădea mai mult de cincisprezece ani, eu de cincisprezece ani plătesc o greşeală. Împlineşti cincisprezece ani. Chiar azi!

Ochii Olgăi se îmblînziră. Timbrul vocii se îndulci.

— Da, azi e ziua ta. Eu mi-am întîlnit norocul la treizeci şi cinci de ani şi vreau să-l păstrez. Eu n-am avut parte de o zi de şcoală. Pe tine te-am ţinut în şcoală opt ani. Îţi ajunge! Trebuie să-ţi cîştigi pîinea. Să vezi ce greu se cîştigă o pîine! Poate că atunci ai să înţelegi. Cred că e timpul să mă gîndesc şi la mine, să-mi cumpăr şi eu trei metri de stambă, pentru mine. Văd că de la o vreme, te tot uiţi în oglindă. Vreau şi eu să mă uit în oglindă. Am şi eu dreptul să fiu tînără. Pentru mine, e ultimul tren. Tu ai viaţa înainte. Îţi doresc noroc. Aş vrea să-l întîlneşti mai devreme decît l-am întîlnit eu…

Rada îşi vede norocul retezat, ca un copac tînăr în care intră nemilos ferăstrăul. Olga vrea să fie fericită. Dar această mică, măruntă fericire se clădeşte pe visele ei mari, năruite. Şi simte cum îi încolţeşte ura în suflet şi cum se iveşte o tăietură între sprîncene, încă o

crestătură pe răbojul înfrîngerilor ei.

Dormitorul era o mansardă cu douăzeci şi patru de paturi, cu geamuri rotunde ca de vapor, care se deschideau pe jumătate. Stelele sclipeau pe cer şi undeva, departe, se profila cupola Mitropoliei. N-avea aer destul. În schimb, ploşniţe multe. Oroarea de insecte, de gîndaci şi şoareci, de tot ce presupunea lipsa curăţeniei o moştenise de la Olga.

— Lîngă un gard să stai, dar să mături! repeta Olga.

Aici, ploşniţele săreau parcă din tavan. Îngrozită, aprinse lumina. O fată scoase un ţipăt.

— Lili, ce cauţi în valiza mea?

— Îmi caut rochia…

— Ce ştiu eu pe unde te dezbraci!

— Ieri mi-ai luat halatul.

— L-am găsit în iarbă, lîngă gard.

— Tu nu ţi-ai lăsat niciodată halatul în iarbă?

— Da, dar sub halat purtam rochia mea.

— Şi ce te face să crezi că eu purtam rochia ta?

— Am văzut un tiv verde. N-am dat importantă. Dar dacă n-am găsit rochia, am vrut să mă conving…

— N-ai decît!.

În timp ce Rada aştepta, curioasă, să vadă ce se mai întîmplă, începu altă ceartă.

— Ţi-ai pus ciorapii peste chiloţii mei.

— Dar unde să-i pun? Nu vezi că frînghia e plină?

— În fiecare seară spălaţi şi călcaţi. După ce n-avem aer, mai înghiţim şi vapori…

— Şi, mă rog, unde vrei tu să uscăm boarfele? Nu-i destul că le spălăm cu apă rece?

— Eu am să-mi iau un reşou şi un fier electric, se auzi altă voce.

— Îţi dă ţie Dihania reşou, fier electric!

— Cu toate riscurile.

— Ce riscuri? întrebă Rada.

— Să fii consemnată pe şase luni.

Parcă aşa nu sîntem consemnate pentru te miri ce!

— Mi-am găsit rochia. Cum a ajuns sub pat rochia mea?

— Ai pus-o pe rezemătoarea patului şi a alunecat, zăpăcito!

Rada vrea să înţeleagă viaţa care o aşteaptă în spital. Inima îi e strînsă ca într-un pumn „dar curiozitatea, mai vie ca oricînd. Vrea să ştie cum se numeşte fiecare. Toate i se par frumoase. Cum au ajuns aici? La ce vise au trebuit să renunţe? Au renunţat? Ea n-o să renunţe.

— Ce s-a-ntîmplat?

— Dihania a stins lumina de la contoar.

Dihania e sora-şefă. Gina se lăuda: „Sînt soră-şefă”. „Să nu pomeneşti de mine, să nu se

ştie că n-ai vîrsta.”

Credea că va avea timp să citească, stînd la căpătîiul bolnavilor şi dîndu-le doctorii: la o oră, o linguriţă. Cînd colo, coboară la subsol, urcă la etajul trei, primeşte bolnavii, ia rufele murdare cu tolba în spate, du-le la spălătorie în subsol, urcă din nou, fă bonurile pentru analize, du borcanele şi scuipătoarele la laborator, adu rezultatele analizelor, du-te la oficiu, ia cănile cu ceai, du ceaiul, curăţă noptierele, scoate cănile de ceai! Şi toate astea pînă la opt dimineaţa, cînd vine doctorul, supraveghetoarea.

Rada e curioasă să audă întrebările doctorului, răspunsurile bolnavului. Dar supraveghetoarea se răsteşte la ea:

— Du-te şi adu un pachet de vată!

O zbugheşte imediat pe culoar, întreabă în dreapta, în stînga, pînă ce nimereşte dulapul plin de pachete. Dar pe nici unul nu scrie „vată”. Oare ce-o fi însemnînd „coton hidrofil”? Poate că vata s-a terminat. Poate e în altă parte. În uşa salonului, dă de supraveghetoare:

— Te-ai dus la farmacie, în oraş?!

— N-am găsit.

— Cum n-ai găsit, toanto! Cum ajung toate proastele aici? Ia mai du-te o dată şi deschide ochii!

Rada se duce, deschide ochii şi nu vede decît „coton hidrofil”. Dacă ar avea curajul să

desfacă pachetul, dar cum să rupă eticheta?! Ce n-ar da să găsească măcar un pacheţel de vată între atîtea pachete de „coton hidrofil”. Un pacheţel de vată ar închide tocmai bine gura aceea mare de crap. Într-o zi o să-i pună pătura în cap dihaniei şi o să-i dea brînci pe scări!

— Ce stai aici şi caşti gura?

Şi supraveghetoarea îi dă un brînci în spate.

— Te uiţi gură cască la pachetele de vată şi nu întinzi mîna să iei! Crezi că te muşcă, năroado?

— Nu văd nicăieri vată.

— Îţi baţi joc de mine? Ce-i asta?

— Coton hidrofil.

— Dobitoaco! Ai să fii soră cînd am să fiu eu paraşutistă! Hai, mişcă-te! Ia cîte poţi şi du-le în sala de gips. Ultima pe dreapta, căscato!

Fîstîcită, cu foc în urechi, cu ochii aburiţi de la lacrimi, Rada deschide penultima uşă pe dreapta. O sală vopsită în albastru. Pe masă, sub reflector un pîntec deschis. Măruntaiele însîngerate. Doctorul, în halat alb, cu mască pe fată. O soră îl ajută. E linişte, e cald. Miroase a eter, miroase prea tare. Pachetele i se rostogolesc de pe braţe. Ar vrea să le reţină, coton hidro. Picioarele i se moaie, se clatină. Nu cade. Şi-a regăsit echilibrul. Înaintează spre masa de operaţie. Cineva o trage de păr şi o scoate afară pe uşă. Dihania urlă:

— Aici te-am trimis?

O palmă îi răsună pe obraz. Îi arde obrazul. Supraveghetoarea o împinge spre uşa de alături şi, fără un cuvînt, dispare.

Rada e hotărîtă să plece. Nu ştie unde.

— Dacă vezi că nu merge, trimite-mi un S.O.S. Pe adresa Sabinei, îi spusese Şerban.

Cîte zile sînt de atunci? Cîte zile au trecut de cînd a citit la „Mica publicitate”, se caută fată în casă? Poate, dacă se duce repede, acum… şi Rada dă fuga, în curte şi nu se opreşte decît în faţa porţii. Poarta pe care a intrat. Sînt numai trei zile de-atunci. „Eram de partea cealaltă a porţii. Acum ştiu cum e înăuntru.” Credea că ştie…

— Vrei să te joci cu mingea?

O voce de copil. Întoarse capul. O fetiţă creată şi buzată, ca o mică negresă, îi aruncă o minge de tenis. Rada o prinde.

— Ce cauţi aici?

— O aştept pe mămica. S-a dus să cumpere nişte lămîi.

O doamnă cu rochie de mătase albastră intră pe poarta spitalului.

— Soră, eşti bună să duci lămîile astea la etajul unu, camera cinci? Întrebi de avocatul Miron. Sînt prea obosită…

Rada îşi dă seama că poartă halatul, boneta. Priveşte zidurile cenuşii, clădirea imensă cu ferestrele înguste. E liniştită. O să intre să-şi scoată halatul şi o să-şi ia rămas bun de la

bolnavul din dosul paravanului. Gina i-a promis să-l mute într-un salon. Trebuie să-i mai amintească, s-o roage să-i găsească un pat, să aibă grijă de el…

Fetiţa îi întinde mingea.

— Ţi-o dau.

— Mulţumesc! Păstreaz-o. Joacă-te…

— Mai am o mulţime de mingi.

Iar doamna cu rochia albastră:

— Viorica nu e darnică. Înseamnă că i-ai plăcut foarte mult.

Rada mîngîie părul fetiţei. Seamănă cu Nonuţa…

— Îţi mulţumesc, Viorica.

— Am să mai viu să ne mai jucăm.

— Te aştept…

Bolnavul de la etajul I, camera 5 primi lămîile plictisit, îmbufnat.

— De două zile le aştept.

Şi arătîndu-i Radei tot felul de pachete:

— Niciodată nu-mi aduce ce-mi trebuie. Tot timpul mă întreabă: „Cum te simţi?” Altceva nu ştie să spună…

— Doar se vede de la o poştă că vă simţiţi bine! spune Rada, într-o doară.

Privirea bolnavului devine atentă.

— Adevărat? Se vede?

— Probabil că sînteţi pe punctul de a ne părăsi…

— Tocmai asta mă scoate din sărite, că nu ştiu nimic. Ai aflat ceva?

— Da! minţi Rada peste două-trei zile.

Bolnavul se ridică în coate:

— Nevastă-mea găseşte că arăt rău, c-am slăbit, că sînt o umbră.

— Ce umbră? Peste o lună o să vă plimbaţi în Cişmigiu. Vă invit la o plimbare cu barca. Vîsliţi?

— Am concurat la întreceri nautice şi tocmai mie să mi se întîmple! Tuberculoză la rinichi! Ce mizerie!

— Să nu vorbim despre boli. Nu-mi place!

Bolnavul o privi cu interes:

— Îţi mulţumesc. Detest să fiu compătimit. Şi aici, care cum vine… Spune, de unde ai răsărit? Eşti aşa de tînără! Ce cauţi aici?

Rada îi arătă mingea:

— Mă joc.

Omului i se descreţi fruntea de tot, i se lumină faţa.

— Cum te cheamă?.

Apoi tot el, obosit:

— Nu, lasă, nu vreau să ştiu. Eu am să-ţi spun Pisic. Văd că ţii în lăbuţe un ghem…

Rada îşi amînă plecarea pe a doua zi. Gina veni s-o anunţe c-a fost mutată la o clinică de boli venerice.

— Pedeapsă mai mare nu putea să-ţi dea

scorpia! E sigură că n-ai să rezişti. Ce zici?

Rada îşi strînse buzele, pumnii:

— Nu mă cunoaşte…

Şi, ca să nu se creadă că fuge de greu, dar mai ales ca să-şi dovedească ei înşişi că are voinţă, nu-i mărturisi Ginei că fusese pe punctul de a pleca din spital.

O cameră mică, aproape cît o odaie de baie, o masă ginecologică, un mic dulap cu instrumente şi boli despre care nici nu se vorbeşte în apropierea fetelor. Doctorul, un om cărunt, cu faţa smeadă, cu ochii miopi, o privi mirat, nemulţumit:

— Cine te-a trimis aici, fetiţo?

— Am fost repartizată… începu Rada.

Dar doctorul îi tăie vorba:

— Ce ticăloşie!

— La urma. Urmei, nici o boală nu e frumoasă! spuse Rada curajos. Dar bolnavii trebuie vindecaţi…

— Cîţi ani ai?

— Să nu mă trădaţi. N-am vîrsta reglementară. Dar am s-o am peste… timpul trece repede. Vreau să fac practică. Dacă ies prima la examen, mi se dă dispensă de vîrstă.

— Dispensă?! De ce să renunţi de bună voie la anii ăştia? Acum, cînd mai poţi să crezi că viaţa e frumoasă?! Măcar doi-trei ani să mai păstrezi ochii ăştia curaţi…

— Doi-trei! E uşor de spus…

— Într-o zi ai să găseşti un bărbat care o să te iubească, ai să-l iubeşti, ai să vrei să te măriţi. Şi n-ai să poţi să uiţi ce ai văzut aici.

— De ce să uit? Nu vreau să uit nimic. Nu vreau să mă mărit.

Doctorul îi ridică bărbia şi se uită în ochii ei.

— Bagă de seamă! Să te speli foarte bine pe mîini. Uite aşa, vino să vezi cum mă spăl eu. Şi să nu pui mîinile la ochi…

Şi totuşi, abia peste două luni avea să cunoască piatra de încercare a meseriei de soră. Sigur că Gina avea un duşman, altfel protejata ei n-ar fi fost trimisă la supuranţi. Rada e sigură că spitalul va însemna o paranteză în viaţa ei. Dar acum răspunde de soarta unui om. Bolnavilor le era dragă. Iohann, vorbea în somn, îi şoptea numele. Iohann, o matahală de douăzeci şi doi de ani şi nouăzeci de kilograme. Operat la coloana vertebrală. O zi zăcea pe burtă, o zi pe spate, pe salteaua de paie. Rada îl întorcea. Povara era grea şi totuşi glumea:

— Iohann, te-ai născut în iesle, ca Iisus, că prea miroşi a paie.

Şi, ca să-i descreţească fruntea:

— Iohann, spune-mi că mă iubeşti. Dacă nu, vorbeşti noaptea în somn şi află tot salonul…

Şi aşa era. Iohann îi făcea declaraţii în somn.

Bolnavii cu arsuri erau cei mai greu de îngrijit. Erau şi cei mai de plîns. Durerile erau cu atît mai sălbatice, cu cît suprafaţa arsurii era mai întinsă. Doctorii spuneau cu indiferenţă:

— Pune-le talc, ambrină…

— Altceva nu? îndrăznea Rada.

Nici un răspuns. Cum să-i ajute? îşi aminti că, în copilărie, se opărise cu lapte fiert. Dureri năprasnice. Olga i-a pus apă cu sare, apoi a dat pe deasupra cu cerneală violet. Rada şi-a luat inima-n dinţi şi s-a dus la farmacie.

— Aş vrea să ştiu, îl întrebă pe farmacist, un omuleţ tare de treabă, de ce odată, cînd m-am ars…

— Ei, copil năzdrăvan, toate vrei să le ştii. Cerneala e violet de genţiană şi face bine, vindecă.

— Aş vrea o sticlă.

Cînd a venit supraveghetoarea şi-a pus mîinile-n cap. Lenjeria toată pătată, arşii tărcaţi pe faţă, pe corp, de nerecunoscut.

— Rada, ai să plăteşti! Te dăm afară! Uite profesorul. Ai să vezi! Domnule profesor, numai boroboaţe face. Uitaţi-vă…

Profesorul ridică o sprinceană:

— De ce-ai făcut asta?

— Bolnavii suferă, suferă groaznic! Trebuie să-i ajut. E de fa farmacie. Violet de genţiană! Vă rog să aveţi încredere. Vreau să încerc. Spăl

eu lenjeria. N-am să cer alta. Răspund, eu răspund...

— Bine, Rada, dar să-ţi speli şi limba. Ai limba violet, ca un cîine ciau-ciau...

Răsuflă uşurată. Supraveghetoarea a rămas cu gura căscată. Profesorul, cu mîna pe umărul Radei, îi vorbi de la egal la egal:

— Să-i hidratezi: lichid, lichid, lichid. Să nu le mişti de lîngă ei. Ser glucozat pe cale rectală. Ser fiziologic prin piele. Dacă e ars pe întindere mare, îi vîrî serul prin venă.

Şi cu vocea scăzută:

— Nu mor de arsură, ci de complicaţii renale.

Profesorul a plecat urmat de supraveghetoare, care parcă avea fălcile înţepenite.

Rada s-a aşezat la patul unui bolnav cu degetele arse:

— Eşti fotograf, nu-i aşa? Ai nevoie de mîini. Ce-ai să faci fără mîini? Hai, dă-le-ncoa. Are să te doară, ştiu. Verigheta are să iasă cu piele cu tot. Dar am să te vindec, îţi jur!

Seara, în dormitor, se plîngea

— Am muncit cu fotograful trei luni. Şi uite, nu ştiu cine i-a adus vermut şi a făcut uremie. Am muncit cu el trei luni şi mi l-au omorît. Dacă aş şti cine, i-aş trage palme...

— Rada, tu despre altceva nu ştii să vorbeşti? Ne ajunge toată ziua boli şi bolnavi...

— Nu sînt bolnavi. Sînt arşii mei. Voi vă daţi seama? Arsuri grave am ajuns să le vindec. Profesorul a comandat foi speciale pentru arşi…

— Parcă voiai să ajungi pe scenă!

Rada privea prin ferestruica rotundă ca de vapor. Scena era acolo sus, departe, ca o stea. Sclipea.

— Am să ajung. Dar deocamdată sînt aici.

Apoi, în şoaptă, vorbind parcă stelelor:

— Bolnavii trebuie să creadă în mine ca într-o stea!

— Eşti o caraghioasă!

— O puştancă!

— O visătoare!

— O să-i treacă!…

Nu-i trecea. O interesa bolnavul, povestea lui. Cînd îl pierdea, suferea ca şi cînd ar fi fost cel mai bun prieten sau fratele ei. Ioniţă, douăzeci de ani. O ţinea de gît:

— Salvează-mă! Dacă ai şti cît am muncit ca să-mi iau bacalaureatul!

— Bacalaureatul! suspină Rada.

— În vacantă, am plecat la schi. Acolo am făcut o congestie pulmonară. Nu ştiu cum s-a complicat. Şi trebuia să mă înscriu la Politehnică. Vreau să ajung inginer…

— Ai să ajungi!

Ce lungă e o noapte de gardă! mai ales iarna. Un culoar, cît vezi cu ochii, o bancă de

lemn, o măsuţă cu o lampă cu abajur verde, sala de pansamente cu uşa deschisă! Tic-tacul ceasornicului! De două trei ori pe noapte, inspecţia medicului.

Rada pune braţele pe măsuţă, capul pe braţe. Aţipeşte...

— O corijentă e floare la ureche! încercă Petrache s-o consoleze. Ce vrei să urmezi?

— Vrea să se facă director de bancă! zîmbeşte ironic Luciana.

— Vreau să mă înscriu la Conservator.

Se produce o linişte stranie. Ochii sînt toţi dilataţi, mai ales ai Sabinei. Parcă tot cerul se oglindeşte în privirea ei.

— Vrei să te faci cîntăreaţă?

— Şi mama ta cîntă frumos! spune Luciana.

— Am să joc în piese de teatru.

Şi, ca să-i convingă pe toţi, le arătă mărţişorul şi le vorbeşte despre *Apus de soare*. Cum s-au făcut decorurile, cum s-au instalat lămpile, lumina. Toţi o ascultă cu atenţie, Luciana îi cere să spună o poezie. Petrache îşi vîră un briceag în gură.

— „Eu sînt Cruntul Teodat!” Tu eşti Amalazunda!...

— Rada, trebuie să ceri reexaminarea! spune Şerban. Cînd ai trecut la teză, nu e normal să nu scoţi un cuvînt la oral. Ceva s-a întîmplat. Un accident...

— Ce accident?

— Aprinsă la faţă. Rada se întoarse spre el. Şerban vorbeşte, dar ea nu aude nimic. Observă că are buzele groase şi de culoarea prunelor brumării. Ochii, galbeni şi parcă răscoliţi de furtună, părul întunecat, răvăşit. O bate pe umăr.

— Eu cred în tine, Rada!

— Hai cu mine…

Rada se trezeşte şi simte o mînă pe umăr. Într-o fracţiune de secundă vrea să înţeleagă cine poate să fie. Un doctor ar fi apucat-o de umărul stîng, adică din partea de unde vine. Altminteri ar fi trebuit să ocolească prin fată, ea fiind lipită de perete. Un bolnav n-ar fi îndrăznit. Cu tot curajul, îi prinde mîna. Era un septicemic, din cei care ocupau patul din dosul paravanului. Apropierea morţii le da puteri supraomeneşti. O privea cu ochi sticloşi. Rada îl lăsase cu mîinile şi picioarele legate. Cum de şi-a rupt pansamentul? Dar ea? Cînd a aţipit?!

„Nu trebuie să-mi pierd cumpătul!” Şi cît ai clipi, s-a ridicat, l-a tras spre pat, l-a culcat, l-a legat. Omul a închis ochii şi şi-a dat sufletul. Ca două faruri, ochii unei pisici o fixau.

A murit un om! Dar nu e numai asta. Trebuie să rămîie cu el în liniştea nopţii. Să-l dezbrace pînă la piele – lucrurile sînt în inventarul salonului ei – să-i închidă ochii şi să-i

lege bărbia, să-i lege mîinile pe piept. Şi toate astea repede, acum cît mai e cald, altfel e greu. Vine internul, fişa pentru morgă, vin oamenii cu brancarda, un fel de sicriu de tablă: unul apucă de un capăt al cearşafului, altul de alt capăt. Paşi pe culoar, paşi cadenţaţi pe toată lungimea culoarului, zgomotul de metal al coşciugului. Bang! Bang! Paşi prin curte, paşi de spital!

Rada se apropie de fereastră. Umbrele se depărtează şi zgomotele se afundă în întuneric. Pe cer, stelele sclipesc, stelele zîmbesc. A căzut o stea. A murit un om, aici lîngă ea. Cerul e înstelat. „Azi e ziua mea! Împlinesc şaisprezece ani. Azi. Peste cîteva ore. «După o lungă noapte de dureri, şopteşte Olga, chiar atunci cînd a răsărit soarele»” Rada se îndreptă spre biroul unde se află un calendar. „Soarele răsare la…” O ciudată bucurie o cuprinde la gîndul că s-a născut într-o zi care pare ca oricare alta, dar care, pentru ea, e unică. E sărbătoare. E ziua ei…

Erau şi nopţi mai uşoare. Cînd erau şi. Medicii de gardă.

La capătul scării, se afla statuia unuia dintre ctitorii spitalului. Rada se amuza să costumeze statuia, aşa ca să semene cînd cu unul, cînd cu altul dintre medicii cunoscuţi. Unii, recunoscîndu-se, se încruntau, alţii se amuzau.

— Ai haz, Rada! îi spuneau surorile, doctorii.

Profesorul o preţuia:

— Pui suflet în tot ce faci, Rada.

— Şi sufletul trebuie să folosească la ceva.

— Nu eşti îndrăgostită? Uite, a venit primăvara.

Ce curios că Şerban n-a venit niciodată s-o vadă! Nici Petrache. Nici Sabina. „Luciana îi joacă pe toţi cum vrea”, spunea Olga cu năduf.

— Primăvara? Cînd are să vină pentru mine, am s-o recunosc şi am să-i ies înainte.

— Şi pînă atunci?

— Joc rolul unei surori, într-un spital, şi trebuie să-l joc bine.

Era un rol foarte greu. Serviciul se schimba mereu, dar supraveghetoarele erau la fel de rele, de acre. „Domnişoara” răcnea:

— Sînt aici de treizeci de ani în spital, dar o fată mai obraznică decît tine n-am văzut.

— Decît *dumneata*! o corecta Rada.

— Vezi că eşti obraznică!

— De ce? Fiindcă nu-mi place să mă tutuieşti?

— Fiindcă răspunzi şi-mi dai lecţii.

Umbla cu polonicul în cratiţa de mîncare:

— Uite, lipseşte un picior, o aripioară…

Şi-i băga Radei cratiţa sub nas:

— Ai putea să juri la icoană că n-ai luat piciorul?

— N-am luat!

— Dacă n-ai luat, vino şi pupă icoana.

— N-am pus mîna în cratiţă. Nu-i obiceiul meu. Să nu amestecăm icoanele cu cratiţele…

„Domnişoara” o luă de urechi. Rada îi dădu peste mînă. „Domnişoara” luă polonicul şi-o lovi în cap. Rada îi smulse polonicul din mînă şi îi zvîrli sosul în obraz.

Nopţile, cele mai lungi…

Într-o rezervă, singur, un tînăr. Obrazul – ca o sculptură în bronz. Părul negru, ondulat, ochii limpezi, deschişi. Abia se însurase şi l-au concentrat. De ce? Fiindcă Germania vrea război. „Şerban trăncăneşte prea mult despre război” spunea Olga.

— Soră, am o sticlă de colonie, pe măsuţa de noapte. Te rog..

Rada îi şterse fruntea, tîmplele, mîinile.

— Ce frumos miroase!

— De ce n-au început să-mi facă tratament?

— Să vedem rezultatul analizelor. Mîine. Cum se cheamă colonia?

— Mitsuko.

Rada îi vorbeşte despre copilăria ei, despre turneul teatrului din Iaşi.

— Ai văzut *Apus de soare*? Cred că artista care juca rolul Oanei era parfumată cu Mitsuko.

— *Apus de soare*! a şoptit bolnavul…

Transparenţa pleoapelor lui o îngheaţă. Ochii sînt deschişi asupra ei şi o privesc în ochi

adînc şi atent, de parcă n-ar vrea s-o uite.

— Ridică-mă!

Şi, întinzînd braţele, se agăţă de gîtul ei şi-şi dădu sufletul.

Rada îşi înăbuşi ţipătul de parcă s-ar fi temut să nu-l sperie. Apoi, îngrozită, se smuci cu toată forţa. Sticla de Mitsuko a căzut şi s-a spart. Mirosul a invadat rezerva. Lumina era slabă, verzuie, lampa aşezată pe jos. Ochii lui deschişi, mari şi ea nu reuşea să-i desfacă braţele, mîinile încleştate în jurul gîtului ei şi să-i închidă ochii.

În noaptea următoare, a stat de gardă cu toate luminile aprinse, dar peste tot unde întorcea privirea întîlnea ochii lui limpezi, îi auzea şoapta: *Apus de soare* şi de mirosul de „Mitsuko” era sigură că nu va scăpa…

Cutremur. Rebeliune. Război. Şi totuşi primăvara venea. Venea vara, toamna, primele frunze începeau să se desprindă. Era de doi ani în spital.

În orele libere, o ajuta pe Irina în sala de operaţie. Ştergea instrumentele, avea grijă ca tifonul să nu aibă fire. Dar strica pensele…

— Rada, ce faci? Asta e sabotaj, mă nenoroceşti.

— Altminteri nenorocim bolnavii. Nu vezi? Sînt proaste. Dacă nu le stricăm de tot. Nu căpătăm altele.

— Ce te priveşte pe tine?

— Mă priveşte. Uite, ţi-am găsit un fir de în, să nu mai dai din catgutul ăsta de calitate proastă.

Cînd Irina s-a transferat la spitalul de mari mutilaţi, profesorul a cerut-o pe Rada în sala de operaţie. Atunci s-au iscat discuţii aprinse.

— Abia a intrat în anul trei... protesta doctorul Caton.

— E conştiincioasă, ordonată, curată. Pune suflet şi gîndeşte la ceea ce face. Are iniţiativă.

— Prea multă iniţiativă, a răspuns acru doctorul. Avem surori cu diplomă.

— Au diplomă, dar n-au cap. Rada gîndeşte la fiecare mişcare şi pune suflet.

Cuvîntul profesorului a fost hotărîtor.

Pregătindu-se să ajute la prima operaţie. Rada se simţea ca un soldat care porneşte la primul atac. Deşi era o simplă apendicită, i se părea că de atenţia ei depinde viaţa pacientului.

Era un băieţel de cinci ani. Doctorul Caton dădea cloroformul, vorbind degajat cu profesorul care opera. Rada, atentă ca o pisică la pîndă, observă, cu o secundă înaintea profesorului, că sîngele nu vine în plagă roşu, oxigenat, şi, dîndu-i doctorului uşor peste mînă, deschise gura copilului şi-i trase limba.

— Respiraţie artificială! se auzi vocea de nerecunoscut a profesorului.

Rada potrivi masa de operaţie în aşa fel ca sîngele să aflueze spre inimă, şi începu să-i frece copilului picioarele, să-i facă masaj. Îi aduse buiote calde, îi dădu oxigen. Copilul căpătă culori în obraz.

În spital, prestigiul ei creştea. Profesorul nu mai primea să-l ajute altcineva.

— Cînd eşti lîngă mine, nu mai am nici o grijă.

Dar ea avea griji. Inima ei bătea odată cu inima fiecărui bolnav care se urca pe masa de operaţie. Şi cu cît inima lor, sub narcoză, bătea mai încet, cu atît a ei bătea mai precipitat.

O fată, suavă ca o madonă, avea tumoare canceroasă la genunchi. Optsprezece ani! Surîdea fericită.

— Bine că am neoplasm! Tare-mi era frică de cancer!

Pe masa de operaţie, adormită, continua să surîdă. Rada îi ţinea piciorul, profesorul îl tăia cu ferăstrăul. Ferăstrăul îşi făcea drum prin osul piciorului. Rada îl simţea în creier, în toată fiinţa ei. „Trebuie să mă stăpînesc, trebuie! Profesorul are încredere în mine. Dar şi fata. Mi-a surîs cu încredere. Ce-am să-i spun? Trebuie să ţin bine piciorul. Trebuie să fiu tare. Dar fata are numai optsprezece ani şi e aşa de frumoasă!” Rada ar vrea să strige: Nu… nu… nu! Ar vrea să fugă. Să nu fie părtaşă la crima asta. S-a terminat. Piciorul nu mai e legat de

coapsa fetei, de trupul ei. E în mîinile Radei. „Ce să fac?” De pe buzele ei albe nu iese nici un sunet. Profesorul înţelege:

— Pune-l în lighean, Rada.

Fata e pe masa de operaţie. Are optsprezece ani. Piciorul, în lighean. Cu ochii plini de groază şi ură, Rada se uită în ochii profesorului şi, fără cuvinte, îl acuză: „Eşti un criminal!” El înţelege şi o priveşte blînd:

— E greu. Rada, nu-i aşa? E prea greu pentru tine. Eşti prea tînără.

— Şi ea e tînără şi ce frumoasă e...

— Nu aveam de ales.

— Are numai optsprezece ani.

— Era păcat să moară la optsprezece ani! Aşa, are să trăiască.

— Cum? Mutilată?

— Are să trăiască! a spus, apăsînd greu fiecare cuvînt.

Şi, în timp ce-şi spăla mîinile:

— Eşti prea tînără ca să preţuieşti viaţa...

— Vă rog să mă iertaţi.

— De ce? Sînt mulţumit că spitalul nu ţi-a tocit sensibilitatea. Aş vrea să rămîi aşa: miloasă, curajoasă, curioasă, sensibilă. Rada...

A doua zi trebuia să aibă loc un congres chirurgical. Dar, pe la cinci după-amiaza vine doctorul Caton şi-i cere să pregătească sala de operaţie pentru o apendicită.

Rada îl privi lung. Nu îndrăzni să-i spuie că în clinică nu pot fi operaţi decît bolnavii internaţi, cu toate analizele preoperatorii făcute aici, în spital. Pentru ceilalţi se folosea camera de gardă.

— Profesorul ştie?

— Soră, pui prea multe întrebări!

Rada pregăti tot ce trebuie şi făcu toaleta bolnavei. Era tîrziu şi doctorul nu venea. Ce s-o fi întîmplat? ÎI găsi stînd de vorbă într-o rezervă, lîngă o pacientă în cămăşuţă de dantelă neagră.

— Totul e gata, domnule doctor, aştept.

— Numaidecît!

A trecut un ceas şi încă unul. A doua zi, pentru Congres, trebuia să fie odihnită, să nu uite nimic, să pregătească totul. Operaţii multe, grele. Morbul lui Pott, rezecţii de stomac, operaţii de coloană vertebrală, colicistite calcaroase, extirpări de mamelă. Ca de obicei, uita că nu e ea chirurgul, că nu ea operează. Se duse din nou la doctorul Caton.

— Vin imediat! i-a răspuns.

La miezul nopţii a intrat în sala de operaţie însoţit de două femei.

— Nu-i voie în sala de operaţie! spune Rada.

— Nu te-amesteca! o repezi doctorul.

Doamnele îi zîmbeau cu exagerată bunăvoinţa.

— O să-ţi dăm bilete de teatru. Îţi place

teatrul?

— Da, dar nu aici.

În clipa operaţiei, una din spectatoare scoase un ţipăt ascuţit. Cealaltă, cît p-aci să leşine. Rada nu schiţă nici o mişcare.

După operaţie, doctorul, ca s-o pedepsească sau ca să-şi dea importanţă:

— Vezi că m-am stropit cu puroi. Şterge-mi pantofii.

— A fost o apendicită simplă, fără puroi.

— Nu discuta. Şterge-mi pantofii!

— De ce?

— Fiindcă îţi poruncesc.

— Sînteţi profesorul meu la cursul de chirurgie. Aici sînteţi medic. Eu sînt soră, nu servitoare!

— Aici noi decidem cine e soră şi cine servitoare!

Rada ajută bolnavei să ajungă la patul ei şi reveni să ia tava cu instrumente. Doctorul se spăla pe mîini, povestind anecdote prietenelor lui. Şi, văzînd-o pe Rada:

— Nu mi-ai şters pantofii!

Rada ridică tava cu instrumente atît de sus cît îi îngăduia lungimea braţelor şi o aruncă la picioarele lor. Cei trei amuţiră.

Ieşi dreaptă, cu gîtul întins, cu capul sus.

— Profesorul era un bărbat înalt, cu părul cărunt, cu tîmple albe, cu sprîncenele negre, cu

fata arămie, îngustă, brăzdată, distins ca un prinţ indian. Privirea, uneori foarte dură, alteori foarte blîndă. Excesiv de îngrijit, ca „scos din cutie”, purta numai haine cenuşii. Cămăşile, batistele ca zăpada de albe, le schimba de două ori pe zi. Vorbea puţin şi părea că nu vede nimic în afară de ceea ce făcea obiectul preocupării lui. După Congres, Rada băgă de seamă că şiretul unui pantof se dezlegase. Dar nu îndrăzni să-i atragă atenţia. Tăcută, îl însoţi în birou, îi ţinu halatul, îi prinse mînecuţele în nasturi, la cot, şi se aplecă să-i lege şiretul. Profesorul, speriat, o prinse de umăr, silind-o să rămînă dreaptă în faţa lui.

— Niciodată, Rada, m-auzi? Niciodată în viaţa ta să nu te apleci la picioarele unui bărbat. Nici chiar la picioarele bărbatului tău. Ai înţeles? Niciodată!

Rada izbucni în plîns. Profesorul îi ridică bărbia.

— M-ai preocupat în tot timpul congresului. Spune, ce ţi s-a întîmplat? Ceva ţi s-a întîmplat, fetiţo?! Eu te cunosc…

Odată, demult, învăţătorul îi vorbise cu aceeaşi blîndeţe, cu aceeaşi căldură. Pe urmă Şerban. Dar Şerban era îndrăgostit de Luciana…

— Ce ţi s-a-ntîmplat, Rada? Uite, aici la tîmple, ai nişte fire aurii, scurte. Cînd eşti supărată, furioasă, se zbîrlesc, stau ca la arici,

gata să împungă. Codiţele tale devin mai ţepeni gata de atac. Hai, spune, cine te-a necăjit?

I-a povestit întîmplarea din ajun, purtarea doctorului Caton.

— Ai făcut bine că mi-ai spus, dar altă dată să nu aştepţi să te întreb. Să vii numaidecît la mine.

A doua zi, la vizita mare, în salonul bolnavilor, toată suita de medici îl urmau pe profesor. El se întoarce, caută pe cineva printre ei şi-şi opreşte privirea asupra lui Caton.

— Doctore, aş vrea să-ţi spun şi dumitale şi celorlalţi. Colaboratorul cel mai preţios al chirurgului este sora. Dacă nu ştii s-o respecţi, dacă nu ştii să te porţi aşa încît să ţi-o apropii, să-i fie drag să te ajute, oricît de mare doctor ai fi, n-o să faci treabă bună. Oricum, voi, după ce învăţaţi cîte ceva de la mine, vă luaţi zborul. Dar sora rămîne mereu lîngă mine. Sînt mulţumit de felul cum mă ajută. Rada e îndemînatecă, ordonată şi conştiincioasă. Vreau să fie respectată! Aţi înţeles?

Doctorul Caton nu scoase nici un cuvant, dar nimeni nu-l mai văzu în spital din ziua aceea.

Se bănuia că el stîrnise cercetările care au dus la descoperirea unui nucleu antifascist în spital. Profesorul a fost interogat, hărţuit. Apoi, n-a mai dat semne de viaţă. La telefon, acasă,

nimeni nu răspundea.

Într-o noapte, pe o ploaie torenţială, Rada a fost sculată din somn, chemată de urgenţă.

— Doctorul Caton e-aici. Te cheamă...

„Altă anchetă? Pînă acum a scos castanele din foc cu mîna altuia. Acum apare în persoană, nu se mai jenează.” Dar în faţa ei se pomeni cu un om umil, cu capul între umeri. Gîfîia:

— Soră, te rog. Profesorul vine numaidecît. L-am chemat. L-am adus. E urgent.

Profesorul apăru în clipa aceea.

— Unde e? l-a întrebat sever.

— În camera de gardă. Domnule profesor, numai dumneavoastră...

— Ajunge. Am înţeles. Rada, pregăteşte tot ce trebuie!

Pe pragul dintre viaţă şi moarte, Luciana s-a zbătut trei zile şi trei nopţi. A scăpat mai mult fiindcă s-a încăpăţînat să trăiască, fiindcă a vrut să reziste. Luciana doarme. Rada i-a pus o compresă pe frunte şi, obosită după o noapte de veghe, a închis ochii.

Într-o frîntură de vis Şerban prinde o frunză din zbor. Mîinile lor se ating. Şerban duce frunza la gură, cîntă. Dar se opreşte brusc şi peste umărul ei strigă:

— Luchi!

Rada se trezeşte. Luciana a deschis ochii.

— Nu-mi vine să cred că trăiesc.

— Dacă a înviat baba Tinca… Ţii minte?

Luciana ar vrea să zîmbească.,

— Rada, nu mă cunoşti. Nu ne cunoaştem.

Şi pune degetul la gură. Ce slabe şi transparente sînt degetele ei!

— Cum vrei.

— Am văzut moartea cu ochii.

— Ce făceai dacă nu avortai „spontan”?

— Aş fi dat copilul la şcoală, cînd ar fi împlinit şapte ani.

— Şi familia?

— E atît de numeroasă, că nu s-ar fi cunoscut un copil în plus, la masă. Am paisprezece unchi şi mătuşi.

— Nu ştie nimeni? Nu te aşteaptă acasă?

— Mama crede că sînt la tatăl meu, la Lugoj. Pietrarul a şters-o în Italia.

— Şi prietenii noştri?

— După „dispariţia” ta, s-a spart gaşca. Se fereau de mine. Tatăl Sabinei a fost deportat. Săracu, era un omuleţ de treabă! mai întîi a stat ascuns. M-am făcut că nu ştiu. Sabina se ferea de mine. Ce copil prost! Cum îşi închipuia că aş putea să-i fac rău? Dar e mai bine aşa. Sînt vremuri teribile, fiecare se strecoară cum poate. Şerban îşi făcea stagiul militar cînd a început războiul. De Petrache nu ştiu nimic. Şi tu, Rada? spuneai că vrei să ajungi artistă. Tu

mi-ai dat ideea. La toamnă mă înscriu la Conservator...

— Ţi-ai luat bacalaureatul?

— Trebuia să-l dau acum..

— Ai talent?

— Poate. În orice caz, am experienţă. Cînd ţi-am spus că am paisprezece unchi şi mătuşi, n-am exagerat. Nici de la părinţi, nici de la ceilalţi n-am obţinut nimic fără teatru. Pentru o pereche de pantofi, pentru o pereche de patine, pentru o rachetă de tenis, pentru o excursie trebuia să-i dezbin, să-i împac, să storc o lacrimă, să-mi cuceresc publicul. Alţii au uşor toate astea. Eu trebuie să joc!

— Dacă într-o zi n-ar mai trebui... dacă n-ai mai avea nevoie să joci?

— Totdeauna ai nevoie, dacă vrei să mergi înainte.

Ochii pe care Rada îi văzuse goliţi de viaţă, daţi peste cap, orbi, sclipeau acum ciudat. Sclipiri reci, ca zăpada în soare.

— Rada, ai fost aşa de bună! N-am să uit niciodată! Îţi stă foarte bine halatul alb. Ar trebui să te măriţi cu un doctor.

— Cînd o soră se mărită cu un doctor, ea rămîne soră şi el doctor.

— Depinde. Oricum, eu n-am să uit niciodată ce-ai făcut pentru mine.

— Am auzit asta de foarte multe ori. Sănătos şi normal e să uiţi.

— Cu mine ai să ai surprize. Rada, ce părere ai despre doctorul Caton?

— Proastă.

— Sîntem de aceeaşi părere.

— Şi totuşi, puţin a lipsit să te prăpădeşti din cauza lui.

— Aşa e jocul, Rada. Însărcinate rămînem „noi, fetele”.

— Totuşi, ca să suporţi riscul, trebuie să tii mult la cineva. Să-l iubeşti, să ai încredere. Să fii convinsă că te va ocroti. Ce e omul ăsta pentru tine?

— O treaptă în ascensiunea mea.

— Spre ce?

— Spre viaţă. Rada, îmi dau seama că te sperie cinismul meu, deşi în spital vezi multe. La cincisprezece ani, cînd alte fete mergeau cu guvernanta la lecţia de engleză şi de dans, tu îngrijeai bărbaţi de boli venerice, făceai spălaturi prostituatelor. Mi-a spus doctorul Caton. Şi totuşi, prejudecăţile sînt mai tari decît tot ce vezi aici.

— N-am prejudecăţi. Am demnitate.

— E greu să ai demnitate, dacă n-ai bani, dacă n-ai nume, sau măcar pe cineva care să te proptească. Ce-ai să faci cu demnitatea, dacă rămîi aici? Ce-ai să ajungi? Soră-şefă? Las’ că ne mai întîlnim. Eu n-am să uit niciodată ce-ai făcut pentru mine. Pe vremuri, nu te puteam suferi. Şerban mi te dădea mereu

de exemplu: Rada, Rada şi Rada! mai ales după ce ai plecat.

— Şerban era îndrăgostit de tine, Luchi.

— Poate. Dar numai cu tine s-ar fi însurat...

6

— La începutul războiului, Rada a primit într-un plic cîteva rînduri şi un anunţ de ziar: „Liceul de Fete din Buzău angajează o infirmieră”. Luciana îi scria: „Directoarea e mătuşa mea, dar ai grijă să nu scapi un cuvînt despre mine. Nu mă cunoşti, nu te cunosc. Mi-ai spus că vrei să înveţi mai departe. Nu pierde prilejul ăsta. Mult noroc şi *demnitate* – Luchi.”

Nimic nu o reţinea în spital. Profesorul trăia retras. Parcă se ascundea. Rada îşi luase diploma de soră, dar nu fusese în stare să dea în particular decît examenul de capacitate şi diferenţa de la comerţ la liceu. Acum vroia să înnoade firul de unde s-a rupt. Numai trei ani au trecut de cînd Olga i-a închis uşa. Trei secole!

Şi iat-o iar în fata unei porţi închise, într-un oraş necunoscut şi trist. Cu aceeaşi valiză de carton, cu acelaşi sentiment că destinul îşi va spune cuvîntul, că-i va deschide o poartă. Inima îi bătea de emoţie şi de curiozitate. Un băiat striga „ediţie specială”. Clopotele bisericii de peste drum sunau. Dar parcă erau clopotele

a zece biserici, care sunau deodată.

O femeie scundă, îndesată, înălţată de părul adunat colac în vîrful capului, îi întinde o monedă. Rada îngheaţă.

— Ediţia specială! Te rog...

Rada aleargă după băiatul cu ziare. Îi vine să strige: Şerban! Ce-ar fi să se întoarcă şi să fie el? îl ajunge din urmă. Îi dă ziarul fără să se uite la ea. Ce singură se simte!...

Profesoara – înfăţişarea ei nu lasă îndoieli în privinţa asta – ia ziarul mulţumind vag şi, fără s-o întrebe pentru ce a venit, e gata să intre înăuntru. Rada, cu un pas hotărît, îi ţine calea. Femeia pare nedumerită:

— Ce doreşti?

— Tocmai aşteptam să mă-ntrebaţi. Eu am sunat adineauri...

— Credeam că a fost ziaristul.

— Dar aţi văzut că nu a fost ziaristul.

— Da. Spune; ce doreşti?

— Am citit un anunţ: „Se caută o infirmieră". Vin din Bucureşti.

— Tocmai de-acolo? se miră profesoara ironic.

— Trei ore şi jumătate cu personalul.

— Anunţul l-am dat de mult. Dacă aş fi angajat pe cineva?

— Aţi fi făcut o greşeală.

Profesoara puse mîna pe ochelarii care atîrnau pe gît, pe un lanţ:

— Directorul e plecat la Bucureşti, eu nu pot să decid.

— Am să aştept pînă se-ntoarce.

— Ai pe cineva aici, în oraş?

— N-am pe nimeni nicăieri.

— Aşa spune fiecare.

— Şi uneori e adevărat.

Profesoara şovăie o clipa, îşi pune ochelarii pe nas şi se decide:

— Intră…

Rada îşi ridică geamantanul. E uşor. Grea e inima ei. Aducea cu ea nu numai tristeţea spitalului, ci toată nenorocirea ţării, războiul. Cînd s-a dus să-şi ia rămas bun de la Irina. Sosise tocmai un transport de mari mutilaţi şi a stat s-o ajute la „descărcare”. Parcă sosise marfă de la abator. Avea să audă de atîtea ori mai tîrziu:

— Eşti aspră, Rada!

— Dar nimeni n-o întreba: „Cum ai trăit? Ce-ai văzut? Ce-ai gîndit? Ce-ai simţit?”

Clara Greg era numele prescurtat, semnătura pe tezele elevilor. Doamna Gregorian purta costume sobre, fuste strimte şi jachete bărbăteşti, bluze de lino, brodate. Avea ochi negri, lucioşi, de şoricel speriat, buzele subţiri, bănuitoare, reci. Nasul, gros, parcă era lipit şi parcă scos din făină.

— De ce ţi-ai lăsat vrabia din mînă pentru

cioara de pe gard? la spune, fetiţo, ce boroboaţă ai făcut la Spitalul Brîncovenesc? Hai, că tot ne interesăm, tot aflăm noi adevărul. Directorul se duce în fiecare zi la Tribunal. E jurat. Spitalul Brîncovenesc e la un pas...

— Doamnă, vreau să-nvăţ. Am venit fiindcă vreau să învăţ. Într-o şcoală, chiar ca infirmieră, ai mai multe posibilităţi să te pregăteşti, să dai cîte o clasă în particular. La spital, în trei ani, abia mi-am dat diferenţa, ca să trec de la comerţ la liceu, şi capacitatea.

Profesoara îşi aburea mereu ochelarii, suflînd în ei, şi-i ştergea cu batista brodată pe care o ţinea ca pe o floare înfiptă în cordon.

— Poate că mă veţi ajuta chiar dumneavoastră...

— Am ajutat o fată, am îndrumat-o aşa de bine, că mi-a luat bărbatul...

— Cred că nu s-a pricopsit. Iertaţi-mă, doamnă, dar cred că a fost un om de nimic.

— Ea? O neisprăvită.

— Nu, el, soţul dumneavoastră...

Profesoara punea mereu mîna pe ochelari şi-i aşeza solid pe nas, din ce în ce mai curioasă. Faţa i se destinse:

— Ai dreptate.

— Şi se duse să-şi vadă de treburi. Abia seara tîrziu a întrebat-o:

— Pentru ce vrei să înveţi?

— Visul meu e să-mi iau bacalaureatul.

— Ia să vedem ce ştii…

Rada se aştepta să-i pună întrebări la istorie, să-i dea o problemă de geometrie şi, într-o clipă, ar fi vrut să-şi reamintească tot ce învăţase, tot ce uitase. Îi venea în minte de-a valma: Ouaş, Gutin şi Ţibleş, Razelm, Goloviţa, Smeica şi Sinoe – şi pentru întîia oară se întreba dacă ele există într-adevăr. Pe Ştefan cel Mare parcă l-ar fi cunoscut personal. Mircea cel Bătrîn? A stăpînit… pînă la marea cea mare. L-a însoţit în toate războaiele. Cîte războaie a avut? „Cînd am să văd marea? Mai ştiu să-not? Cum suna principiul lui Arhimede?”

— Ştii să pui ventuze? a întrebat-o profesoara.

Rada a simţit cum îi piere sîngele din obraji, cum i se învineţesc buzele. A văzut atîţia oameni murind, buze învineţite, mîini răcindu-se. Şi totuşi palmele ei luau foc la fel ca în copilărie cînd copiii strigau: „Rada bătăuşa!…”

— Grozav de bine îmi fac ventuzele! Mă liniştesc. Şi masajul aici, la ceafă. Din cînd în cînd, am nevoie de lipitori. Ca să-ţi dau lecţii, fetiţo, n-am răbdare şi nici timp. Ai să vezi singură. Dar poţi să asişti la lecţiile pe care le dau. Am două eleve dintr-a cincea. Proaste, dar plătesc bine. Pînă le intră lor ceva în cap, bagi şi tu la cap, că eşti deşteaptă! Poţi să asişti şi la lecţiile de franceză. Am multe ore. Vii cînd

eşti liberă, stai colea şi-mi croşetezi ceva sau îmi ţeşi ciorapii. Bine că mi-am adus aminte: să-mi duci nişte ciorapi la remaiat. Înţelegi? *Donnant-donnant* sau, pe latineşte: *de ut des*... Am să-ţi procur toate cărţile. Stai să-ţi dau ciorapii. Şi vezi cînd îţi numără firele, că e o hoţomancă fără pereche fata asta din colţ. Vezi, nu zăbovi! Nu te înhăita cu haimanalele şi nu căsca gura. Duminică dimineaţa te iau la cinema. Detest să merg singură! Un măgar a încercat să mă pipăie pe întuneric. I-am prins laba şi i-am sucit-o pînă a ţipat. Noroc că-n film sirena unui vapor făcea un zgomot asurzitor! Uite ciorapii: sînt trei la fel.

În cele două săptămîni cît a lipsit directorul, nimeni nu l-a înlocuit la orele de română. Rada le citea copiilor din *Fraţii Jderi*, le recita poeziile lui Coşbuc. Ascultau fără să mişte, fără să clipească. Erau primii ei spectatori. Dar cel mai mult le plăceau poveştile în care eroul era un cîine ciobănesc. Îl chema Ardei. Copiii îi sorbeau cuvintele, gata să renunţe la recreaţie, la mîncare şi aşteptau urmarea.

Camera în care locuia Rada era a pedagogei, căreia îi spunea Micşor. Avea pe perete, prins în pioneze, un calendar bisericesc şi ţinea toate posturile. Alături, locuia soţia fostului director (dat dispărut pe front). Avea două fete şi obsesia de a le mărita. Visul ei era

un ginere cerealist şi altul armator. Preferata era totuşi Rita şi grija ei cea mare era s-o gătească, să ia ochii cînd iese în oraş. Dar pentru asta avea nevoie de bani şi, ca să-i procure, nu se dădea în lături de la nimic. Fetele din internat se întîlneau aici cu „verişorii” lor, ofiţeri, Cercul Militar fiind clădirea de alături. Şi toate au mers pînă în ziua cînd una din eleve, fata unui colonel, s-a certat cu Rita. Mărul discordiei era un tînăr medic militar. Disperată, mama Ritei a rugat-o pe Rada să stea de vorbă cu fata colonelului şi chiar cu doctorul.

— Am văzut după cum te salută că te respectă…

Doctorul Dragoş, plictisit de cele două fete, care se scuipau şi se zgîriau ca pisicile, s-a apropiat de Rada.

— Aş vrea să fim prieteni.

— Ce înţelegeţi prin prietenie, domnule doctor?

— Condiţiile le pui dumneata.

— Prima condiţie: să nu-mi vorbiţi de dragoste.

— De ce?

— Fiindcă nu sînt în stare nici să ascult, nici să răspund.

— Lasă-mă să-ţi arăt că eşti în stare.

— Începînd cu sfîrşitul?

— Nu, mie-mi plac începuturile.

— Parcă aţi spune: îmi plac aperitivele.
— Eşti deşteaptă. Îmi placi.
— Aş dori să fiu deşteaptă la matematică. Mă pregătesc pentru examen şi merge greu.
— Am urmat realul. Pot să le ajut…
— Şi ce pretenţii aveţi pentru meditaţii?
— Nici una.
— E prea frumos, ca să fie adevărat.
— Cînd n-are să mai fie frumos şi adevărat, îţi vei concedia meditatorul.

Rada şi-a trecut în vară examenele de clasa a V-a şi la matematică a luat 7, datorită lecţiilor pe care i le dăduse, cu toată bunăvoinţa, doctorul Dragoş. După examen, a luat-o în braţe şi a sărutat-o uşor pe obraji, pe pleoape. Parcă se temea să n-o sperie.. Rada, după prima mişcare de apărare, s-a îmblînzit.
— Eşti ca o pisică cu ghearele în teacă. Te laşi mîngîiată tocmai fiindcă ştii că ai cu ce să te aperi. Îmi place voinţa, rîvna ta. Îmi place cuminţenia ta. Nu semeni cu nimeni. Rada.
— Dacă ai să continui să mă săruţi, am să încep să semăn cu multe fete, cu prea multe.
— Miroşi a curat şi a proaspăt. Fruntea ţi-e uşor boltită şi albă, parcă-i sculptată. Ochii tăi n-au culoare. Sînt numai lumină. Lumină verzuie, lumină aurie, lumină albăstruie, lumină de lac, de rîu, de mare, lumină în care se reflectă toate culorile. Buzele au culoarea şi

mirosul bananei, şi un freamăt de frunză uşor atinsă de vînt. Spune, le-a mai atins cineva? Nu-i aşa că numai ploaia, vîntul, ninsoarea le-a atins? Spune, nu-i aşa?

— Aşa e, dar n-aş vrea să se ştie. E secretul meu, al nostru!

— Rada!

Dragoş şi-a lipit buzele de buzele ei. Ea îi simţea genele pe obraji şi parcă se-mbăta. Poate că aşa simte puiul de pasăre

— La primul zbor. Buzele lui se adăpau, însetate. Beţia o prindea. Unde, pe ce înălţimi se află? Trebuie să vadă, să ştie ce se-ntîmplă. A deschis ochii, şi-a îndepărtat capul.

— Destul.

— Ţie-ţi ajunge, Rada?

— Nu vreau să mă-nvăţ cu băutura. Tala era beţiv.

— De unde ai atîta forţă?

— Fetele care n-au forţă au copii. Ştii bine ca nu-i aduce barza, eşti doctor, ginecolog.

— Vrei să plecăm în vacanţă împreună?

— Aş vrea să mă urc pe Rarău, sus la Pietrele Doamnei. Dar am s-o însoţesc pe doamna Greg la Brădet.

— Rada, dacă n-ar fi războiul asta nenorocit…

— Ce s-ar întîmplă?

S-a gîndit o clipă.

— Vrei să te măriţi cu mine?

Rada a simţit o emoţie atît de violentă, că s-a stăpînit sa nu-i treacă braţele în jurul gîtului.

— Vrei să te măriţi cu mine? a repetat Dragoş.

Iar ea a avut forţa să întrebe cu ironie:

— Acum, imediat?

— Cînd ai să vrei. Mă duc să-mi văd părinţii. Am să le spun. Vrei să vii cu mine?

— Trebuie s-o însoţesc pe doamna Greg…

Era prima vacanţă în viaţa ei şi întîia dată că se simţea fericită. Îi venea să rîdă fără motiv, să cînte, să sară şi să zburde. Dragoş o iubea? Desigur, dacă a cerut-o de nevastă. Un doctor! Ea ştie cît trebuie să înveţi ca să ajungi doctor. Ştie ce înseamnă un doctor. Dacă n-ar iubi-o, n-ar avea atîta răbdare. „Mă iubeşte!” Olga i-a arătat uşa. Ea se întoarce cu capul sus pe aceeaşi uşă. E elegantă, verigheta îi străluceşte pe inelar. Dragoş ova însoţi. Ea îl va prezenta cu importanţă: „Logodnicul meu, doctorul Dragoş.” Va fi şi Costi acasă? „Soţul mamei mele.” Tata? „Nu ştiu dacă mai trăieşte, nu cred. Am nevoie de consimţămîntul lui? Da, sînt minoră.” Îi vine să rîdă. După toate prin cîte a trecut!

Într-o seară, a văzut flăcări în curte. S-a repezit cu o pătură să înăbuşe focul. Tata, crezînd că a venit în ajutorul Olgăi pe care o bătuse pînă ce răsturnase lampa, a încercat să

o sugrume. Olga a avut forţa s-o tragă din mîinile lui. Radei îi e frică să stea acasă. La şcoală, gîndul că orele se vor sfîrşi o făcea să intre în panică, de parcă dincolo de zidurile acelea o aştepta cineva care voia s-o ucidă. Teroarea creştea în drum spre casă. Din tramvai era ispitită să sară, ca şi cînd fiecare staţie care o apropia de casă o apropia de moarte. În faţa casei simţea groaza unui om nevoit să intre într-o cuşcă de lei. Şi într-adevăr, după cîteva luni, în plină iarnă, tot în urma unei bătăi şi a unei încăierări cu mama, Rada, strigînd ajutor, Manole a aruncat-o în cămaşă peste chepengul pivniţei, care era ridicat. A găsit-o Olga acolo, în pivniţă, învineţită, zgîriată, însîngerată…

Brădet. Un mic rai. De partea cealaltă, Cîmpulung-ul Muscelului. Izvor cu apă iodată. O casă mică, cu cerdac şi acoperiş înalt, ţuguiat. Odăiţa e ca de vapor. Pe geam se vede apa Bîrsei. Buştenii plutesc.

— Regiune forestieră, regiune subcarpatică! îi spune Clara Greg.. Livezi, pomi fructiferi. S-a găsit cîndva cineva care a amenajat băile şi a clădit hotelul. Dar n-a dat probabil randamentul scontat.

Şi Rada îi repeta lui Dragoş, în gînd, fiecare cuvînt: „De ce nu eşti aici, să vedem împreună buştenii plutind.” „Să nu-mi scrii, i-a spus

Dragoş. Nici eu n-am să-ţi scriu. Scrisorile se pierd. Le aştepţi, e un chin să aştepţi.” Nu i-a dat adresa părinţilor lui. Ea nu i-a cerut-o. „Nu-i nimic. Am să-i scriu şi am să-i dau scrisorile cînd o să ne întîlnim. N-am scris niciodată scrisori şi n-am ţinut un jurnal. N-am avut timp. Mi se pare că numai copiii au timp, atîta vreme cît îi hrănesc şi-i îmbracă părinţii.” Pentru ea acele timpuri parcă n-au existat. Ba da, la ţară, pe urmă, numai în vis. Poate în copilărie, demult.

Şi Rada se întreba: „Unde au stat ascunşi pînă acum toţi copacii, pentru cine au ciripit toate păsările, cine a respirat aerul tare de brad, de muşeţel şi de lemn proaspăt tăiat? Aş vrea să mă scald în aerul ăsta, să uit mirosul de medicamente şi dezinfectante. Miros de iod, sînge şi puroi. Miros de spital!. Trei ani! Numai trei ani?...

De ce n-a întrebat-o Dragoş nimic despre familia ei? Despre familia lui, doar atît: „Mama e profesoară de geografie, tata magistrat”. De ce nu i-a dat adresa părinţilor lui? De ce nu-i scrie? De ce nu vrea să ştie cum trăieşte aici? Doarme în cerdac, pe un pat improvizat din scînduri puse pe nişte lăzi. Dar cu o saltea de pai foarte bună. Alături, sforăie uşor, parcă toarce, o pisică mare. Clara Greg. Uneori sforăie de o trezeşte din somn. Seara, Rada îi pune ventuze. Profesoara, în schimb, îi

vorbeşte franţuzeşte. Asta a fost înţelegerea, pentru asta sînt aici împreună. E reumatică şi e nervoasă. Pasiunea ei sînt ventuzele. Ambiţia Radei: să înveţe. Profesoara spune: „Stop, pentru ziua de azi îţi ajunge!*. Atunci, eleva se mulţumeşte să-i pună cu dibăcie tot felul de întrebări. Profesoara răspunde, dar cînd descoperă şiretlicul, se înfurie:

— Ah’ dacă ai putea să-mi storci capul ca pe o lămîie, să-ţi faci o citronadă, s-o bei! Să bei, aşa, dintr-o dată ceea ce eu am acumulat o viaţă întreagă. Eu am învăţat, fetiţo, ani şi ani.

— Aş fi vrut şi eu să învăţ, dar…

— Ei, dacă toată lumea ar învăţa, cine-ar mai pune ventuze?

Nu lua în seamă răutăţile ei.

— Chiar mă întreb de ce te încăpăţînezi, de ce ţii neapărat să-ţi iei bacalaureatul? Fără bacalaureat n-ai să poţi să cîrpeşti ciorapii bărbatului? Fără algebră nu poţi să-i faci sarmale? Ei, fetiţo, după mine, mai bine un dram de noroc, decît un car de minte…

— Norocul ni-l construim, doamnă, cu mîinile noastre.

— Ce spui, soro? Crezi că şi în viaţă doi cu doi fac patru? Crezi că ai nevoie de tablă de logaritmi, ca să rezolvi problemele vieţii? Te aşezi pur şi simplu la o masă de joc… O masă verde. O ruletă. Bila se învîrteşte, se opreşte la întîmplare. „Jocurile sînt făcute, nimic nu mai

cade.” Vorba aia, prost să fii, noroc să ai.

— Şi la ce-i foloseşte prostului, norocul? Ce face cu el, doamnă? Dacă n-ai carte, n-ai parte. Nu ştii ce să iaci cu norocul, chiar dacă a picat din cer.

— Ei uite eu am avut carte şi la ce mi-a folosit? Părinţii mei au vrut, după primul băiat, să aibă o fată. Dar au venit la rînd alţi patru băieţi. Se pare că cel din urmă a şovăit în pîntecul mamei – dar natura şi-a spus în ultima clipă cuvîntul şi, bieţii părinţi, s-au pomenit cu un fel de păpuşă – dar, fără nici un dubiu, băiat. L-au purtat cu rochiţe şi bucle, cu danteluţe şi panglici. Avea trei cavaleri care-l alintau, fraţii lui mai mari. Şi au mai trecut cîţiva ani, socotelile păreau încheiate, cînd a mai apărut un plod. Neaşteptat, nedorit, nici frumos, nici urît, nici bălai, nici oacheş: o fată. Eu sînt fata. Am venit prea tîrziu. Tata, sătul de copii, mama obosită, fraţii mei îndrăgostiţi de Micuţ. Şi Micuţ răsfăţat, egoist şi gelos. Cînd mama mă alăpta, urla ca din gură de şarpe. El era proprietarul. Cînd tata mă lua în braţe, răcnea Toate braţele din casă erau ale lui. Cînd a auzit că Fetiţa are ochi de şoricel, i-a scos ochii unui şoricel de catifea, ca să se exerseze. Familia a început să mă păzească, deşi nu mă iubea. Toată cota de afecţiune era epuizată. Nevoia de a mă păzi de Micuţ care nu înţelegea că nu eram nici şoricel, nici urs, nici cal, nici tren a devenit un obicei.

Mă păzeau de oricine şi de orice. „Fetele, dacă nu le păzeşti, ajung nişte stricate”. Şi exemplele nu lipseau. Fraţii mei ştiau din experienţă că băieţii sînt păcătoşi. Trebuia să fiu apărată. Şi m-au apărat împotriva oricărei priviri, a oricărei admiraţii sau gest de afecţiune, împotriva dragostei, a tinereţii, a vieţii. Rochiile se cumpărau cu avizul lor şi nu trebuia să fie atrăgătoare. Erau veşminte, nu rochii. Francezii fac mare diferenţă între *ètre vètue* şi *ètre habilléè*[1]. Prietenele mele erau alese de ei, după ce se încredinţau că n-au nici fraţi, nici veri, nici fantezie, nici farmec. Tata era încîntat de aceşti cerberi, mama îngrijorată: – „Dar fata va trebui să se mărite!” «Bărbaţii» săreau ca arşi: – „Să vie pretendentul să stea de vorbă cu noi!” – „O să aibă timp să vorbească, după ce s-o mărita. Oho şi încă ce-o să mai vorbească!” Şi totuşi, în fiecare primăvară mă îndrăgosteam. Dar numai de profesorii mei. Şi cu un profesor m-am măritat. Cu douăzeci de ani mai în vîrstă. Văduv, cartofor, afemeiat. La serbarea de sfîrşit de an, după bacalaureat, m-a întrebat ce vreau să studiez. – „Mă călugăresc!” am răspuns. Şi el a rîs. Eu am plîns şi i-am povestit drama mea. S-a interesat ce zestre am şi m-a cerut de nevastă, părinţilor şi fraţilor mei. Toţi au fost încîntaţi că scapă de mine. Şi eu că scap de ei. Îi eram recunoscătoare logodnicului

meu şi îi puneam o singură condiţie: să mă lase să studiez. A fost de acord. Se vede că nu eram atrăgătoare şi nu se temea că am să-l înşel. Menajul nu mă interesa. Pe mama, la bucătărie, o ajuta Micuţ, fătălăul. În casă, era murdar de făină. Dar cînd ieşea în oraş era pudrat, spilcuit. Familia visa să-l vadă în diplomaţie; era fandosii, manierat, ştia să vorbească fără să spuie nimic. Dar cu învăţătura nu se prăpădea. Şi fiindcă îi plăceau călătoriile şi ştia să gătească şi o rupea în franţuzeşte, a ajuns bucătar pe un vas comercial. Ceilalţi doi, ofiţeri. Cel mijlociu, singurul care se purta omeneşte cu mine, e profesor, la internatul din Lugoj. Are o fată, Luchi, care mă răzbună…

— Eram de aproape un an în apropierea Clarei Gregorian, şi pentru întîia oară pomenea de Luchi. Nu ştia c-o cunosc…

— Eu n-am vrut să am copii. Fraţii mei au ucis în mine orice dorinţă de viaţă. Mai rău e că am devenit neînţelegătoare şi

——

[1]A fi îmbrăcat şi a fi gătit (N.B. Toate traducerile din textul romanului aparţin autoarei).

acră, geloasă, invidioasă. Da, da, chiar şi pe tine, Rada! îmi pare rău că te-ai încurcat cu doctoraşul.

— Nu m-am încurcat, m-am îndrăgostit.

— Cum e mai rău. Te-ai încurcat sufleteşte.

Luchi, nepoată-mea, se încurcă altfel şi se descurcă mai uşor… Bine face. N-am încurajat-o pe faţă, dar am închis ochii. E deşteaptă foc! Şi nu se dă înapoi de la nimic. Trăieşte şi pentru mine. Tenis, patinaj, călărie. Combină sportul cu amorul: Un doctor a învăţat-o să conducă maşina, un cavalerist o duce la manej şi ea îi duce pe toţi de nas. Taică-su crede că urmează cursurile de Litere şi Filozofie. Ea s-a înscris la Conservator…

— Are talent?

Rada aşteaptă cu emoţie răspunsul.

— Are temperament. O să aibă flori, blănuri, bijuterii. Nu toate actriţele au ajuns Agatha Bîrsescu, Aristitza. Nu toate s-au numit Sarah Bernard.

— Dar au vrut să ajungă, au dorit, s-au străduit!

— Eşti o proastă!

Cinismul profesoarei, îl întrecea pe al Lucianei.

— Ei, Rada, ce, ai amuţit? La ce te gîndeşti?

— La blănuri şi bijuterii. La ce folosesc? E război, doamnă. Moartea e deasupra noastră.

— Asta nu te-a împiedicat să înveţi nopţi întregi, ca să dai clasa a cincea de liceu. Ce timp pierdut! Uite, pe mine, dacă mă caută moartea, mă găseşte cu două licenţe. Fără o zi trăită cum trebuie, fără o bucurie. Soţul meu – deşi eu aveam nouăsprezece ani şi el patruzeci

– mă înşela pe toate cărările. Mai întîi cu croitoreasa, pe urmă cu manichiurista. Pe mine mă respecta. Odată, cînd a ridicat privirea peste ziar, mi-a scăpat din mînă cămaşa de noapte pe care tocmai voiam s-o îmbrac. Am rămas goală. Aveam un corp foarte frumos. S-a uitat la mine încruntat: „Nu ţi-e ruşine!” M-am bîlbîit. „S-a-ntîmplat!” Şi, speriată, mi-am ridicat cămaşa şi m-am acoperit. „Să nu se mai întîmple!” s-a răstit la mine. Cu mine nu se prea întîmpla, dar cu altele „se tot întîmpla”. S-a însurat cu, una cu trei clase primare. Rada, fetiţo, în pat nu se discută filozofie, cu toate că citesc acum un roman în care eroii discută filozofie în pat. Dar rezultatul e că ea îl înşală şi filozoful se perpeleşte de gelozie. Pînă la urmă mi se pare că moare pe front…

— Moare pe front! şopteşte Rada.

Şi groaza îi îngheaţă răsuflarea. Mîinile îi sînt reci.

— N-ai citit *Ultima noapte de dragoste*? Vai, Rada, cum se poate? Nimic n-ai citit!

— Muncesc opt ore pe zi, ca să-mi plătesc masa şi casa.

Ar fi vrut să adauge: orele de franceză le plătesc punîndu-ţi ventuze şi făcîndu-ţi masaj. În timpul care-mi rămîne spăl, calc, cos, cîrpesc şi citesc literatura care se cere pentru examen: Alecsandri, Caragiale, Creangă, Vlahuţă, Eminescu, Sadoveanu, Tolstoi, Corneille,

Racine.

— Am ajuns la Balzac. Şi cu cît citesc mai mult, îmi dau seama cît de puţin ştiu.

— La ce ţi-ar folosi să ştii mai mult?

— Din mult poţi să dai şi altora.

— E moda dăruirii.

— E o necesitate pentru mine.

— Ei, da! Voi, care n-aveţi nimic, aţi da tot!

— De ce ne urîţi, doamnă?

— Ce-nseamnă: ne urîţi?

— De cîte ori folosiţi pluralul, îmi dau seama că nu ne puteţi suferi, pe noi, care n-avem nimic.

Doamna Greg rămase descumpănită, ca un copil prins cu lingura în borcanul cu dulceaţă. Apoi, zîmbind:

— Nu eşti proastă, fetiţo, ăsta e cusurul tău cel mai mare. Mai ai şi obiceiul să spui omului în faţă ce gîndeşti. Nu te văd bine! Cui îi place adevărul? Cine-l rabdă?

— Cine-i cinstit.

— Şi cîţi oameni cinstiţi ai să întîlneşti în viaţă?

— Am întîlnit cîţiva.

— Ei, uite, retrag ce-am spus. Nu eşti deşteaptă. Rada, eşti proastă, proastă ca noaptea. Las că mai vorbim noi, după ce s-o termina cu doctoraşul. Ca să te măriţi, trebuie să cunoşti bărbaţii. Mai întîi să-i cunoşti. Noi vrem, mai întîi, să ne ia de nevastă. Mare

scofală! Ei, hai, te-a luat! Casa o să fie curată ca un pahar. El o să iasă în oraş curat, spilcuit ca un ginere. Tu ai să-i speli cămăşile, ai să i le scrobeşti, ai să-l conduci pînă-n poartă. El o să se întîlnească cu alta. Acasă o să vie obosit. Dacă eşti incultă, îl plictiseşti. Dacă-i vorbeşti despre o carte, despre muzică, pictură, teatru îl plictiseşti şi mai tare. Dacă întinde mîna trebuie să ghiceşti, dacă vrea scrumiera sau un pahar cu apă. Încearcă să te emancipezi! Emanciparea noastră e cinism. Lor, cinismul le dă farmec viril. Nişte păuni. Ba nu! Păunul cu toate culorile lui, cu acea superbisimă coadă desfăcută în evantai, cu gîtul care se înaltă ca să te privească de sus, cu egreta de roşiori de paradă, e un mascul ridicol, infatuai, dar care, cu toată sinceritatea, spune: Asta mi-s! Şi dacă-ţi place!” Are o voce ca un răget, dar nu şi-o ascunde. Nu ascunde nimic. Bărbatul îţi ascunde tot. Toate aspectele infatuării. Nefardat, necolorat şi uneori chiar decolorat, sobru corect, sau poate puţin neglijent, dezabuzat, cu o voce plăcută, cîteodată răscolitoare, e un păun camuflat. Tremură, te prinde în evantaiul lui invizibil după care… ei, ce să mai vorbim?! *Tu m’en diras des nouvelles*[1].

Rada nu se supăra. Profesoara fusese prea dezamăgită, ca să mai aibă încredere în oameni. Dragoş o va aştepta în gară cu flori. În

închipuirea ei, florile se schimbau mereu, buchetul îl încurca şi ei îi făcea plăcere să-l vadă zăpăcit, dîndu-i-l profesoarei. Zîmbea fericită. O s-o anunţe pe Olga. O să se ducă s-o vadă, să-i spună: „mă mărit cu un doctor”. Pe Olga, n-o impresionau nici titlurile de nobleţe: baron, conte, „ăştia există numai în filme, la teatru”. Cît despre moşieri,

——

[1] O să mai vorbim despre asta.

bancheri, unii, pe cît îşi aduceau aminte, se văitau de secetă, alţii se temeau de faliment. O impresionau numele actorilor – admiraţie moştenită de la Savelucă – şi titlurile universitare. Doctorii, mai cu seamă. Poale se vor duce împreună la Bucureşti: „Logodnicul meu, doctorul Dragoş!” Desigur că şi Dragoş vorbise cu familia lui. Era sigură că o va aştepta cu inelele de logodnă…

Dar a trebuit să amîne plecarea. Se dezlănţuise parcă potopul din *Biblie*. S-a rupt podul peste apa Buzăului. O întîrziere de trei zile.

Dragoş nu era în gară, n-o aştepta. Dar în camera ei, pe masă, un vas cu garoafe roşii îi ura bun sosit. S-a apropiat de flori, gata să le ia în braţe, să le sărute, să-şi ceară iertare pentru unele îndoieli.

— Sînt pentru Rita, i le-a adus ei! i-a spus pedagoga, intrase pe nesimţite ca un demon,

vroia s-o dezmeticească brutal.

— De ce eşti rea?

— Trăieşte cu Rita, sînt ca şi logodiţi, cine nu ştie?

Rada nu credea, dar, ca să n-o mai audă, ieşi trîntind uşa. Seara tîrziu, cu pingelele dezlipite de apă – continua să plouă – cu dureri de gît, strănutînd, s-a înapoiat, s-a aşezat în prag şi a început să aştepte. Capul i se învîrtea ca o morişcă: „Trăiesc împreună, sînt ca şi logodiţi!”

S-a culcat în zorii zilei şi n-a mai putut să se dea jos din pat. „Un puseu reumatic!” au spus doctorii. Clara Greg a trimis-o la Vatra-Dornei. A ajuns acolo pe targă. La prima baie de nămol – nu i se luase tensiunea – a simţit că alunecă: se scufunda într-un mîl care o absorbea. Poate aşa e moartea, te absoarbe pămîntul treptat, te recuperează pămîntul, devii pămînt. Ca într-un vis de groază, voia să strige, dar nici un sunet nu se auzea. Deodată se despică zidul şi sparge întunericul. Mai tîrziu a aflat că s-a deschis o uşă, cea de la radiologie, şi medicul a scos-o din baie.

— Cum ai ajuns aici? a întrebat-o a doua zi, cînd se simţea mai bine. Ce te doare? Ce ai?

— Doar mi-aţi văzut radiografia. Îmi cunoaşteţi plămînii, inima…

— Inima nu. Acolo se petrece ceva. Acolo e clenciul. Radei i-au venit lacrimile în ochi:

— Nimeni nu m-a-ntrebat pînă acum ce se petrece acolo. Ba da, o singură dată, demult de tot…

Şi Rada i-a vorbit despre învăţătorul din sat. Doctorul Iulian era din Mahmudia, un sat pe malul Dunării. La optsprezece ani a fost îndrăgostit de o mică turcoaică, Ruvide.

— Şi ce-a devenit?

— Eu am plecat la Bucureşti şi m-am înscris la Medicină. În vacanţă, n-am mai găsit-o. Pe urmă, războiul. Am fost rănit, adică făcut cioburi, lipit, cusut, recondiţionat şi nu mai ştiu ce-a devenit Ruvide. S-a mutat cu familia, fără să lase vreo urmă… Rada! Ce nume neobişnuit!

— Dumneata întîlneşti numai nume neobişnuite. O mai iubeşti pe Ruvide?

— Nu ştiu. A fost o iarnă lungă. Mi-ai adus întîia primăvară după atîţia ani. Dar dumneata?

— Eu de-abia m-am trezit din beţie. Nu mai beau!

— Parcă ai fi un copil care spune: nu mă mai joc. Vrei să mergem la Cazino să dansăm?

— Ce glumă!

Rada abia îşi putea stăpîni lacrimile. Era întinsă pe scîndură şi orice mişcare îi fulgera şira spinării. Doctorul a transportat-o pe brancardă la fostul Cazino, într-o sală goală, unde rămăsese un pian şi i-a cîntat din Mozart: *Cîntec de primăvară.*

Abia după o lună a început să umble, să facă scurte plimbări prin pădure. Veveriţele îi aruncau în cap conuri de brad, o izbeau cu coada, cu lăbuţa, i se aşezau pe umeri. Erau nemaipomenit de jucăuşe şi îndrăzneţe. Dar într-o zi, cînd se înapoia singură prin pădure, aude un geamăt. O femeie în ţărînă, gemea. A tîrît-o pînă i-a ieşit în cale doctorul Iulian şi au dus-o la spital, împreună. Femeia a născut.

Rada nu s-a mai înapoiat la Brădet. Dragoş a găsit-o la Bucureşti, la spitalul de mari mutilaţi, unde, provizoriu, o ajuta pe Irina.

— Rada, de ce ai crezut, cum ţi-ai închipuit?! A fost o coincidentă. Pe Rita am întîlnit-o în gară, din întîmplare. Mă chemase ministrul la Bucureşti, urgent. M-a trimis într-o inspecţie pe zonă. Ţi-am scris de acolo Nu mi-ai răspuns, întreab-o pe Doamna Greg…

— Am fost foarte bolnavă.

— Mi-a fost dor de tine, Rada. Şi asta e o boală…

— E un răsfăţ. Sînt singura jucărie pe care n-ai avut-o, Dragoş.

— Rada, asta-i tot ce poţi să-mi spui, după o despărţire atît de lungă? Iubeşti pe cineva?

— Mi se pare că totdeauna am iubit pe cineva. De cînd aveam şase ani.

— Nu mai ai şase ani şi dragostea nu e poezie.

— Dar atunci ce e?

— Aş fi fericit să cred că nu ştii…

Rada i-a vorbit despre doctorul Iulian. Îi scria, îi trimitea cărţi de citit, cărţi de şcoală.

— Vreau să dau în particular a şasea.

— Ce-a fost între voi?

— Ruvide, o mică turcoaică din Mahmudia, războiul…

— Eu nu?

— Şi tu!

A strîns-o lîngă el.

— Tu eşti a mea. Vreau să fii a mea, a mea de tot. Femeia mea.

În seara aceea, s-au dus împreună la teatru. Au văzut *Neguţătorul din Veneţia*. Pe urmă, la restaurant, Dragoş a băut mult, ea puţin. Dar ameţea uşor. S-a dezmeticit pe stradă, cînd şi-a dat seama că vrea s-o ducă la el.

— Nu, te rog să mă conduci acasă.

Acasă înseamnă la spital.

— De ce nu vrei să vii la mine, Rada?

— Pentru cît timp, Dragoş?

— Toată viaţa!

— Ce vorbe mari

— Războiul ne măsoară vorbele, timpul…

Rada îşi amintea de femeia pe care a găsit-o în pădure, gemînd. De ce nu venise nimeni s-o vadă? Totuşi, exista un bărbat care-i vorbise de dragoste, care-i spusese: „Toată viaţa!” Unde se afla?

Dragoş o sărută pe buze, pe gît, repede, grăbit.

— Trebuie să fii a mea!

Ploaie de sărutări. Pe cer, puzderie de stele, pămîntul se legăna. Ameţeala o prindea. Parcă-şi pierdea greutatea, legătura cu pămîntul.

— Rada, vino la mine, sau vin eu la tine!

Claxonul unei maşini rupse vraja.

— Maşina Salvării! şopteşte Rada. Şi zîmbind: E pentru mine!

— Nu, e un taxi. E pentru noi! şi Dragoş, gîfîind, o trage de mînă.

Şoferul se căznea să pună pe picioare o fată pe care Rada o recunoscu. Era sora Marina, beată, cu picioarele vîrîte în mînecile jachetei. Rada a urcat-o în maşină, a dus-o la spital şi toată noaptea a stat lîngă ea.

Marina, graţioasă, gheişă, cu mîini mici şi paşi mărunţi, avea un prieten în vîrstă cu care se distra foarte bine şi amîndoi îi spuneau Radei:

— Spitalul nu e un pension de domnişoare. Şi din pension fug fetele noaptea...

Cum de ajunsese fata în halul ăsta? De ce n-o condusese nimeni pînă la spital?

În noaptea aceea, Rada n-a închis ochii. Luna era prea albă, prea rotundă în faţa ferestrei. Din cele trei colege cu care împărţea

odaia, nici una nu era în patul ei. Spitalul nu e un pension de domnişoare! Dragoş îi şopteşte:

— Ai aproape douăzeci de ani, Rada!

— Am trăit o sută, Dragoş!

— Gîndeşti prea mult, Rada!

— Cine să gîndească în locul meu?

— Viaţa îşi cere drepturile ei, Rada!

— Viaţa îţi pune destule obstacole, în cale. Cînd vrei să alergi într-o cursă, nu te bagi într-un sac. Luchi are felul ei de a alerga. Poate că Luchi a renunţat la iubire. Eu o aştept.

— Nu mă iubeşti?

— Nu ştiu! Nu ştiu nimic despre sufletul tău…

Cum să fii în pat cu un bărbat, dacă nu-i cunoşti sufletul! Dacă Olga ar fi fugit din braţele lui Manole Ionac… Credea că e invalid. Trăgea un picior. Şi el era mutilat sufleteşte. A rămas însărcinată fără să-i cunoască sufletul. Şi ce scump a plătit! Au plătit amîndouă!

Marina a încercat să se sinucidă. Rada a internat-o la Spitalul Central. Cînd s-a înapoiat, l-a găsit pe Dragoş. Frumuşel, spilcuit, triumfător.

— Mătuşă-mea ne-a invitat la masă. Vrea să te cunoască.

Şi, ca o supremă dovadă a sentimentelor lui, scoase un pacheţel minuscul din buzunar:

— Verighetele!

Rada le-a luat cu emoţie. De unde a apărut

demonul? De ce s-a uitat în ochii lui Dragoş, bănuitoare?

— Sînt gravate numele noastre?

— Nu! se fîstîci Dragoş. Voiam să hotărîm împreună data...

— „Trăiesc demult împreună, sînt ca şi logodiţi!” Rada cerceta atent verighetele pe dinăuntru.

— Lasă-le aşa. O să-ţi folosească în diferite împrejurări.

— Găseşti mereu alte pretexte, ca să mă îndepărtezi. Ce aştepţi, Rada? Să-ţi iei bacalaureatul?

— Îţi mulţumesc pentru întrebarea asta, Dragoş, A venit la timp. În loc să-mi întinzi o mînă de ajutor, o mînă de bărbat, o mînă zdravănă, să mă ridici pînă la tine...

— Te consider superioară mie.

— Nu vreau să mă mărit cu cineva care-mi e inferior.

— Nu ştii să te dăruieşti!

Ce straniu i se părea să audă tocmai ea cuvintele astea!

— Să fii soră înseamnă să te dăruieşti, doctore.

— Eu vreau să fii femeie...

Cuvintele-i scrîşneau în dinţi, în ochi se aprindeau scîntei.

— Tu vrei să-ţi înscrii amorul la ofiţerul stării civile...

Duminica la prînz, o aştepta la masă mătuşa lui Dragoş. Rada era istovită, după o noapte de gardă. Pantofii de lac, îi nimerise prea ascuţiţi şi cu tocuri prea subţiri, prea înalte, pălăria nu-i stătea bine. Verde, ca de vînător de munte, cu o pană înfiptă, semeaţă, care-i dădea mai multă încredere şi-o înălţa.

Casa a uluit-o prin bogăţia mobilelor, a covoarelor şi a tablourilor întunecate, cu rame aurite. Şi, pe cît de înţepenită era ea, în straie noi, care păreau de împrumutat, pe atît de degajată şi firesc elegantă era mătuşa lui Dragoş. Urîtă, cu faţa uscată şi părul rar proaspăt vopsit acaju, era de o inteligenţă scăpărătoare. Ştia de la Dragoş că bărbatul ei are o amantă de care e foarte legat. Nevasta şi-o vizita foarte rar. Dar ea vorbea numai despre el, ca să nu i se simtă lipsa sau ea să nu-i simtă absenţa. În timpul mesei, după un păhărel de ţuică şi două pahare de Murfatlar, Rada şi-a scos pantofii care o strîngeau şi o împiedicau să zîmbească, să răspundă, să înghită. Dar după desert, cînd mătuşa i-a poftit în salonaş, la cafea, nu s-a mai putut încălţa. Picioarele umflate nu mai intrau în pantofi. Gazda aştepta. Dragoş era în picioare. Dîndu-şi seama că nu există nici o scăpare, Rada s-a aplecat, şi-a luat pantofii în mînă:

— Eu sînt de la tară! a spus, degajată.

Dragoş a privit-o, ultragiat.

— E adorabilă! spune mătuşa lui, vorbind la persoana a treia, ca despre un copil poznaş.

El era atît de palid, încît Rada l-a luat de braţ, protector.

— Nu te necăji. În noaptea asta, un soldat era cît p-aci să-şi piardă singurul braţ pe care-l mai avea. Tu n-ai de ce să fii disperat.

Iar către mătuşa lui:

— Doamnă, aş dori să renunţ la cafea şi să mă întind pe canapea. Am fost de gardă. Douăzeci şi patru de ore n-am aţipit...

Pe drum, Dragoş tăcea, bosumflat.

— Ţi-am pus amorul propriu la grea încercare, iubitule!

— Credeam că ai mai mult tact şi mai multă voinţă!

— Rada simţea că-i ard palmele.

— Nici nu ştii cîtă voinţă îmi trebuie cîteodată, cît tact!

Rada, e ultima noastră noapte. Mîine plec pe front. N-am vrut să-ţi spun.

— Adevărat?! Mîine?!

Îi era milă de el, milă de ea şi parcă milă de toată omenirea. Stelele scăpărau albe, reci, nepăsătoare. De ce se gîndea la Marina? Părea restabilită cînd a plecat la mare. Totuşi, peste cîteva zile, a primit de la ea o scrisoare. „Rada, viaţa e prea grea pentru umerii mei. N-o mai pot duce. Îmi iau rămas bun de la ea... îmi iau

rămas bun de la mare... Am să înaintez pînă unde apa trece de gît, de bărbie, de buze... pînă cînd pleoapele o să atingă suprafaţa ei lucie. Altădată, cînd nu mai simţeam pămîntul sub picioare mi-era frică. Nu mai mi-e frică. Rada, ai fost bună cu mine. Tu ai avut dreptate, nu eu!” A doua zi, la întîmplări în ziar a citit: „O fată de douăzeci de ani s-a înecat în larg. Marea era ca oglinda.”

— Ce fel de suflet ai, Rada? o întreabă Dragoş.

— „Sufletul meu e ca o maimuţă care a fugit la capătul lumii.”

Era o replică din Negustătorul din Veneţia, piesă pe care o văzuseră împreună.

— Rada, o să-ţi pară rău! N-ai să mă mai vezi! Plec pe front!...

PARTEA A DOUA

Motto :
Et pour l’ètre la raison est
encore de l’amour.

Michelet

Şi pentru om raţiunea este
încă dragoste.

1

L-am revăzut după război. Era cu Rita. Dar acum sîntem în toamna lui ’43, la Sanatoriul din Batiştei...

În ajunul examenelor, am avut un conflict cu directorul sanatoriului. Nu voiam să primesc în serviciul maternităţii o bolnavă cu plagă supurantă.

— Regulamentul interzice...

— Regulamentul sînt eu! mă întrerupe directorul, ridicînd vocea. Deocamdată îl aplic eu. Cînd o să-mi luaţi locul, fiindcă asta visaţi...

— Şandramaua asta se poate dărîma peste un ceas, domnule director. Visele mele sînt mai durabile. Visele noastre...

Îmi strîngeam lucrurile în valiză, cînd am fost chemată urgent la bolnava cu pricina.

— Am aflat că, din cauza mea, o soră vrea să plece şi asta m-a impresionat. Mai ales că după părerea unanimă e cea mai pricepută soră, cea mai corectă. Am vrut să te cunosc. Eu în viaţa mea am făcut numai bine, sau cel puţin aşa cred. În orice caz, am fost iubită. E prima dată cînd cineva mi-e ostil. Şi sînt impresionată. Am vrut să ştiu ce are cu mine fata asta. Am vrut să ne cunoaştem şi, ca să fiu sinceră, vreau să te cuceresc.

I-am explicat frumos şi calm punctul meu de vedere.

— Eşti prea rigidă, domnişoară.

— Sînt soră…

— Ştiu, Rada. Ai putea să fii fata mea. Am un băiat de şaisprezece ani. Aş fi vrut să am o fetiţă. Cînd ai o fată, ai un copil, ai pe cineva care te înţelege, te ajută, e mai aproape de sufletul tău. Oricare ar fi diferenţa de vîrstă, femeile între ele se înţeleg. Un băiat, nu ştii cum să-l aduni de pe maidan, cînd e mic. Cînd se face mare, te judecă sau te păzeşte. În fiecare prieten vede un duşman personal, un rival…

Şi, fiindcă nu răspundeam, continuă:

— Pînă la treizeci şi cinci de ani, n-am trăit. De atunci, mi-am luat revanşa. Poate şi războiul e de vină. Am intrat în panică din prima zi: „Dacă mor fără să fi trăit?!” Şi de-atunci, trăiesc cu frenezie printre comunicate care vorbesc de retrageri elastice şi retrageri strategice, de morţi şi răniţi, trăiesc şi vreau să trăiesc!

Toate astea mi le spunea o femeie, care mi se părea foarte frumoasă. Brună, cu plete negre pe umeri, o fată îngustă, măslinie, un nas foarte uşor acvilin care se oprea brusc după canoane rigide, buze subţiri şi dinţi sclipitori, mărunţi, de rozător. Bărbia puţin prea ascuţită, riduri subţiri, pe lîngă gură, cearcăne

late albăstrui pe sub ochi, care se întindeau obosite, îi arătau vîrsta şi, poate, nopţile nedormite, poate erau urmele bolii. Dar totul cerea înduioşare, îngăduinţă.

— Anul trecut mă gîndeam cu groază că mă apropii de patruzeci de ani. Dar cînd m-am îmbolnăvit, m-am gîndit cu groază că n-o să împlinesc patruzeci de ani niciodată. Acum, cînd am auzit că o fată vrea să plece din pricina mea, m-am întrebat de ce mă urăşte. Poate că mă blesteamă. N-aş vrea să mă blestemi. Sînt superstiţioasă şi n-aş vrea să pleci din pricina mea, domnişoară. Dă-mi mîna. Te rog…

Avea o mînă mică, îngustă, cu degetele gata să se fărîme. M-a înduioşat. I-am explicat că m-am obişnuit cu o disciplină corectă, rigidă. Favoritismul mă scoate din sărite.

— Şi totuşi, viaţa îţi cere o anumită supleţe. Natura a avut grijă să înarmeze şi plantele şi gîzele cu o mare forţă de adaptare. Să te adaptezi înseamnă să rezişti şi să rezişti înseamnă să trăieşti. Dar tinerii nu ştiu toate astea şi, cînd le descoperă, e prea tîrziu. Soră Rada, te rog, rămîi şi să te ocupi de mine! Şi te mai rog ceva: aş vrea să telefonezi la numărul pe care ţi-l dau. Să spui cuiva că sînt aici.

Şi, scoţînd de sub pernă o bucăţică de hîrtie:

— Uite numărul de telefon. Spune-i să nu fie îngrijorat. Va avea veşti în fiecare zi…

N-am despăturit biletul decît atunci cînd am putut telefona. Un singur nume: Cirus? Cum poate arăta un bărbat pe care-l cheamă Cirus? Oare, în intimitate, nu are alt nume? Poţi să spui: „Cirus, te iubesc?” Surîdeam.

În copilărie, la ţară, în cimitir, mă opream asupra unor nume neobişnuite, le memoram, le repetam pe drum la înapoiere şi chiar seara, în pat: Ioachim, Ieronim, Antioh, Eusebiu, Valahii. Şi-mi părea rău că sînt bătrîni. Nu mă supăra că sînt morţi, ci că sînt bătrîni. Mai tîrziu, mi s-a părut că nu există un nume mai frumos decît Ion.

Am fost îndrăgostită şi de Şerban, şi orice frunză galbenă plutind în aer îmi aduce şi acum pe buze numele lui. Profesorul mă întreba:

— Şi dragostea, Rada?

— Am s-o recunosc, cînd o să vie.

N-am recunoscut-o. Îi vedeam chipul în luciul bisturiului, ca într-o oglindă fermecată şi nu ştiam că sînt îndrăgostită. Odată m-a luat cu maşina. Am luat masa împreună la marginea lacului. Nimeni afară de noi. Chelnerii veneau şi plecau, se schimbau felurile de mîncare, vinurile. Totul se petrecea ca într-un film mut. Ştiam că e însurat, îi vedeam tîmplele cărunte, şi totuşi l-aş fi urmat pînă la capătul lumii. Dar el era trist şi repeta:

— Ce tînără eşti! Ce dragă îmi eşti! De ce nu te-am întîlnit cu ani în urmă?! Poate pentru că

nu existai. Eşti prea tînără! Nu pot să-ţi fac rău. N-am să-ţi fac rău! încrederea ta mă dezarmează...

Dragoş era singurul bărbat care nu s-a temut să-mi facă rău, care cu dorinţa lui a trezit în mine dorinţi. Am ştiut că nu mă iubeşte şi acum ştiu că nu l-am iubit. Cu toate că am suferit aprig din cauza lui sau poate din cauza Ritei...

Pe Cirus, nu l-am întîlnit decît în războiul cu perşii şi iată vine în goană, vine spre mine, nu pe un cal alb, ci pe firul telefonului. Nu are chip, are voce. O voce nervoasă, grăbită. În loc să repete rece: „da, da... bine... da...” sau, duios, să-mi ceară să-i transmit bolnavei că-i e dor, întreabă scurt: „Ce temperatură are? Doarme? Mănîncă? Să ia purgative uşoare, ceaiuri slabe. Să nu ia somnifere, să bea multe lichide. Are rezultatele analizelor? Nu? Să mi le comunice.”

A doua oară cînd am vorbit la telefon, n-a mai transmis atîtea sfaturi, fiindcă l-am întrerupt:

— Sînteţi medic?

Mi-a răspuns prompt:

— Medicii nu ştiu nimic. Sînt nişte dobitoci!

— Exageraţi.

— Că nu ştiu nimic, nu este grav, dar sînt infatuaţi şi nu vor să înveţe nimic.

I-am repetat Agatei Plopeanu, cuvînt cu

cuvînt. A zîmbit încîntată, înduioşată.

— Cirus e convins că trebuie să cunoşti bine de tot un bolnav, ca să poţi să-l tratezi. El se îngrijeşte singur. Regim alimentar foarte sobru, ceaiuri diuretice, multe ceaiuri, gimnastică, mai ales gimnastică. Pentru el totul este o problemă nu de voinţă, în sens obişnuit, ci de tensiune concentrată şi dirijată, de autoeducaţie în adîncime, nu prin cuvinte sau intenţii, ci prin exerciţiul pasionat al violonistului, sau pianistului, sau al marilor sportivi, adică printr-o enormă depăşire a randamentului obişnuit, ceea ce presupune talent, pasiune şi tehnică. În sfîrşit, nu redau exact. Dar cred, ca şi el, că organismul are rezerve imense, prost utilizate.

— Ăştia sînt în stare să te bage în pămînt cu teoriile lor, cînd o simplă incizie te scapă de puroi!

— E un copil teribil! îl apăra Agata. Nu vrea să asculte de nimeni. Concepţia lui despre regie e prea personală, şochează, şi nu vrea să facă nici o concesie. Condiţiile le pune el, vrea să-şi picteze singur decorurile, să facă scenografia, dacă ar putea să şi joace tot el, în toate rolurile...

Eram nerăbdătoare să-l văd, să-l cunosc, să ştiu cum arată, îl aşteptam să apară, dintr-o clipă într-alta. Agata suferea.

— Vezi, Rada, nici azi n-a venit. Crezi că e

prea tîrziu să-i dăm un telefon? Vrei să-i telefonezi? Să nu-i faci imputări, are oroare. Spune-i că am vrut să-i urez noapte bună. Atît…

Mă grăbeam să-i duc mesajul, să-l transmit cald. Dar, sau găseam telefonul ocupat, sau era liber şi nu răspundea nimeni. Căutam să-mi imaginez casa, camera în care se auzea soneria. Aş fi vrut să ştiu unde se află în clipa aceea. De ce nu păzeşte telefonul, de ce nu e îngrijorat de soarta bolnavei? Cum arată?

— Cum arată? am îndrăznit s-o întreb pe Agata Plopeanu.

— Nu-i înalt şi cred că asta îl supără mai mult decît braţul înţepenit. La începutul războiului, a fost trimis corespondent pe front şi o schijă l-a lovit în umăr. Aşa a reuşit să se întoarcă. Dar a văzut destule orori. Nu ştiu cum au putut să-i rămîie ochii atît de curaţi, de albaştri. E în el un ferment de nelinişte. În jurul lui totul se mişcă şi se însufleţeşte. Simţi lîngă el că nu ştii nimic, că n-ai decît idei preconcepute şi că trebuie să te scuturi de ele. Te întoarce ca pe o mănuşă…

— Nu-mi place! am spus, cu convingere şi ciudă.

— Are să-ţi placă. E fermecător. Irascibil, veşnic revoltat, furios, sceptic, bîntuit de nelinişti, de întrebări. Ca să creadă că-l iubeşti trebuie ca iubirea să aibă o vechime de cel

puţin zece ani. Fără certificat de vechime, nu există nici vin bun, nici obiecte de artă, nici prietenie, nici dragoste. Pentru faptele tale trebuie să răspunzi, cel puţin douăzeci de ani. După el, un om care nu tinde către formele ideale ale vieţii, trebuie să aibă măcar nostalgia lor şi remuşcarea că nu tinde spre ele, altfel este pierdut. Dacă însă face din aceste remuşcări vagi complezente, se degradează mai tîrziu sau mai devreme…

— Cu ce se ocupă?

— Ţi-am spus.

— N-am înţeles. Din ce trăieşte?

— Scrie cronică dramatică. Mai bine zis înjură piesele şi pe autori şi pe regizori. Totul i se pare învechit. Nimic nu e pe gustul lui. Nimeni nu-i intră-n voie. Cred că o duce greu. Traduce piese pe care nu le iscăleşte.

— Văd că nu se grăbeşte să vină…

— Nu-i place să întîlnească lume. Are oroare de cunoştinţe noi, de fraze convenţionale, conversaţii salonarde, „discuţii între ţaţe”. Parcă-l aud: „Ce-au devenit mahalagii din timpul lui Caragiale? Şi-au şlefuit puţin vocabularul, l-au intelectualizat, «chipurile». S-au mutat de la periferia oraşului în centru, din provincie în capitală. Dar concepţia lor despre lume şi viaţă a rămas aceeaşi. Chiar dacă se duc la concerte, la expoziţii de pictură, nu înţeleg nimic. Nu-i interesează ce s-a discutat

în casă la X, ci ce s-a servit.”

Agata rîdea înduioşată şi plină de admiraţie repetînd frazele lui Cirus. „E un copil teribil.” Dar copilul teribil nu venea s-o vadă.

— Nu se gîndeşte că v-ar face plăcere?

— „Dorul şi suferinţa dau nobleţe sentimentelor”, ţi-ar răspunde. Cît despre plăcere, o dispreţuieşte. „Eşti o pleziristă, îmi spune. Plăcere fără pasiune, fără durere găseşti în prima cofetărie, în primul restaurant, în primul hotel.”

— Sînt şi părerile dumneavoastră?

— Nu mai ştiu, Rada…

Şi ochii i se umplură de lacrimi.

— Bine că nu mă vede. Are oroare de slăbiciuni, de efuziuni.

— Sînteţi îndrăgostită de el?

— Am suferit fascinaţia inteligentei lui. Da, l-am iubit. Acum nu mai ştiu. Nu mai ştiu ce-a rămas.

Cărţile pe care le citea Agata purtau semnătura lui. Şi bănuiam că el subliniase unele fraze. „*Il avait aimé en elle le désir des autres, une sorte de souffrance compliquée*.”[1] Romanul se numea La *Pèche Miraculeuse*[2] de Guy de Pourtalès. „*Savent elles les femmes que c’est ce qu’elles ont donné d’elles-mèmes aux autres, leurs déceptions, leurs larmes qui dévorent notre sang du désir des ravanches impossibles*.” [3]

— Ştii franţuzeşte? m-a întrebat Agata.

Aş fi vrut să-i vorbesc despre şcoala din Buzău, unde trăgeam cu urechea, cînd doamna Greg dădea lecţii particulare elevilor care puteau să plătească, în timp ce eu îi spălam bluzele, batistele, ciorapii. Seara tîrziu, obosită, îi puneam ventuze, ca să-mi vorbească franţuzeşte. Dar Agata aţipise. Caietul îi alunecase din mînă.

— Mi l-a dat Cirus... îmi spusese odată. E convins că trebuie să scriu. Să notez tot ce mi se întîmplă, tot ce-mi trece prin cap. „E imposibil ca în multă sinceritate să nu se strecoare şi un pic de talent.”

Am ridicat caietul şi am vrut să-l pun pe măsuţa de noapte, dar demonul curiozităţii parcă îmi ţinea mîna. În faţă, mi-a apărut fetiţa care, la ţară, voia să intre în toate casele, să-i cunoască pe toţi oamenii. Vroiam să înţeleg dragostea Agatei. Pe de o parte spunea că s-a vindecat, pe de alta...

— Rada, nu ştii cît de mult poţi să iubeşti pe omul pe care nu-l mai iubeşti.

Era prea complicat pentru mine. Nu înţelegeam şi, un lucru pe care nu-l înţelegeam, era ca o uşă care nu mi se deschidea.

—

[1] *A iubit în ea dorinţa celorlalţi. un fel de suferinţa complicată.*

[2] *Pescuitul miraculos*.

[3] Oare ştiu Femeile ca ceea ce au dat din-trînsele altora, decepţiile lor, lacrimile lor devorează sîngele nostru de dorinţa unei revanşe

imposibile.

Eram în stare să fac chei potrivite, la nevoie, s-o sparg. M-atrăgeau ferestrele prin care seara întrezăream, pe marginea transperantului sau a hîrtiei albastre de camuflaj, un colţ de odaie, un tablou, nişte umeri încovoiaţi pe o carte. Agata dormea. Caietul, bănuiam că este un jurnal intim, era în mîna mea. L-am deschis…

Sîmbătă. O scrisoare pe care nu o vei avea. Ţi-am spus c-o voi scrie şi că poate ţi-o voi citi la telefon într-o zi, mult mai tîrziu, peste o lună-două. Ştiu că va exista o zi – peste o lună-două – o doresc şi caut să mi-o făuresc cu mintea, să trăiesc în acea zi, ca într-o altă lume… E ca şi cînd ai spune: după război. Ştii că va fi pace într-o zi, dar cît e de greu să-ţi imaginezi acum, în plin război, această pace… s-o realizezi cu tot ce va avea nou, cu tot ce va avea greu ca urmări „cu adierile ei aşa cum le vom simţi, cu sufletul de atunci, din clipa aceea. Fiindcă peste o lună, cel mult două, cine ştie – poate trei, va fi pace în sufletul meu, va fi vindecată toată acea regiune pe care o numim, nu ştiu de ce, suflet şi care mă doare acum îngrozitor. Nu, cuvîntul e nepotrivit, fiindcă nu e violentă senzaţia. E o durere surdă, înfundată, mocnită – teribilă numai prin persistenţa ei, prin iradierile ei, care cuprind fruntea, pleoapele, braţele. E ceva care pare nimic şi care te

izolează de tot cete înconjoară. E ca în vis cînd cineva vrea să te omoare, şi vrei să strigi, şi nu poţi. E ca o moarte care ţi-ar lăsa judecata şi vederea, pentru tot ce-a fost, dar nu pentru ce este, pentru cele ce se întîmplă în jurul tău, o moarte care ţi-ar lăsa un singur drept: să suferi; o singură nădejde: să nu mai suferi într-o zi. Ştiu că ziua aceea va veni, cum ştiu de dimineaţă că oricît de lungă va fi ziua, cît de grea, seara tot va veni. Şi dacă stau culcată, bolnavă, dacă nu încerc să mă vindec, e fiindcă nu vreau încă să mă despart de o parte din viaţa mea, nu vreau s-o ucid în mine. Ştiu că voi fi din nou un om întreg, numai cînd voi extirpa acest ultim fragment de viaţă, dar nu mă îndur de el, e ca un copil al tău, fiindcă în el te vezi pe tine şi tot ce-ai trăit alături de el. Aş vrea să mă despart de acest an din urmă, dar asta înseamnă să mă despart de anumite flori pe care le-am iubit, de ortensiile acelea luminoase, ca norii albăstrui care se joacă pe cer, de nişte lalele roşii, cu lujere care se întindeau fiecare după fantezia lui, dar cu cîtă voluptate, de privirile tale, uneori calde şi bune, alteori furibunde, de rîsul tău sănătos şi deschis, care-mi plăcea atît de mult, de obrazul tău chinuit, care-mi plăcea şi mai mult, să mă despart de pajiştile acelea, proaspete şi luminoase (ţii minte în Grădina Botanică?), sau pline de umbre fantastice, de copacii la care

ne-am uitat împreună cu aceiaşi ochi, cu aceeaşi emoţie, să mă despart de aşteptări, de întîlniri, de certuri şi împăcări, de toate grijile pe care le-am avut pentru tine, de toate bucuriile pe care mi le dădeai. Ce se va alege de toată risipa de dragoste şi lumină, de toată demenţa care mă ridica peste cotidian, peste război, peste nevoi mărunte, peste obligaţii mari? Ţii minte serile acelea de basm, de pe terasa asta? Nu vreau, încă nu vreau să mă despart de braţele tale, care parcă mă duceau spre stele, cu care mă contopeam peste acoperişurile caselor halucinante, peste viaţa muritorilor de rînd! Nu-mi place să poetizez trecutul. Dimpotrivă, ştiu că nu mă pot ridica, vorbind de el, la înălţimea, la deplinătatea fiecărei clipe, din cele bune şi rele, care s-au desfăşurat, care au fost atît de puternic trăite într-un an! Ştiu că nu toate au fost bune, dar toate au fost frumoase, prin pasiunea, prin adevărul lor! Şi dacă sufăr azi, ştiu că nu e pentru că te pierd pe tine, ci pentru tot acest trecut, care se leagă iremediabil de tine, care e atît de adînc ancorat în mintea şi sufletul meu, şi deci. Atît de dureros de smuls. Nu fiindcă te pierd pe tine, sau fiindcă te-am pierdut, sufăr atît de aprig, ci pentru că mă despart de o adolescentă, care la cinci dimineaţa, cînd aerul abia ieşit din noapte e încă vînăt şi aspru, se duce să conducă la gară un adolescent

mobilizat. Şi găsea că-i stă bine chipiul, şi se simţea fericită să-i atingă mîna în tramvai, să-i atingă privirea! Şi de atîtea alte adolescente, care aveau emoţii cînd trebuia să dăruiască o carte legată, cînd tăiau paginile unei cărţi căpătate, cînd mîngîiau o piersică sau o pară cumpărate de „el”. Toate astea, şi multe, multe altele, mi-au trecut astăzi prin minte, ca un film în culori, cu imagini cusute fără şir, fără legătura logică, fiindcă fiecare imagine îmi evoca un film prin tot ce avea ca răsunet în mine. Şi fiecare în parte m-a durut, fiindcă trăiam cu fiecare o despărţire. De ce îmi impun despărţirea, de ce o trăiesc? Fiindcă vreau să pornesc spre viaţă, pentru că vreau să mă vindec, să fiu sănătoasă, să mă întorc, ca o plantă, cu faţa spre soare. N-am să găsesc cu uşurinţă soarele! Mie nimic nu-mi vine uşor şi totul mă trage spre umbră… Dar tu, care e locul tău, în toate durerile şi nădejdile astea? Unde mai eşti? Cine e domnul care, din cînd în cînd, cheamă la telefon, care uneori mi se pare îngîmfat, fiindcă se crede iubit (spun mi se pare, poate greşesc) alteori, trist, – fiindcă se simte gol, furios, fiindcă nu mai e în stare să dea atît cît a dat, care e certăreţ, ipocrit, exasperat, calculat, care nu iese din casă fiindcă e frig afară, sau fiindcă îi place acasă, sau fiindcă are de lucru, sau nu are elan! Domnul acesta nu mai eşti tu. Tu eşti

pulverizat într-un şir lung de zile, într-un şir lung de clipe, care-mi sînt încă îngrozitor de dragi, pentru care am îndurat să trăiesc azi încă o dată, atît de dureros, plăcerea şi durerea de a le mai fi trăit.

E patru şi jumătate, adică tocmai ora cînd trebuie să vii. Ca şi altădată, de atîtea ori, ultimile minute, ultimul sfert de ceas mi-e greu să-l îndur, şi, ca să treacă mai uşor, îţi scriu. Cum pot vibra cu atîta intensitate pentru tot ce mă priveşte mai de aproape, cînd e pe lume atîta necaz, atîta durere? Cum mai pot vibra atît pentru tine, azi, cînd mi-am simţit sufletul atît de obosit, de liniştit, cînd am fost înţeleaptă şi îndepărtată ca o convalescentă? Sufletul, trupul au probabil altă logică decît aceea a minţii, deci să nu mai pun întrebări! Sînt şi obosită de atîtea întrebări! Pe cele mai de seamă le-am lichidat, dealtminteri. Ştiu că între noi nimic nu se mai poate drege, din cîte s-au stricat. Tu vei încerca, de foarte multe ori, să mă reţii, deşi nu mai ţii la mine prea mult (sau, după cum spui, nici n-ai ţinut vreodată), eu voi încerca să evadez mereu… fiindcă am luat-o pe calea asta, fiindcă nu mai cred în tine şi nu cred că mi-ai putea da vreodată ceea ce mi-e strict necesar sufleteşte… deşi ţin la tine… Dar din cîte se mai pot întîmpla între noi, nu mă mai tem de nimic.

E cinci fără cinci minute. La şase ştiu că

trebuie să pleci de aici, şi vei veni, probabil, după ora cinci. Ce ne vom putea spune într-un ceas, cînd de la o vreme tăcerile au devenit lungi, cînd găsim atît de greu punţile pe care ne putem întîlni, şi numai pentru a ne face anume imputări, dintre acelea care încă ne leagă? îmi dau seama – uimită de nerăbdarea cu care te aştept – mă îngrozeşte cît te doresc (azi te doresc fizic)… De multe ori te-am dorit în felul ăsta, şi cu o violenţă de necrezut! Cînd mă gîndesc la noi, mai ales de aceste aşteptări îmi amintesc, de această energie care se iroseşte în aşteptări, de comprimări penibile, de elanuri gîtuite, de toate felurile de elanuri, de apariţiile tale scurte, cînd mă găseai înrăită, de plecările tale necesare şi neumane, aş putea spune, care mă lăsau dezorientată şi plină de resentimente.

Mi-am dresat urechea, ca să ascult paşii din apropierea uşii, ca o pisică la pîndă, şi cînd plecai, ascultam aceiaşi paşi, învinsă şi nefericită, ca un copil căruia, după ce i se arată jucăria pe care o doreşte mai mult ca orice pe lume şi e lăsat s-o atingă, i se ia înapoi.

Cinci fără un sfert! Eşti aici, te odihneşti cu capul pe genunchiul meu, privirea – în tavan… Nu ştiu la ce te gîndeşti (cum n-am ştiut niciodată). Eu scriu fiindcă nu mai am ce să-ţi spun… Nu, nu vei şti totuşi cît şi în cîte chipuri te-am dorit, ce absurdă mi se pare viaţa şi

plină de contratimpi!

Ai plecat... Ai avut treizeci şi cinci de minute pentru mine! Atît! După o zi în care te-am aşteptat şi n-ai putut veni de loc, după alta în care mi-ai făgăduit că vii cînd vreau, şi după şi înainte de amiază, aceste treizeci şi cinci de minute e tot ce-ai găsit să-mi dai! Probabil că trebuie să trec prin toate fazele, adică sa ajung să te şi urăsc, înainte de a înceta cu desăvîrşire să te mai văd... Altfel nu se explică de ce acest joc în care eu nu sînt decît un biet şoricel, încolţit, prins, lăsat şi luat iar în gheare, lăsat din nou, prins şi lăsat iar, dar nu de tot... Cil îmi pare de rău, că rămîn fără nostalgii în ce te priveşte! Ca s-a irosit în ultima vreme, tot ce ar fi putut rămîne în amintirea mea im rog. Tot ce alimentează regretul pentru ceea ce a fost frumos, poate pentru că n-a fost trăit pînă la capăt. Tot acel bagaj de poezii, căruia într-o zi îi surîzi în amintire, care te face să înţelegi ce-a rămas dintr-un an, din mai mulţi, dintr-o viaţă de zbucium şi dorinţi. De împliniri şi neîmpliniri, alături de omul pe care l-ai iubit! Ce a rămas? Ce-mi rămîne mie? Deocamdată, nevoia obsedanta a fumătorului, căruia i se iau ţigările, pe urmă, scrum!

Agata doarme. E atît de frumoasă, că mă întreb cine e omul pentru care şuieră atît! Cum arată? Cînd au fost scrise foile astea? Şi cum s-

o apăr? La spitalul de mari mutilaţi cunoscusem un morfinoman. Îi făceam injecţii cu apă distilată. Şi, pentru o clipă, se liniştea…

Luni. Desigur că n-ai băgat de seamă, că alături de tine, am plîns. Şi acum simt ca am lacrimi, deşi nu le simt în ochi, sau în obraji. S-au adunat şi-mi sînt grele. Scriu fiindcă îmi face bine. E o forma mai demnă de a plînge şi ţine loc nevoii pe care o au alte femei. În aceleaşi împrejurări, de umărul unei prietene, de confidente… Ai făcut bine c-ai venit. Nu fiindca mi-ai spus ceva ce nu ştiam, dar fiindcă mi-ai luat putinţa de a mă agăţa de tăceri, pe care, din laşitate, căutam să le umplu, să le interpretez, să le dau diferite sensuri care mi-ar îi. Superficial, folositoare. Ştiu iar şi iar că necazul meu – în marea dramă de pe lume, azi – e un biet neajuns sentimental, luxul copilului care are căldură şi mîncare, şi care e lăsat în pace de cei mari. Ştiu că eşti un om chinuit şi dintre aceia care, din pricina împrejurărilor, pot da foarte puţin şi, din pricina firii lor, cer foarte mult. Ştiu tot ce se mai poate şti, şi sufăr ca şi cînd n-aş şti nimic. Şi totuşi e mai bine aşa… mult mai bine… Mă gîndesc acum ca, dacă altădată, demult, m-am zbătut atît în acea dramă care nu era lecuită cînd ai apărut, a fost tocmai pentru că nici o dată, nici o dată în ani şi ani, omul acela nu a avut curajul sau

loaialitatea să-mi spuie ceea ce tu mi-ai spus azi, deşi ştiam şi atunci (ca şi acum) tot ce mi-ar fi putut mărturisi! Era de altminteri acelaşi lucru, sau poate ceva mai complicat! El era un om care (poate pentru ca n-avea tot ce-ţi umple ţie viaţa) nu se putea lipsi de mine, dar, fiindcă nu-i ajungeam, sau nu-i mai ajungeam, mă înşela. Eu fiindcă simţeam că nu-mi dă tot, fugeam de el şi încercam să mă vindec. Desigur că aveam slăbiciunea să mă las prinsă, dar şi forţa să fug din nou. Şi atunci s-a întîmplat acest lucru ciudat: ani de zile a alergat după mine un om care nu mă iubea şi eu am fugit ani de zile de un om pe care-l iubeam. Cred că la temperatura la care te afli, îţi pot vorbi despre el. E poate întîia dată cînd văd cît de limpede, cît de simplă a fost acea situaţie, care mi s-a părut atît de încîlcită, care mi-a măcinat atîţia ani, şi să înţelegi cît de bine ai făcut că ai vorbit, lămurind totul, şi de ce vreau sa fug şi acum. Dar o dată şi bine, deşi de data asta pierd mai mult, pierd un om, şi asta se găseşte rar! Celălalt era un bărbat în sensul strict şi minor al cuvîntului.

Ţii minte cît erai de gelos la început? Nu suportai să mă vezi cu verigheta în deget. Aveam grijă s-o scot. Dar uneori, cînd uitam, deveneai palid, arţăgos, găseai pricini de ceartă, bănuiai că mă împart între voi, mă insultai... într-o zi am băgat de seamă,

sideratã, cã te jucai distrat, cu verigheta de pe degetul meu (eram la cinema pe întuneric) şi urmăreai filmul, te amuzai... Şi atunci am înţeles... Atunci trebuia să plec, fără explicaţii, fără să întorc capul definitiv...

Luni. Cînd am văzut, cînd m-am surprins aşteptînd să sune telefonul, mi-am dat seama că trebuie să plec de acasă, să fug de tine. Dar de acolo, unde mă aflam, am telefonat mereu acasă, pînă tîrziu, cînd, în sfîrşit, mi s-a spus că a sunat cineva la telefon, şi a închis fără un cuvînt. Desigur erai tu! Cînd am ştiut că m-ai căutat, m-am liniştit. Voi pleca mult de acasă, voi zăbovi mult, pe unde voi nimeri. Vreau să treacă zilele, cît mai multe zile, fără să te aud, fără să te caut, fără să mă găseşti... Mă gîndesc la timpurile acelea, de mult, cînd mă căutai şi-mi cereai să mă vezi, şi eu îţi răspundeam că sînt ocupată! Între ceea ce mă ocupa şi mă preocupa atunci nu mai era loc pentru tine. O epocă destul de fericită. Eram înconjurată de oameni care mă admirau, mă doreau, mă iubeau... Eram cochetă, frivolă, atît cît îi stă bine unei Femei, atît cît e necesar ca să te simţi bine... Cu cîtă inconştienţă te-am lăsat să intri în viaţa mea! Am îndepărtat, am lovit fără nici o milă tot ce mă mai lega, tot ce-ţi stătea în cale. După cît de egoistă am fost, după cît de nepăsătoare de anumite dureri, pe

care le dezlănţuise schimbarea mea, înţeleg azi cît de fericită eram pe atunci! Multă vreme nu te-am iubit. Iubeam florile tale, iubeam elanul tău, iubeam gelozia ta, dorinţele şi grijile tale adunate în jurul meu, nevoia ta de a mă vedea mereu, de a mă şti lîngă telefon, de a mă chema lîngă tine! Iubeam capacitatea ta de a fi pasionat, preocupat de mine. Curios, niciodată nu mi-am imaginat sfîrşitul. Am crezut totdeauna că eu voi decide. Că dinspre mine va veni, cînd va veni, şi trebuie să recunosc că tot ce mă nemulţumeşte, firea ta irascibilă, posesivă, nu mă împiedică să fiu fericită alături de tine! Treceau zilele cu tot ce au ele teribil şi greu şi sumbru, fără să le simt apăsarea! Aveam uneori cruzimea, inconştienţa – numai cei fericiţi o pot avea – de a nu mă sinchisi de război. Erai ca un clopot de sticlă transparent, dar foarte dur, care mă lasă să văd ce se petrece în jur, dar nu mă lasă să mă ating, să mă lovesc, să cunosc de aproape celălalt climat. Erai gelos, şi eu credeam că mă ocroteşti. Mi-a devenit necesară chiar gelozia ta. Cînd am intrat adineaori în casă şi-am văzut calele pe care mi le-ai trimis, parcă te-am văzut pe tine, cel de altădată, pe urmă n-am mai văzut decît umbrele lor pe pereţi, apoi am privit, în acelaşi timp, calele şi umbrele lor, nespus de frumoase şi îngrozitor de triste. Aş vrea, printr-un miracol, să sune telefonul şi tu

să-mi spui încet, în şoaptă, cu intensitatea şi emoţia de altădată: „Puşti scump” şi să închizi. Îmi eşti atît de drag în clipa asta, că-mi simt ochii împăienjeniţi şi aş vrea ca, pe toată pagina asta albă, să scriu, mic, înghesuit, de cîte ori începe: Mi-eşti drag… drag…

Cît de mică mă simt, cît de lipsită de curaj şi de forţă! îmi curg lacrimile pe obraji şi aş sta în genunchi toată noaptea să mă rog lui Dumnezeu să mă ajute. Sînt slabă, prea slabă şi prea singură şi mi se pare că oricine poate să-mi facă rău şi mi-e frică să las tocul din mînă, să sting lumina şi să mă culc. Şi mă rog să mă ierte, fiindcă nu ştiu de ce, dar suferinţa mea e atît de mare, că mi se pare un mare păcat, în vremurile astea cînd mamele îşi pierd băieţii pe front…

Miercuri. Am vrut să rup paginile astea din urmă, nu fiindcă mi-e ruşine de totala mea destrămare sufletească, ci fiindcă, pentru întîia dată, mi-am dat seama cît de urîte sînt nişte lacrimi pe care nu le poţi stăpîni, pe care nu le-ai şters în fugă, şi le-ai lăsat să se schimbe în pete vulgare de apă, pentru ochii, pentru hazul celui care ar deschide caietul ăsta, în loc să le păstrez ca să dea greutate suferinţei pe care nimeni nu trebuie s-o cunoască, sau s-o las să treacă aşa, ca un nor pe care n-ai să-l mai uiţi. Şi totuşi nu le rup, pentru că vreau, într-o zi,

să-mi cunosc toate înfăţişările, să mă pot vedea aşa cum sînt, nu numai aşa cum credeam sau cum ştiam că ar trebui să fiu. (Şi cum ţi-ar plăcea ţie!)...

Ieri nu te-am văzut de loc. Pe la nouă am telefonat, sub un pretext oarecare. Deci nu m-am schimbat în ceea ce sînt mai esenţial eu, de ceea ce am fost într-o epocă, pentru care am atît dispreţ, cînd mă gîndesc la mine, cea de atunci. E bine să ştiu că e aşa, că sînt aşa. Tot ce am putut să fac (slabă dovadă de tărie de caracter) a fost să plec de acasă. Cînd m-am înapoiat, am întrebat de mai multe ori, dacă m-a căutat cineva sau dacă a sunat măcar telefonul şi s-a închis. Am vrut să te chem, am vrut să sun, să te deranjez, să te enervez, să te cicălesc, să strig lucruri oribile, adică să fiu lipsită de ţinută, fiindcă, oricum, ţinută interioară nu am. N-am făcut nimic, fiindcă valorez poate mai mult decît atîtea alte biete femei, ceva mai mult? Cine ştie? E interesantă totuşi clipa cînd reuşeşti să domini această teribilă, această primară, această destrăbălată nevoie de a-l chema pe celălalt, crezînd că, pe principiul vaselor comunicante, poţi trece dincolo ceva din ceea ce e prea plin în sufletul tău, fără să te gîndeşti că-ţi lipseşte tocmai esenţialul: posibilitatea de a comunica cu celălalt suflet. E interesantă, pentru că atunci,

în momentul în care durerea ta, ajunsă la cea mai mare intensitate, în loc să spargă ziduri, să-ţi fărîme demnitatea, se resoarbe şi simţi, pe lîngă o mare suferinţă, pe lîngă o culme a disperării, o rază de bucurie, o ciudată plăcere, care-ţi face rău şi bine, simţi că s-a întîmplat ceva de seamă, că ai învins, că s-a creat o nouă ordine, sau că s-a precipitat, ca în chimie la o anumită saturaţie, un corp nou, altfel colorat, mai frumos colorat decît cel ce a fost înainte (şi care nu te împiedică să suferi), simţi că ai izbutit să captezi un zbucium care rămîne patrimoniul tău, te simţi mai liniştit, în linişte a aceea, un fel de linişte pe care nu pot s-o explic, fiindcă trăieşte totuşi lîngă un suflet foarte bolnav, am chemat soarele din vara care a trecut şi a venit peste o barcă, în care ne odihneam alături. Pe urmă am văzut nişte pepeni mari, verzi şi roşii, zemoşi şi dulci, şi ţi-am regăsit privirea care întreba victorioasă: ei ce spui de mine? Ştiu sau nu să aleg? M-am văzut ocolind masa, ca să te sărut, ca să mă încredinţez că eşti acolo, alături, nu atît tu, cît clipa aceea plină, bună, dulce, ca pepenele deschis, de pe masă, făcută tot aşa din soare şi pămînt, din apă şi lumină, dintr-o întîmplare şi dintr-o minune, clipa care te face să crezi că Dumnezeu există. Pe urmă mi-am îndreptat ochii spre calele din mijlocul mesei, liniştite, frumoase şi reci şi mi-am spus că sînt pe patul

unui sanatoriu şi că florile astea, cu o linie atît de princiară, mi le-a trimis un prieten, care odată, demult, m-a iubit şi ultimul meu gînd, imagine în gînd au fost garoafele roşii, pe care mi le-ai trimis de curînd într-un vas negru, cu gîtul lung şi de care am crezut, în ziua aceea, că înseamnă un miracol, că totul va putea fi, iar, cum a fost.

Azi a trecut dimineaţa întreagă, cu paginile pe care le-am scris. Am trimis să-mi cumpere un caiet. Un caiet nou mi se pare că poate fi o zi nouă, un început de an, şi mi se pare că de întîia pagină scrisă s-ar putea lega un destin nou. Am pus pe cineva din casă să-ţi telefoneze. Nu te-a găsit. M-ai chemat tu, mai tîrziu. „Doamnă, dumneavoastră…” (Ai vrut să ştii că sînt acasă.) Şi mi-ai spus că vei chema mai tîrziu, din nou, ceva mai tîrziu. N-ai chemat! Ai făcut foarte bine. Îţi mulţumesc…

Joi. Nu ai chemat fiindcă nu ai izbutit, dat fiind greutatea de a obţine tonul la un telefon public. Te-ai chinuit patruzeci de minute! Vroiai să ne întîlnim ca să te însoţesc la frizer. Tu să te tunzi, iar eu, printr-o oglindă, dacă aş fi avut noroc, ţi-aş fi putut zări o mică fracţiune de profil, umărul sau reverul hainei, iar după aceea ne-am fi despărţit, fiecare s-ar fi dus la treburile lui, tu mulţumit că te-ai tuns şi mi-ai procurat plăcerea de a te fi zărit printr-o

oglindă, sau numai de a şti că eşti acolo, că respiri acolo, în miros de colonie şi de briantină, printre atîţia domni care se tund şi se rad, şi eu, fiindcă ai avut generozitatea de a-mi procura această plăcere. (Mă rog!)

După amiază ai chemat, bine dispus, că un anume actor sau regizor, etc. Etc. Te-a invitat la munte... Nu, aici aş avea prea multe de spus şi mi-ar fi prea uşor să te arunc într-o lumină urîtă; cu totul altceva e important. Mi-au făcut bine izbucnirile tale, nedreptăţile tale uluitoare, orbirea aceea provocată de anumite interese nerealizate... Dar despre asta, altădată! Tot ce mi-a făcut rău, mi-a făcut şi foarte bine. A venit mai tîrziu un prieten, eram liniştită. I-am citit cîte ceva din ceea ce am început să scriu în alt caiet. Cît de mult a stăruit să-i citesc! Ce puţin ai ţinut tu să cunoşti cuprinsul unor pagini, şi totuşi tu ai stăruit, pe vremuri, să scriu.

M-ai chemat aseară de două ori la telefon. Nu puteai vorbi, aveai pe cineva la tine, eu n-aveam ce să-ţi spun.

Ai chemat şi azi. Stăteam tocmai de vorbă cu tine. Tu, celălalt, sau ceilalţi. Fiindcă tu, cel cu care stau de vorbă în gînd, nu eşti unul singur. Cine ar fi crezut că între atîtea înfăţişări, o vei avea şi pe aceea din ultima vreme? Mi-ai spus că vei chema către prînz. Am ieşit, ca să nu mă găseşti acasă. Am aflat

acum că n-ai chemat. E bine! Foarte bine! Deşi îmi stăpîneşti absolut toate gîndurile, nu mai simt nevoia să te văd. Deocamdată...

Am ieşit în oraş cu o prietenă. Mi-a admirat atît de mult haina cea nouă, că în cele din urmă, mi-a făcut plăcere, o foarte vagă plăcere! Cişmigiul era alb cu transparenţa unui tablou de Fujita. Am văzut o expoziţie de pictură. Am umblat prin librării. Am găsit o carte: *Marginalii la corespondenţa lui Marcel Proust*: „Care este hotarul dintre ficţiune şi realitate? se întreabă autorul[1]. În ce măsură spiritul de invenţie colaborează cu spiritul de observaţie, prin ce transformări trece un fapt autentic pentru a deveni un element de roman, care este unghiul de refracţie care deplasează în literatură imaginile luate din viaţă? în fapt, chiar cînd originea unui roman este un model de viaţă, lucru care se întîmplă în cele mai multe cazuri, chiar cînd punctul de plecare al unei situaţii este real, desfăşurarea ulterioară capătă cu totul alte direcţii... Dacă n-ar fi decît elementara dorinţă a romancierului

[1] Mihail Sebastian.

de a camufla modelele de care s-a servit, şi încă o copie strictă după natură n-ar fi posibilă.” Mi se părea că toate astea mi le-ai spus tu, într-o zi... Vroiai să mă convingi să

scriu o carte. „Dacă nu te-ai risipi, Agata, dacă nu ţi-ai plasa geniul în convorbiri”... De ce nu mărturiseai că eşti gelos? De ce scrisoarea ta e atît de nedreaptă şi rece? O voi transcrie aici:

„Te-am urmărit în seara asta, Agata. Lumea în jurul tău te admira. Unii pentru vocea ta mătăsoasă, pentru inflexiunile guturale, pentru varietatea intonaţiilor, alţii pentru feminitatea ta triumfătoare, pentru strălucirea şi expresivitatea ochilor tăi castanii. Dar poate nimeni, pentru tîlcul cuvintelor. Ţi-ai dat seama de asta? Ai fost dezamăgită? Nu ştiu. Dar pe stradă, cînd am plecat împreună, neastîmpărul şi tot ce fusese spumos, iradiant în chipul tău, dispăruse. Erai tristă, golită, cum era probabil, în acele clipe, casa din care am plecat, în care luminile s-au stins, în care au rămas în razele reci ale lunii resturile ţigărilor în scrumiere, florile obosite de fum. Mi-era milă de tine într-o clipă în care fete tinere, frumoase, admiratoarele tale te lăudau, te criticau, te invidiau (sînt sigur că acasă, în fata oglinzii, încercau să te imite). Ar fi fost de-ajuns ca una din ele să fie cu noi, pentru ca să-ţi stăpîneşti (să-ţi amîni) oboseala, şi întreaga ta fiinţă să mai lupte pentru un ultim succes. Dar pe asfalt nu mai răsunau decît paşii noştri. Tăceai, în sfîrşit. Uitaseşi poate că sînt acolo, cînd te-am întrebat potolit: Cui ai ţinut să placi în seara asta, Agata? De ce cauţi să-ţi plasezi «geniul»

în convorbiri? De ce-ţi risipeşti timpul, cel mai preţios dintre bunuri? Nu ştiu ce ţi-am mai spus. Dar m-am gîndit mult la tine (dovadă scrisoarea asta). Pericolul care te urmăreşte (şi nu numai pe tine) e rezolvarea în mediocritate, irosirea calităţilor native. Te-a interesat istoria costumelor, ţi-am adus cărţi. Mi-ai spus că vrei să scrii, ţi-am adus un caiet. Cînd am vrut să ştiu cît ai scris, mi-ai răspuns: N-am început. Nu mi se întîmplă nimic. Stau în casă, te aştept. «Restul e linişte». Dar linişte a e înţesată de poezie, fată scumpă, şi fiecare clipă în care nu se întîmplă nimic se deosebeşte de alta printr-o adîncime de vibraţie, prin acuitatea unei amintiri, prin asociaţiile care se urmăresc neîncetat. Şi dacă ai şti să asculţi tăcerea... (Sau dacă te-ar interesa ce li se întîmplă şi altora, dacă ai descoperi că există şi alţii), ai vedea că şi fetei care-ţi face unghiile şi taxatoarei de tramvai li se întîmplă lucruri la care merită să ciuleşti urechea, să le notezi (ţi-am dat un carneţel pentru fişe), să reflectezi... şi cine ştie, să le răspunzi, să le dai sfaturi, (nu dispreţui rubrica «între noi femeile») inteligenţa, condeiul tău le-ar putea fi de folos. Dar poate că ai putea şi mai mult. Colette, îndemnată de bărbatul pe care-l iubea, şi la fel Catherine Mansfield, au început prin a nota minuţios, curajos, ce li se întîmplă în fiecare zi. Dacă n-ai da cu atîta uşurinţă expresie

gîndului, pentru a recolta un succes trecător, el ar dospi altfel şi ar ieşi la iveală cu altă strălucire. E un şiretlic al naturii intime, un fel de a scăpa ieftin această risipă de vorbe de confidenţe. Un sentiment neexprimat creşte în interior, se cristalizează ca într-o substanţă amorfă, un splendid cristal. Numai voinţa, luciditatea, perseverenta înnobilează inteligenţa şi chiar frumuseţea. Te-am urmărit, cînd pe stradă alături de mine, desmeticită de ameţeala «succesului» aşteptai un cuvînt, poate o consolare. Era pe chipul tău (atît de patetic, de răscolitor, uneori) o melancolie care mă îndeamnă să-ţi scriu… Poate înţelegeai lucid, poate te stînjenea nelămurit tot ce-ţi spun acum. Nu te mai risipi. Toate fărîmele unui diamant, adunate, nu mai au valoarea pietrei întregi. Dacă vrei să-ţi găseşti un echilibru, fie desenînd costume de teatru (fiindcă schiţele pe care mi le-ai arătat sînt bune), fie scriind, fie altfel, lasă totul să se comunice în adîncime. Faptele zilnice. Banale, capătă rezonanţe dureroase, preţioase. N-ai văzut cum face viermele de mătase, din frunze banale de dud, fire aurii şi subţiri ca surîsul?”…

Joi. În sfîrşit, primul semn de viaţă după trei zile. La telefon mi-ai spus că ai necazuri. Mi-a părut rău! Teoretic, mai mult, recunosc. Sînt cu totul în afara preocupărilor care nu aparţin

acelui „tu” care încă, orice aş face, orice ar fi, îmi lipseşte. Ţi-am răspuns, cu o mulţime de ironii, de care. Pe urmă, mi-a părut rău. Toate vin din – cel puţin aşa cred – acea ciudată superioritate a omului care iubeşte, faţă de cel care nu mai iubeşte şi care, fără să vrea, se simte în culpă, pe care fără să vrei îl socoteşti mai sărac. Dar dat fiindcă ceea ce mă interesează mai mult ca orice e să ajung la o anumită linişte, voi ocoli de aici înainte, tot ce ar mai putea menţine o oarecare tensiune, sub orice formă, fie şi a unei ironii.

Recitînd Thérèse Desqueiroux, mi-a trecut prin minte să scriu o nuvelă, sau poate o schiţă, cu acest dramatic proces sufletesc. O femeie, deşi ţine la bărbatul ei, (afecţiune, obişnuinţă etc.) totuşi iubeşte *elle aimait d’amour* pe un altul. Soţul ei este bolnav. Ea îl îngrijeşte cu un devotament ireproşabil. Nu-şi precupeţeşte osteneala, nu e sacrificiu material pe care să nu-l facă. Şi totuşi, în sufletul ei, doreşte ca tot ce face pentru el să nu dea rezultate, pentru că vrea să fie liberă şi să rămîie cu celălalt. Bineînţeles că nu ar face un singur gest, nici măcar n-ar pronunţa un cuvînt care să-i înrăiască starea. Dimpotrivă, în măsura în care îşi dă seama că-i doreşte moartea, face tot ce omeneşte e posibil ca să-l salveze. Un singur lucru nu e în stare: să se roage lui Dumnezeu pentru el… sau măcar să

spuie, Doamne, ajută-i! şi e credincioasă şi e convinsă că numai atunci cînd te rogi cu toată puterea, cînd îţi concentrezi toată fiinţa în jurul unei rugi, ţi se împlineşte dorinţa. Femeia îşi vinde casa, hainele, tot ce are ca să cumpere medicamente greu de găsit, să-şi scape bărbatul. Aleargă, se zbate, stă nopţi întregi lîngă el, îl îngrijeşte. Cînd moare are sentimentul că ea l-a omorît, deşi toată lumea îi admiră devotamentul. În sfîrşit, e liberă... Dar cînd se duce spre celălalt, nu-l mai găseşte. Îngrijindu-şi soţul, îşi neglijase amantul. Deşi către el s-au îndreptat toate gîndurile ei. Rămîne singură. Cu tot ce poate însemna în asemenea împrejurări singurătatea. Cred că nu-i neinteresant ca proces psihologic, deşi îmi repugnă. E totuşi prea odios să doreşti moartea cuiva care are încredere în tine, şi apoi, cred că trebuie să ai talentul lui Mauriac...

Luni. Dacă am stat – dacă am fost în stare să stau trei zile fără să deschid caietul ăsta – înseamnă că am început să-mi găsesc oarecare echilibru, am început să am acea capacitate de a lua contact cu cotidianul, fiindcă, a fi tot timpul cu nasul într-un asemenea caiet, e egal cu a avea nevoie de un umăr căruia să i te destăinuieşti, pe care să plîngi mereu pentru acelaşi lucru. Într-o dimineaţă, nu mai ştiu care – sînt fericită că n-am simţit nevoia s-o reţin –

ai venit. Dacă am pus mîinile în mîinile tale, a fost şi fiindcă mi le simţeam reci, mortal de reci, şi fiindcă am vrut să văd ce mai înseamnă pentru mine această atingere. Am fost mulţumită de rezultat. Emoţia a fost perfect suportabilă. Mai tîrziu m-ai chemat la telefon. Drăguţ! Dar atît ca să simt ce e, adică ce nu mai e dedesubt, pentru ca să ajungem la povestea bocancilor furaţi. Ţi s-au furat bocancii, iar ai mei, bineînţeles, nu ti se potrivesc. Skiurile nu ti s-au furat, dar mai ai nevoie de o pereche, îmi spuseseşi că vrei să pleci cu un prieten la munte. N-ai repetat minciuna. Nu ti s-a mai părut necesar să minţi. Vrei să-ţi dovedeşti că eşti liber. Îmi vine să rîd. Indignarea ta, în cele din urmă, a fost nemulţumirea binecunoscută a omului nemulţumit de el însuşi. Ca şi graba de a rupe cu cineva care, deşi nu-l mai iubeşti, îndrăzneşte să nu te adore, şi să te vadă într-un fel, care nu ţi-e avantajos. Am primit lovitura pe un suflet tăbăcit oarecum şi am ştiut că e bine aşa, că tot ce mi se întîmplă rău e spre binele meu.

Şi, într-adevăr, am putut sta două zile fără să te chem. Nu ştiu dacă eşti în Bucureşti şi nu fac nimic ca să aflu. Şi nu sufăr prea mult la gîndul că ai găsit a doua pereche de schiuri. Mă simt singură, foarte singură şi sînt foarte tristă, dar nu mai am exasperarea unui om care a

pierdut un om, nu mai am nimic din acel sentiment că totul se năruie, că am făcut investiţii de sentimente şi timp pe care nu trebuie cu nici un chip să le pierd. Sînt tristă şi singură, aşa cum e firesc să fii cînd nu eşti angrenat într-o preocupare sentimentală sau, poate (sigur) ceva mai rău, fiindcă totuşi simt că am pierdut ceva esenţial. Dar dacă starea în care mă aflu mă va ajuta să scriu, şi cred că aşa va fi, am să fiu fericită, altfel fericită. Doamne, ajută-mi să capăt linişte, atît cît îmi trebuie, şi nelinişte, atît cît mi-ar fi necesar, ca să scriu, fiindcă am să scriu, sînt sigură…

Marţi. Aseară, mi s-a făcut dor de tine. Un dor atît de cumplit, atît de dureros, încît cred că nu se mai potriveşte cuvîntul dor. Era o deznădejde fără margini, era o prăbuşire ca de pe o culme de munte, într-un fund de prăpastie. Dar nu vertiginoasă, ci atît de treptată, încît să-ţi pot gîndi sfîrşitul, să poţi înţelege grozăvia fiecărei clipe… Am crezut că-mi va trece, că, printr-o minune, mă voi pomeni într-o altă lume, că voi scăpa de apăsarea aceea aproape inumană pe care o simţeam în toată fiinţa mea. O oribilă senzaţie că mă pierd. Există desigur un punct al minimului de rezistenţă. Ajunsesem acolo. Am pus mîna pe telefon şi am sunat la tine, mult, mult, ca un om care se îneacă şi cere ajutor şi

strigă cu ultimele lui puteri. Nu ţi-aş fi spus nimic din tot ce mă destrăma. Aş fi vorbit de lucruri indiferente, desigur, dar, în sfîrşit, credeam că, să stau de vorbă cu tine, mi-ar fi de oarecare folos. Nu ai răspuns. Nu erai acasă, noaptea, în jurul orei unu sau poate nu răspunzi la astfel de ore. Dar dacă cineva are efectiv nevoie de tine?

Într-o seară, tîrziu, o prietenă a sunat la uşa mea. Cînd am deschis a început să plîngă în hohote. „Ce ţi s-a întîmplat?” „Nimic, sînt fericită că mi-ai deschis uşa. Nu ştii ce-nseamnă o uşă care ţi se deschide, în clipa cînd nu mai suporţi viaţa! Eram atît de deprimată, aveam o nevoie atît de aprigă să dispar… să dispar de tot… înţelegi? îţi jur că, dacă nu mi deschideai uşa, dacă nu te-aş fi găsit, dacă n-ai fi fost aici şi dacă n-ar fi cald aici, şi dacă nu te-aş auzi vorbind… Da, cred că mare parte dintre cei care s-au sinucis, au bătut mai întîi la o uşă care nu s-a deschis.”

— M-am gîndit aseară la întîmplarea asta (printr-o coincidenţă ciudată am întîlnit-o pe acea prietenă, pe o alee în Cişmigiul îngheţat), şi am înţeles-o abia acum. Am înţeles că pentru a te sinucide îţi trebuie, în anumite clipe, mai puţin curaj, decît pentru a le depăşi, a rezista… îţi trebuie un curaj imens ca să trăieşti, ca să-ţi aduni ultimele firimituri de energie şi să continui. Băusem şi cafele multe şi asta-mi

mărise, poate, capacitatea de suferinţă, de nelinişte. Aş fi vrut să pot plînge, aş îi vrut să mă îmbăt, aş fi vrut să nu mai fiu…

Agata Plopeanu încerca să mă convingă s-o însoţesc acasă, cînd va pleca, şi să rămîn la ea. Avea o cameră pentru mine şi îmi asigura masa de prînz. În schimb, o voi îngriji pe „Muca”. Aşa spunea Agata, cînd vorbea de maică-sa.

— Muca are nevoie de masaje, injecţii. O artrită păcătoasă. Şi eu am nevoie. Am moştenit de la ea o circulaţie proastă. Bobi e într-a şaptea, poate să te ajute, dacă vrei să-ţi termini liceul. Are meditator. Poţi să asişti la lecţii. Îţi place să citeşti. Toată casa e plină de cărţi. În pod am cufere pline…

Simţeam că mă strîng din nou zidurile spitalului. Că-mi limitează orizontul. Vroiam să cunosc lumea, şi mi se părea că s-a ivit un prilej. Poate din casa Agatei, un covor magic mă va duce spre teatru. Şi apoi, simţeam nevoia s-o ocrotesc, s-o apăr.

— Trebuie să fie un om rău.

— Cirus? Nu, Rada, nu ai dreptate! Nu e rău. Dar el are un fel ciudat de a fi bun. N-ai să-l auzi niciodată spunînd „bietul căţel”, „sărmana pisicuţă”! De altfel are oroare de diminutive. Dar cheamă doctorul veterinar, îl plăteşte cu ultimul ban, cumpără medicamente, îngrijeşte

orice javră găsită în drum.

— Am cunoscut destui care au grijă de animale, dar de oameni puţin le pasă.

— Nu e cazul lui. Aveam o lenjereasă. O fată drăguţă, dar prea serioasă. Într-o zi i-a spus: „Dumneata nu rîzi, ca să nu se vadă că-ţi lipseşte un dinte”. Fata a roşit, s-a fîstîcit. „Pînă acum n-am avut timp”, i-a răspuns. A repezit-o: „Ţi se pare că nu-i distins să spui că n-ai avut bani?” A luat-o de mînă şi a dus-o la un prieten stomatolog.

— De fapt, ce urmărea?

— Nimic. Nu-i plac fecioarele.

— Am roşit, mi-am strîns dinţii, mi-am căutat de lucru. Desigur, Agatei nici prin gînd nu-i trecea că o soră, care la 15 ani a intrat in spital… Şi continua veselă:

— Mai ales nu-i place cînd mai întîi se dezbracă şi după aceea îşi aduce aminte că e fecioară. Sau, dupa ce se afla cu el în pat, îi cere s-o respecte. Sau, dacă e măritată, începe sa aibă scrupule că-şi înşeală bărbatul.

— Cum de vă face astfel de confidenţe?

— M-am obişnuit. Am vrut sa-i dau sentimentul ca e liber. Dar acum, ceea ce e grav. E ca stiu ca nu ma iubeşte. Sau nu mă mai iubeşte. Într-o zi l-am întîlnit cu o fata foarte tînără. Cu parul ca inul. Lins şi tăiat scurt. Nefardata. Purta o rochiţa alba de pînză, încreţită la gît. Ca o ie, şi sandale

romane. Se ţinea de braţul lui şi ochii ei mari. De un albastru decolorat, s-au oprit asupra mea cu o stranie curiozitate. Probabil că ne văzuse altădată împreuna. Ştia cine sînt. N-avea un aer triumfător şi, in loc să-l strîngă mai tare de braţ, i-a dat drumul şi a încetinit pasul în aşa măsură incit el, distrat şi grăbit, a pornit înainte, în timp ce ea mă privea cu o admiraţie care depăşea o simplă curiozitate. Mi-am dat seama că e rivala mea şi m-am simţit dezarmată.

— De ce?

— Fiindcă nu ţinea să-şi pună frumuseţea in valoare, însemna ca luptă cu alte arme. Desigur, putea să fie cineva din familie, sau o studentă. Dar cred că e fata pentru care mi-a cerut să-i împrumut schiurile, odată cînd a plecat la munte.

— Şi nu-l urîţi?

— Acum nu mai ştiu. Poate că nu-l mai iubesc.

— Ce înseamnă: poate?

— Rada, n-ai iubit niciodată?

Agata, cînd punea întrebări, nu aştepta răspunsul. N-o interesa.

— Dar dacă dumneavoastră l-aţi fi înşelat?

— Dacă aş fi făcut-o din spirit de revanşă, i s-ar fi părut vulgar şi ar fi avut dreptate. Parcă-l aud: *Oh, combien la beauté nous apparait plus belle sous le cher ornement de la fidelité*!

În original sună mai bine: *oh, how much more does the beauty seem by that sweet ornement which truth doth give!* O, cu cît mai frumoasă ne apare frumuseţea, în scumpa podoabă a fidelităţii! E din *Henry Fifth*...

Mă impresiona cultura Agatei. Mă atrăgea atmosfera în care trăia. Vroiam să înţeleg dragostea ei pentru Cirus. „Rada, nu ştii, cît de mult timp poţi să mai iubeşti pe omul pe care nu-l mai iubeşti.” Nu ştiam şi nu înţelegeam, şi un lucru pe care nu-l înţelegeam era ca o uşă care nu mi se deschide. Eram în stare să fac chei potrivite şi, la nevoie, s-o sparg.

În copilărie, la tară, mă trăgea hanul coanei Chira. Cei din sat o ocoleau pe hangioaică. Părea o statuie neizbutită, cioplită de mîini grosolane. Copiii o huiduiau. Ea îi gonea cu măturoiul. Numai eu ardeam de curiozitate să intru în casa Chirei, ca într-o cetate plină de taine. Şi, cînd doream cu dinadinsul ceva, porneam la atac. O să-mi fac loc de joacă pe treptele hanului. O să vin cu ceata. Coana Chira o să vină cu măturoiul. Copiii or să fugă. N-au decît. Eu am să rămîn pe loc. Doar n-o să mă mănînce!

S-a întîmplat întocmai.

— Şi ce vrai? Ce cauţi aici? M-a întrebat hangioaica.

— Să mă înveţi să fac alivenci.

— Eu să te învăţ? N-ai mamă?

— Nu ştie să facă alivenci.

— Mare ispravă! Treci la bucătărie, s-o brodit că tocmai acu le făceam.

Muca, mama Agatei, m-a primit cu braţele deschise. Motivele generozităţii aveam să le aflu mai tîrziu. Deocamdată, a concediat fata din casă şi nu se grăbea să angajeze alta:

— Nişte hoaţe! Nişte neisprăvite! Pretenţiile sînt mari! Bucătăreasa nu se pricepea să prepare o anghinarie, un iepure…

În casa aceea, cu multe odăi şi cu scară interioară de stejar, mi s-a dat o cămăruţă în vecinătatea podului. Dar eram mulţumită. Podul era într-adevăr plin de cărţi, adevărate comori. Dar de unde să începi şi de unde să iei timp? Agata mi-a lăsat mînă liberă:

— Îţi aranjezi cum vrei şi faci ordine peste tot, eu nu sînt gospodină…

Eram atît de mulţumită, că mă întrebam de unde o să vină copita.

În jurul Agatei, roiau tot soiul de tineri. Despre unii spunea: „Prietenii lui Boby”, despre alţii: „Prietenii noştri” şi despre fiecare: „E foarte cultivat, e foarte inteligent”. Se vindecase de Cirus?

Apariţia lui i-a pus pe toţi în umbră. Era în fiecare gest, cuvînt, mişcare, o nelinişte şi o febră care se transmiteau, o revoltă la care erai chemat să participi. Şi totuşi, un optimism

molipsitor. Era convins că, a doua zi după eliberare, viaţa va începe pe alte baze.

— În afară de tabla înmulţirii, există şi o tablă de valori spirituale, şi se va ţine seamă de ea...

Nu vorbea curgător, cum mă aşteptam. Cuvintele le căuta, le aduna, le amesteca, aşa cum se amestecă culorile pe o paletă.

Discuta despre război cu patimă şi, cu toate că hitleriştii erau înfrînţi, îi credea periculoşi, ca şerpii veninoşi, care, strînşi de gît, încă sînt în stare să muşte.

— Sînt cruzi, inumani. Şi istoria îi va judeca. Etalonul se poate schimba, concepţia despre frumos poate sa fie alta, nenorocul poate să devină noroc. Dar despre omenie nu pot exista două concepţii. Nu poţi să iei un copil şi să-l arunci de la etaj şi asta să fie bine văzut într-o parte a lumii şi prost văzut în altă parte, indiferent de ce naţie sau culoare ar fi copilul.

Experienţa lui de pe front i se părea cea mai importantă din cîte trăise:

— Nu numai fiindcă vezi pînă unde poate să ajungă suferinţa, cruzimea, ticăloşia şi crima, dar şi fiindcă vezi pînă la ce înălţimi morale se poate ridica omul. Cine n-a avut un frate, şi-l întîlneşte acolo. Nu ştie cum te cheamă, dar te cară în spinare cu riscul vieţii lui. Obişnuit, oamenii dau sau primesc* Se întîmplă să ai norocul sa dai şi să primeşti. Dar nimeni nu

împarte cit celalalt. Am întîlnit numai pe front ceea ce franţuzii numesc *le partage*. Acolo împărţi o ţigara, prima şi ultima bucăţică de pîine. Totul. Ma întreb dacă singurătatea de care se plînge fiecare, această maladie a secolului, nu e nevoia de a împărţi şi a nu avea cu cine.

Nu aş fi vrut să scap nici un cuvînt, dar Agata mă trimetea mereu la bucătărie să fac sandviciuri, cafele, sau să cumpăr cîte ceva. Cînd ma înapoiam, prindeam frînturi de discuţie şi mereu alte nume de care nu auzisem:

— Împotriva a ceea ce se crede, spune Gian Giono, pasiunea este o faptă adultă. Minia se învaţă şi apare mai tîrziu...

Despre suprarealism, auzeam pentru întîia oară. Cirus cita un poet care lupta în rezistenţa franceză. Paul Eluard:

— Excesiv prin natură, suprarealismul a fost în primul rînd căldură, febră, şi cei ce s-au aruncat in această nouă stare de emoţie au ars într-o pasiune comună. Dorinţa, hazardul, visul au fost noile divinităţi care s-au opus normelor inteligenţii şi lui Dumnezeu.

În ziua cînd am fost sigură c-am înţeles ce înseamnă suprarealismul, am avut curajul să spun:

— Dacă aş fi cules şi aş fi aşternut pe hîrtie aiurările bolnavilor din timpul nopţilor, frînturile

de amintiri aduse la suprafaţă de febră, aş fi scris şi eu o carte suprarealistă.

Cirus m-a privit cu interes, curiozitate.

— Şi de ce n-ai scris-o?,

— Cui i-ar fi folosit? Oamenii spun destule prostii şi în timpul zilei şi chiar cînd au temperatura normală.

— Ai dreptate, domnişoară...

Intervenţiile mele, rare de altfel, o nemulţumeau pe Agata. Într-o zi, cînd un pictor, care de la o vreme umbla s-o cucerească, i-a adus un superb buchet de violete, i-am spus:

— N-are pingele şi cumpără flori!

— Rada, te rog sa păstrezi pentru tine aprecierile astea.

Intimitatea, care in spital se stabilise intre noi, o stînjenea

— Acum.

Agata nu mi-l prezentase pe Cirus. Şi ca să se scuze:

— Am vorbit atît de el, ca mi se părea ca va cunoaşteţi. De altfel are oroare de prezentări. Nu vrea sa fie obligat sa salute, douăzeci de ani, persoane pe care i le prezinţi la colt de stradă...

Mă expedia înainte de sosirea lui, să-i fac tot felul de comisioane. Dacă rămîneam sa servesc cafele, îmi făcea semn că trebuie sa ma grăbesc, tocmai cînd Cirus vorbea despre

teatru.

— Regizorul ar trebui s-o întrebe pe actriţa sau chiar pe studenta de Conservator, ca un candidat la însurătoare: daca ar fi să-şi aleagă rolul, care e personajul pe care ar vrea sa-l interpreteze? I se răspunde: Hedda Gabler, Julieta. Dar daca n-ai iubit, nu poţi să joci un rol de îndrăgostită…

— Vrei să spui ca daca nu eşti fecioara nu poţi sa joci pe Ioana D’Arc? rîde Agata. Lăsa cafelele pe masa, Rada.

— Vreau sa spun ca nu ajunge să-ţi placa teatrul, să-ţi placă muzica, pictura, ca sa reuşeşti. Un ofiţer a venit pe front cu vioara. Credeam că are talent nebun, daca în puţinul loc pe care-l avea, renunţînd la lucruri necesare, şi-a adus vioara. Ei bine, cînd mi-a cîntat, m-am îngrozit: n-avea pic de ureche muzicală. Dar îi plăcea să cînte, grozav ii plăcea.

Rîdeau cu toţii. Eu nu eram in stare să particip la veselia lor. Agata mă trimetea mereu să-i aduc ceva, nişte fursecuri şi o sticlă cu vin. Cînd mă înapoiam, auzeam că Ruskin, la expoziţia lui Whistler, a spus că pictorul a zvîrlit o oală de vopsea în obrazul publicului…

Agata pretindea că totuşi un tablou trebuie să te emoţioneze. Cirus era de altă părere. Iubesc regula care corectează emoţia, spune Braque.

Picam mereu peste nume necunoscute, peste alte crîmpeie de discuţie:

— Nu ştiu, de ce iritã tonul confesional? întreba Cirus. Persoana întîi, la care scrie Proust romanul, n-o împiedicã pe doamna Verdurin sã fie atît de viguros vie, atît de viu coloratã, atît de superficialã, atît de mic burghezã? Nici unul din ticurile clasei pe care o reprezintã nu-i lipseşte şi nimeni nu trece prin viaţã fãrã sã întîlneascã mãcar o datã pe madame Verdurin.

— Şah la rege, fãcu Boby! fãrã sã-şi ridice ochii de pe masa unde juca şah cu meditatorul lui, un nepot îndepãrtat al Agatei.

Nu înţelegeam ce înseamnã „şah la rege”, de ce se încruntã Agata, de ce se amuzã Cirus.

Agata era atît de schimbatã, cã n-o recunoşteam. Semãna cu portretul pe care i-l fãcuse Cirus în scrisoarea pe care o copiase în caietul ei. Era cochetã, vroia sã cucereascã cu orice preţ şi-şi etala cultura cu aceeaşi ostentaţie cu care-şi arãta farfuriile şi ceştile de porţelan chinezesc. Pronunţa afectat *tire-bouchon*, şi rîdea de croitoreasa ei care în loc de Fox-terrier, spune foxterior. Îmi aduceam aminte de eforturile pe care le face Clara Greg ca sã pronunţ cum trebuie, *je veux, tu veux, il veut, nous voulons, vous voulez, il veulent.*

— Nu, Rada, nu viol, nimeni nu te violează, dar tu violezi limba francezã. De fricã sã nu

pronunţ prost un cuvînt, tăceam.

— „Rada, ce obicei să spui tenişi!” Ba, am auzit-o pe lăptăreasă că şi-a cumpărat teneş. Se spune pantofi de tenis.

— Stăteam noaptea în pod la lumina chioară a unui bec şi-l citeam pe Corneille şi Racine, dar a doua zi o auzeam pe Agata:

— Vai, Rada, n-ai auzit de Apollinaire?

Şi, fără nici o trecere:

— Te rog să-mi duci o rochie la curăţat.

Înţelegeam că Cirus trebuie să vină. Uneori porneam alene cu dorinţa de a mă întoarce din drum, alteori mă pomeneam iuţind pasul de parcă fugeam de ceva, de cineva şi n-aş mai fi vrut să mă întorc niciodată… într-o zi, în loc s-o iau pe Lipscani, ca să intru în magazine să caut nasturi pentru Agata, am coborît pe cheiul Dîmboviţei! Apa era galbenă, leneşă, grea, dar iarba înaltă, proaspătă, avea un freamăt care îmi amintea copilăria. Pe cheiul celălalt, clădirea Tribunalului m-a impresionat pentru prima dată prin echilibrul şi admirabila ei armonie. Cine fusese arhitectul? în ce an fusese construită clădirea? De ce erau atîtea lucruri pe care nu le ştiam? Nu invidiam mobilele, tablourile, blănurile, bijuteriile Agatei, ci uşurinţa cu care – asemenea unui prestidigitator, care scoate din joben cincizeci de batiste şi zece porumbei – cita nume de scriitori, pictori, compozitori, filozofi. „Drumul

de la mine la mine e în jurul lumii”, spunea Kayserling. Cine e Kayserling? De ce nu-l impresionează pe Cirus, cultura, frumuseţea, eleganta Agatei? Nu e niciodată de acord cu ea:

— Te fardezi prea mult! Eşti excesivă în toate! Grecii spuneau: excesul e mai rău ca focul, trebuie stins.

— Nu e capabil să iubească! îmi spunea Agata.

Nu posesiunea trupului îl interesează, ci a creierului. Dar bineînţeles începe cu trupul. Individualitate rebelă şi beată de ea însăşi...

Recunoşteam cuvintele subliniate în cartea pe care, o citea: *La Sainte familie existentialiste*.

— Rada!

— Cine o striga?

— Rada!

— Petrache!

Faţa lată, asudată, de parcă atunci venea de pe maidan, de la fotbal. Un burete uriaş şterge cinci ani cît cinci secole.

— Petrache!

— Rada, pe unde te ascunzi? Te-am căutat prin toate spitalele...

— Am ieşit din spital.

— Ai fost bolnavă?

— Nu, dar nu mai sînt internată.

— Eşti înfloritoare!

— În schimb, tu ai un aer cam malagambist. Iţi laşi parul sa crească?

— Aşa se poartă! tuşi Petrache, mîndru şi semnificativ.

— La Hîrlău?

— Apropo de Hîrlău: Ţi-am vorbit de mere murate. Ştii, lozei, care moţăia pe prispă şi cînta in plină vară: „Mere murate, mere murate!”

— Lasă Hîrlăul şi spune-mi ce face Sabina? Ai mai văzut-o?

— La ea ma duc.

— Unde sta?

Ma îneca emoţia. Aş, fi vrut să întreb de Şerban, dar voiam să-mi regăsesc tonul firesc.

— Pe Gabroveni, la doi paşi. Fostul Hotel Fieschi, Editura Steinberg. Anul… una mie opt sute nu ştiu cît. Vedem noi acum…

Şi Petrache începu să turuie, ca un bătrîn, despre acele vremuri. „Aşele timpuri de demult!”

— Mie spune-mi ce face Sabina şi ce-ai făcut cu şcoala? Pe Şerban îl vezi?

— Am terminat Şcoala normală şi am intrat la Conservator.

— Vorbeşti serios?

— Fără şagă.

— Cum ai intrat? Cînd? In ce an eşti?

— Anul unu. Figuraţie, dubluri. În *Marchizul*

de Priola sînt mai bine ca Tony…

— Nu se poate vorbi serios cu tine!

— Să mă vezi cînd aduc tava pe scenă! Nu scot un cuvînt şi lumea rîde. Cînd spun două cuvinte, nimeni nu mă crede…

— Cum ai intrat în Conservator?

— Cu Topîrceanu. Am zis: îmi iau geamantanul şi plec, şi i-am convins. Am haz şi farmec personal. Ce zici de acul ăsta de cravată, cu cap de turc? E de la baba Tinca.

— Iar a înviat?

— Nu, i l-a şterpelit un nepot. Eu l-am recuperat cu mari sacrificii.

— Nu ştiu ce sa cred din tot ce spui…

— Tot. Restul e başca.

— Despre Şerban ce ştii?

— E biciclist. Trăieşte pe bicicletă, ca hunii pe cai. Are o bibliotecă ambulantă cu cărţi de împrumut. Duce cărţi prompt la domiciliu. Vrei să te-abonezi? Bineînţeles „secret”. Face comerţ clandestin.

— N-am domiciliu. Adică nu e tocmai un domiciliu stabil. Dar pe Şerban aş vrea sa-l vad.

— Ai fost amorezata de el! Recunoaşte…

— Aveam cincisprezece ani şi era primăvară.

— Paisprezece şi jumătate.

— Cum e Sabina? A mai crescut?

— În greutate. Dar să nu-i spui. Maică-sa o supraalimentează. A fost bolnava. Tatăl ei a

fost deportat. A murit in lagăr. Dar să nu pomeneşti despre asta.

— Din ce trăiesc?

— Croşetează pulovere, lucrează din mers. Ai văzut *Goana după aur*?

— Şi tu, Petrache? Văd că eşti foarte elegant!

— Nu-ţi iei ochii de pe mine! Uite, aici e! Am ajuns!

Coridorul, întunecos, sufletul meu era plin de lumină. În sfîrşit, aveam lîngă mine un prieten. Petrache urca cu paşi siguri, uşori, cu paşi de pisică şi-mi dădea lămuriri:

— Un depozit de baloturi, aici, pe dreapta. Pe stînga, e un atelier de pălării bărbăteşti. Dar cînd plouă, e poetic. Ploaia picură prin burlane şi, pe tabla acoperişului, noi recitim poezii de Bacovia.

— Ce fericiţi sînteţi!

— Între două alarme, e greu să fii fericit...

La uşa din faţa noastră, cea din mijloc, cu geam, Petrache a zgîriat cu unghia şi a deschis mama Sabinei. Ţinea în mînă nişte andrele şi un ghem de lînă, pe care l-a scăpat şi m-a strîns în braţe. Camera, mai curînd un pod decît o mansardă. Lumina era cernită, ca printr-o pînză, prin două gemuleţe pătrate.

— Răduţa!

Glasul, căldura unei mame! Ochii mi se umplură de lacrimi. Sabina năvăli nu ştiu de

unde.

— Rada!

— Eu am adus-o cu mari sacrificii şi voi o pupaţi! Asta e dreptate?

— Rada, ce bine arăţi! Te-ai înălţat, te-ai subţiat. Uite la mine. Parcă sînt un boloboc. Mama mă îndoapă pe principiul „poate că mîine n-o să avem”.

— Dar nu s-a îngrăşat. Nu-i aşa Rada? Are şaptesprezece ani, munceşte mult. Să stea nemîncată?

— Să vorbim despre altceva. Sînt atîtea lucruri pe lume, mai importante decît silueta mea!

— Pentru mine nu-i nimic mai important decît sănătatea ta…

Iar Petrache, hazliu, cu tremolo în glas:

— „Şi ţie ce-ţi rămîne? Voi!” zise mama. Pe replica asta, cade cortina. Actul doi, aceiaşi! Rada, dă-i drumul! Ce zici, ce stofă de regizor am?

Nu ştiu de ce l-am întrebat dacă-l cunoaşte pe Cirus Hotaru.

— Un nesuferit, un încrezut.

— N-ai dreptate! protestă Sabina, cu o ciudată vehemenţă.

Dar maică-sa era de părerea lui Petruţ:

— I-a pozat Sabinei pentru un portret. Nu sta locului o clipă! O sfîrlează! Se ridica mereu, venea lîngă ea şi-i arăta ce linie să schimbe, ce

culoare să pună. Şi-i explica cum este el şi ce nu pricepe lumea şi nimeni nu pricepe nimic. Pînă ce a scos-o din sărite.

— Cînd i-am rupt portretul, a îngălbenit. Nu se aştepta, zîmbi Sabina cu satisfacţie.

— L-ai rupt? Petrache părea îngrozit. Cum, Sabina? De ce? Era formidabil!

— Nu. Cirus are dreptate. N-am reuşit să redau acea intensitate, acea tensiune nervoasă, acea încordare care-l caracterizează. Parcă e o coardă gata să sară, o praştie care, la cea mai mică atingere, azvîrle piatra. Parcă mestecă, parcă striveşte o înjurătură între dinţi. E în toată fiinţa lui o mînie, un spirit de revanşă, care lipseau în portret. Pretinde că nu-l cunosc. Şi poate că are dreptate. În Biblie, a cunoaşte are un sens de posesiune. Cînd spune că Avram a cunoscut-o pe Sara, înseamnă că s-a culcat cu ea.

— Sabina! interveni maică-sa, dar nu prea vehement.

Nu-mi credeam urechilor. Dar îmi aminteam că, şi pe vremuri, Sabina, cea mai mică din grupul nostru, n-avea nici doisprezece ani şi aceeaşi puritate, acelaşi cap de înger, nu se sfia să spună lucrurilor pe nume. „Influenţa Lucianei! spunea Olga. Păcat, de fetiţa asta, că i tare drăgălaşă. Ce caută cu putorişca aia? Şi maică-sa cum de o lasă hai-hui?”

— Deci, toate fetele din lume trebuie să-l

cunoască pe Cirus Hotaru în sens biblic? întrebă Petrache, cu furie reţinută.

— Toate fetele inteligente, zîmbeşte Sabina, şi sînt foarte puţine. Să le numeri pe degete. Celelalte sînt deştepte, isteţe, sprinţare, şmechere şi Cirus are oroare de ele!

În clipa aceea m-am întrebat – mai exact, am ştiut – că Sabina e fata pe care Agata o văzuse la braţul lui Cirus: „şuie, cu părul ca inul. Cu faţa de un alb transparent, albăstrui, ca sticla de Lalique, cu picioarele goale in sandale romane, cu o rochie de pînză, încreţită la gît ca o ie.” Nu, Sabina nu era îmbrăcată aşa şi, mai ales, acum nu era şuie. Dar portretul zugrăvit de Agata semăna grozav de bine cu Sabina, aşa cum apăruse pe maidan cu ani in urmă, pajul Lucianei. „O văd în rolul unui paj sau al unui ciobănaş, îi scria Agata lui Cirus. Şi sînt sigură ca pentru ea mi-ai cerut schiurile.”

— Dragă Rada, ai înţeles care o rolul meu aici? mă întreabă Petrache. Eu sînt doica din tragediile antice, sau confidentul din comediile clasice. Am parte numai de roluri secundare, deşi m-am născut prim-amorez.

— Cirus are oroare de primi-amorezi! zîmbi Sabina cu satisfacţie. Pentru el totul e să ştii să le uiţi in ochii partenerului, să gîndeşti ceea ce spui. Sa spui ceea ce simţi. Cuvîntul are puţină importanţă daca nu-l încarci cu toată experienţa ta de viaţă, cu tot ce gîndeşti. Aurul

străluceşte si in mil, tinicheaua, oricît de lucrata şi de prelucrata, rămîne tinichea şi daca lumea obişnuita cu „frumosul” caro leagănă şi doarme, pînă ce adoarme conştiinţa – îl cere in continuare cum cere sugaciul biberonul, nu trebuie sa continuam sa-l servim. Sînt de părerea lui. Trebuie sa şocăm publicul, sa-l lovim in moalele capului, să-i zvîrlim în faţă adevărul brutal, să-l trezim. Dacă-l trezeam cînd trebuia, nu se lăsa dus de nas, trimis pe front ca vitele la abator. Şi Sabina se uita in ochii mei, aşteptîndu-mi părerea. Dar eu aş fi vrut să ştiu daca Sabina a fost iama trecută la Predeal, dacă ştie să schieze.

— Nu cu teorii despre frumos şi artă, despre adevăr şi viaţă o scăpăm de nemţi! spuse Petrache.

— Tocmai, răspunderea noastră e cu atît mai mare. Răspunderea etică şi morală a generaţiei noastre e alta decît a celor care ascultau piesele lui Sofocle în teatrul lui Dionisos, replică Sabina. Ce crezi, Rada?

— Prea multe teorii despre arta, despre viaţă. Deunăzi, un om care dădea parchetul la rindea – m-am oprit la timp, ca să nu pomenesc de Agata – îşi expunea şi el filozofia lui. „Uite, băiatule, mi-a zis tata, vezi degetele astea, zece la amîndouă mîinile? şi ţinea palmele spre mine şi degetele răsfirate ca un sfînt. Zece porunci: sa nu ucizi, sa nu furi şi

daca aia cu carte multa te trimit la moarte, tu sa te fereşti de ea, dar nici sa nu mori. Dă-te deoparte si trage mai pe laturi, ca n-ai în faţa un iepure, n-ai o cioara, ai un om. Sa fii in faţa lui ca în faţa unui frate, ca in faţa lui Dumnezeu. Uite, asta mi-e cartea", şi-mi arata cele zece degete desfăcute.

Mama Sabinei m-a îmbrăţişat, încîntată. Dar pe Sabina, filozofia parchetarului meu n-a convins-o.

— Nu cu degetele răsfirate o sa scăpăm de nemţi. Tancurile trec peste adevărurile astea candide, ca peste surîsul unui copil.

Mama Sabinei vroia parca să schimbe subiectul:

— Nu i-ai arătat Radei atelierul!

Credeam ca ma vor conduce in alta încăpere, dar Petrache. Dînd la o parte o pînză groasa, in faţa mea apărură tot felul de fiinţe primitive, care parca ieşeau atunci din caverne. Sculpturi ciudate, măşti de pămînt ars. Pe pereţi erau întinse coli mari de hîrtie, panouri înfăţişînd figuri schimonosite, contorsionate, speriate. Scene de groaza.

— Scene din adăpost.

Desluşeam chipuri de oameni cu aripi de lilieci, femei cu ochi cît farfuriile, cu aripi de cloşcă acoperindu-şi parcă puii, un pianist cu capul pe spate, cu faţa spre tavan, mîinile lungi, parcă dansau şi, în întuneric, apăreau ca

nişte dinţi imenşi, clape albe. Mai erau, pe o ladă, modelaje în pămînt ars. Figurine care se schimonoseau, sculpturi in lemn, trupuri rudimentare, cu feţe tragice. Nu-mi venea să cred că Sabina e fata cu care Cirus a plecat la Predeal...

— Cînd o să se termine războiul, Sabina o să lucreze cu totul altfel! încerca parcă s-o scuze maică-sa. Îmi dădeam seama că, în toţi anii în care am fost departe unii de alţii, am trăit aceleaşi orori. Cutremur, rebeliune, război, frică! Da, frică, spaimă, groază! O rază de soare, ici-colo, apărea şi într-unele din pînzele ei. Nişte ghiocei ieşind din zăpadă vesteau primăvara, încrederea, pacea. Aş fi vrut să ştiu ce părere are Cirus despre talentul Sabinei. Prezenta lui aici era parcă mai vie decît în casa Plopenilor.

— Rada, uite, o recunoşti?

Pînza reprezenta o femeie cu fata de var, parcă era un clovn. Ochii erau două frunze, gura o linie frîntă, neagră, gîtul încordat, ca un otgon.

— Olga? am întrebat într-o doară.

Sabina s-a bucurat că am recunoscut-o.

— Ai mai văzut-o, Rada?

— Nu. De atunci...

— Foarte rău! Du-te s-o vezi. Du-te neapărat! Să ştii că a fost foarte bună cu mine. L-a adăpostit pe tata în timpul rebeliunii. Tu ştii

ce-nsemna asta atunci? L-a ajutat pe Şerban. Îi trimitea pachete, cînd era în armată.

— Pe mine nu m-a ajutat. Dar nu mai sînt supărată. Am să mă duc într-o zi.

De ce nu pomeneau de Luchi?

— Petrache, ce mai face bunica?

— Am adus-o de la Hîrlău cu mari sacrificii şi, închipuie-ţi, că nu-i place aici. Se plînge că n-are vecine.. „Cum să ai vecine, dacă n-ai gard? Curte ar mai fi, dar fără gard, degeaba!” Şi cum să ai gard, dacă n-ai vecine? E un cerc vicios. Cum să ai cumătră, cum să ai fină, dacă n-ai gard? Cum să mănînci ouă, dacă n-ai pui şi cum să ai pui dacă n-ai ouă? Şi cum să-ţi ajungă nepotul doctor, dacă umblă cu ursu? Pentru bunica, artiştii sînt ăia care umblă cu urşii. Urşii joacă şi artiştii bat din palme şi, dacă-i secetă, începe să plouă. Ea a visat să aibă nepot doctor şi acum nu mă vede decît în chip de paparudă sau umblînd cu vicleimul…

— De ce n-o duci la teatru?

— Păi ar fi teatru-n teatru. Ar spune cu voce tare nişte „panseuri” pe lîngă care „a fi sau a nu fi” e fleac!

Se auzea zgomot de farfurioare, linguriţe, pahare. Mama Sabinei apăru cu chiseaua pe tavă.

— E un fel de magiun de dovleac.. Dar e dulce.

Cînd am întrebat-o pe Sabina ce-a făcut cu

şcoala, s-a schimbat la faţă.

— Am întrerupt, atunci…

Şi, trecînd ca peste un lucru de care n-ar fi vrut sa vorbească:

— Am fost foarte bolnavă. M-am pomenit cu un astm nervos.

— Învaţă acasă, interveni maică-sa. Citeşte foarte mult.

— „Prea multă minte, strică!” făcu Petrache.

— Sînt atîtea lucruri pe lume despre care nu ştiu nimic! spuse Sabina visătoare şi înspăimîntător de matură.

Maică-sa îi puse mîinile ocrotitoare pe umeri şi o lipi de ea. Era cu un cap mai înaltă.

— Ştii destul pentru vîrsta ta.

— Era să uit! sări Petrache. S-a deschis expoziţia Magdalenei. Mergem mîine?

— De ce mîine? De ce nu azi, acum cu toţii?! De cînd o aştept! se aprinseră ochii Sabinei.

— Ce nerăbdătoare eşti! suspină maică-sa.

— Eu nu ştiu niciodată ce o să fie mîine. Azi mă simt bine. Acum… Nu las nimic pe mîine.

Ochii ei îşi schimbau culoarea de la albastru senin, la vînăt de metal, şi schimbările nu veneau din afară, ci din mişcarea nedomolită a ideilor, a stărilor de suflet.

— Hai, Rada, mergi cu noi?

— N-am fost niciodată la o expoziţie de pictură…

— Cum se poate? De ce?

— N-am avut timp, sau n-am ştiut să-l împart cum trebuie.

— Ţii minte cînd vedeam cîte patru filme pe zi? Duminica, patru dimineaţa, patru după masă: La Omnia, la Venus.

Mă gîndeam la Luciana, la Şerban.

— Nu ne dădeam seama că e pace. Că sîntem tineri, fericiţi! am spus.

— Rada, vorbeşti ca bunica! făcu Petrache. Ai douăzeci de ani. Crezi ca nu ţiu socoteala?

— Nimeni nu mai are douăzeci de ani. Petrache, nimeni!

— Afară de mama! spuse Sabina si o lua de gît. O îmbrăţişă. Să nu crezi ca glumesc. Rada. Numai mama are douăzeci de ani...

2

La sfîrşitul acelei săptămîni, m-am dus s-o văd pe Olga. Şi chiar dacă n-o voi găsi, o vecină îi va spune că a căutat-o fiica ei: o domnişoară elegantă, cu taior gri şi pantofi de lac. Erau aceiaşi pantofi din pricina cărora mă făcusem de rîs la masă, la mătuşa lui Dragoş.

— De ce-i porţi, dacă te strîng? mă întrebase Agata. Ce, eşti fachir?

— Îi port pentru că am dat bani pe ei! am răspuns, agresivă. Copiii săraci poartă lucrurile pînă se rup. La noi în sat, numai nevasta şefului gării purta pantofi de lac. Aici, la şcoala

de pe Kiseleff, mă uitam cu jind la copiii care purtau pantofi de lac. Acum am şi eu, şi îi port.

În faţa vitrinei unui magazin, încercam să mă privesc cu spiritul critic al Agatei, dar şi cu ochii Olgăi. Plecasem din casa ei cu o rochie albastră de stambă, cu pantofi negri cu şireturi, şi cam bondoacă. Am mai crescut, m-am subţiat, s-au subţiat şi gleznele. Tocurile înalte şi pălăria de vînător cu pană ascuţită îmi dădeau un fel de siguranţă trufaşă. Cu mănuşi nu mă puteam obişnui, dar le aveam în poşetă. Albe, noi-nouţe. Cînd am să mă apropii de casă, am să le pun. Dar în aceeaşi clipă, ca o pedeapsă, au început sirenele să urle. Alarmă…

Trecătorii alergau ca nişte gîndaci opăriţi. Eu, în pantofii care mă strîngeau, eram obligată să-mi păstrez cumpătul, calmul.

— Cînd am ajuns la poartă, cîinele, într-o ultimă smucitură disperată, şi-a rupt lanţul şi, fără să latre – deşi nu mă cunoştea – lovindu-se de mine şi gata să mă răstoarne, a luat-o la sănătoasa. Am înţeles că nu-i nimeni acasă şi, îngrijorat, cum numai cîinii ştiu să fie, se duce să-şi caute stăpînii. Să pornesc după el? La ce bun, cînd toată lumea căuta un adăpost?

M-am îndreptat şi eu spre blocul din coltul străzii către care se grăbeau ultimii trecători, cînd, în îmbulzeală, am găsit-o pe mama.

— Rada, de unde vii? Ce cauţi aici? Hai,

intră!

Am simţit în glasul ei o emoţie care m-a înduioşat şi mi-am dat seama că, dacă ar exista un singur loc în adăpost, Olga mi l-ar da mie fără să ezite, şi ar rămîne în stradă, să înfrunte primejdia. Deodată am auzit-o strigînd:

— Ardei!

Cîinele care venea ca un bolid, fără să latre, căuta să ajungă pînă la ea.

— Ardei! repeta Olga, simţind cîinele lipit de picioarele ei. Ardei!

Nu ştiam dacă să-mi pară bine sau rău că Olga ţinuse să dea acelaşi nume unui alt cîine. Şi, în timp ce lumea năvălea şi fiecare căuta să se adăpostească sau căuta pe cineva, eu, cu gîndul la Ardei, îmi căutam copilăria.

Bubuituri puternice! Adăpostul se scutură ca de friguri! Moartea dă tîrcoale! Unde e Olga? între mine şi ea, atîta lume necunoscută, atîţia oameni care se tem de moarte...

Cînd am ieşit din adăpost, am văzut cîinele luînd-o la goană. E tot o corcitură de ciobănesc şi lup.

— Rada, te aştept acasă! strigă Olga, de departe.

Fuge, şi pare uşoară ca fulgul. Tînără, aşa cum nu-mi amintesc s-o fi cunoscut, îndrăgostită, cum nu mi-o puteam închipui. Nu ştiu cît a trecut, pînă am ajuns-o din urmă. Casa nu mai era. Olga privea, împietrită,

lucrurile azvîrlite în drum, parcă nu le recunoştea, parcă nu îndrăznea să se apropie de ele, să încerce să mai adune cîte ceva.

— Costi! Costi! repeta înnebunită.

Costi vine, alergînd într-un suflet. O ia în braţe. Cîinele sare pe umerii lui. Eu avansez fără grabă spre ei. Ii văd stînd de vorbă, uniţi. Ea îi spune, desigur: „Nu mai avem nimic, nimic, auzi, Costi, nimic!” El răspunde, probabil: „Bine că eşti aici, Olga. Sînt fericit.” Cîinele se gudură la picioarele lui. Olga e fericită că-l are pe Costi. Pe cîine îl cheamă Ardei. E tot o corcitură de ciobănesc şi lup, dar mult mai mic, cu blana mai aspră. Nu e stufoasă ca a lui Ardei. Nu e Ardei şi nu-i pasă de mine. Nu mă cunoaşte. Nu ştie nimic despre mine, nimic. Ce caut eu între ei?

Un om, trecînd pe lîngă mine, strigă:

— A dispărut tutungeria, a murit tutungiul!

Nu ştiu unde e tutungeria, nu l-am cunoscut pe tutungiu, dar mă iau după acest trecător, spre locul unde zace un om pe care toată lumea de acolo îl cunoaşte, despre care numai eu nu ştiu nimic. Simt lacrima care mi se rostogoleşte pe obraz. Nu-i pentru el…

De ziua Agatei, mulţi invitaţi şi bufetul somptuos. Agata se inspirase dintr-o pagină din Mărie Claire. Contrast de culori. Pete de culori repetate. Culori violete, ca într-un tablou foarte modern. O ajutam fără convingere, dar trebuie

să mărturisesc că în cele din urmă am privit amîndouă masa, cu aceeaşi admiraţie. Nu ştiu cînd a venit Cirus, dar, ocupată la bucătărie, l-am surprins mai tîrziu, privind, plictisit şi parcă nedumerit, masa prea pretenţios aranjată. Şi, cînd m-am apropiat de el, parcă i-a părut bine că are cui să se plîngă.

— Am nimerit anapoda, mi-a spus, salam de ciocolată, ridichi de zahăr, măsline umplute, brînzeturi fermentate şi mor de foame.

— Cam ce-aţi dori?

— Două ouă proaspete, o bucăţică de brînză de Brăila. Şi două mere, dacă se poate, mere creţeşti. Astea, domneşti, sînt prea dulci…

Cîteva minute mai tîrziu aduceam totul pe o tavă de lemn, cu un şervet alb, scrobit. Agata era lîngă el, cu mîinile pe umerii lui şi-l întreba, sigură de ea, încîntată:

— Ei, ţi-a plăcut?

— Mor de foame! şi zărindu-mă, surîse fericit. Uite îngerul meu! Sînt salvat!

Mai tîrziu, după ce au plecat parte din oaspeţi, după ce am deşertat scrumierele şi am strîns ceştile de cafea, cînd m-am întors în hol, Cirus ţinea mîinile Agatei, de parcă voia să le ducă la buze. Am simţit o răsucire în coşul pieptului.

— Oh, mîinile astea, ce tîrfe dulci! îi spunea Cirus. Cum ştiu să se dea şi să se refuze! Ce bine calculează ce trebuie să dea unuia, ce să

promită altuia şi ce să păstreze.

Agata s-a întunecat cînd m-a văzut, dar, îndulcindu-şi vocea, m-a întrebat:

— Rada, nu vrei să-ţi cunoşti viitorul?

— Ce viitor, cînd, peste cinci minute, putem sări toţi în aer...

Cirus s-a uitat la mine cu vădită simpatie.

— Are dreptate.

Agata făcu semnul crucii:

— Doamne, fereşte!

Şi, ca să-l reţie pe Cirus:

— Mi-ai promis că-mi faci grafologia. Rada, vrei să-mi aduci bloc-notes-ul din birou?

— Nu-i nevoie! şi Cirus scoase un carnet din buzunar.

Dar, ca de obicei, cînd voia să scape de mine, Agata m-a

— Rugat să fac nişte cafele:

— Dar cafea-cafea...

Cînd m-am înapoiat, Cirus ţinea carnetul în mînă şi, fără să ridice privirea, îi spunea Agatei:

— Constantă, dar infidelă.

— Te-am auzit cînd îi spuneai unei frumoase blonde că e fidelă, dar inconstantă.

— Tot ce se poate.

— Nu e acelaşi lucru?

— Nu. Poţi să ţii toată viaţa la bărbatul tău şi să-l înşeli pe toate cărările. Sau dimpotrivă. Poţi să te desparţi de fiecare dată cînd te îndrăgosteşti de altul, şi să nu-l înşeli pe nici

unul.

— De ce se face atîta caz de acest „mă înşală” – „nu mă înşală”? am întrebat. Sînt atîtea lucruri mai importante.

— După părerea mea, femeia ideală… începu Cirus.

Poate că tăcusem în seara aceea prea mult, poate că paharul

— De vin pe care-l băusem însetată şi umilită de purtarea Agatei care mă trimitea mereu la bucătărie, îmi dezlegase limba, altminteri nu ştiu de unde am luat curajul să-l întrerup.

— Mie, care am trăit atîţia ani în spital, cu mîinile vîrîte în puroi şi în alte mizerii, îmi vine să vomit cînd aud „femeia ideală”, în seara asta pictorul îi tot da zor cu „femeia ideală”. Ideală pentru cine? Există? Şi, dacă ar exista, ar merita-o el?

— Fiecare are dreptul s-o gîndească pură, perfectă, fără slăbiciuni! spuse Cirus amuzat, satisfăcut şi mirat.

— Nu ştiu cum o gîndiţi, dar o alegeţi fiindcă are picioare frumoase şi-i reproşaţi mai tîrziu că n-are caracter. Vă îndrăgostiţi fiindcă are nasul în vînt şi-i cereţi, pe urmă, să fie inteligentă.

— Unu la zero pentru Rada! rîdea Agata, triumfătoare.

Dar Cirus, fără s-o bage în seamă, îmi luă

mîna.

— Ai degete boante şi unghii tăiate pînă în carne. Mînă de copil necăjit. Nu e frumoasă, dar e înduioşătoare. O mînă care nu ştie să ceară, ştie să dea…

Şi, privind în palmă:

— Eşti gata să te aperi, de cine?

— De jungla în care trăiesc.

— Totuşi, iubeşti oamenii.

— Iubesc şi cîinii, dar pînă să afle că-i iubesc, pot să mă muşte.

Mi-a lăsat mîna şi mi-a oferit carnetul, stiloul.

— Scrie ce-ţi trece prin cap.

— Nu-mi trece nimic prin cap la ora asta! am răspuns morocănoasă.

— Atunci scrie ce-ţi dictez eu: Gazda e iremedial cochetă, egocentrică, nepoliticoasă, de îndată ce nu te ocupi de ea, cască. Te rog, iscăleşte.

— Atenţie, Rada! Aşa ne pierdem capul!

Rîdea. Era frumoasă, încîntată de reuşita seratei, de succesele ei. Şi totuşi vroia să-l retină pe Cirus.

Dar el cerceta cu atenţie încordată rîndurile mele.

— N-avea grijă. Tocmai asta o caracterizează, că nu-şi pierde capul: luciditate, voinţă, perseverentă. Dumneata nu ai îndoieli?

— Trăiesc între două certitudini! am spus. Viaţa şi moartea. Sînt sigură că m-am născut, sînt sigură că am să mor.

— Ce simplu! zîmbi Agata cu ironie.

— Nu-i simplu deloc. Nu-i simplu să-mi justific trecerea prin lume, să fac faţă acestui miracol care e viaţa, fiindcă este un miracol. Din miliarde de posibilităţi de a nu exista, una singură te aduce pe lume. Ei bine, s-a întîmplat acest miracol şi mă simt obligată fată de el.

— Interesant! făcu Cirus.

Sprîncenele lui scurte se ridicau mirate.

— Henri Péruchot spune aproape acelaşi lucru despre opera de artă. „Aceste opere comparate cu mulţimea proliferantă a ambiţiilor sînt nespus de rare. Legea universului este eşecul. Reuşita este întotdeauna o excepţie, un fel de miracol. Şi în acest domeniu se întîmplă, ca şi în viaţă, ca şi în natură, unde un milion de seminţe trebuie să moară pentru ca doar una să dea roade. Şi dacă tinereţea are în ea ceva patetic, acest ceva vine din siguranţa pe care o avem că din nenumăratele visuri care clocotesc în capetele tinerilor, cele mai multe nu se vor împlini niciodată.”

— Nu văd legătura, interveni Agata. Rada e iremediabil optimistă şi convinsă că visele se împlinesc.

— Rada are dreptate – spuse Cirus, cu o privire atît de caldă, că ar fi fost în stare să ducă la viaţă, un om pe punctul de a îngheţa.

Numele meu se plimba parcă pe buzele lui. Parcă era un copil buclucaş care prindea razele soarelui în oglindă şi mi le arunca în obraz. Căldura lor mă invada.

— Parcă ai ţîşnit din piatră, continuă Cirus. Surorile dumitale trăiesc pe piscurile munţilor. Cum au ajuns acolo? Cum şi-au găsit loc în stînca aridă? Cum îşi găsesc stropul de apă, cum rezistă intemperiilor? Sînt triumfătoare. Micşuneaua de munte e curioasă, ochioasă, ca dumneata. Parcă ar tot întreba. Se spune că din inul de munte, ielele îşi teşeau straiele lor gingaş colorate. Dar mie îmi plac genţianele. Sînt ca nişte potire albastre, pline de azur. Ghinţura e cuceritoare.

Vorbea ca un îndrăgostit. Vocea lui joasă, caldă, mă răscolea.

— Niciodată n-ai fost atît de inspirat! spuse Agata, cu vocea uscată, cu surîsul crispat.

Îmi dogoreau obrajii.

— Ce-ai să faci cu atîta voinţă? mă întreabă Cirus.

— O să-şi ia bacalaureatul, răspunse Agata în locul meu.

Dar el, fără s-o bage în seamă, îmi luă mîna şi-mi cercetă liniile palmei.

— Îţi baţi pitonii şi urci cu frînghiile. Unde

vrei să ajungi?

— Pe scenă! rîde Agata strident. Visul ei e să ajungă artistă. Eu nu mi-o închipui deloc...

— Poate că n-ai imaginaţie, replică Cirus.

— Rada are o meserie. E soră, nu-i băga prostiile astea în cap.

— Sînt atîţia medici care au devenit scriitori, ingineri care au devenit dramaturgi! şi Cirus continuă să-mi cerceteze cînd scrisul, cînd palma.

Eu căutam cu mîna cealaltă un sprijin, dar rezemătoarea fotoliului era prea departe.

— Au avut talent, făcu Agata, plictisită.

— Au avut ceva de spus, ceva de apărat, de împărtăşit, de dăruit. Florile de stîncă se dăruiesc.

Şi privirea lui se opri iar asupra mea. Şi parcă tot albastrul cerului îmi surîdea prin ochii lui şi mă chema.

— Nimic n-o să te împiedice să ajungi unde vrei.

— Nu te potrivi, Rada! mi-a spus Agata a doua zi. N-ai văzut? Constantă, dar infidelă, fidelă dar inconstantă. Cu formule de astea m-a zăpăcit. Dacă ai şti...

Eram gata să-mi mărturisesc vina de a fi citit acele pagini. Cînd, mi-a azvîrlit ca o supremă imputare:

— Nu te-ai ocupat deloc de Boby.

Înţelesesem demult că am fost adusă ca să

înlocuiesc jupîneasa, dar mi-a trebuit timp ca să-mi dau seama că Agata urmărea şi altceva. Ne lăsa singuri.

— Caută să te împrieteneşti cu Boby, s-a sălbăticit de tot, se ascunde de mine. Parcă e un arici. De la o vreme, e inamicul meu declarat. Tu ai putea să afli ce-l preocupă, ce caută, ce-i lipseşte. E veşnic nemulţumit…

— Poate că are complicaţii sentimentale. E vîrsta cînd băieţii se îndrăgostesc.

— Ei, tocmai de asta mi-e frică, de încurcături sufleteşti, de versuri şi suspine. Lui îi trebuie o fată deşteaptă, înţelegi, Rada?

— Oraşul e plin! am spus, nepăsătoare.

— De ce n-am vîrsta ta? Eşti tînără, frumuşică. Eu îţi vreau binele şi tu eşti agresivă. Uite, după-masă am să te rog să fii *la jeune fille de la maison*.[1] Lui Boby îi vin nişte prieteni. Totul e pe mîna ta: vişinata, cafeaua. Să le faci cîteva sandviciuri şi, bineînţeles, să te-amuzi cu ei. Am atîtea rochii pe care le-am pus numai de cîteva ori! Am să-ţi dau să-ţi alegi. Şi schimbă-ţi coafura. Ar trebui să încercăm ceva mai modern, mai feminin, să

———————-

[1] Tînără fată a casei.

te avantajeze. De ce nu-ţi faci un permanent? Cine mai umblă aşa, cu părul lins?! De ce nu te fardezi, Rada? Ce aştepţi? Nu ştiu de ce, dar parcă mă suspectezi. Eu te-am adus

în casă, îţi las totul pe mînă, am încredere în tine. Pe cînd tu parcă ne bănuieşti pe toţi! Eu am crezut...

— Ce aţi crezut?

— Rada, viaţa trebuie trăită...

— Depinde cum.

— Oh, şi tu cu filozofia! Ce simplu spune Simone de Beauvoir cînd îşi ia un amant: *Et quand une chance s'offrit de renaitre encore une fois je l-a saisis*...[1] Uite, îţi las cheile. Ştii unde i cafeaua, vişinata. Bineînţeles cafea năut. Ai grijă de cafeaua bună: fiecare bob e aur. Sînt sigură că ai să fii o gazdă bună...

Eram curioasă să văd cum se amuză tineretul. Trăisem numai printre bolnavi, în halate de spital, printre studenţi şi medici în halate albe, unii însuraţi, alţii fugind de însurătoare, aproape toţi căutau în clipele libere o aventură, o legătură fără complicaţii, un ceas de destindere pe canapea, sau în pat...

Musafirii au venit tîrziu. Boby n-a apărut decît la prima sonerie. Cu cît simţea că Agata ţine să ne apropie, cu atît se depărta de mine. Parcă fugea, parcă se ascundea. Cînd soneria s-a repetat, ca un semnal Morse, şi Boby s-a repezit să deschidă, eu am dispărut la bucătărie.

Dar pe cînd făceam cafeaua, a început alarma. Am dat fuga s-o iau pe Muca s-o duc în

adăpost, dar, ca de obicei, avioanele au trecut mai departe. Cînd m-am înapoiat, Boby era singur, morocănos.

— Unde sînt musafirii?

— S-au evaporat.

— Credeam c-o să veniţi în adăpost.

——————

[1] Şi cînd o şansă se oferea să mă mai nasc odată, puneam mîna pe ea.

— Nu-i genul nostru, a şuierat printre dinţi.

— Dar nici prudent nu-i...

— Nu sîntem prudenţi.

— Totuşi, prudenta e mama înţelepciunii.

— Ne ajung mamele noastre, ne plictisesc destul! a strîmbat Boby din nas.

— Ai o mamă înţelegătoare, drăguţă..:

— Pisăloagă şi indiscretă.

Suna acum iar la uşă, în chip de semnal, de trei ori, rar, de două ori, repede.

— Să aduc vişinată? am întrebat.

— Nu e nevoie. Aduc băieţii votcă.

Am înţeles că n-am ce căuta acolo.

Noaptea tîrziu, cînd visam că-i cutremur şi se dărîmă casa, m-au trezit bătăi în uşă. Pereţii erau la locul lor, lampa nu se mişca. Agata Plopeanu, verde la fată, cu ochii încercănaţi, abia îşi reţinea furia.

— Aşa ne-a fost vorba, domnişoară?

— Ce s-a-ntîmplat?

— Mi se pare că ar trebui eu să te întreb.

— Nu-nţeleg…

— Am găsit jos o mizerie cumplită. Sticle răsturnate, pahare sparte, Boby dormea pe canapea, îmbrăcat…

— E prea mare, ca să-l dezbrac eu.

— Sub masă, o fată varsă şi înjură.

— Aşa-i tineretul. Se amuză.

— N-a fost vorba să le faci cafele? Să le dai vişinată?

— Boby preferă votcă.

— Şi trebuia să-l laşi de capul lui?

— Nu sînt dădacă.

În sufragerie, apăreau, somnoroşi, cu nasturii descheiaţi, o fată bondoacă şi un băiat deşirat. Amîndoi, bîlbîindu-se, căutau baia. Îşi căutau nasturii şi repetau:

— Pardon!

Am luat-o înainte, ca să-i conduc la baie. Uşa era deschisă. În oglindă, îl văd pe Cirus ţinînd fruntea unei fete care, aplecată deasupra chiuvetei, voma. Cu obiceiul pe care-l am de a sări în ajutor, l-am dat la o parte şi în oglindă apare Luciana. Am stropit-o cu apă, i-am spălat faţa. I-am dat un pahar cu apă să-şi clătească gura.

Se uita la mine cu un zîmbet galeş, prostesc, dar nu-mi rostea numele…

Agata a intrat şi, cerîndu-i parcă scuze lui Cirus:

— Şoferul o să-i ducă la căşile lor.

— O cunoşti? mă întrebă Agata. Cine e?

— Nimeni nu ştie cine el filozofa Luchi. *To be or not to be* .[1]

— Mă rog, spune-mi unde să te ducă maşina! o repezi Agata.

Iar Luchi, îngroşîndu-şi vocea:

— La Central.

— Mi-am închipuit.

— Pardon, pardon! Şcoala centrală.

— O duc eu! zîmbi Cirus, amuzat.

Şi către Luchi, blînd:

— E mai bine acum?

— Incomparabil.

Iar mie, clipindu-mi din ochi şi zîmbind fermecător:

— Nu ştiu cu cine semeni…

O vedeam palidă la spital. „Nu mă cunoşti, nu te cunosc!” O vedeam cu coada groasă pe umăr, mereu de braţul lui Şerban. Acuma îşi punea braţul greu pe umărul lui Cirus.

Agata s-a încruntat. Eu n-am avut nici o tresărire, nici o presimţire.

———————-

[1] A fi sau a nu fi.

Ca de obicei, am deschis ferestrele, am aruncat la gunoi conţinutul scrumierelor, le-am spălat, am aşezat fiecare lucru la loc. Aşteptam clipa cînd, singură, în linişte, mă voi putea gîndi la tot ce se întîmplase.

— Ce Dumnezeu, Rada, nu-mi dai o mînă de ajutor? se răstea la mine Agata, care încerca să-l dezbrace pe Boby şi nu reuşea.

— Lăsaţi-l să doarmă pînă se satură. Cînd o să se trezească, o să-şi facă singur toate nevoile.

Dimineaţa au început să se perinde manichiurista, cosmeticiana. Masajul i-l făceam eu.

— Nu fi supărată, Rada. Îţi închipui ce enervată am fost, cînd am văzut casa ca o cocină de porci. Nu ştiu cine era mironosiţa cu nasul în vînt, care înjura ca birjarii. Şi măcar dacă s-ar fi întîmplat ceea ce trebuia să se întîmple. Dar Boby e un papă-lapte. Fata era furioasă, pe drept cuvînt. Ceilalţi de sub scară nu-şi nimereau nasturii şi tontul meu dormea! Are aproape optsprezece ani şi nu ştie ce-i o muiere. Auzi, să am eu grijile astea! Stai, Rada, nu mă ciupi aşa tare!

Într-o noapte, îl auzisem pe nepotul Agatei vorbind cu şoferul:

— Încă putin şi o să spargă buba. O să curgă puroiul. Fluvii de puroi…

Mi se părea acum că simt, sub degetele care o masau pe Agata, puroiul şi credeam că, apăsînd puţin mai mult, ţîşneşte. Oare, într-adevăr, m-a adus pentru Boby, spera ca eu să rezolv problema băiatului? Cum a putut să intre în mintea ei ticăloşia asta? Nu cumva să-mi

scape o palmă...

— Auoleu, Rada, mă învineţeşti!

Degeaba o învineţesc, dacă nu-i spun de ce. E uşor să-ţi găseşti un acoperiş cînd atîtea case sînt dărîmate? Cînd oraşul e mereu bombardat? Ce caută Luchi la Şcoala centrală? Pedagogă? Să fi renunţat la Conservator? Poate că e studentă la Litere? Poate că doamna Greg e acum profesoară la Şcoala centrală. Să-i spun Agatei că plec? Unde? Trebuie să rezist, să dau în toamnă examenul pe care-l tot amîn. Dacă intru într-a opta... Mai am un an...

— O molie! Uite o molie, Rada! Trebuie să cumperi naftalină. Ai grijă de blănurile mele! A început să fie cald...

Avea o cameră numai dulapuri cu uşi glisante, garderoba pentru cele patru anotimpuri.

— *Anotimpurile* lui Vivaldi, spusese odată Boby.

— Cine e Vivaldi?

Şi Agata s-a uitat la mine, amuzată, dar uşor dispreţuitoare:

— Vai, Rada, nu ştii cine e Vivaldi?

Mereu auzeam: „Vai Rada?" Stăteam pînă noaptea tîrziu şi citeam în pod. Erau înghesuite în lăzi cărţile care nu mai aveau loc în bibliotecă. Şi totuşi n-auzeam decît: „Vai Rada". Odată, cînd se vorbea despre pantofii roşii ai ducesei de Guermantes, făcusem

imprudenţa să spun:

— Ce atîta discuţie pentru nişte pantofi?

Nu pot să uit rîsul Agatei. Parcă venea în cascade. Mă urmărea. Nu puteam s-o iert. Uneori mă întrebam dacă e aceeaşi cu bolnava pe care o îngrijisem în sanatoriul de pe Batiştei. Purta atunci pe faţă stigmatul suferinţei. Generozitatea ei mă înduioşase.

— Du-te la teatru, Rada! îmi spunea în zilele mele libere şi-mi dădea bani să-mi iau un bilet. Un bilet bun, în faţă şi o prăjitură, după spectacol, la Nestor sau la Capşa. Să nu intri niciodată într-o cofetărie de cartier.

Parcă şi vocea ei era alta. Avea alt timbru. Dragostea, suferinţa o înnobilase? Scrisorile din caietul pe care-l citisem le scrisese ea? Ştia că le-am citit? îmi dădea în permanenţă de lucru.

— Rada, aş vrea să mai triem boarfele, să vedem ce se mai poate vinde.

Avea mereu nevoie de bani. Împrumuta de la oricine, de la prietene, de la Niculae şoferul şi chiar de la mine. Cît de puţin, dar împrumuta. De la Muca „lua” fără să-i spuie, scotocindu-i buzunarele, sertarele. „Furtul între rude apropiate nu-i pedepsit! se scuza. Aşa a decis legea.” Şi, rîzînd: „Astea sînt micile mele găinarii”.

— Tu eşti fericită, Rada! N-ai de dat socoteală. Mă uit la voi şi, uite, vă invidiez. N-aveţi griji! Niculae şi nepotul meu, care-l

meditează pe Boby, şi chiar tu. Rada, aveţi casă, masă, sînteţi fericiţi!

— Avem „cămaşa fericitului”, doamnă!

— Da, Rada, aşa a fost de cînd lumea. Cine n-are cămaşă, n-are nici griji.

— Puteţi scăpa de griji renunţînd la atîtea cămăşuţe, rochiţe şi blănuri.

— Ştii, cînd te-ai obişnuit...

— Învăţul are şi dezvăţ.

— Ce vrei să spui?

— Nimic. Pierdeţi prea mult la pocher şi cumpăraţi prea multe tablouri.

— Fiecare are o pasiune.

— Dumneavoastră aveţi doua.

De la o vreme, Cirus dispăruse. Pictorul venea acum ca la el acasă.

— Rada, cum îţi plac tablourile lui Marius? E foarte talentat, nu-i aşa? Tablourile astea o să facă într-o zi o avere. Eu le cumpăr pe nimic, dar pentru el e mult

— Cine ştie?

— Ce vrei să spui?

— El pune cîte o părticică de suflet pe pînzele astea şi, în schimb, primeşte o porţie de mîncare şi cu ce să-şi cumpere o pereche de pantofi sau culori.

— Vai, Rada, cum poţi să judeci atît de simplist şi să te exprimi atît de brutal? Te iert, fiindcă ştiu cît de greu ai dus-o, dar mi se pare curios că nu simt din partea nimănui un pic de

recunoştinţă. Mie nu-mi dă nimeni bună ziua fără să-mi ceară ceva.

— Unii sînt nevoiţi să ceară, alţii au posibilitatea să dea. Din ce categorie aţi dori să faceţi parte?

Agata era îngrozită de ultimul bombardament.

— Cirus şi-a găsit casa maldăr de moloz, biblioteca distrusă.

Am dat fuga la Sabina, să aflu amănunte. L-am găsit acolo pe Petrache şi alţi prieteni ai lor. Discutau despre mişcarea trupelor care au debarcat în Normandia, despre înaintarea sovieticilor care se aflau la Iaşi. Sabina slăbise mult. Despre Cirus ştia că locuieşte la Breaza, în casa unui actor.

— El crede că asta înseamnă rezistenţă, îl ataca Petrache.

Sabina îl apăra:

— De ce crezi tu că eşti mai „rezistent”? Fiindcă stai la Bucureşti şi asculţi Radio-Londra?

— Pe Şerban l-aţi mai văzut?

Sabina şi Petrache au răspuns în acelaşi timp „nu”. Ceilalţi doi fumau. Mi se părea, fără să-mi pot explica de ce, că sînt de prisos. Cînd m-am ridicat să plec, nimeni nu m-a reţinut. Cu atît mai puţin mă aşteptam ca Petrache să mă conducă. Pe drum, m-a întrebat cu toată

gravitatea dacă aş putea s-o iau pe Sabina la mine.

— Rada, nu se ştie cum va fi retragerea nemţilor. Sînt sălbatici. În Moldova dau loc, jefuiesc, ard sate întregi. Ştiu că nu-ţi cer un lucru uşor.

— Nu mi-e deloc greu. Familia Plopeanu pleacă la ţară. Puteţi să vă mutaţi toţi la mine. E loc destul…

Eu învăţam, mă pregăteam de examen. Ea stăruia să plec în Moldova să împărţim alimente înfometaţilor, să aducem copii flămînzi, să le căutăm casă şi masă.

— Dragă Sabina, trebuie să-mi găsesc mai întîi mie casă şi masă. Şi trebuie să trec într-a opta… încă un an şi-mi iau bacalaureatul.

Ştiam că opt clase de liceu şi bacalaureatul nu înseamnă cultură. Cultura mi-o imaginam undeva sus, pe piscuri şi acolo voiam să ajung.

— Investiţia mea pe treptele pe care am urcat pînă aici e prea mare. Nu pot să mă opresc în drum…

— Care drum? Unul se înfundă, să ştii. Numai celălalt duce acolo unde trebuie.

— Sărind etapele? Nu sînt de acord. Mi se pare curios că Şerban face cronică literară la radio, scrie articole, îl discută pe Maiorescu. Dar cîte clase are Şerban? Şi-a terminat liceul?

— Aş înţelege ca întrebările astea să le pună Agata Plopeanu.

Ochii Sabinei scînteiau. Nu ştiu ce demon mă împingea să iau apărarea Agatei.

Cînd m-a căutat Irina ca să mă întrebe dacă vreau să lucrez la Spitalul militar, am găsit un prilej bine venit să scap de casa Plopenilor. Agata nu se aştepta:

— Faci rău că nu rămîi lîngă mine, ce-ţi lipseşte aici?

— Sentimentul demnităţii…

— Ce vorbe mari!

— Pe măsura timpurilor pe care le trăim…

— Viaţa e grea, Rada. Ai să vezi… Lîngă mine n-ai decît de cîştigat…

— Am o singură viaţă. Nu-nţeleg să trăiesc nici chiar în umbra Eleonorei Duse…

— Tot la teatru te gîndeşti? Cred că ai pornit pe un drum greşit. Mi se rupe inima cînd văd cît eşti de încăpăţînată.

— Sînt perseverentă.

— E cîteodată acelaşi lucru. Dacă nu vrei să rămîi la mine părerea mea e să te duci înapoi la spital. Fiindcă teatrul… vezi, implică o tradiţie de cultură, relaţii, un dram de noroc şi multă abilitate. Ţie-ţi lipsesc toate astea şi, mai ales, abilitatea. Eşti prea sinceră, prea directă. Îţi pui sufletul pe tavă şi spui: „Asta sînt.”

— Aşa mi se pare cinstit.

— Cinstea nu e un atu în viaţă. Rada.

— În care viaţă? Dumneata priveşti înapoi,

eu înainte. Dumneata nu mai ai decît de pierdut, eu am numai de cîştigat.

— Eşti crudă.

— M-aţi obligat să fiu.

— O să ne mai întîlnim, Rada.

— Am să vă trimit bilete la primul meu spectacol...

Într-o zi de toamnă, cu cerul acoperit, cînd frunzele nelinişţite se agitau, se zgribuleau, îmi făceam socoteala banilor pe care îi strînsesem ca să-mi cumpăr un palton. Un palton călduros era un vis vechi. Mă gîndeam la rănitul pe care-l îngrijisem în timpul ultimelor bombardamente şi care visa să-şi cumpere o casă după război, o casă cu acoperiş bun. Nu-l interesa nici numărul încăperilor, nici cartierul, nici lumina electrică.

— Să aibă acoperişul bun. Să nu-mi intre ploaia în casă. Un acoperiş bun, asta-mi trebuie. Un acoperiş de tablă, bun, sănătos.

Eu doream un palton bun, călduros. Încăpător şi călduros. Să intru în el ca într-o casă bine încălzită, să mă simt ca Ardei în blana lui. Cred că zîmbeam acestui vis cînd m-am pomenit la doi paşi de un grup de tineri gălăgioşi: vorbeau despre autori, piese de teatru, actori.

Uitînd de palton, am ajuns la Liceul Sfîntul Sava. Acolo, în subsolul mirosind a mucegai,

zăceau trîntite într-un colţ, lipsite de viaţă, ca un cadavru dezmembrat în sala de disecţie, decorurile din *Înşir-te Mărgărite*. Un băiat nespălat şi neras bătea cu un singur deget în clapele unui pian hodorogit, făcînd exerciţii pe versurile din *Făclia de veghe*. Era profesor, pedagog, student? El preda lecţia:

— Primul vers trebuie spus pe o singură respiraţie, pe nota de! Uite-aşa şi apăsa cu degetul o clapă. Al doilea vers pe şi! Atenţie! Făclie de veghe pe umezi morminte, de! Mare atenţie la deschiderea gurii. Pentru fiecare vocală, consoană, atenţie! Să nu se mănînce finalul cuvintelor. Un clopot ce sună în orele sfinte! Accentul cade pe prima parte a cuvîntului. Prin felul în care pronunţi cuvîntul redai imaginea. Vocalele au o anumită lărgime...

De cîte ori aveam timp – din păcate, destul de rar – ajungeam în subsolul de la Sfîntul Sava. Asistam la discuţii, ca în casa Agatei, fără să iau parte şi mă simţeam ca un copil oropsit în faţa bradului încărcat cu jucării, dintr-o vitrină. Toţi păreau fericiţi că se ocupă cineva de ei şi le vorbeşte de Gordon Graig, de Stanislavski. Profesorul se schimba, poate şi unii dintre studenţi, dar eu căutam să memorez fiecare cuvînt şi, mai ales, numele proprii. „Acel care-şi va părăsi tatăl, mama, casele şi moşiile dacă vor sta în calea artei”, spune

Blake. Nu ştiam cine e Blake. Eu n-aveam ce părăsi. Nimic nu-mi stătea în calea artei. Doar zidurile spitalului. Zidurile spitalului gemeau. Rănile trebuiau curăţate, pansate, vindecate. Ziarele anunţau căderea Berlinului. Victoria! Pe umerii mei simţeam greutatea raniţelor, în picioare greutatea bocancilor, în somn mărşăluiam, în somn luptam cu noroiul care voia să mă înghită sau cu îngheţul. În ochiul de apă, sub pojghiţa de gheaţă care s-a spart, degeram. Gloanţele-mi treceau pe lîngă urechi, muştele se adunau pe la ochi. Nu puteam să mişc braţele, nu aveam braţe…

— Pe Rada a apucat-o amocul! spunea Irina, de cîte ori dispăream.

Cînd mă întreba unde am fost, răspundeam invariabil:

— La teatru.

— Curat revoluţie! Au început să meargă şi ţăranii la teatru! îl auzisem într-o zi pe unul din interni.

— Se duceau şi înainte, dar numai la serbarea de sfîrşit de an şcolar! am spus. A venit ziua să ne ducem la teatru adevărat.

— Teatrul nu-i adevărat, Rada, e ficţiune.

— O ficţiune de care avem nevoie, ca de pîine şi apă.

— *Panem et circenses!*[1] surîse tînărul chirurg.

Mă poreclise Casta Diva şi-mi făcea tot felul

de mizerii.

Eu căutam să înţeleg ce se întîmplă dincolo de zidurile spitalului. Din palat, se trăgeau gloanţe în mulţimea care manifesta. În subsol, la Sfîntul Sava, se repeta piesa *Braţ la braţ cu primăvara*...

Într-o zi, l-am întîlnit pe Boby. Semăna cu un sac golit. Dintr-o inexplicabilă timiditate, s-a făcut că nu mă vede.

— Ei, Boby! Ce mai faci? De ce ai slăbit?

A început să se bîlbîie. M-am ţinut scai după el.

— Ce face familia?

— Tata e în Elveţia. Nu ştiu ce căuta într-o comisie economică şi a rămas acolo...

— Şi mama?

— Ar pleca după el, dar nu se-ndură de boarfe.

— Nu sînt divorţaţi?

— A descoperit că divorţul nu-i transcris.

— Şi Muca?

— S-a ramolit. S-a dus cu cocoşeii de aur la băcănie să cumpere zahăr.

Aş fi vrut să-l întreb dacă-l mai vede pe Cirus, dacă mai ştie ceva despre el. Căutam o formulă ocolită.

— Parcă voiai să te înscrii la Arhitectură?

— Mama vroia. M-am înscris, dar tot la scenografie am să ajung.

— Cirus Hotaru ce părere are? L-ai mai văzut?

— Predă un curs la Universitatea liberă. Acolo mă duc.

Inima-mi bătea atît de violent că-mi era frică să n-o audă Boby. Dar era prea preocupat să-şi şteargă ba ochelarii, ba

———————-

[1] Pîine şi circ.

fruntea, ba nasul, cu aceeaşi batistă pe care o tot scotea şi o tot băga în buzunar. Eram la fel de emoţionaţi, dar fiecare pentru alte motive. Stăruinţa Agatei de a ne apropia ne îndepărtase atît de mult, încît acum pentru întîia dată mergeam pe stradă alături, stăteam de vorbă...

— Poate să asiste oricine?

— În principiu, trebuie să te înscrii. Dar nu ţi se cere legitimaţia.

Mă uitam la Boby cu recunoştinţă. Era adevărat? Era cu putinţă? Se putea înscrie oricine la Universitate? O simplă legitimaţie îţi dădea dreptul să-l vezi pe Cirus, să-l asculţi? Şi chiar fără legitimaţie?!

— Unde e Universitatea asta?

— Chiar aici. Rectorul ne-a pus la dispoziţie o sală.

Pentru prima dată puneam piciorul pe acele trepte. Patru trepte de piatră, tocite. Miraculoase trepte! de cîte ori nu mă oprisem

în faţa lor! „Aşa trebuie să se simtă credincioşii cînd intră în lăcaşurile sfinte!” gîndeam, şi nu-i înţelegeam pe tinerii care urcau o dată cu noi, rîzînd, glumind. Sala era plină. Cirus Hotaru! Aşa cum l-am văzut prima dată, mai curînd scund, cu capul uşor vîrît între umeri, cu braţele lipite de trup şi cu mers de automat, totuşi ciudat de viu, cu o mobilitate care venea dinăuntru, un dinamism care mişca totul în jur. Bîntuit de întrebări şi nelinişti. Albastrul ochilor lui invada sala.

M-am aşezat în banca din fund, în margine, aproape de uşă. Mă aflam pentru prima oară în sala unei universităţi. Şi Cirus Hotaru vorbea, şi ceea ce se întîmplă era adevărat. Nu visam. Trăiam. Nu era oare clipa asta începutul acelei lumi despre care se vorbea atît de mult, despre care scriau ziarele, cărţile, lumea nouă în care Sabina credea cu fanatism? Respiraţia aceea uriaşă, pe care o simţeam pe străzi, care intra şi prin zidurile spitalului, era parcă mai vie aici.

Cirus vorbea repede şi cu vocea scăzută. Frazele erau sacadate, nervoase, dar te izbea fermitatea tonului stăpînit, cadenţa frazei şi acele cuvinte care căpătau relief, rezonantă. Vorbea fără să mişte buzele, fără gesturi:

— Pentru gîndire, nu există alte limite decît ale cunoaşterii... şi încă poate nici asta!... Voltaire, care scrie despre lumea care se duce, nu rămîne actual. Pe cînd Beaumarchais, care

scrie de pe poziţiile clasei care se ridica pe atunci… Teatrul trebuie să exprime nevoia noastră de dreptate. Cine nu are ceva de revendicat, ceva de apărat, cine n-a fost chinuit de nevoia dreptăţii şi n-a suferit de nostalgia ei, nu scrie o piesă şi nu se urcă pe o scenă. Pe scenă, trebuie să intrăm ca într-un univers logic, liniştitor. Aici vom găsi viaţa cu sensurile ei adînci. Trebuie să le căutăm cu îndrăzneală… Să îndrăznim să facem artă… Să îndrăznim să facem teatru, să îndrăznim să trăim, să îndrăznim să fim tineri.

Nu-mi era uşor să-l urmăresc, să reţin şi cuvintele şi mă uimea viteza cu care unii luau note…

— Natura nu ajunge pentru a crea o operă de artă. E o putere care aparţine exclusiv omului. A cucerit-o prin inteligentă, voinţă, curaj…

N-aveam la mine creion şi hîrtie. Aveam, ca de obicei, o trusă medicală. Şi trebuia să mă întorc la spital. Cum aş putea să ies acum pe uşă? Tocmai acum cînd vorbea Cirus, pasionat, răzvrătit:

— Teatrul e o formă de expresie, de artă colectivă… Nu poţi să spui cor fără să te gîndeşti la numărul celor ce cîntă împreună… Teatrul trebuie să redea nevoia noastră de dreptate, lupta pentru a o obţine. Cine n-are ceva de revendicat, nu se urcă pe scenă…

Mi-era din ce în ce mai greu să urmăresc. Poate fiindcă nu eram destul de atentă. Obişnuită cu disciplina spitalului, nu puteam s-o încalc, şi timpul trecea. Trebuia să găsesc un mijloc să ies din sală. Dar dacă Cirus m-a recunoscut? Va spune că m-am plictisit, şi nu va uita, şi nu mă va ierta. Din fericire, o uşă se deschide şi parcă mă trage în vidul ei. Cîţiva studenţi intră Printre ei, Luchi. Ea intră, eu ies. Poate că a fost clipa hotărîtoare…

În prima zi liberă mi-am căutat casă. Trebuie să-mi găsesc o odaie, „un acoperiş bun să nu mă plouă”. Irina nu mă înţelegea şi nu mă aproba.

— Rada, vrei să iei totul de la început? Eşti nebună! Aici ai casă, masă, îţi cîştigi existenta onorabil, eşti apreciată. Şi, la urma urmei, e meseria ta.

— Nu mi-am ales-o…

Cînd ieşeam pe stradă, mi se părea că fiecare e gata să ia totul de la început. Era în aer o nevoie de înnoire, de reînnoire, de schimbare, care se transmitea din om în om. Zăgazurile vechi se rupeau. Le auzeai cum pîrîie… Pe fiecare fată citeai îndrăzneala. Eroii nu coborau din paginile manualelor de istorie, scriau ei înşişi istoria. Ardea viitorul în ochii tineretului. Îi ardeau tălpile şi sfîrîia pămîntul sub tălpile lui. Inima-ţi dădea brînci, mintea-ţi

punea întrebări. Unde ţi-e locul? Mintea şi inima se puneau parcă pentru întîia dată de acord. Acolo e locul meu, acolo am să fiu fericit. În subsolul liceului Sfîntul Sava, şi, acum, la conferinţa lui Cirus, m-am simţit fericită. Îmi aminteam cu strîngere de inimă de clipa cînd a trebuit să plec ca să mă întorc la spital. Eu ieşeam, Luchi intra, parcă intra pe scenă…

Pe Calea Rahovei, am găsit un acoperiş şi un pat. O croitoreasă, o femeie uscată şi vioaie ca o sfîrlează, cu fata boţită, ca o hîrtie strînsă ghemotoc, cu mişcări şi pretenţii de cochetărie, îşi închiria patul. Ea va dormi pe canapea.

— La mine curat! se lăuda. Bunica crescut la mine la Viena. Venit la Bucovina, mama la Bucovina.

— „La mine curat!” repeta şi-mi arăta pereţii. *Marmorweiss*![1] Şi, dînd cuvertura la o parte: *Marmorweiss* şi, luîndu-l parcă pe Dumnezeu de martor: *Marmorweiss* tavan! Într-adevăr, deşi întuneric sau – cum spunea ea – „beznic întunericos”, sclipea de curăţenie. Avea pe masă o scîndură întinsă pentru călcat şi o maşină veşnic încinsă, ceea ce nu mi se părea de lepădat. Dar, mai ales, m-a cucerit curtea, butoiul cu apă de ploaie, albia, cazanul, posibilitatea de a mă spăla, de a spăla, de a călca, de a găti cîte ceva. O magazie acoperită

cu carton gudronat era bucătăria. Un divan acoperit cu o scoarţă curată şi rogojina nouă m-au ispitit pentru reşedinţa de vară. Nu ştiam că divanul e închiriat...

Într-o seară, din casa unde îngrijeam un bolnav, i-am telefonat lui Cirus Hotaru. Îmbufnat, vrînd să ştie cine îndrăzneşte să-l deranjeze, întrebă:

— Cine e?

I-am redat fraze din conferinţa la care asistasem.

— Nu vrei să-mi spui cum te cheamă? Şi de ce vorbeşti atît de încet? parcă vorbeşti de sub plapumă.

— Din fundul mării.

— Eşti scafandru, sau ondină? Cum eşti îmbrăcată? Cum arăţi?

— Ca un pui de bogdaproste.

— Bine, am să te recunosc. Sper că nu porţi uniformă de şcoală cu numărul cusut pe mînecă?

În clipa aceea, am fost obligată să întrerup şi n-am avut curajul să-l mai chem. Îmi aminteam de scrisorile Agatei. De suferinţa ei. De confidenţele ei:

— E ca o băutură tare. Nici un bărbat nu rezistă, alături de el. Dar nici o femeie nu rezistă mult timp lîngă el. Nebun, excesiv, complicat, bîntuit, posedat. Ne doreşte

inaccesibile, stră

———————-

[1] Alb ca marmura

lucitoare, cochete, cu nimbul succesului şi ne impută tocmai ceea ce l-a atras. Nu acceptă să nu i te dai şi nu-ţi iartă că nu i te-ai dat. Detestă fecioarele, dar vrea să ştie cine a fost înainte, şi de ce a fost cineva înainte. Dacă faci mofturi, eşti proastă, vulgară. Dacă i te dai fără mofturi, te întreabă în cele mai intime clipe: „de ce?” Dacă-i spui că-l iubeşti, se uită la tine cu un dispreţ care te îngheaţă. Dacă-l lauzi, te repede: „îndrăzneşti să-mi pui note?” Dacă vrei să-l convingi că X nu-l vorbeşte de rău, îţi răspunde: „Mai bine să te înjure decît să-ţi pună mîna pe umăr ca un boxer de categorie grea, care-l întreabă pe unul de categorie muscă: Cum mai merge, băiatule? Ei, bravo, băieţaş, te-ai ţinut bine!” Toţi sînt pentru el o comunitate de indivizi cu acelaşi gust al căldicelului, al posmagilor gata muiaţi. Despre prietenii lui Boby: „Singura lor cultură e cultura fizică, singura lor lectură e *Gazeta Sporturilor*”. Despre prietenele mele: „Singurul lor efort e să-şi confecţioneze confortul, singura lor zestre – frazele fezandate, ideile învechite”. Pretinde că nici o actriţă nu ştie să spuie cum trebuie: „întins să fie orice nerv spre fapta spre care ai pornit!” De aceea, nimeni nu poate să joace cum trebuie *Lady Macbeth*...

Am lăsat să treacă un timp. Timpul trecea repede, fiindcă era parcelat, măsurat, programat. Într-o zi, mi-am luat, totuşi, inima-n dinţi şi, în plină zi, la telefon, i-am spus numele meu.

— Nu ştiu dacă vă amintiţi. Ne-am cunoscut la doamna Plopeanu. Eram soră...

M-a întrerupt rece:

— Ce doriţi, domnişoară?

— Aş vrea să mă primiţi, să mă ascultaţi. Aş vrea să ştiu dacă am talent...

— Mîine la unsprezece, la Studioul experimental, pe Brezoianu, etajul trei.

— Cirus tine cursuri gratuite, repetiţii pentru spectacolele de duminică, îmi spunea Sabina. Vrea să pornească de aici înjghebarea unui teatru experimental, care să lase libertăţi depline ideilor şi pasiunii lui regizorale. Un teatru nou, unde să se spună marile adevăruri, simplu şi curajos, ca de la om la om, pe tonul cel mai firesc, cu toată sinceritatea, cu toate riscurile. Nu cere tinerilor decît încredere în el şi în pasiune pentru teatru.

— Şi pe tine nu te interesează cursurile lui? am întrebat-o.

— Sînt ocupată cu orfelinatul de la Mogoşoaia. Trebuie să vii să vezi. Totul e vesel, făcut să încînte ochii copiilor: parcul, lacul, pădurea. Am decorat dormitoarele,

fiecare în alte culori, am împodobit pereţii cu poveşti şi desene animate. Cirus e furios că nu pregătesc o expoziţie. Pretinde că în toate timpurile şi oricare ar fi împrejurările, brutarul trebuie să facă pîine, cizmarul să pună pingele, inginerii să construiască poduri, şosele şi case. E furios că mă risipesc. *Qui tromp embrasse mal etreint*[1], mi-a spus.

— Sabina, te pasiona pictura, sculptura. M-a impresionat atelierul tău! în timpul bombardamentelor lucrai cu pasiune.

— Acum mi se pare mai important să văd cum înfloreşte un zîmbet pe fata unui copil.

— Şi deodată parcă toate zîmbetele copiilor au înflorit pe faţa Sabinei. Nu m-am putut împiedica să nu-i pun mîna pe obraz.

— Parcă ai doisprezece ani, Sabina.

A pufnit-o rîsul.

— În Moldova, o femeie, la ţară, îmi mîngîia obrajii, mă compătimea: „tare eşti drăgălaşă! De ce-oi fi, maică, antifascistă?”

Am rîs ca pe vremuri. Deodată, cu aerul acela grav, care o maturiza ciudat:

— Ce greu e să-i faci pe oameni să priceapă că le vrei binele!

———————-

[1] Cine îmbrăţişează prea mult strînge prost în braţe.

Şi iată-mă împopoţonată şi înţepenită, ca un manechin într-o vitrină de provincie, urcînd treptele scenei. Pantofii de lac erau aceiaşi.

Contrastul între emoţia mea şi nepăsarea batjocoritoare a tinerilor care se mişcau pe acolo, ca la ei acasă, unii studenţi la Conservator, alţii la Litere şi Filozofie, îmi paraliza orice iniţiativă. Căutam, dedublîndu-mă, să mă văd cu ochii lor. Mi se părea că se uită la mine ca la mireasa care iese uneori, cînd tragi la ţintă la Moşi, şi-mi venea să strig: „Ce vă zgîiţi la mine”?

Cirus m-a recunoscut. Venisem pregătită să spun *Nunta Zamfirei*. Dar, înainte de a deschide gura, m-a oprit:

— Dacă nu ştii să-ţi alegi o pălărie care să-ţi stea bine, n-ai să ştii să spui versuri, că e mai greu.

Sala a izbucnit în rîs. Am înţeles că prilejul fusese binevenit pentru o destindere.

— Eu cred că totul se învaţă, chiar şi să-ţi alegi o pălărie, am spus.

Privirea lui Cirus s-a oprit asupra mea, căutînd parcă să mă recunoască.

— Te rog citeşte aici la Mica Publicitate, mi-a spus, întinzîndu-mi un ziar.

Erau cîteva rînduri subliniate cu roşu: *Pierdut cîine pechinez. Răspunde la numele de Johny. Recompensă serioasă. Mamă disperată.*

Iar hohote de rîs.

La semnalul lui Cirus se făcu linişte. Am părăsit sala cu capul sus fără să mai pot articula un cuvînt, dar pe scară mi-a alunecat

pălăria. Fără să-mi pierd cumpătul m-am aplecat, am ridicat-o, am pus-o pe cap şi am îndesat-o bine. Şi iar s-au pornit tinerii pe rîs.

N-am mai avut curaj să mă duc la cursuri.

Dar într-o zi, cu capul gol, cu trencicot şi tocuri joase, aşa cum alergam de la o clientă la alta să fac injecţii, masaje, să pun ventuze, am urcat ca o somnambulă cele trei etaje, şi m-am aşezat pe ultimul scaun. Pe scenă, un tînăr citea paragrafe din *Codul Penal*.

Deodată, privirea lui Cirus se îndreptă spre mine.

— Ia priviţi. Are părul ca nişte papiote de ibrişin negru, mestecă şi conversează. N-o interesează nimic din ce se întîmplă aici, fiindcă ştie că n-o să facă teatru…

Nu era vorba de mine. O fată, aidoma cu personajul descris, se scoală şi parcă vrea să-i răspundă. Dar Cirus continuă:

— Cu un astfel de fizic nu poţi să joci decît rolul de doică negresă într-o piesă americană. Dar de cîte ori în viaţă îţi pică un astfel de rol?

Sala rîde în hohote. Eu sînt indignată. Dar fata, calmă, surîzătoare:

— E o neînţelegere. Nu vreau să mă fac doică. Am o meserie bună. Lucrez la „23 August”. Noi am organizat brigăzi artistice de agitaţie şi ne trebuie o echipă care să satirizeze sau să laude momente din uzina noastră. Program la locul de producţie. Păcat

că n-aţi fost duminica trecută! Am anunţat *Dunărea albastră*. A început tovarăşul Biţă să dirijeze: *Concertul de coarde*. Dar viorile n-aveau coarde! Toţi au rămas gură cască. I-am întrebat: „V-a plăcut? Ei, aşa o să arate în continuare programele artistice pînă ce responsabilul cultural va avea grijă să cumpere viori”. A urmat *Mica publicitate* a uzinei: „Cine nu doreşte bilete de teatru să se adreseze responsabilului cu biletele”. Nici nu ştiţi ce succes am avut!

Mi-ar fi greu să descriu mobilitatea figurii, siguranţa de sine, simpatia pe care o răspîndea chipul fetii.

— Cînd am auzit că aici vin tineri talentaţi, am dat fuga să-i invit să sprijine brigăzile noastre. Eu nu pot să fac chiar totul, singură…

— Îmi închipui! zîmbi Cirus, amuzat şi întinerit. Îţi promit tot concursul şi, dacă vrei să vii să urmezi cursurile…

— Ei, dacă aş avea timp! oftă fata cu o sinceritate fermecătoare. Dar mi-aţi dat o idee: noi avem un centru de lapte unde lucrurile nu merg tocmai bine. O să facem un anunţ: „se caută doici…”

Şovăielile mă asaltau. Ce e talentul? Care e termenul de comparaţie? Mîncam teatru cu pîine, ridichi fără pîine, trei ceaiuri cu o jumătate bucată de zahăr şi-mi cumpăram

bilete de teatru. Şi de acolo din scaunul meu, urmăream mimica actorilor şi eram de multe ori convinsă că aş interpreta mai bine sau altfel. Urechea mea prindea orice ton fals, privirea mea se lovea de orice mişcare inutilă, inexpresivă, exagerată. Totuşi nu mai aveam curaj să mă prezint la examenul de admitere la Conservator.

— Conservatorul e o nenorocire! îl auzisem odată pe Cirus. Unii ajung să graseieze, ca să-l imite pe maestru, alţii cînd cer un pahar cu apă, îmi amintesc de Salomeea cerînd capul lui Ioan. În teatru, totul trebuie gîndit, şi mimica şi gesturile şi intenţiile şi cuvîntul şi tăcerea şi amorul şi, fără să-l contest pe Michelet care spune *Et pour l'etre la raison est aussi del'amour*[1], eu susţin că şi amorul este raţiune.

Într-o zi rece de toamnă am citit în ziar: „Cine doreşte să dea examen pentru corpul de figuraţie la Teatrul Naţional să se prezinte…" M-am dus. Pentru douăzeci de locuri, s-au prezentat o sută de candidaţi. După o strofă sau două, comisia făcea semn:

— Ajunge!

Printre tineri cu chipul spilcuit şi domnişoare elegante, mi-a atras atenţia o fată cu cojocel, şi ciorapi albi de bumbac, fragilă, bălaie şi dulce. Semăna cu Sabina. Şi versurile le-a spus cu o

voce atît de plăcută şi cu nuanţe atît de exacte, că mi-a tăiat respiraţia. N-am mai avut curajul să mă prezint; am

———————

[1]Şi pentru om raţiunea e şi ea dragoste.

aşteptat-o, ca s-o felicit, şi am plecat împreună. Era şi ea de la tară. După ce i-a murit mama a fost primită internă într-o şcoală profesională. Acum locuieşte la o soră a ei. A dat examen la Conservator şi a căzut. Acum urma cursurile la Conservatorul muncitoresc.

Cîteva luni mai tîrziu, am întîlnit-o pe stradă. Se ducea la repetiţie. Va juca un mic rol în *Nunta din Perugia.*

— S-a îmbolnăvit actriţa. E un caz de forţă majoră, pentru mine, un noroc neaşteptat.

— Cînd se joacă *Nunta din Perugia*?

— Duminică, în matineu.

Eram neliniştită. Mi se părea că de succesul Nataliei Roşu – eu îi spuneam Cojocel – ţine destinul meu. Eram sigură că am să-mi dau seama dacă, pusă în locul ei, aş face faţă rolului…

În holul Teatrului Municipal, de îndată ce am intrat, am dat cu ochii de Dragoş. M-am oprit ca o jucărie căreia i s-a stricat arcul. Era cu Rita. El a devenit alb la faţă, ca un om de lume pe care-l prinzi umblînd în poşeta ta. Nu ştiu cum să explic tot ce-am simţit. Bănuiala că ai

fost furat se transformă uneori, fără să ştii, în remuşcări. Şi cu vremea, te convingi că cel bănuit e o victimă. Dar într-o zi, cînd dai de dovada ticăloşiei lui, totul se reactualizează. E ca şi cînd atunci, în clipa aceea, s-ar fi întîmplat şi furtul şi constatarea lui. Şi într-o fracţiune de secundă suferi cumplit, suferi pentru tot timpul care a trecut, timpul în care ar fi trebuit să suferi. Bineînţeles, m-am stăpînit şi am făcut cîţiva paşi spre ei, şi, cu aerul cel mai sprinţar, fără a întinde mîna, ca şi cînd ne-am mai fi văzut în aceeaşi zi, am spus că mă duc în culise, să-i urez succes unei colege. E primul ei rol. Deocamdată a primit o dublură. E studentă…

Şi, degajată, am plecat fără ca şi ei să fi apucat să plaseze un cuvînt, lăsîndu-i să creadă ce vor…

O ciudată nevoie de revanşă m-a făcut să caut intrarea artiştilor şi să mă opresc în faţa uşii. „Pe aici am să intru, într-o zi”. Eram hotărîtă. Spusesem despre Cojocel: „O colegă”. Am să-i fiu colegă. Şi am urcat scările cu atîta curaj, că nimeni n-a îndrăznit să mă întrebe cine sînt, ce doresc.

Nu ştiu cît am rătăcit pînă am dat de Cojocel, care mi-a arătat de unde se vede mai bine pe scenă.

— Să vii pe urmă, să-mi spui cum a fost.

Pe mine mă interesa să ştiu cum aş fi eu în locul ei, sau ce s-ar fi întîmplat dacă n-aş fi avut forţa să fug din braţele lui Dragoş, cu cinci ani în urmă. Nu ştiu cum a jucat Cojocel. Trecutul se instalase între noi, ca o cortină. Cînd am căutat-o, la sfîrşitul spectacolului, stătea de vorbă cu un bărbat înalt şi brun.

— Directorul! mi-a şoptit cineva.

M-am apropiat.

— M-am încurcat la reverenţă, se smiorcăia Cojocel.

— Cum, după treizeci de ani de teatru, nu eşti în stare să faci o reverenţă?

Cînd şi-a dat seama că directorul glumeşte, a început să plîngă de-a binelea.

El i-a întins batista:

— Hai, suflă-ţi nasu şi păstreaz-o amintire...

A doua zi m-am înscris la Conservatorul muncitoresc. Se împlineau patruzeci de ani de la răscoala din 1907. Am studiat împreună cu Cojocel tablourile lui Băncilă şi am pus la cale un recital. Scena reprezenta o imensă ramă de tablou, în care apăreau în cifre de foc, care se măreau treptat, creşteau uriaşe, anul răscoalei. Grupuri plastice, mişcîndu-se în pantomimă, reprezentau tablourile prin euritmie. Cortina, în vîlvătăi, sugera răscoala...

PARTEA A TREIA

Motto :
Noi am avut la creştet
Aceeaşi ursitoare:
Nelinişştea-şi dorul ei amar...

Nicolae Labiş

1

La Institutul de teatru, porţile s-au deschis larg. Portarul, important ca un general, cerea buletinele, fotografiile şi ne privea cu suspiciune. Inima îmi bătea şi mi se părea că de el depinde viitorul mej. Dar în fata mea, o iată cu rochia decolorată, cu ţesătura răritâ, nu se sinchisea de nimic.

— Vreau să dau examen. Lasă-mă să trec!

— Buletin, fotografie! stăruia portarul.

— Ce spui, nene? Uite ce grozav e dumnealui!

Între studenţi, îşi făcu loc un bărbat mai în vîrstă, care o întrebă liniştit:

— V-aţi înscris?

— Ce nevoie am să mă înscriu? Dau examen şi dacă reuşesc, bine, dacă nu, salutare! Adică ce, portarul decide dacă am talent sau nu?

— Bine, dar de ce nu v-aţi înscris?

— Fiindcă n-am ştiui

— Şi cum aţi aflat?

— M-a durut stomacul şi m-am dus la W.C., aici, în bulevard. Lipsea hîrtia igienică, am găsit un ziar. Şi, cînd am rupt o bucată, am văzut anunţul. Şi am dat fuga…

Rîdem cu toţii în hohote.

— Ce vă rîdeţi? se răsteşte fata. Veniţi din Cişmigiu, de la aperitive. Eu vin de la Şcoala de corecţie. Aş vrea să te văd pe tine, mă, sau pe tine educator la Şcoala de corecţie…

Profesorul îi face loc:

— Intraţi…

A fost ascultată cea dintîi. Exerciţiile se numeau „de comportare”. Fără un cuvînt, dar cu uimitoare putere de expresie, mima cum se pregăteşte un bărbat dimineaţa cînd se duce la slujbă: se bărbiereşte, se săpuneşte cu pămătuful. Îşi ascute lama pe palmă, se spală pe obraji suflînd în palme, îşi suflă zgomotos nasul, îşi trage pantalonii, îi încheie şi constată că un nasture i-a rămas deschis, îşi vîrî înăuntru un colţ de cămaşă şi-şi încheie nasturele. Aducîndu-şi aminte că trebuie să se ducă la closet, se uită la ceas, renunţă şi fuge. Se întoarce zăpăcit să-şi ia ochelarii. Vede că toaleta s-a liberat… Vrea să intre, dar n-are timp. Fuge.

Rîde Comisia, rîd candidaţii. Fata are un succes care nu poate fi egalat. Se aplaudă, deşi

e interzis.

Acelaşi succes, cînd povesteşte o scurtă întîmplare:

— Mă aflam în faţa Pietrei Mari. Sus, Colţii Morarului. În faţă, Gîrbova. În vale, Timişul. Un cioban îmi iese în cale: „N-ai văzut o oaie?” „Am văzut multe” „Mie-mi lipseşte una” „Cîte ai?” „Patru sute.” „Şi după ce le cunoşti?” „După săbaşul lor.” „Săbaşul?! Ce e săbaşul?” „E cum ar fi dacă e oacheşă, dacă-i bucălaie, dacă-i belă.” „Belă?! Cum adică?” „E cum ar veni albă, albă de tot. Albă şi pe la ochi. Albă, albă.” Şi, trecîndu-şi mîna mare, uscată pe obraz şi pe gură: „Albă şi pe la bot. Cînd e oacheşă, are botul negricios.” „Şi bucălaie?” „Bucălaie vine aşa: cu botul pătat cu negru. Dar nu fuge decît care e bolnavă ” „Ce fel de boală?” „E ca la om, boală de nu poţi să-i faci nimic îţi vine să-ţi iei cîmpii. Cum şi-a luat oaia mea!”

Se amuză profesorii. Elevii se prăpădesc de rîs.

La examenul teoretic, fata n-a apărut. Toate privirile o căutau, îngrijorate. Deodată auzim triluri de păsări. Nu ştim de unde vin, dar la balcon apare Tana.

— Sînt aici…

Şi ca să ne convingă, ciripeşte.

Cel mai scurt exerciţiu de improvizaţie a fost al lui Romi. Lung, deşălat, negru ca un coşar şi

prea sprîncenat, a reuşit să arate că-i soldat, că vine de pe front. Era legat la ochi cu un şervet. Mai mult nu s-a înţeles. Atunci, imperturbabil, a explicat:

— Tata mort, mama moartă, sora şchioapă, eu sînt orb!

Scena trebuia să fie tragică. Comisia s-a prăpădit de rîs, şi băiatul a trecut.

A urmat un mastodont, care, pentru a declama *La icoană* şi-a scos un pantof, l-a luat în braţe, l-a săltat, l-a legănat. „O, desigur n-ai fost mamă / Şi de porţi un prunc la sîn.” Iar cînd tînărului cu pîr pe pleoapă şi cicatrice pe nas i se atrage atenţia că fizicul lui nu-i potrivit pentru scenă, răspunde:

— Da, ştiu. M-am gîndit că am să joc din profil.

Un candidat interpretează acelaşi exerciţiu de două ori, o dată ameţitor de repede şi a doua oară cu încetinitorul. Apoi dă lămuriri:

— Eram de treisprezece ani şi lucram pe un şantier la Gara de Nord. Meşterii erau doi fraţi instalatori, unul foarte nervos, altul foarte calm. Celui dintîi, oricît mă grăbeam, nu-i intram în voie, nu suferea să mă vadă că stau o clipă. Cînd am ajuns la cel de-al doilea, obişnuit să mă mişc în viteză maximă, l-am scos din sărite: „Mai stai dracului, că mă ameţeşti! Ce te agiţi ca o sfîrleză?!”

Au intrat mulţi în anul întîi. Au intrat uşor.

Greutăţile au venit mai tîrziu. Printre cei care au strălucit la examen a fost Lia, şi, cu toate că din cauza ei puţin a lipsit, în clasa a treia primară, să fiu exclusă din toate şcolile, m-am bucurat.

— Nu ştiu dacă-ţi aduci aminte, Lia.

— Am o memorie excelentă.

— Tatăl tău a fost bun cu mine.

— Tata a murit pe front.

— Îmi pare rău. Era un om de treabă. Ţin minte că nu s-a supărat atunci…

— Dacă se supăra atunci, nu erai azi aici.

— Dacă tatăl tău ar fi aici, n-ar fi mulţumit de atitudinea ta, cum n-a fost nici atunci…

Într-o zi, cînd i-am cerut asistentului să-mi împrumute o carte, Lia a intervenit:

— Are scoarţe tari, Rada. O să-ţi rupi dinţii!

— Dinţii se adaptează noilor condiţii de viaţă. Funcţia creează organul. Să ne dăm întîlnire peste zece ani, Lia.

— Poate peste douăzeci.

— Fie şi-aşa! Eu îmi imaginez foarte bine anul 1968.

— Fiecare ni-l imaginăm altfel!

Ziua nu ieşeam din Institut. Îmi plicea cum sună cuvîntul studentă. Nu ştiam ce-i chiulul. Eram fericită.

— Rada, tu nu ai nelinişti? Ţi se pare că tot ce se întîmplă e bine şi frumos! întreba colegul

meu Brateş...

Se prezentase la examen cu o cămaşă de mătase galbenă pe care erau desenate, în tuş, siluete de femei.

— Am trăit prea mult în trecut, nu ştiu cît voi trăi în viitor. Iubesc prezentul. Sînt fericită că-mi aparţine. Este al meu, sînt al lui. E un prezent eroic. Cidul trebuie să aleagă între dragoste şi datorie, eu nu trebuie să aleg.

Cînd se vorbea de fericire, spuneam:

— Nu ştiu să dau o definiţie. Am trăit printre bolnavi, pentru ei fericirea înseamnă sănătate.

— Bine, bine, dar tu eşti sănătoasă. Înseamnă că ai tot ce-ţi doreşti?

— Altădată voiam să intru în casele oamenilor, acum vreau să pătrund în gîndurile lor, să le înţeleg caracterul, aspiraţiile. Ştiu, voi vă puneţi multe întrebări. Cînd ai mult timp, îl risipeşti. Eu sînt mai zgîrcită cu timpul meu decît Harpagon cu banii lui.

— Şi dragostea, Rada?

— Acum n-am timp. Învăţ!

Învăţam în autobuz, în tramvai, învăţam spălîndu-mă pe dinţi. Învăţam zi şi noapte. Nu ieşeam din bibliotecă pînă nu se închideau porţile. Mă luptam cu incultura şi nu reuşeam s-o înving. Alţii ştiau mai puţin, sau nu ştiau nimic, iar întrebările pe care şi le puneau le rezolvau pe loc.

— Care e baza materială a sensibilităţii?

— Inima.

— Ce e inima?

— O pompă.

— Inima hrăneşte creierul, sau creierul hrăneşte inima?

— Aici se aplică interdependenţa.

— Simt o chemare! spunea Papagheorghi. Am talent!

— De unde ştii?

— Ştiu toate rudele, toţi vecinii. Cine nu ştie?

Papagheorghi, fiu de plăcintar, nu citise decît o singură carte, *Laleaua Neagră*:

— Nu ştiu cine o fi pierdut-o în tramvai. Călca lumea pe ea şi mi-a fost milă. Biata lalea!

La sfîrşit de an, la examen fetele i-au făcut notiţele, şi, de bine de rău, s-a descurcat. Dar la oral, întrebat despre Renaştere, i s-a suflat secolul XV, şi a prins din zbor secolul V.

— Înainte sau după era noastră?

— Înainte! a răspuns cu toată convingerea.

După examen se plîngea:

— N-am noroc! Acasă n-am fost nici cel mai mare nici cel mai mic, pe urmă am fost prea mare pentru pionier, prea mic pentru utecist.

Romilă – i se spunea Romi – fost hamal în port, repeta cuvînt cu cuvînt notiţele prescurtate, incomplete, incoerente:

— Radicef se întoarce din Germania cu idei umanitare. Radicef luptă contra clasei lui…

— Cu ce lupta? Cum lupta? Cine era Radicef?

— Revoluţionar.

— Bine, dar care era arma lui de luptă? Ce ocupaţie avea? Era farmacist, contabil, inginer? Lupta cu bîta, cu sabia?

Romi se uită la mine cu coada ochiului. Imit gestul scrisului. Sper să înţeleagă, şoptesc:

— Era scriitor

— Ce ţinea în mînă: lopata, strungul, puşca?

Îi arăt creionul. Profesorul vede, se încruntă.

— Creionul! spune mirîndu-se.

Şi o ia exact de unde a rămas, repetînd curajos notiţele din caiet:

— A făcut călătorii, a călătorit pe la Petersburg la Moscova. A transpus într-o formă artistică...

— Bine, bine, dar cum a „transpus”? A pictat, a sculptat? A fost compozitor?

Cineva îi suflă:

— A povestit.

Şi el repetă:

— A povestit.

— Cum? Aşa cum povesteşte bunicul la gura sobei?

Toate eforturile sînt inutile. Romi nu e în stare să spună că Radicef a fost scriitor. Şi, concluzia:

— Sînt persecutat şi inamicul e Rada.

— De ce? Fiindcă vreau să-l conving să se

spele, să se bărbierească, să-şi schimbe cămaşa, să-şi lustruiască pantofii, să fie curat...

— Sînt curat sufleteşte.

— Bine, dar calcă-ţi pantalonii sau pune-i măcar sub saltea, să aibă dungă.

— Nu-mi trebuie dungă. Îmi trebuie cultură. Vreau să fiu cultivat!

— Nu ajunge să-ţi bagi cărţile-n cap şi notiţele. Trebuie să gîndeşti, să vezi cum se poartă unii cu alţii. Dacă vrei să ajungi regizor, trebuie să cunoşti viaţa, să-i cunoşti pe actori, să ie respecte, să te asculte...

— Nu te amesteca.

Ospătăriţa de la cantină îi dădea porţii duble. Am stat de vorbă cu ea:

— Nu-i frumos ce faci. Statul are încredere în dumneata.

— Nu-i dau de la stat. Îi dau porţia mea.

— De ce i-o dai?

— Ca să nu mă îngraş.

Firica urma cursul seral. Ca să nu primească suplimente gratuite la masă. Romila o ajuta cînd îşi făcea lecţiile şi, ca să nu mai piardă timp cu drumul, s-a mutat la ea.

Fata îi spăla cămăşile, hainele, îi cîrpea ciorapii, dar nu se nai ducea seara la cursuri. Am stat de vorbă cu Romi, am căutat să-l conving să se întoarcă la cămin.

— De ce, Rada? Afară de mămica, nimeni nu mi-a purtat de grijă. Am să mă însor cu ea şi

gata. Ce te amesteci?

Rada se amestecă în toate! Rada n-are umor! Rada ne dăscăleşte! spuneau colegii.

Mihai Mitruţ şi Florea Frunză se ţineau de glume, de şotii, nu luau nimic în serios. Imitîndu-l pe Buster Keaton, Mitruţ nu rîdea, nu zîmbea.

— Problema care mă frămîntă e problema părului! şi rupîndu-şi un fir de păr de la încheietura mîinii, il arătă lui Florea:

— E mort.

— Cum să fie părul mort, cînd tu eşti viu? întreba Florea cît se poate de grav şi-şi smulgea şi el un fir de păr.

— Te rog, uită-te bine, e format din celule vii sau moarte?

— Nu pot să-ţi dau un răspuns pozitiv pînă nu rezolv altă problemă. Noi ştim că simţirea este un fluid individual care se transmite printr-o impulsie comunicativă făcută celor cinci simţuri prin ipoteză, ceea ce dă naştere la un bombardament de electroni, ionizaţi, prin hiperbola paracentrică, dar...

— Problema asta e foarte interesantă. Îl preocupa şi pe Creangă, dar...

Colegii se prăpădeau de rîs...

Cînd i s-a cerut lui Mitruţ să-şi facă autobiografia, a aşternut pe hîrtie cît ai clipi: „Tata bătea căciulile cu bătui în Obor şi ţinea conferinţe la şcoli adventiste şi la

monumentele eroilor. Acum se bate cu pumnul în piept şi tine discursuri. Îi sînt recunoscător că m-a ţinut în şcoală. Îmi aducea cărţi de pe la anticari şi mă lovea în cap cu fiecare volum: «Citeşte, băiete, dar să faci ordine în bocceaua asta. Eu le-am înghesuit talmeş-balmeş. Tu să le aşezi în rafturi frumos. Rafturile sînt aici.» Şi iar îmi dădea cu o carte în cap. Mama e o sfîntă. Singurul ei păcat din tinereţe, sînt eu. Semăn cu amîndoi. De un an sînt corector de noapte la *Glasul Armatei*. Atît am avut de spus, Mitruţ Mihai."

În anul II, n-au rămas nici un sfert din cei care s-au înscris. Unii au renunţat singuri, alţii au fost eliminaţi înainte de sfîrşitul anului. M-am luptat pentru Iorgu Mălin, un băiat cu faţa plină de coşuri, cultivat, muncitor, retras şi timid. Lua notiţe cu un creion foarte subţire şi după aceea ştergea cu guma, că să ia alte notiţe, în acelaşi caiet. Copil sărac, rămăsese cu obiceiul ăsta.

— De ce ai fost eliminat din liceu? e întrebat Mălin.

— S-a descoperit în cartea care mi-a cerut-o profesoara, la catedră, un carnet de cotizaţie la Frăţiile de cruce.

Şi iată-l pe tatăl lui, cioban cu fata împietrită, coborînd pentru întîia dată din munţi şi nimerind drept la Institut.

— Eu nu ştiu carte, a spus. În neamul

nostru, feciorul meu e primul care învaţă. Lăsaţi-l să înveţe!.

I-am luat apărarea lui Mălin şi am crezut că mi-e prieten. Dar mă pomenesc că-mi cere socoteală:

— Ce te amesteci, Rada? În toate te amesteci! De ce i-ai spus Nataliţei…

— Am crezut că-i mai bine pentru tine.

— Asta-i cusurul tău cel mai mare, să faci bine: cuta profesională de soră de caritate. Dar aici nu-i spital. De ce te amesteci, Rada?

— Trebuia s-o las să plîngă în vesta ta din cauza lui Brateş? îţi plăcea rolul paiaţei, în triunghiul în care Brateş era primul amorez. Sufereai ca un cîine şi ea îţi făcea confidenţe.

— Te amesteci în toate!

Am continuat să mă amestec.

Brateş, un tînăr înalt, palid, intrase în Institut printre cei dintîi. Declamase admirabil Luceafărul. Dar, bolnav de plămîni, era acum internat în spital şi voia să renunţe la teatru.

M-am dus să-l văd. Abia se ţinea pe picioare.

— Hai afară, Rada. Uite, e soare frumos. A înflorit liliacul. Nu ştii ce înseamnă să fii în spital şi să înflorească liliacul!

— Am trăit atîţia ani în spital.

— Ştiu, ai fost soră.

— Sînt şi acum dar externă. Ca să pot să urmez cursurile, fac gărzi de noapte. E

adevărat că vrei să renunţi la Institut?

— Vreau să intru în învăţământ. Iubesc copiii. Numaidecît după război, în ’44, am căpătat o bursă şi am fost trimis să predau într-o şcoală, la ţară, regiune subcarpatică. Nera străbătea munţii. Şcoala era fără geamuri, pe pereţi – sînge, cadavre de oameni, de cai. Copiii veneau de la zece kilometri pe jos. Fiecare venea dintr-o colibă şi voia să înveţe. Cînd plecau, îşi luau bastoanele, ciomegile şi cîinii care aşteptau la uşă. Cînd veneau, îi aşteptam eu cu o căldare de tuci, cu ceai fierbinte. Plinea o aduceam de la douăzeci de kilometri. Camera mea n-avea foc. Dormeam în clasa copiilor, dar era spre nord, soba nu reuşea s-o încălzească. Şoarecii săreau în patul meu. Cînd simţeam că se apropie de gît, întorceam pătura şi-i zvîrleam. De groază, am luat un cîine. Stătea sub pat şi lătra de frica lor. Ne-am ataşat grozav unul de altul. L-am pierdut într-un înec. Satul a fost evacuat din cauza ploilor mari. Adevărat potop, care a făcut să se reverse rîul. A rămas doar o casă pe deal şi încă una, unde trăia o bătrînă. Celelalte erau mai departe. Cu ajutorul copiilor, am mobilat-o pe cea din deal. Într-o seară, bate cineva la uşă, un ţăran. Intră şi se uită la veriga din tavan, deasupra patului meu: „De veriga asta s-a spînzurat proprietarul”.

Brateş povestea şi eu mă întrebam cum să-l

ajut. Era galben ca ceara, ochii îi ardeau.

I-am vorbit de Cojocel:

— Nataliţa te iubeşte. Trebuie să fii orb să nu vezi.

— Amorul e orb. Rada, iubesc pe altcineva.

— Şi ea?

— Fug de ea, mă întorc la ea. Dar vreau, trebuie să scap de obsesia asta.

— De ce?

— E fată de episcop. Mi se pare că, dacă nu mă despart de ea, îmi trădez colegii, prietenii, generaţia mea.

— Ne trădezi, dacă nu te întorci la Institut, Brateş, dacă nu faci totul ca să te întremezi, ca să te pregăteşti de examen.

— Rada, aici nu ni se dă de mîncare, se fură ca în codru.

Şi mi-a dat amănunte. M-am dus la directorul spitalului:

— Nu bacilul Koch îi mănîncă plămînii colegului meu, am strigat, ci administratorul, contabilul, bucătarul şi alţii, pe care urmează să-i descoperiţi…

Directorul mă privea năuc. O studentă de la Institutul de teatru cere socoteală directorului, pentru ceea ce se petrece în spital!?

— Ce amestec ai dumneata?

— Cînd vrei să salvezi un om de la înec sau de la foc, nimeni nu te întreabă de ce te amesteci…

I-am spus tot ce ştiu, i-am dat exemple şi cifre. Mi-a făgăduit că o să cerceteze şi o să ia măsuri.

La Institut, am reuşit să dau peste fişa lui Brateş: „Formaţie intelectuală primejdioasă. Îl citeşte pe Blaga şi îl citează într-o scrisoare de dragoste: Şi acum cînd tu-mi îneci obrajii, ochii în părul tău... O boală de plămîni şi una sufletească. Amîndouă cicatrizate, dar incomplet vindecate. Egoist din ambele pricini. Evadează în abstract. Se întîlneşte din cînd în cînd cu o fată care are legături cu papalitatea. Citeşte poezii de Tristan Tzara."

În ultimul trimestru m-am pomenit cu Minina. Urmase trei ani la Şcoala de balet. În urma unui accident, care a ţinut-o imobilizată şase luni, n-a mai putut dansa. Poate că la început nu m-a recunoscut dar cînd şi-a dat seama cine sînt, mi-a întors spatele. Era graţioasă şi se recomanda Mariana Melinte. De fapt, o chema M. Linte. Într-o zi, într-un grup în care se vorbea despre ea, ca despre o făptură aleasă şi misterioasă, am intervenit:

— Ce-i tot dă zor cu Melinte, că-i linte goală.

Am stîrnit hohote de rîs:

— Bravo, Rada!

Abia după cîteva minute am înţeles de ce am avut succes. Minina purta rochii foarte strîmte şi formele i se conturau cu ostentaţie. Şi, fară voia mea, porecla a prins. Minina a

coborît de pe soclu. Misterul s-a risipit. Era linte goală! Dar asta n-o împiedica să aibă mulţi admiratori, şi cea mai bună prietenă a ei a devenit Lia.

În vacanţă, am plecat în grup la muncă patriotică, în Bărăgan. Stăteam în barăci, mîncam varză şi sufeream de sete. Săpam, pliveam de la cinci dimineaţa şi ne duceam cu barca pe Borcea. Acolo ne venea din cînd în cînd cîte un butoi cu apă. Seara, la focul aprins pe malul lacului. Anton cînta din chitară. Era cei mai chipeş băiat din Institut. Înalt, liniştit şi frumos, supranumit Cercasov.

— Este un prost soldat cel ce nu visează să ajungă general! spusese la începutul anului. Vreau să ajung un Cercasov. În teatru, totul depinde de regizor. Singura noastră salvare e un teatru nou, regizori tineri, cultivaţi, inteligenţi, curajoşi. Trebuie să luptăm pentru desşablonare, să ne ferim de amprenta vedetelor…

Mi se părea că recunosc ideile şi uneori chiar frazele lui Cirus Hotaru.

— N-ai urmat cursurile lui de regie experimentală. Toni?

— Am asistat la conferinţele lui, mi-a răspuns degajat.

— Ai memorie bună.

— Memorie selectivă, a ţinut să sublinieze. Ce nu-mi e necesar, nu diger. Sînt contra

cîrligelor. Nu vreau să aduc piesa la mine. Mă duc eu la ea şi o servesc cu credinţă.

— Să fim serioşi, Toni, abia am intrat în anul doi. Pînă să vie muntele la Mahomed…

— Rada, eu am să renunţ. Mă retrag din Institut.

— Ce te-a apucat?

— Nu mai rezist.

— Ai renunţat la medicină pentru teatru…

— N-am rezistat nici acolo. E un post liber de bibliotecar în oraşul meu. Tata e veterinar, la Tulcea. Sîntem doisprezece copii. Înţelegi că părinţii nu pot să mă ajute?

— Tulcea?!

M-am gîndit la doctorul Iulian, la Ruvide! Ce vrajă au unele nume şi ce ecou în timp!

— Ai cunoscut o fată, Ruvide?

— Sigur. Erau două surori: Ruvide şi Rujide. La un sfîrşit de an şcolar am pus în scenă *Meşterul Manole*. Rujide era Ana. Spune, dacă ai fi fost Ana, te-ai fi lăsat zidită?

— Nu!

— Vezi, Rada, asta te caracterizează. Tu nu înţelegi ce e un simbol. Nu ai imaginaţie. Ştii de ce am renunţat la medicină? Nu suportam sala de disecţie. Cadavrul unei femei mă făcea să mă gîndesc că poate am ţinut-o în braţe cu cîteva luni înainte.

— Şi craniul unui bărbat îţi punea întrebări hamletiene: bibliotecar la Tulcea sau Cercasov!

— Rada, stau într-o cameră cu alţi trei băieţi. Pregătim scene din diferite piese. Eu conduc grupul. Am multe idei, proiecte. Dar mama s-a speriat cînd a venit şi a văzut cum trăiesc. Cărăm singuri lemnele cu roaba, le adunăm de pe unde găsim, rupem crengi de pe unde putem, gătim singuri.

— Cei mai buni bucătari sînt bărbaţii. Unul din ei a inventat savarina.

— Rada, lasă glumele şi uită-te la mine. Sînt numai piele şi os. Mama s-a speriat: „Ai pleoapele albastre, Toni!”

— Asta e farmecul tău. Cred că ar fi bine să intri în cămin.

Lia a picat pe nepusă masă, în ziua cînd Anton căzuse într-un şanţ. Colegii s-au amuzat, eu l-am îngrijit. Lia nu s-a dezlipit de lîngă el. Îl ţinea de mînă, îi mîngîia fruntea şi unii pretind că-i descînta. Altfel cum să explice amorul subit dintre ei?

Florea Frunză, chemat urgent la Bucureşti, a întîlnit-o pe Minina. Elegantă, vorbind din vîrful buzelor şi călcînd în vîrful picioarelor, a întrebat de Toni.

— Mai întîi a căzut într-un şanţ şi pe urmă în braţele Liei.

— O nenorocire nu vine niciodată singură! a spus Frunză, nevinovat.

Nu ştia nimic despre legătura dintre Anton şi Minina.

Fata nu clipeşte, dar, aşa cum se afla, în rochie albă, fără nimic pe dedesupt, cu tocuri înalte, şi braţele încărcate cu brăţări, se urcă într-un camion şi ajunge în Bărăgan. Ploua cu găleata. Rochia se lipise de piele. Udă leoarcă, şchiopătînd, cu pantofii în mînă, o găseşte pe Lia şi, fără nici o explicaţie, o bate de o învineţeşte. Ceva mai tîrziu, zîmbind sub pălăria mare de soare, apare printre noi şi-l roagă pe Anton să-i repare pantoful şi s-o ducă la Bucureşti.

Nu ştiu cînd şi cum s-au împăcat cele două prietene. Erau acum şi mai legate şi mai misterioase şi amîndouă mă duşmăneau. Poate că împotriva acestui inamic comun s-au legat. Se certau des, se împăcau uşor…

În ajunul vacanţei de primăvară, le văd oprindu-se în colţ la liceul Lazăr şi, deşi mă aflam pe trotuarul celălalt, am recunoscut-o pe Luciana, care le aştepta. De braţ toate trei, au luat-o în sus pe Bulevard. Am traversat destul de intrigată, dar le-am pierdut în mulţime. Deodată, cineva mă apucă de braţ.

— Luciana! Luchi!

— Rada, ce bine-mi pare ca te-am găsit! N-am vrut să ştie fetele că ne cunoaştem. Sînt curioase şi indiscrete. Mi-ar îi pus o mie de întrebări. Ce faci tu? Spune-mi. Trebuie să ne vedem, să stăm de vorbă…

— Ca într-un foto-montaj, o vedeam între Şerban, Sabina, Petrache. Cu coada groasa pe umărul stîng. Apoi palidă, tunsă băieţeşte, după operaţie şi în casa Plopenilor, în oglinda din baie, după ce băuse, după ce vărsase. Imaginile se succedau, se suprapuneau.

— Rada, am apreciat totdeauna discreţia ta. Tanti Clara mi-a vorbit mult de tine. Habar n-are că ne cunoaştem. Nici lui Boby Plopeanu nu i-ai suflat un cuvînt. Ce căutai acolo? Odată mi s-a părut că te-am zărit la o conferinţă. Eu intram, tu ieşeai. Cîte coincidenţe! Ce faci?

— Am răspuns cam agresiv:

— Sînt studentă la Institut.

— Ei, la asta nu mă aşteptam! Cum ai ajuns?

— N-am cîştigat la loterie.

— Eşti supărată, Rada?

— Nu, de ce? Parcă voiai să te înscrii la Conservator.

— Am terminat acum trei ani. În ’46. Acum sînt la Filozofie, în ultimul an.

Nu-mi venea să cred.

— De ce te-ai înscris la Filozofie, dacă…

— Am motivele mele. Vreau să-mi iau licenţa. Pe urmă… Lasă că-ţi spun tot. Vino la mine să stăm de vorbă.

— Unde? Tot la Central, sau la Şcoala centrală, ?

— Ţii minte? rîdea. Acum locuiesc pe

Luterană, peste drum de biserică, la etajul trei. Suni de trei ori...

2

La etajai III într-o ramă foarte îngustă, o carte de vizită: CIRUS HOTARU Am zăbovit o clipă, să mă dezmeticesc, să mă liniştesc şi am sunat de trei ori. Luchi, mi-a deschis imediat. Casa mirosea a grăsime, a bucătărie. Mă aşteptam să-mi spună că se topeşte untură in apartamentul vecin. Dar m-a luat de mînă ca pe un copil şi, fără o vorbă, m-a tras în vestibulul întunecos, apoi pe o uşă, într-un coridor, într-un oficiu şi am ajuns în camera pe care o lăsase cu uşa deschisă

— Aici eşti la mine.

Şi, prinzîndu-mi umerii, mă privi drept în ochi.

— Mă bucur c-ai venit, Rada! Să ştii că n-am uitat...

Pe fereastră se vedea Biserica evanghelică.

— Boby învaţă la Şcoala evanghelică! îmi spusese Agata la spital... Vrei să chemi pe cineva la telefon!... Cirus...

Bătea acum ceasul din turn, sau se auzeau bătăile inimii mele?

— Vino-ţi în fire, Rada. Simte-te ca la tine acasă, ce Dumnezeu? N-ai urcat cu liftul?

— Nu, pe scară. Le-am văzut pe Lia şi pe

Minina. Au urcat cu ascensorul, aici în bloc. Ele nu m-au văzut...

— Flirturile lui Cirus. Le cunosc pe toate. Doar sînt secretara lui! Ele vin şi pleacă, eu rămîn

— Nu eşti geloasă?

— Aş fi pierdută.

— Totuşi, în ce calitate vin?

— Elevele lui.

— Le dă lecţii?

— În stilul lui Socrate: „discută”.

— Şi tu nu intri? Nu iei parte?

— Niciodată.

— Lui nu i se pare curios?

— Ba da. Bănuieşte că sufăr şi asta-i place.

— E aşa de rău?

— Cirus e Cirus. Criteriile astea, rău-bun, nu i se potrivesc. E convins că-l ador, că accept orice numai ca să respir sub acelaşi acoperiş cu el.

— E atît de încrezut?

Parcă mai trăisem clipa asta. Aceleaşi întrebări i le pusesem Agatei. Parcă şi Sabinei.

— Nu ştiu dacă zeii erau încrezuţi. Erau zei.

— Şi tu, Luchi, ce cauţi aici, în Olimp?

— Cîrpesc ciorapi, fac bulion, topesc untură.

— De ce? Nu înţeleg. Spui că ai terminat conservatorul.

— Mai încet! El habar n-are. Am jucat în provincie, în turneu. Nu trebuie să ştie.

— De ce nu trebuie?

— Detestă actriţele cînd nu sînt cel puţin Maria Ventura.

— Poate că şi tu ai să ajungi.

— Mă mulţumesc să fiu actriţă. Nici asta nu-i uşor. Celebritatea? Vorba aia: mulţi chemaţi, putini aleşi. Vreau să joc. Totul e să am răbdare. În trei ani, am să intru în teatru pe poarta cea mare. Am gustat teatrul în turnee, rolurile mici, uşile din dos. Acum ştiu ce am de pierdut şi ce am de cîştigat. Sînt destul de tînără, am de unde să pierd trei ani.

Mi se părea că mă aflu în fata unui răufăcător, dar, ca în vis, n-aveam voce, voiam să strig „ajutor” şi nu izbuteam.

— N-a aflat că ai urmat Conservatorul, că ai jucat? Cum? Se poate?

— Uite că n-a aflat. Legătura noastră nu-i cunoscută. Nu ieşim nicăieri împreună. Dar tu. Rada, cum de nu te-ai înscris la Medicină? Erai cea mai bună soră. Aveai experienţă, atîtia ani de spital. Ai terminat liceul?

— Nu. Mai am un an.

— Cum ai ajuns la Institut?

— Fiecare ajunge acolo unde trebuie, depinde pe ce cale, prin ce mijloace, cu ce scop.

— Ce-i tonul ăsta, Rada? Spune, cui am făcut rău, cui fac rău? Ţie, în nici un caz!

— De ce-l minţi, Luchi? Dacă te iubeşte,

dacă are încredere în tine?

— Se iubeşte numai pe el şi n-are încredere în nimeni. După părerea ta, ar trebui să joc ani de zile în provincie? Ţie ţi-ar plăcea?

— Sigur, oriunde, un text de Caragiale sună la fel...

M-a întrerupt:

— Nu sună la fel! Eşti naivă!

— Nu te aprob.

— Nici la spital nu m-ai aprobat, dar m-ai îngrijit şi n-am uitat. Spune cum o duci la Institut şi cum o duci cu amorul?

— Pentru amor e nevoie de timp şi spaţiu. Vrei să-ţi fac socoteala timpului meu? Cît despre spaţiu! Am avut un pat în camera unei croitorese. Acum am jumătate. Dormim împreună. În celălalt pat doarme un găzar.

— Rada! Cred.că pot să fac ceva pentru tine. Vrei să iei lecţii cu Cirus?

— Calule, vrei ovăz? Dar cred că se plătesc scump lecţiile astea.

— Dragă Rada, fiecare plăteşte altfel. Lasă-mă să văd ce-i de făcut. Mai întîi, să faceţi cunoştinţă.

— Ne cunoaştem. Doar eram acolo, cînd aţi plecat împreună. Pe urmă, la cursurile pe care le ţinea...

— Ce căutai tu la Plopeni?

— O îngrijeam pe mama Agatei. Trebăluiam prin casă, citeam in biblioteca din pod şi

învăţam pentru examene.

— Cirus trăia cu Agata?

— Habar n-am!

— Şi tu ce impresie i-ai făcut?

— Tot ce pot să-ţi spun e că nu m-a recunoscut cînd m-am prezentat la cursurile lui.

— Nu mă mir. E grozav de distrat, zăpăcit. Dar îţi serveşte tot felul de exemple cu oameni mai distraţi decît el, exemple celebre. Se pare că Lafontaine, la o recepţie; cînd i-a fost prezentat fiul lui, i-a întins mîna şi i-a spus: *je suis enchanté de faire votre connaissance*.[1]

Luchi ciuli urechile.

— Mi se pare că aud paşi.

Şi, coborînd glasul:

— Rada, mă cunoşti numai de la spital, nu dinainte. M-am operat de apendicită. Apendicită, nu uita.

Şi, liniştindu-se:

— Hai cu mine în bucătărie să-ţi fac o cafea.

— Şi dacă vine?

— Ce eşti aşa speriată şi solemnă? Nu te afli la Buckingnam. Cirus e alături, are nişte prietene sau eleve, îl priveşte.

— Şi iu, din cauza mea…

— Nu, nu intru niciodată în biroul lui. Vreau să se simtă liber ca păsările cerului. E un celibatar convins, un burlac nărăvit.

— Şi tu ce faci toată ziua?

— Urmez cursurile de Filozofie şi, o dată pe săptămînă, un curs de croitorie.

— Pentru ce?

— E bine să ai o meserie. Dacă aş fi paraşutată cine ştie unde pe glob, să nu stau cu degetul în gură. Deocamdată îi fac lui Cirus pijamale, şi mie cîte o rochie de casă şi el e convins

---

[1] Sînt încîntat să fac cunoştinţă cu Dumneavoastră.

că a găsit femeia ideală, femeia romană: *Domi manere lanam facere*.[1] Dincolo discută despre Claudel, Pirandello, O'Neill. Dar cu mine se obişnuieşte, de mine are grijă, cu mine o să facă plozi.

— Ţi-a spus el că vrea?

— Din contra. Dacă ar şti ce-l aşteaptă, ar fugi mîncînd pămîntul.

— Şi-atunci?

— Bărbaţii! Nu-i cunoşti? Dacă nu-i bagi tu în cofă, te bagă ei în pămînt.

— Şi ai calculat totul la rece de la început?

— Dumnezeu îţi dă, dar nu-ţi pune în sac. Totul e să am răbdare. Timpul lucrează în favoarea mea. Trăim în cincinale. Am acceptat să pierd cinci ani: Doi au trecut, pe toţi ceilalţi am să-i cîştig.

Sinceritatea ei mă dezarma, mă sufoca, mă îngrozea.

— N-ai scrupule Luchi?

— Crezi că alta merită mai mult? Spune-mi un nume, dă-mi un exemplu.

— Alta poate l-ar iubi mai mult.

— L-au iubit atîtea femei. Unde sînt? Cît timp poţi să rezişti lîngă el? Cirus e interesant numai atunci cînd are cincizeci, o sută de oameni în faţă. O clasă, o scenă, o sală, un public, dar cînd intri în intimitatea lui, eşti traumatizat. Printre străini e fermecător, plin de vervă. Acasă e posac, ursuz, preocupat şi plicticos.

Cirus a intrat, prost dispus, încruntat. S-a uitat la mine ca un om grăbit care se loveşte de un obstacol şi trebuie să se oprească, să-l ocolească, să piardă timp. La fel ca Agata, altădată, Luchi a evitat prezentările.

— Iar miroase a untură! Şi clanţele şi scările şi hainele şi eu! Cînd o să se termine, Luchi?

---

[1] Să stai acasă si să lucrezi lîna

Şi, către mine, de parcă nu m-ar fi văzut niciodată, sau de parcă m-ar cunoaşte de cînd lumea:

— A tăiat bucăţele mici douăzeci de kilograme de slănină. De trei zile topeşte untură! Adică de trei nopţi. Topeşte noaptea, lucrează pe ascuns, ca alchimiştii. Nu se mai poate respira! Lia m-a întrebat de cum a intrat: „Aveţi jumări?”

— Trebuia s-o inviţi. Pregătesc o omletă cu

jumări să-i meargă vestea! Şi ţie-ţi place...

Mai domolit, dar încă îmbufnat:

— În nici un caz seara.

— Atunci, mîine la prînz.

— Cheam-o la telefon. Dar să aeriseşti şi să se termine cu topitul!

Şi, către mine, simţind nevoia să-şi justifice indignarea:

— S-au sesizat vecinii. Au venit rînd pe rînd...

Dar Luchi, veselă:

— Toată lumea ne invidiază. Mereu vine cineva să întrebe cum am procurat-o, acum cînd nu se găseşte.

— Dar pentru ce avem nevoie? se întunecă Cirus din nou. Luăm masa la Capşa...

Luchi îmi spusese: „Nu ieşim nicăieri”.

— Tocmai ca să mîncăm acasă. E mai ieftin, mai igienic, mai comod.

— Preparăm tot, absolut tot cu untdelemn sau cu unt.

— Sarmale cu unt?! Ai spus că vrei sarmale...

— Şi pentru cîteva sarmale, de două ori pe an, avem nevoie de douăzeci de kilograme de untură?

Şi, arătîndu-ne pe fereastră biserica de peste drum:

— A intrat mirosul în biserică. Fiecare îl bănuia pe celălalt. Era zi de post. Mi s-a plîns

preotul…

Pe Luchi o pufni rîsul:

— Adevărată revoluţie! Ca în *Conu Leonida*…

— Îţi faci de cap, Luchi.

Cirus nu se întreba cine sînt, ce caut acolo. Parcă nu mă văzuse în viaţa lui, iar Luchi, căutînd să justifice prezenta mea:

— Rada mi-a adus tot felul de ceaiuri. Nu ştiu unde le-a găsit. Cozi de cireşe, ceai hepatic, mătase de porumb. Eu am căutat peste tot. Vrei să-ţi fac un ceai?

Şi, către mine:

— Am dat afară servitoarea…

— Fura ca în codru. O cutie de cinci kilograme de zahăr a dispărut în zece zile. Dacă pînă şi eu am observat…

— Untdelemnul, la fel. Parcă-l bea! făcu Luchi.

— Ce copil eşti! îl vindea. Bine că am scăpat de ea!

— Să vedem ce punem în loc. Am rugat-o pe Rada. O să se intereseze. Şi Lia mi-a promis…

— Lia?! O zăpăcită! Ultima ei pasiune: Pirandello. Îl găseşte genial şi citează frazele lui răsuflate: „Viaţa e o foarte tristă bufonerie”. Să vezi cum dă ochii peste cap. „Cinci continente îl aplaudă”…

— Snobii din cinci continente! făcu Luchi, competentă.

— Exact ce i-am spus. Nu m-aţi auzit cum am strigat la ea? A plîns!

— Sînt sigură că n-avea batistă şi i-ai dat-o pe a ta. Nataliţa le aduce înapoi.

Era vorba de Cojocel? Era şi ea eleva lui Cirus? Ce curios că nu sufla un cuvînt!

— A fost şi ea?

Luchi nu ştia sau voia să-l convingă pe Cirus că nu-i pasă.

— Şi Minina ce părere are despre Pirandello?

— Ea ar fi în stare să nu vadă biserica de peste drum, dacă i-aş spune că nu există.

— Înseamnă că nu e proastă.

— În tot cazul ştie să tacă şi să se mişte.

— Asta e mare lucru, dacă păunul ar şti că nu trebuie să cînte! şi Luchi îl întrebă iar dacă vrea un ceai.

— La ora asta?! se încruntă Cirus. Teina e mai nocivă decît cafeina.

— Pentru tine, cozi de cireşe. Rada, rămîi să iei un ceai cu noi?

— Trebuie să plec.

— Bine, te aştept mîine. Eu am siringa mea. Mi-e frică de hepatită.

— Sînt cazuri nenumărate! adăugă Cirus, fără să aibă aerul că m-a recunoscut. Trebuie să fiarbă cel puţin douăzeci de minute…

Cînd am întins mîna să-mi iau poşeta pe care o lăsasem pe divan, Cirus m-a privit mai atent.

— Niciodată să nu mai pui pe pat haina, poşeta, nimic.

— Nu sînt superstiţioasă.

— Rada, nu te supăra, dar numai proştii nu sînt superstiţioşi, spuse Luchi, cîntîndu-i în strună.

— Proşti, dar mulţi! am replicat

Îmi trecuse timiditatea. Dar nu-mi închipuiam că din casa asta unde mi-a fost atît de uşor să intru, îmi va fi atît de greu să găsesc un cuvînt potrivit ca să plec, cu capul sus.

— Mulţumesc! a strigat Cirus, cu faţa înviorată, întinerită. Cum de nu m-am gîndit?! Alexandru Lăpuşneanu! şi se repezi pe uşa care dădea în birou, fără nici o explicaţie.

— Cred că nu m-a recunoscut! am spus, luîndu-mi rămas bun de la Luchi.

— Nu se ştie. Cu el poţi să ai surprize. Dar în clipa asta, sigur că nu-l mai interesează decît Lăpuşneanu S-a repezit în birou, fiindcă n-avea stiloul la el. Cred că dacă ar lua casa foc şi-n aceeaşi clipă i-ar veni o idee, ar face mai întîi o fişă. N-are deloc încredere în memoria lui, îşi notează absolut totul.

— Luchi, cred că nu-i uşoară convieţuirea cu el...

Ţineam mîna pe clanţă. Clanţa era într-adevăr unsuroasă si în vestibul mirosea a untură, acelaşi miros care m-a întîmpinat, neplăcut, cînd am intrat. Dar atunci credeam

că vine de la vecini.

— Înţelegi, Rada, trebuie să-mi aprovizionez familia. Doar n-o să-i las pe ai mei să moară de foame, fiindcă Cirus Hotaru ia masa la Capşa!

Deci fata asta, cinică, rece, cochetă, cu gene rimelate şi unghii excesiv de lungi şi de roşii, e în stare să se scoale noaptea şi sa topească untură pentru familia ei!

— Cred că n-ai nevoie de injecţii, Luchi.

— Ba da, chiar te rog, Sînt foarte anemică. Poate îmi dai şi o mînă de ajutor. Îţi închipui cît îmi e de greu cu gospodăria! Femeia pe care o aveam fura de stingea. Prefer să fur eu şi să-i dau mamei. Ştii că pietrarul a plecat în Italia şi nu s-a mai întors? E singură, mai lucrează pălării. Dar cine mai poartă acum pălării? Ca să justific, într-o oarecare măsură, diferite dispariţii, trebuie să mă ocup de gospodărie, să fac provizii. Vino, Rada, şi am să aranjez eu să-ţi dea lecţii gratuit!

— Mi se părea că o aud pe Agata Plopeanu: „Vino, Rada, la mine o să ai de toate!” Acolo femeia de serviciu a fost expediată după sosirea mea. Aici, înainte…

3

Luchi m-a căutat la Institut. I-am arătat cît de puţin timp aveam şi de ce n-am mai trecut pe la ea.

— Şi totuşi, vrei să faci teatru. Rada.

— Nu-nţeleg, Luchi. Şi tu ai vrut, şi vrei…

— Dar pentru asta am făcut şi face sacrificii. Tu n-ai cameră, te chinui, plăteşti chirie pentru un pat. Plăteşti şi apa şi gunoiul, şi aerul pe care-l respiri. Îţi plăteşti cantina şi n-ai timp să iei masa, fiindcă alergi la bibliotecă. La mine, ai să ai cameră, încălzire, lumină, bibliotecă. O cameră, Rada, îţi dai seama?

N-a îndrăznit să spună „camera de serviciu”. Şi nici nu m-ar fi supărat, dacă mi-ar fi propus. Aş fi fost fericită s-o am, plătind chirie, dar nu înlocuind slujnica.

— Ai prejudecăţi mic-burgheze. Rada. Tu ştii că adevăratul motiv pentru care stau cu Cirus, care e cu totul altul decît cel pe care îl admiră lumea, în sfîrşit, l-ai văzut, e ca să învăţ ceva de la el. Lui i se plătesc scump lecţiile Cînd explică elevilor, eu trag cu urechea, ciupesc cîte ceva. De multe ori ascult la uşă…

Eram gata să-i răspund: „Pe mine n-ai să mă laşi să ascult la uşă. Ai să mă pui să-ţi spăl vasele, să-ţi fac piaţa”. Dar am tăcut. Învăţasem să tac. Oare, cînd taci, nu minţi?

— Ei, ce zici, Rada?

— Toate au o limită, Luchi. Să nu o depăşim…

Pe trimestrul al III-lea, în anul II, Rareş, profesorul nostru, plecînd la Moscova pentru studii de specializare, ti fost înlocuit cu Cirus

Hotaru.

— Dumneata aici?! m-a întrebat, încruntîndu-se.

Colegii se uitau lung la mine şi privirile lor erau pline de întrebări. Lia, mai cu seamă, parcă aştepta o explicaţie, parcă i-o datorăm.

— Am urmat cursurile pe care le-aţi ţinut la studioul experimental…

Oare nu-şi amintea sau nu înţelegea că exagerez – nu fusesem acolo decît de două ori – ca să nu afle colegii mei că ne-am întîlnit şi în alte împrejurări? Ce-i spusese Luchi? Ce-i spusese Agata? De ce s-a purtat aspru cu mine chiar de la început? Şi de ce părea că se întreabă de fiecare dată: „Ce caută fata asta aici? Nu-i fata aceea care-i făcea comisioane Agatei Plopeanu, servea cafelele şi curăţa scrumierele? Parcă urma să vie să-i facă lui Luchi injecţii sau să facă menajul. Nu cumva i-a procurat chiar ea untura aceea blestemată?”

— Văd că eşti înscrisă şi la actorie şi la regie. Trebuie să te decizi pentru care din ele te simţi mai „dotată”.

Ceva în mine s-a prăbuşit. Îmi aminteam de ziua cînd l-am reîntîlnit pe învăţătorul din sat. La fel ca atunci s-a risipit vraja. Ca în poveştile în care un personaj cu forţe miraculoase suflă într-un bordei şi-l transformă într-un palat, apoi, suflînd din nou, dispare palatul şi apare bordeiul. Mă simţeam iar copil sărac, după ce

fusesem o, clipă bogată. Aveam în faţă imaginea Olgăi privind, după bombardament groapa în care se prăbuşise casa şi resturile avutului ei, amestecat cu pământul. Parcă spunea: „Ei şi, asta-i tot”? Tăcerea mea îl irita pe Cirus.

— Mi se pare că ai lucrat în spital.

— Poarta spitalului a fost singura care mi s-a deschis, atunci. Acum, toate îmi sînt deschise!

— Tocmai de aceea îţi trebuie mai mult discernământ „acum”. Pentru actorie, mi se pare că nu ai fizicul potrivit. Pentru regie, îţi trebuie o cultură, o cultură vastă, solidă, bine stratificată. Ţi-ai luat bacalaureatul?

— Nu. Mă pregătesc să-l dau în vară. Dar bacalaureatul cred că nu înseamnă o cultură vastă, solidă…

— Bineînţeles, matematica nu înseamnă tabla înmulţirii. Dar fără asta nu se poate. Mai ales în meseria noastră, unde e nevoie de tradiţie, de cultură. Dacă unele lucruri le-ai citit, le-ai ştiut şi le-ai uitat, ele au lăsat urme, au lucrat terenul, l-au răscolit, l-au iradiat. Gazonului englezesc i-au trebuit şase sute de ani…

Indiferenţei mele de o clipă i-au luat loc mîndria şi furia.

— Dacă e vorba de tradiţia unei clase care a avut toate posibilităţile să. Se ocupe de gazon…

Cirus îşi stăpîni enervarea.

— Dumneata, domnişoară, eşti ca un jucător de hochei care nu ştie să se ţină bine pe gheaţă.

— Sîntem obligaţi să învăţăm hocheiul şi patinajul în acelaşi timp.

— Adică să înveţi patinajul jucînd hochei?!

— Sînt momente în istorie cînd oamenii sînt nevoiţi să înveţe alfabetul şi să cîştige şi bătăliile.

— Parcă mi-e cunoscută replica asta. Dumneata crezi că poţi să înveţi alfabetul şi să scrii piese de teatru în acelaşi timp? Rada Ionac, eu ţi-am dat un sfat, nu ca profesor, ci ca un om de teatru. Mă străduiesc să distrug mitul sentimental al artistului incult, iresponsabil, al actriţei care şi în dragoste şi în teatru improvizează, ca în comedia dell’arte.

Rîsete, în clasă.

— Ţineţi minte? în *Război şi pace*, la cheful ofiţerilor de gardă, e un moment cînd cineva strigă: „Acum mergem la actriţe”. Sînt şi azi destui care consideră că o actriţă este „dulce şi cu mărgăritărel de mai”.

Toată lumea rîde. Cirus potoleşte veselia:

— E o mentalitate care a dispărut, dar nu de tot. Hamlet spune: „Daţi de mîncare acestor oameni”. Aceşti oameni erau actorii care veneau la curte. Astăzi actorul poartă responsabilitatea multor generaţii care aspiră

la cultură şi frumos. Dar fiecare trebuie să-şi spună: *Aut Caesar aut nihil*.[1] Voi ştiţi de unde vine *protagonist*? De la *agon* care în greceşte înseamnă luptător. *Protos*, primul. Primul luptător. Actriţa oficia, aducea jertfe. Ifigenia se jertfeşte ca să liniştească furtuna, valurile Helespontului.

Şi Cirus se întoarse spre mine. Faţa lui mohorîtă se înseninase brusc.

— Rada Ionac, eşti gata? Spune-mi, ce roluri ai vrea să joci?

— Cînd eram mică, visam să fiu Oana din *Apus de soare*. Acum mi-ar plăcea rolul Vidrei.

Cirus continua să zîmbească bine dispus, dar în ochii lui albaştri stăruia ironia.

— Vezi, nici n-ai apucat să joci şi-ţi dai seama că anumite roluri nu ţi se mai potrivesc. Asta e o notă bună. Aşa e în teatru. Azi eşti Julieta, peste trei ani Tofana din Patima roşie, trece puţin şi joci primul rol de mamă tînără, nu trece mult şi eşti mama căreia-i mor copiii în război, urmează rolul unei bunici, apoi al unei soacre afurisite.

În clasă, nimeni nu mai rîdea, dar pe multe chipuri zîmbetul lui Cirus se repeta, ca în oglinzi paralele.

Din ziua aceea am hotărît să tac…

Cirus Hotaru era ataşat elevilor cultivaţi şi, mai ales, celor care au urmat lecţiile lui la Studioul experimental şi l-au urmat pas cu pas,

mai departe. Ca să-şi arate independenţa faţă de conducerea Institutului, care-i cerea o îngăduinţă mare pentru cei cu mai puţină şcoală, uneori fără şcoală, nu se ocupa decît de ceilalţi.

---

[1] Sau Cezar, sau nimic.

— Sita va fi din ce în ce mai deasă! spunea în gura mare. Se fac acum greşeli care se vor plăti scump mai tîrziu. Eu nu mă solidarizez cu ele.

Şi, ca să ne dea exemple, pe care băieţii le numeau „goluri imparabile”, începu să puie întrebări, adresîndu-se unuia şi altuia, aparent la întîmplare:

— Dumneata, ce-i un adverb? Dumneata, ce-i o negaţie? Dumneata, cîte silabe are cuvîntul „nor”?

— Patru silabe!

În clasă se auziră rîsete, mie îmi ardeau urechile.

— *Quod erat demonstrandum*[1] făcu Cirus, nu cu un aer satisfăcut – nu-l avea niciodată – ci cu o profundă tristeţe. Aud mereu cu tremolo în glas: „Vreau să fac teatru”. „Dar pentru asta trebuie măcar să ştii să umbli, să respiri”. Ţi se răspunde: „Am douăzeci de ani. De cînd m-am născut, – respir”. Şi tînărul, convins că ştie să respire, se dispensează de exerciţiile de respiraţie. Nu ştie ce e laringele, ce-i diafragma

şi crede că n-are nevoie să ştie, fiindcă nu vrea să ajungă medic. Vrea să fie actor. Dar, ca să te mişti pe scenă, trebuie să faci gimnastică, sport. Am cerut să se înfiinţeze cursuri de gimnastică, de dans, de scrimă, de călărie, cursuri de literatură şi de cultură generală cu profesori universitari. Avem aici studenţi care vorbesc moldoveneşte. Credeţi că poate ti jucat Moliere sau Hamlet cu aceste dulci accente?

A doua zi, Romi vine la mine.

— Hai, Rada, aranjează-mi meliţa sau, cum se zice, dicţiunea. Tu ai fost doctoriţă, pentru tine e uşor.

Nu-mi era uşor. Protejaţii lui Cirus mă ignorau. Sugestiile mele, discutate fără încredere, respinse.

— De ce crezi, Rada, că Osip – era vorba de *Revizorul* – trebuie să rămînă în picioare şi să mănînce firimituri de pe sobă? mă întreba Lia, ridicînd nasul.

---

[1] Ceea ce era de demonstrat.

— Fiindcă îi e foame. Mănîncă unde nimereşte şi ce găseşte.

— Nu sînt de acord.

— Fiindcă n-ai fost flămîndă.

Trec drept stîngistă pentru unii, pentru alţii, mic burgheză: „Rada ştie să cînte la pian”. Tatăl Sabinei mă învăţase notele. De la Olga

moştenisem urechea muzicală şi un pic de voce. La şcoala din Buzău era un pian şi mai zdrăngăneam cîteodată. La Agata, îmi dăduse Boby cîteva lecţii. „Rada ştie franţuzeşte”. Pentru puţinul pe care-l ştiam pusesem sute de ventuze doamnei Greg, îi făcusem atîtea masaje Agatei. Sînt suspectată de unii şi de alţii. Dar dacă uneori se ajungea la părerea pe care o exprimasem eu, nimeni nu-şi mai amintea de mine.

La un exerciţiu de mimică şi atitudine – de care se făcea mare caz, fiindcă presupunea mişcare, expresie, fantezie – un casier îşi numără banii şi descoperă că a fost furat. Un student trebuia să mimeze scena şi ceilalţi să discute realizarea ei. Cîţiva colegi au luat cuvîntul lăudînd interpretarea. Ca să nu se observe că aştept să-mi vie rîndul, sau că-mi pasă că se face abstracţie de mine, stăteam într-un colţ, cu cotul pe calorifer, haina pe umeri şi priveam pe fereastră. În aparenţă absentă, nu pierdeam un cuvînt, un gest, o nuanţă. Dar cînd nimeni nu. Se aştepta, în clipa cînd discuţia părea încheiată şi toţi satisfăcuţi, interveneam ca un supervizor care vine să tragă concluzii şi, ca să ascund timiditatea, exageram îndrăzneala:

— Aţi pierdut din vedere un amănunt care răstoarnă totul: vîrsta casierului. De obicei, un casier nu are douăzeci de ani şi dacă are

cincizeci, aşa cum e de presupus, sau şaizeci, se comportă cu totul altfel…

Nedumeriri printre colegi, enervări

— Să teoretizezi e uşor! spune Lia.

— Mai concret. Rada! Ce vrei să spui? mă întreabă Florea, impacientat.

— Eu cred că, pînă în momentul cînd descoperă furtul, casierul se comportă liniştit, ca de obicei. Mişcările sînt ale unui om care, de ani de zile, face acelaşi lucru. Adică aici, în aceste mişcări care au devenit rutină, trebuie să se simtă vîrsta lui, care e, presupun, peste cincizeci de ani. Un om de cincizeci-şaizeci de ani, cînd constată lipsa banilor, e parcă paralizat. Ceva se dărîmă în el. Îi tremură mîinile, îi pică banii din mînă, se lasă greu pe scaun, îşi şterge năduşeala de pe fată. Sentimentul trebuie să fie trăit din adînc, nu la suprafaţă. Pe urmă, desigur, începe să-şi numere banii, e agitat, înnebunit, aşa cum a arătat foarte bine Florea. Dar în prima clipă e prăbuşit. După aceea se gîndeşte la nevastă, la copii, la închisoare şi la multe altele. Abia la urmă începe să se agite. E un rol dramatic, aşa cum e şi *Avarul*.

Dintre colegi, unii păreau surprinşi, alţii iritaţi. Aveam şi prieteni care mă încurajau. Dar cînd, mai tîrziu, se relua discuţia în lumina intervenţiei mele, nu se pomenea de mine, nu mi se recunoştea vreun merit.

Odată, în legătură cu firul roşu conducător de care se făcea atîta caz mi-am pierdut răbdarea.

— Mai terminaţi cu firul ăsta. Piesa, dacă e bună, te conduce la fir. Nu firul la piesă.

— Just! făcu Mitruţ.

Nu ştiai niciodată dacă glumeşte sau nu. Zeflemitor, sarcastic, boem, neliniştit, cu izbucniri violente, Mitruţ era foarte rar de acord cu cineva. Lia îi dădea tîrcoale de mult. Într-o zi, l-a invitat la ea acasă ca să-i împrumute nişte cărţi. Pînă atunci, ieşeau împreună, dar numai în grup cu Anton Mînzatu, Minina, Florea Frunză, Cojocel. Ştia să fie băieţoasă, să bea, să spuie anecdote şi să asculte, să-i însoţească pe colegi în excursii. Tunsă băieţeşte şi îmbrăcată sport, cu părul negru lucios, zburlit pe frunte, purta ochelari, dar ştia să-i scoată cînd trebuia şi, pe nesimţite, să devină cochetă, insinuantă, femeie. Inteligentă, instruită şi bine informată, jongla cu ideile, cu citatele.

Cînd îi ridica în slăvi pe existenţialişti, cînd îi combătea.

— „Pe de o parte se apropie de marxişti, adică recunosc că lumea exterioară există în afară de conştiinţa noastră, şi ca ştiinţa ne ajută s-o cunoaştem, că omul este liber să-şi aleagă destinul, dar – şi aici e perfidia – acest destin e absurd, deci individualism şi

pesimism”.

Am intervenit prompt:

— De ce nu citezi autorul din care ai luat fraza asta cuvînt cu cuvînt? *La sainte familie existentialiste*, de Henry Mongin. Ai citit-o, Lia?

Nu era tocmai o întrebare, ci un fel de a spune: Te-am prins cu mîţa în sac!

Cînd Liviu Sorin îşi luase licenţa la Filozofie, Lia terminase anul doi. Au venit împreună la Institut. Acum, el era asistentul nostru şi ea îl tutuia şi nu pierdea ocazia să-l combată la seminarii. Eu nu eram dintre acei care se reped să ia cuvîntul şi, cînd ştiu puţin, să vorbească mult. Poate tocmai de aceea mă încuraja cu afecţiune.

— Hai, Rada, curaj!

Ca să scap de timiditate, îmi fixam privirea asupra unui bec şi-mi căutam cuvintele.

Lia se impacienta:

— Rada ţine lecţia în loc. N-o să avem timp să dezbatem problema în întregime.

Asistentul îmi făcea semn:

— Continuă, te rog.

Mă exprimam acum şi mai greoi.

— Ar profita şi ea mai mult dacă ar asculta, stăruia Lia.

— Dacă nu-ţi place cum conduc seminarul, părăseşte clasa.

La următorul seminar, subiectul era Delavrancea. În urma lui Liviu Sorin am luat

cuvîntul:

— Delavrancea mi l-a prezentat pe Ştefan ce Mare…

Afirmaţia mea a stîrnit hohote de rîs. Dar nu m-am sinchisit.

— Vorbeam pentru prima dată, curgător, ca între prieteni.

— Aveam şase ani. Nu ştiu prin ce accident, un turneu al teatrului din Iaşi s-a oprit la noi în sat şi a jucat Apus de soare. Poate că nu interesează acest amănunt, dar vreau să înţelegi de ce Delavrancea este autorul meu preferat.

Am vorbit cu entuziasm şi emoţie despre piesele pe care le văzusem. Ţineam notiţele în faţă, fără să mă uit prin ele. Se făcuse linişte în clasă. Simţeam interesul colegilor, privirile lui Brateş parcă spuneau: „Ştii că eşti drăguţă?” sau „Vezi că ştii să vorbeşti?” Au luat şi alţii cuvîntul, după care, terminîndu-se ora, Lia i se adresă asistentului:

— Ei, acum cînd nu mai eşti obligat să vorbeşti ca din carte, spune-mi sincer ce părere ai despre Delavrancea? Nu găseşti că se face un caz exagerat şi deplasat?

— Eu mi-am spus părerea! replică sec asistentul.

— Lia, de ce vrei să-l obligi să aibă două păreri: una oficială şi alta „sinceră”? am întrebat-o.

— Crezi că are nevoie de un apărător din oficiu?

— Am nevoie să fiu respectat! a spus Liviu Sorin şi a ieşit din clasă, cu paşi mari.

— Ce l-a găsit? I-ai făcut farmece, Rada?

— Nu ştiu. Eu îl găsesc descîntat şi lucid. Poate că asta nu e în avantajul tău…

Cu tot prestigiul lui Anton, Mitruţ era cel mai inteligent, cel mai talentat dintre toţi. Şi o dată îi spusesem să se ferească de Lia.

— Ca să mă feresc, trebuie să am ceva de ascuns, şi n-am. Crede-mă, Rada.

Totuşi, într-o seară, la un pahar de vin, dîndu-şi drumul, începu să înjure piesele „scrise la comandă”, pe autorii lor, demagogi şi oportunişti, pe un poet bătrîn netalentat, pe criticii „nevertebraţi”. Recita din Ion Barbu şi Voiculescu, şi se pare că ar fi spus: „Mă interesează mai mult lacul Sinoe, unde s-au găsit ruinele templelor de pe vremea războaielor medice, decît războiul din Coreea”. Anton i-a tras o înjurătură, s-a ridicat şi a plecat. Frunză l-a urmat. Au rămas Mitruţ şi Lia. Au băut şi, cînd localul s-a închis, au plecat împreună şi nu s-au mai despărţit pînă în zori, şi n-au făcut nici un secret din legătura lor. Totuşi, peste trei săptămîni, cînd Mitruţ a vrut să-şi reia libertatea, Lia l-a ameninţat că spune tot. „Ce înseamnă tot? Am băut, am rîs, am glumit…”

Anton şi Florea, chemaţi să dea relaţii, au spus că nu-şi amintesc anecdotele şi balivernele lui Mitruţ. Dar, îngrijoraţi, l-au prevenit:

— Lia repetă trăncănelile tale.

L-am sfătuit pe Mitruţ să arate exact cum s-au petrecut lucrurile.

— Rada, nu mai ţin minte. Ştiu că Lia mă tot iscodea, ba despre părerea mea în legătură cu premiile de stat, ba despre războiul din Extremul Orient. Habar n-am ce-am mai îndrugat. Ţin minte că repetam: „Mă împărtăşesc cu cîte un strop din tot ce creşte şi se pierde”. Şi că nu înţeleg să ies cu umbrela de cîte ori plouă în Azerbaidjan. Dar dacă Lia mi-ar pica în mînă, aş strînge-o de gît cu degetele astea…

Şi Mitruţ îşi privea mîinile, degetele nervoase şi lungi, gata să înşface prada.

În zilele următoare, Mitruţ n-a dat pe la Institut. L-am căutat la revista unde era corector de noapte. Lipsea şi de acolo. Am luat pe rînd grădinile, parcurile. De ani de zile nu mai găseam timp să mă plimb. Îmi veneau în minte hoinărelile noastre cu Sabina, Petrache, Şerban şi Luciana, scurta mea adolescenţă.

O frunză galbenă pluteşte în aer! Ca într-un film, între două secvenţe, trec anii şi apare pe o bancă Mitruţ. Părul vîlvoi, ochii galbeni, ochii lui Şerban. Nu visez. Mitruţ se uită la mine cu

un zîmbet lipit, un zîmbet străin. E murdar şi neras…

— Mitruţ, de ce nu vii la Institut? Ce-i cu tine?

— Mi-e frică.

— De cine? De ce?

— De puşcărie

— Ce tot îndrugi?

— Mi-e frică, bătaia îi degradează pe oameni. Am căutat să-mi imaginez. Am ajuns, în imaginaţie, în faţa judecătorului de instrucţie. Acolo mi-am adus aminte că i-am vorbit Liei despre misterul cuvintelor, despre magia lor, şi l-am ridicat în slăvi pe Chagall, şi am repetat cuvintele lui: „Arta mi se pare în primul rînd o stare sufletească, şi numai o inimă cinstită, înzestrată cu logică şi raţiunea ei proprie e liberă”. Şi l-am citat pe Michelangelo: „Decît să te trezeşti într-o lume de tirani, mai bine să dormi”. Nu ştiu ce am mai trăncănit şi cît am băut. Lia ştia de ce beau…

— Ştia că eşti îndrăgostit de ea.

— A profitat de slăbiciunea mea, ca să mă tragă de limbă. Ce lepră! Mi-e silă de ea, dar şi mai silă mi-e de mine. Şi, ca să scap de mine, în primul rînd de mine, ştiu ce am de făcut.

— Mîine o să vezi lucrurile altfel, Mitruţ. Dacă faci o baie şi dormi bine…

— Rada, unde sînt oamenii care au acceptat

să moară, ca să strige: *e pur, si muove*?[1] De ce n-am dreptul să-l citesc pe Dostoievski?

— Văd că l-ai citit şi nu ţi-a priit.

— Cum poţi să fii atît de sănătoasă?

— Am trăit la tară. Am văzut cum rezistă plantele, gîzele, cînd e furtună. În spital, am văzut cum rezistă oamenii. Oamenii nu vor să moară. Ei ştiu că a doua zi o să fie mai bine. Numai morţii nu au dreptate, Mitruţ, crede-mă. Mîine ai să vezi totul altfel.

— Rada, altfel mi-am închipuit pacea, altfel mi-am închipuit totul.

— Totul o să fie cum ne-am închipuit. Viitorul e al nostru, e al tău.

— Viitor!

Mitruţ rîdea. Un rîs forţat, spart, penibil.

---

[1] Şi totuşi se mişcă.

— Pentru mine, cuvîntul ăsta nu mai există.

— Îţi aduci aminte cînd spuneai că, dacă Goethe ar fi murit la 33 de ani, n-ar fi scris Faust? N-ar fi fost Goethe! Tu n-ai împlinit nici douăzeci...

— Îmi pare rău de mama, numai de ea!

— Ce tot vorbeşti?! N-o să ţi se întîmple nimic. Profesorul ţine la tine. Asistentul a sucombat şi el. Cine o să te înţeleagă mai bine? Hai să vorbim cu ei. Ai să primeşti o pedeapsă. Ei şi?! Poate un avertisment grav. Despre puşcărie, nici vorbă!

— Ba da, ba da, ba da!

— Am să vorbesc cu profesorul. Cirus ţine la tine. Te apreciază.

— Nu mă poate lua în cîrcă. Are şi el duşmani. Nu-i lozincard, nu-i demagog. Nu şi-a redus vocabularul. Nu ţine seama de tabu-uri. Cît o să reziste? Rada, aş vrea să o vezi pe mama.

— Azi?

— Nu. Într-o zi cînd… Ori de cîte ori o să ai timp. Ştiu, tu n-ai timp, dar, uite, acum eşti aici.

L-am chemat pe Cirus la telefon. A răspuns Luchi.

— Rada, nu ştii ce bine ai picat! Am mare nevoie de tine…

— Luchi, te rog, profesorul trebuie să vie neapărat la Institut! Imediat!

— Despre ce e vorba?

— Nu pot să-ţi spun la telefon. E grav.

— Vino aici, Rada. Am să te ajut.

— Nu-i vorba de mine. Şi nu putem pierde nici o clipă…

— Ai nimerit prost. Cirus e furios. I-am spus că sînt în luna a şasea şi-i furibund. Am nevoie de tine. Să nu mă-nţelegi greşit. Dacă n-aş fi vrut copilul, n-aş fi aşteptat. Tocmai că eu vreau…

— Nu pot să mă amestec între voi, Luchi.

Sînt eleva lui. Nici aşa nu mă priveşte cu ochi buni. Dar nu despre mine e vorba acum, ci despre un coleg. Despre viaţa lui. Nu-i spune că am chemat eu, ci de la Institut, cineva a chemat, a stăruit...

— Bine, Rada, bine! Dar să ştii că aici e în joc viaţa mea şi a copilului. Cirus crede că vreau să-l şantajez.

— Luchi, mi-ai vorbit odată de recunoştinţă. Am nevoie acum...

O oră mai tîrziu, în cancelarie, eram în faţa lui Cirus Hotaru. Îmi imaginam starea lui sufletească, îl cunoşteam. El, atît de lucid, de convins că în viaţă, cu ştiinţă şi judecată rece, poţi să cîştigi ca la o partidă de şah bine jucată, se vedea în faţa unui partener de duzină, care îl obligă să mute pionii altfel decît vrea el, cu totul altfel. Pentru vecie altfel. Ştie că nimic nu mai depinde de el. Zarurile au fost aruncate. Ce caut eu în calea lui, tocmai acum? Ce doresc? Cum îndrăznesc să-l tulbur în clipele astea? De ce-i ies în cale? Pentru ce? în ce scop? Poate că vreau să-l conving să se însoare cu Luchi? Asta ar mai lipsi! Să se amestece în viaţa lui sindicatul, organizaţia de femei, Uniunea tineretului şi să decidă dacă el trebuie să se însoare sau nu, cu cine şi cînd! Se uită la mine cu ochi de oţel. Buzele-i sînt subţiate, vinete, gata să urle cînd, liniştită, încep să-nşir tot ce ştiu despre Mitruţ, despre Lia...

— Mitruţ e cinstit, e talentat. Cel mai cultivat, cel mai bun dintre noi. Lia e tare în speculaţii teoretice, are talent oratoric, polemic şi mai ales demagogic. De la o clipă la alta susţine teze contrarii, – nimic n-o angajează. N-are nimic sfînt...

— Şi dumneata m-ai adus aici ca să-i caracterizezi pe elevii mei, să le pui note în locul meu? Dumneata îmi spui mie cine are sau nu talent?! Dar cine eşti dumneata, domnişoară?

— Sînt colega lui Mitruţ. Văd că se îneacă şi n-am forţa să-l scap. Strig: „Ajutor!” Mă rog de cineva mai puternic să-i întindă o mînă...

M-au înecat lacrimile.

— Aşterne totul pe hîrtie. Spune care e părerea dumitale despre el şi despre faptele lui.

— Nu-i vorba de fapte, ci de o flecăreală la un pahar de vin.

— Un proverb spaniol spune: „Fereşte-te de femeia din faţa ta, de catîrii din spatele tău, de trăsura de lîngă tine şi de flecarii din spate, din faţă şi de lîngă tine”. Rada, te amesteci prea mult în viaţa altora.

— Aici e vorba de viaţă şi de moarte. Mitruţ are nouăsprezece ani şi nu e duşman de clasă! Nu el

— Ştiu...

L-am căutat pe Mitruţ. Voiam să-l liniştesc. Nu l-am găsit, în zilele următoare, la iei. Maică-sa credea că-i plecat în provincie, trimis de redacţia gazetei. Colegii îl căutau. Conducerea Institutului se interesa de el şi, mai ales, Cirus. Dar Mitruţ dispăruse.

A fost găsit într-o noapte în Cişmigiu pe o bancă ascunsă între arbuşti. Un paznic auzise gemete. Se otrăvise. N-a mai putut fi salvat. La înmormîntare, afară de Lia, n-a lipsit nici un coleg. A doua zi la curs a apărut, senină.

— Nu te supără conştiinţa, Lia?

— Dar tu. Rada, ce părere ai despre gestul lui? Au suferit alţii în lagăre şi închisori fasciste, au fost torturaţi şi au suportat. El îşi curmă viaţa. De ce nu s-a înscris în brigăzile care pleacă pe şantiere? Mai sînt atîtea şantiere. A dezertat ca un laş.

I-am tras o palmă fără să vreau, fără să judec. Mi-a scăpat ca din praştie. Lia a rămas în faţa mea cu ochii sticloşi, încremenită. Am luat-o de mînă.

— Vino! Trebuie să spun ce-am făcut!

S-a smucit din strînsoarea mîinii mele.

— Am să spun eu.

— Da, dar faţă de mine, şi imediat. Nu vreau să mă torni, cum ţi-e obiceiul. Vreau să vorbeşti în faţa mea. Nu în spate...

În faţa conducerii Institutului, Lia n-a scos

nici un cuvînt. Pe faţa ei se vedeau urmele degetelor mele.

— De un an mă stăpînesc, am spus. De multe ori mi-au ars palmele, dar mi-am ţinut pumnii strînşi. Mi-au scrîşnit dinţii, m-am stăpînit. Acum n-am reuşit. Mi-au scăpat boii. M-am răcorit!

— Există şi alte metode, Rada Ionac.

— Ştiu. Dar nu răcoresc.

— Unii se răcoresc băgînd cuţitul. Noi n-avem nevoie aici de bătăuşi, de cuţitari!

— Da, îmi dau seama. Ştiu, există alte metode. Îmi pare

— Rău…

A urmat curînd o şedinţă în care, fără să se ceară lămuriri asupra a tot ce a dus la gestul tragic şi nesăbuit al lui Mitruţ, s-a discutat palma.

— Mai grav, a spus Lia, decît acest procedeu huliganic, e că Rada Ionac îi apără pe laşi…

A fost rumoare în sală. În ochii tuturor ardea indignarea.

— Nu putem implica, i-a răspuns Liviu Sorin, oamenii care nu mai sînt, nu mai pot fi printre noi, spre marea noastră durere, dar nu ne putem solidariza cu fapta studentei Rada Ionac. Fiecare îşi va spune în această şedinţă cuvîntul.

Şi atunci toţi, fără ca să-mi aprobe violenţa,

au ţinut să sublinieze că sînt un om dintr-o bucată, cinstit.

— E o colegă bună, are o voinţă în stare să mute munţii din loc.

4

Examenul la care trebuia să mă prezint era Foarte greu. Studenţii şi profesorii îşi dădeau seama de importanţa absolvirii anului doi. Porţile, după părerea lui Cirus şi nu numai a lui, fuseseră deschise prea larg. Greşeala mai putea fi îndreptată, nu trebuia să meargă mai departe cine nu şi-a ales bine drumul. Fiecare caz în parte trebuia să fie bine cîntărit.

Cirus era îndîrjit. Nici cei mai pregătiţi nu făceau faţă exigenţelor lui.

— Aud mereu: „Nu pot”. Atunci ce căutaţi aici? Aveţi ocazia să învăţaţi ceva de la mine, prost, bun cum sînt. Dar eu am venit să vă învăţ pe voi, nu voi pe mine. De ce sînt actori rataţi după cincisprezece ani de carieră? Fiindcă au spus: „nu pot”. Unul din marii noştri actori nu mai vede, are ulcer şi joacă. Pe voi vă aud: „Nu mai pot”. Marii maeştri nu şi-au permis să spuie „nu pot”. „Ca să fii învingător în viaţă trebuie să ai suflu, rezistenţă”, spune Gordon Kraig. Teatrul cere mai mult. Noi trebuie să ştim exact, azi, acum, care sînt stîlpii pe care se va sprijini teatrul nostru peste

douăzeci de ani. Cine nu are suflu, rezistenţă, stofă de alergător de cursă lungă n-are ce căuta aici.

Şi totuşi studenţii îl iubeau...

Într-o seară, ieşind de la institut, Cirus a surprins o discuţie între doi colegi. Nu ştiau de unde să împrumute bani pentru o masă la restaurant.

— Neda n-a mîncat de trei zile. Îi e pur şi simplu foame.

Cirus i-a invitat pe toţi trei. Seara, destul de devreme, a condus fata acasă. A doua zi vuia Institutul. I-am luat apărarea.

— Mai bine v-aţi interesa de ce n-a mîncat fata de trei zile.

Unii au pretins că nu-i adevărat, alţii au recunoscut că Neda fusese sancţionată şi i se interzisese pentru o săptămînă dreptul la cantină.

— E o sancţiune stupidă a protestat Cirus şi i-a procurat fetei toate actele necesare şi s-a luptat pentru a-i obţine o bursă.

Totuşi, fata a căzut la examen. Şi nota decisivă a fost a lui Cirus!

— N-ai reuşit în doi ani să scapi de accentul străin. Se vede de la o poştă că acasă vorbeşti bulgăreşte. Dumneata spui: „Părea că printre nouri s-a fost deschis o «poarta» prin care apare albă regina nopţii «moarta»”. Dacă după doi ani nu eşti în stare să pronunţi poartă şi

moartă, sau n-ai voinţă, sau n-ai ureche muzicală, şi amîndouă sînt însuşiri esenţiale în teatru…

Pe Brateş, l-am întîlnit în ziua cînd venea să-şi scoată actele de la Institut.

— Renunţ.

— Eşti nebun! Ni se reproşează lipsa de cultură. Tu eşti o bibliotecă ambulantă.

— Am lipsit prea mult. N-am să pot face faţă.

— Caută ceva care să-ţi convină. Cunoşti bine copiii, ai lucrat cu ei…

— Mă întorc la ei.

— Lasă-i pe ei să vie la tine.

— Vorbeşti ca în *Biblie*, Rada.

— Parcă visai un teatru de păpuşi, teatru pentru copii, pentru tineret! Aveai atîtea idei!

— Ni se cere, pe lîngă idei, caietul de regie.

— Nu-l ai?

— Am numai punctajul.

— Nu caietul contează, ci cum îl aplici. Dacă mişcarea e în concordantă cu psihologia eroului, dacă are un scop. De exemplu: „Află, Gheorghe, că soţia ta a născut uşor”. Un regizor crede că trebuie să dea fuga. Altul, îl pune să facă un gest, să bea apă, fiindcă-i nervos. Trage doar o înghiţitură. Ceva în legătură cu starea lui sufletească. Rupi o frunză, sau iei din zbor o frunză, o frunză

galbenă…

— Rada, ce-i cu tine?

— Nimic, a trecut! Fii atent: Tatăl rupe o floare, îi pare rău că a rupt-o. Caută un loc unde s-o puie, ca s-o ducă lehuzei. Să se simtă emoţia lui. Sînt clipe cînd orice personaj poate fi umanizat. Chiar şi magazionerul care a făcut fraude. Îl vezi că prinde o muscă şi n-o omoară, o tachinează! „Hoaţo 1” Deschide geamul şi-i dă drumul…

— Rada, simt că mă îndrăgostesc de tine. Talentul tău de a simplifica totul, mă scoate din sărite. Acum sînt gata să mă însor cu tine. Ce zici?

„Pe mine mă «iubea», dar numai cu tine s-ar fi însurat!” îmi spusese Luchi despre Şerban. Caut, în tăciunii aprinşi din ochii lui Brateş, galbenul de frunză din privirea lui Şerban. Dar sînt ca într-un tren care aleargă.

— Brateş, dacă nu simplific totul, dacă mă opresc şi privesc înapoi, nu pot să dau în sesiunea asta examenele de a opta, bacalaureatul şi examenele la Institut…

— E o nebunie.

— Uneori cînd ronţăi ridichi şi am ameţeli, mi se pare că sînt Mărie Curie şi aştept să apară un savant înalt, frumos şi blond, să mă ceară de nevastă…

Notele la Institut s-au afişat. Media 6,30. Am

trecut anul! Cel mai greu dintre toţi anii grei. Mă uitam hipnotizată la numele meu, la nota mea. Mi se părea bună. Îmi venea s-o sărut. Poate că primul om care s-a ridicat în două picioare a fost la fel de fericit şi uimit. Poate că primul om care s-a deslipit de pămînt şi a zburat s-a simţit tot aşa de mîndru şi de uluit! Şi nu ştiu de ce examenul meu la Institut mi se părea mai puţin important decît bacalaureatul. Mi se părea că nu există un cuvînt mai sonor, cu un conţinut mai grav, mai tineresc, mai nobil. „Vrei să-ţi iei mai întîi bacalaureatul?” mă întrebase Dragoş. „Vrei să-ţi înscrii amorul în registrele stării civile?”

— Rada, eşti chemată la cancelarie.

— Pentru ce? Cine mă cheamă?

— Cirus Hotaru.

Asistentul vorbeşte. Eu încerc să înţeleg. Îmi scutur capul, îmi trec mîinile prin păr, îmi frec tîmplele, gesturi pe care le făceam cînd eram sculată brusc din somn, noaptea, cînd căutam să mă conving că nu visez, că m-am trezit, că trebuie să fiu trează.

— Profesorii sînt în divergenţă. Cirus e de părere că trebuie să renunţăm la teatru. Rectorul crede că-i bine să repetăm anul.

Trebuie să fie o glumă proastă, o confuzie. Doar mi-am văzut numele afişat. Deschid uşa încet. Obişnuită cu spitalul, nu fac zgomot cînd intru. Cirus, în picioare, în faţa biroului. Pe

Brateş îl văd din spate. E în picioare, lung, prea lung, cu umerii ridicaţi. A înnebunit? împinge biroul, gata să-l strivească pe Cirus. Mă reped între ei. Cirus îmi zîmbeşte, calm, dar e alb ca peretele.

— Sper să scap nebătut! îmi spune.

Brateş strigă:

— Îmi apăr viaţa!

Cirus, pe un ton scăzut, liniştit:

— Şi eu tot asta vreau, Brateş, să-ţi apăr viaţa. Eşti extenuat, livid. Ai fost bolnav. Ai vrut să renunţi. Eu te-am aprobat. Nu ştiu cine te-a sfătuit, şi rău te-a sfătuit, să te prezinţi la examen. Munca în Institut e extenuantă. Va fi din ce în ce mai greu.

Şi, către Romi:

— Te-am lăsat să te gîndeşti. Ce-ai hotărît?

— Rămîn aici. Chiar dacă am să fiu toată viaţa regizor de culise, Caragiale şi Delavrancea o să fie prietenii mei. Am norocul că-i cunosc. Nu mă mai despart de ei. Trăiesc între oameni mari, Cehov, Ibsen. Asta e mare lucru! Dumneavoastră nu ştiţi…

Cirus încearcă să zîmbească, dar strînge buzele şi dă din cap, învins.

— Credeam că ştiu şi eu ceva. Bine, puteţi pleca. Rada, dumneata rămîi. Ştii despre ce e vorba. Cred că ai înţeles.

— Am înţeles că se sare peste cal.

— Eşti satisfăcută de examenul pe care l-ai

dat?

— „Dacă aş fi aşteptat să fiu cu adevărat satisfăcut de operele mele, spune Michelangelo, aş fi terminat încă şi mai puţine sau poate nici una”. E un citat pe care îl ştiu de la dumneavoastră.

— Da, am vrut să vă învăţ modestia. Dar îmi dau seama că n-am reuşit.

— Am vrut numai să dau un exemplu.

— Acum nu-i vorba de nivelul de la care ţi-ai luat exemplul, comparaţia sau replica, ci de nivelul clasei pe care ai absolvit-o. Eşti inteligentă, ai spirit de observaţie, voinţă, perseverenţă. Ai făcut progrese mari, mulţi te-au susţinut: „dinamism, tenacitate, talent de organizare”. Asta e părerea generală. Dar e greu să ajungi la nivelul clasei, asta e părerea mea. Dacă ai repeta anul, te-ai integra mai bine şi chiar ai căpăta un avans faţă de elevii care vor intra în anul doi. Ţi-ar fi mai uşor. Ai avea timp să citeşti mai mult.

Mi-am vîrît degetele unele într-altele, aşa cum făceam cînd voiam să-mi amintesc că nu mai trebuie să trag nici o palmă în viaţa mea.

— Mi-aţi înşirat prea multe calităţi ca să nu fiu curioasă să cunosc adevăratele motive. Mi-a (i dat un singur argument: n-am crescut la nivelul celor mai buni din clasă. Am trecut cu media 6,30. Dacă nivelul clasei e media şapte sau opt, ar trebui să desfiinţaţi notele mai mici.

E neserios să-i dai unui student o notă de trecere şi să nu-l treci. Nota profesorului nu este numai aprecierea lui, dar şi cuvîntul lui. Să nu avem încredere în acest cuvînt? Am putea şi noi să vă întrebăm: Ce-aţi făcut ca să creştem mai mult? Ce notă ar merita profesorii pentru un efort pe care noi îl socotim insuficient?

— Depăşeşti limita cuviincioasă.

— Vă jucaţi cu sufletele noastre...

— Nu-nţeleg.

— Nu ne iubiţi.

M-au podidit lacrimile.

— Lacrimile nu sînt un argument, domnişoară. Ştiu. Istoria nu s-a făcut fără greşeli. Dar ele trebuie şi pot să fie curmate, sau măcar limitate. Şi eu fac parte dintre cei care văd mai departe. Părerea mea este că trebuie să renunţi la teatru. Şi nu numai spre binele teatrului, dar şi spre binele dumitale. O să-ţi fie greu, dar într-o zi o să-mi fii recunoscătoare. Trebuie să avem curajul să privim greşelile în fata. Azi, acum, aici, se pun bazele teatrului de mîine. Ce rost are să stai lîngă un vişin şi să aştepţi să dea mere? Teatrul burghez era un divertisment pentru o clasă restrînsă. Actorii erau priviţi ca nişte saltimbanci. Am luptat vehement împotriva acestei concepţii. Am crezut că, odată cu Republica, va începe marea tradiţie a teatrului pe care l-am visat. Trebuie să intre în Institut

numai tineri foarte dotaţi, foarte cultivaţi, devoraţi de pasiune pentru teatru. Nu putem să ne permitem să greşim în continuare. Noi trebuie să ştim de azi nivelul la care se va afla teatrul nostru peste zece ani şi peste douăzeci. Aud mereu „noi tinerii, noi sîntem tineri”. Important este să fiţi tineri peste douăzeci de ani, peste treizeci, şi pentru asta e nevoie de inteligentă, cultură, talent. Dacă studenţii de azi nu vor fi actorii, regizorii tineri ai teatrului de mîine, pe ce se va sprijini acel teatru, care va trebui neapărat să fie tînăr?

Noi nu putem clădi pe nisip, nu putem ridica un teatru din cărţi de joc. Repet, nu avem voie să greşim. Am pledat ani de zile împotriva celor ce cîntau după ureche. Chiar dacă mi se dădea la cap cu excepţii celebre, actori fără şcoală, Rachel în Franţa, Nottara la noi. Ştiu, există şi pianişti şi dirijori care nu-l interpretează pe Bach aşa cum ar fi dorit Bach. Dar te fac să uiţi de tot ce nu e Bach. Excepţiile astea sînt foarte rare. Rada, eu te rog să te gîndeşti. Ai trecut în anul trei, va trebui să alegi oricum între actorie şi regie. Eu cred că ar trebui să renunţi şi să urmezi Medicina. Nu-i prea tîrziu. De ce să-ţi furi căciula? Cea mai esenţială caracteristică a omului mijlociu este că, neîndrăznind să fure căciula altuia, fiindcă ar urma represaliile, fură, aşa cum respiră, propria lui căciulă.

Şi, fiindcă tăcerea mea îl irita:

— Spune-mi te rog, ce gîndeşti?

— De la dumneavoastră am învăţat că nu poţi să fii un adevărat om de teatru, fără să iubeşti oamenii. Şi eu îi iubesc. Dar despre viaţă şi moarte n-am învăţat din cărţi. Alţii au citit mai mult, eu am învăţat lîngă patul bolnavilor. Am murit cu unii, am înviat cu alţii. M-am încăierat cu viaţa şi cu moartea. Uneori ca prieteni, alteori ca duşmani. În aceste meciuri am fost de multe ori trîntită în frînghii, la podea. Dar niciodată înfrîntă. Dovadă că sînt aici ca o cămilă gata să străbat deşertul cu ceea ce a acumulat în cocoaşă. Setea de cultură, poate o foarte veche sete, m-a adus aici. Sigur că, pînă la un punct, aveţi dreptate. E ciudat, dar aproape fiecare are dreptate pînă la un punct. Dar eu vă întreb: dacă fiecare actriţă ar fi Eleonora Duse şi fiecare regizor – Reinhardt, de unde s-ar mai lua regizorii de culise, instructorii pentru teatrele de amatori şi pentru căminele culturale?

— Dacă o luăm aşa, noi avem nevoie şi de profesori de geografie, de geologi şi de contabili.

— Dar dacă o luăm altfel, sînt tineri care vor să respire mirosul de alge, de sare, de mare, să fie izbiţi în faţă de uragane.

— Vor să fie marinari. Nu-i înţelegeţi? Nu-i înţelegeţi pe aviatorii care vor să străbată distanţele peste deşert, peste oceane, peste

piscurile munţilor? Pe alpinişti care-şi bat singuri pitonii şi se urcă cu frînghiile? Noi vrem să urcăm şi mai sus. Să călătorim mai departe. Pentru mine, fiecare piesă e cît o călătorie în jurul lumii. N-am văzut fiordurile. N-am văzut marea. Dar Femeia mării a fost o călătorie prin fiorduri, şi n-am s-o uit. Acolo am simţit atracţia mării. Atracţia scenei e poate şi mai puternică. Acolo întîlneşti omul faţă în faţă cu el însuşi. Acolo îl înţelegi pe el şi te înţelegi pe tine. Nu! N-aş putea să explic acest miraj. Mă simt cenuşăreasa care la miezul nopţii trebuia să părăsească, palatul.

— Rada, să nu crezi că nu înţeleg acest miraj. Voi suferiţi atracţia lui. Eu îl gîndesc. După mine, un om care nu tinde către formele ideale ale vieţii trebuie să aibă măcar nostalgia lor şi remuşcarea că nu tinde către ele, altfel este pierdut. Dacă însă face din aceste remuşcări vagi complezenţe, se degradează mai devreme sau mai tîrziu. Asta e părerea mea. Dumneata ai notă de trecere, faci cum vrei.

— Nu mai ştiu ce vreau. Nu e prima dată că mă întreb dacă am suficiente resurse. Dacă am dreptul să iau locul cuiva mai pregătit, mai dotat. Dar poate, dacă n-aş fi dat anul ăsta examenele ultimului an de liceu şi bacalaureatul, rezultatul examenului meu la Institut ar fi fost mult mai bun.

— Ţi-ai dat bacalaureatul acum? În sesiunea asta? E curată nebunie!

— De la dumneavoastră am învăţat ce înseamnă tenacitatea. V-a ars biblioteca, aţi pierdut manuscrisul tezei de doctorat, şi aţi luat totul de la început...

Obrajii i s-au colorat.

— Am crezut că aveţi ceva împotriva mea. Şi asta mă revolta, mă îndîrjea. Dar sinceritatea cu care mi-aţi vorbit acum m-a răvăşit. Eu ştiu ce înseamnă conştiinţă profesională. Am fost soră în sala de operaţii, mîna dreaptă a chirurgului.

— Rada, am avut întotdeauna pentru dumneata un sentiment ciudat. Mă iritai şi mă preocupai, mă obsedai. Parcă te-aş fi cunoscut odată, de mult, în altă viaţă, în altă lume. Nu ştiu, poate în timpul războiului, înainte de acele cumplite bombardamente. Mă aflam în apropierea Teatrului Naţional cînd s-a prăbuşit. Nu ştiu cum am ajuns la spital. Nu mai ştiam cum mă cheamă, unde locuiesc. Cînd m-am înapoiat, casa mea era la pămînt, totul a ars. Pentru a doua oară. Mai prost e că mi-au rămas goluri în memorie, eclipse care mă irită. Sînt poate uneori nervos, nedrept. Fiecăruia i se întîmplă să nu-şi amintească dacă şi unde a întîlnit pe cineva. Dar pe mine, asta mă scoate din sărite. Încep să am îndoieli. Nu mai ştiu dacă sînt vindecat sau nu! îmi amintesc că ai

venit o dată cu o pălărie de vînător de munte la studioul experimental, pe Brezoianu. Pe urmă ai dispărut. De ce?... Te-am regăsit la mine acasă, fără să ştiu dacă eşti aceeaşi, sau e o asemănare. Luchi creează totdeauna situaţii echivoce. Casa noastră parcă e sala de aşteptare a gării. O dată mi-a spus că-i faci injecţii. Altădată, că vrei să te ocupi de menaj.

— Aşa a spus?! Nu-i nimic! M-am ocupat de menaj şi în alte case. Nu vă amintiţi? La Agata Plopeanu. Mi-aţi făcut grafologia. Mi-aţi spus că surorile mele sînt flori de stîncă, genţiane, cupe pline de azur, ghinţura.

— Ghinţura!

Privirea lui Cirus lucea ca un cuţit. Arcadele, fruntea, căzute deasupra pleoapelor, lăsau o dîră ca o lamă gata să taie. Şi, deodată, figura i se înseninã de parcă din ochii albaştri se revărsa toată lumina soarelui în încăperea în care ne aflam.

— Ghinţura! Da, are forma unei cupe, cu gura mare, uşor răsfrîntă. Rada!. De cînd mă chinuiesc să-mi aduc aminte! De ce nu mă ajutai? Dimpotrivă, mă derutai. Cînd te vedeam, parcă mă loveam de un zid. Acum înţeleg vocea ta mi-era cunoscută. Cînd Agata era bolnavă, mă chemai la telefon. Ţi-am regăsit vocea, după cîţiva ani! O voce misterioasă...

— Eu eram scafandrul. Pui de bogdaproste...

— De ce n-ai ieşit atunci la suprafaţă?

Cirus făcu un pas spre mine.

— De ce ai complicat lucrurile? În sfîrşit, te regăsesc!

— Domnule profesor, între noi e o catedră. Ea va rămîne între noi, totdeauna.

N-am vrut să spun că între noi e Luchi şi copilul, copilul lor. Dar el a înţeles…

5

Mi-era greu să renunţ la teatru şi greu să rămîn. Nu voiam să-l reîntîlnesc pe Cirus. Dădeam tîrcoale spitalului Brîncovenesc. Stăteam în fata porţii şi nu mă puteam hotărî. După zece ani…

— Rada!

Luchi m-a luat în braţe, m-a sărutat zgomotos. Vorbea tare şi de-a valma. Poarta spitalului nu-i amintea nimic?

— Rada, ce întîmplare! Tocmai la tine mă gîndeam…

Şi, luîndu-mă de braţ, începu să-mi dea amănunte despre

— Filmul pe care-l regizează Cirus, despre copilul lor.

— Eu joc rolul doicii, pentru moment. Mă instalez într-un sat aproape de locul de filmare, ca să-mi alăptez ţîncul, un golan încîntător. Trebuie să vii să-l vezi.

— E băiat?

— Bineînţeles. Dacă am vrut băiat? Cînd i-am văzut ţuţurlica, am leşinat de bucurie. Eram şi foarte slăbită. Ce bine îmi pare că te-am întîlnit! Echipa de filmare are nevoie de o infirmieră, o soră şi m-am gîndit la tine. Am vorbit şi cu Cirus...

Pentru ei rămăsesem „o infirmieră”, „o soră”.

— Cirus e de acord. Tot eşti în vacantă...

Eram la tară. Nu era satul copilăriei mele, dar regăseam cu emoţie, după atîtia ani, cîmpul, mirosul pămîntului, al ierbii şi totul suna altfel răsuna altfel, Parcă alt freamăt au copacii, altfel ciripesc păsările, altfel arde soarele. Căpiţele de grîu erau ca nişte bulgări de aur. Cerul, copacii, păsările mă întîmpinau cu bucurie. Unde ai fost, Rada? Nu te-am uitat! Bine ai venit!

Nu văzusem niciodată cum se filmează. Curiozitatea mea era trează. Sufeream de nerăbdare. Voiam să aflu totul deodată. Pentru ce atîtea lăzi? Pentru pelicule de filme. Zeci de tineri se învîrteau de colo pînă colo. O fată pentru machiaj, alta secretar de platou, a treia costumieră, nenumăraţi asistenţi. Regizorul avea asistenta lui, operatorul, doi-trei asistenţi, o armată de oameni se agitau în jurul panourilor mari îmbrăcate în staniol. Pentru ce? Ca să fixeze soarele sau luminile lunii! Puneam

întrebări peste întrebări. Ce-i acolo? Grupul electrogen! Dar acolo? Reflectorul! Nu vedeam aparatul de filmat. Ma aşteptam să văd mai multe, să le văd la tot pasul. L-am descoperit mai tîrziu departe pe trepied. De ce atîţia oameni! Pentru figuraţie!

— Ai să poţi să faci figuraţie, îmi spusese Luchi.

Începeam să cred că Sabina are dreptate. Luchi e o fată bună. Ştie să-ţi întindă mîna la nevoie. Visul ei, la şaisprezece ani, era să ajungă artistă de cinema. Cît trebuie să sufere că stă într-un sat în apropiere şi-şi alăptează copilul! Dar poate că e fericită. Poate că timpul lucrează, într-adevăr pentru ea. Poate că şi ea îşi urmăreşte visul.

— Să vii pe la mine, Rada, să-mi spui cum merge filmul!

6

Curiozitatea mă ridica peste tristeţea şi îndoielile clipei. Mă aflam pe platou, între actori de cinema, regizori de film, operatori, reflectoare. Am să văd cum ia viaţă un film, am să asist la naşterea lui. Mă simţeam propulsată de pe pămînt în Olimp. Ce-i drept, nu ca vedetă, nici ca regizor, ci datorită diplomei mele de soră. Eram sanitara echipei de filmare. Dar ce importanţă avea? Am să văd cu ochii

mei cum ia naştere un film, am să învăţ, am să prind din zbor tot ce se poate învăţa şi prinde, şi am să trăiesc în preajma lui Cirus Hotaru. De la el, mai mult decît de la oricine, aveam de învăţat. Nu mai ştiam nici eu ce nume să dau sentimentelor mele. Cirus era un om însurat. Dar pentru Cirus aş fi intrat în foc.

Prima zi de filmare. O arie, o maşină de treierat. Cald, şaizeci de grade la soare. Cîte zece blende îi înconjurau pe actori şi reflectau asupra lor lumina. Apa se aduce în butoaie, cu maşina, din sat. Mîncarea în crătiţi, cît roţile de car. Nu mă săturam să privesc kilometri de cîmp, cu toate că soarele ardea şi nici ţăranii, obişnuiţi cu arşiţa, nu suportau uşor acel du-te vino, care începuse de dimineaţă şi avea să ţină pînă la asfinţit. Descoperisem tocmai aparatul de filmat, cînd am văzut venind întins spre mine un cîine ciobănesc. Nu ştiam că are un rol în film şi că se îndreaptă precis la locul indicat, de parcă un regizor de culise i-ar fi făcut semn să între în scenă, şi fericită i-am ieşit în cale, şi am strigat:

— Ardei!

Cîinele s-a oprit, eu m-am apropiat şi mi-am vîrît mîna în ceafa lui. El şi-a vîrît colţii în mîna mea.

În sat s-a dus vestea că în echipa de filmare este o doctoriţă şi la unu noaptea am fost trezită din somn de o femeie, că-i moare

copilul. Într-o cameră minusculă, cu un ochi de geam, zăcea un băieţel, trîntit pe laviţă, cu o lumînare la cap şi sufocat de toată familia care bocea stropindu-l cu aghiazmă şi împiedicîndu-l să respire. Copilul avea dizenterie, dar murea de lipsă de aer, se sufoca de miros de tămîie, de lumînări şi de oţet aromatic. Cînd am deschis gemul, a început să respire.

A doua zi, l-am dus la Craiova, unde l-am internat. La înapoiere, operatorul m-a întrebat dacă mi-am făcut prima injecţie.

— Doctorul lipseşte din oraş. Şi sora m-a sfătuit să supraveghez cîinele. Dacă nu dispare, nu e turbat.

— Şi dacă plecăm să filmăm în altă parte?

Era supărat, îngrijorat.

— Sora mi-a spus să las adresa la sfatul popular să-mi scrie ce face cîinele.

— E o proastă.

— Sînt de aceeaşi părere.

— Cînd vine doctorul?

— Peste trei zile. Vor fi exact cinci.

— Mergem imediat cu maşina să vă facă o injecţie. Imediat...

Mi-a făcut injecţia. S-a bucurat ca un copil.

Oleg Stan era un bun tehnician şi cu multă experienţă de film. Lucra după carte, nu-şi îngăduia fantezii. Cirus Hotaru, artist pînă în vîrful unghiilor, nelinişţit, bîntuit de întrebări, cum spunea Agata, era în căutare. Nu-l

interesau drumurile bătute. Operatorul părea să ignore pînă şi numele lui.

Mă duceam în fiecare zi cu maşina lui la Craiova. Dar, cînd îl întrebam cum merge filmul, răspundea:

— Nu merge!

Şi nu mai scotea un cuvînt.

De obicei mă aştepta în fata unui restaurant. O dată am ajuns puţin înaintea lui. Cînd m-a văzut, i s-a luminat fata şi mi-a întins, ca un trofeu, o pungă cu pere.

— Am întîrziat din cauza perelor.

La înapoiere, ne-am întîlnit cu Cirus, care s-a făcut că nu ne vede. Nu era prima dată cînd proceda aşa. Am înţeles că nu-i plăcea prietenia mea cu operatorul şi am căutat tot felul de mijloace ca să ajung la Craiova, singură.

— De ce fugi de mine? Tot satul intervine să te duc cu maşina. Mi se aduc plocoane, pui, pîine caldă. Eşti foarte iubită. Azi e ultima injecţie! mi-a spus cu părere de rău. Pot să te conduc?

Pe drum, simţind că mă gîndesc la Cirus, mi-a spus:

— Se crede Eisestein şi nu-i. Poate că e un mare regizor de teatru, dar filmul e altceva. Trebuie gîndit altfel. Şi în nici un caz nu trebuie să amestece problemele lui personale cu problemele filmului.

— Nimeni nu-i scutit de probleme personale. Fiecăruia îi vine rîndul. Dacă ştii de ce e contrariat, cu atît mai mult trebuie să te apropii de el. Grozav m-ar interesa să vă aud discutînd despre film!

— Rada!...

De cîte ori îmi pronunţa numele părea intimidat.

— Am văzut cum a strigat la dumneata cînd ai pus mîna pe valiză să-l ajuţi. De fapt, de ce te-ai repezit să-l ajuţi?

— Am făcut-o instinctiv.

— Mă mir! Eşti femeie!

— Cîteodată uit.

— Să nu uiţi niciodată.

„Să nu faci asta niciodată, Rada!” Eram la spital, mă aplecasem să-i leg şiretul la pantof profesorului. „Nu, să nu faci asta niciodată!”

— Ce-i, Rada? Cine te-a necăjit?

— Cînd cineva mă necăjeşte, suport mai uşor. Sînt obişnuită. Dar cînd cineva e bun...

Oleg mi-a luat braţul:

— Rada! Aş vrea să-ţi spun ceva...

L-am întrerupt:

— Spune-mi de ce o acţiune, care se petrece la cinci dimineaţa, trebuie să se filmeze neapărat la ora aceea şi nu la cinci seara? E aceeaşi lumină. De ce să-l obligi pe regizor să se scoale cu noaptea-n cap? E obişnuit să lucreze noaptea, să citească pînă

tîrziu. Cum să se scoale la patru?

Oleg Stan a zîmbit, trist.

— Aş vrea să tină şi la mine cineva atît de mult...

Mi-am procurat scenariul filmului şi am început să-l studiez.

— Vroiam să-mi închipui cum aş proceda eu, dacă aş fi regizor. Imaginam diferite soluţii. Şi uitam că sînt soră.

— Soră Rada, te rog să treci după masă să-mi pui ventuze şi să-mi faci o frecţie. Sînt foarte răcită! mi-a spus una din vedetele filmului.

Dar la ora indicată, actriţa avea musafiri şi, printre ei, operatorul, şi era prea binedispusă ca să-mi închipui că ventuzele îi sînt absolut necesare. Văzînd că vreau să plec, mi-a propus să mai aştept şi, dacă se face prea tîrziu, să dorm la ea.

— Se face sigur prea tîrziu! am spus şi am plecat fără altă explicaţie.

Oleg m-a urmat.

— Rada, de ce nu rămîi? Pot să te conduc cu maşina.

— Am venit în calitate de soră.

— Să ştii că şi eu am făcut multe meserii pînă am ajuns operator. Aşa că nu te mai tot lăuda, ca mîine am să te aplaud pe scenă!

— Nu ştiu dacă am să rămîn în Institut. Nu orice vis se împlineşte...

— Nu-nţeleg. Eşti în anul trei.

I-am vorbit despre Cirus, despre lecţiile lui de regie. Despre ambiţiile lui pentru ceea ce trebuie să fie teatrul peste douăzeci de ani. El, Cirus, gîndeşte pentru anul 1970.

— Dar filmul e cu totul altceva, Rada. Cînd ai aparatul de filmat în faţă trebuie să răspunzi la alte întrebări, să răspunzi imediat. Acum, în ’51.

— Grozav aş vrea să vă văd la lucru împreună şi să învăţ de la amîndoi! Mă întreb cum se poate ca doi oameni capabili să învingă atîtea greutăţi să nu-şi poată învinge orgoliul. Uite, eu am să-mi înving timiditatea şi am să-ţi spun că staţi faţă-n faţă ca doi cocoşi gata să se jumulească. Enervarea se transmite actorilor. Pînă şi cîinelui, care e şi el actor. Dacă n-ar fi fost nervos, nu m-ar fi muşcat.

Dar operatorul, ca şi cum nu m-ar fi auzit:

— Tot materialul filmat în primul sat trebuie refăcut. Şi regizorul răspunde. Am filmat cum a vrut el. Îl priveşte…

— Dacă ai ştiut că ceea ce face e prost, pentru că n-are experienţă de platou, de ce l-ai lăsat să continue? De ce? Nu înţeleg.

— Ai vorbit cu el, Rada?

— N-am îndrăznit.

Oleg a schiţat acelaşi zîmbet ironic şi trist.

— Îmi face plăcere că îndrăzneşti cu mine. Aş vrea să îndrăznesc şi eu.

S-a apropiat de mine.

— Să nu îndrăzneşti. E un sfat de soră mai mare...

— De soră mai mică.

— De soră. E o etichetă de care nu pot să scap.

A doua zi, Cirus primeşte un bilet de la Luchi că băieţelul e bolnav.

— Rada, vrei să mă însoţeşti? Te roagă Luchi.

Şi, fiindcă i s-a părut că ezit:

— Bineînţeles, dacă-ţi dă voie operatorul.

— Dumneavoastră ce credeţi?

— V-am văzut mereu împreună.

Şi, strîngînd buzele:

— E un roşcovan înalt, sportiv, simpatic. Sînteţi tineri, liberi...

— Eu n-am fost niciodată nici tînără, nici liberă. Ce are copilul?

— Febră mare.

Îmi părea rău să renunţ la o zi de filmare şi nu-mi făcea plăcere să-l văd pe Cirus în sînul familiei. Dar eram soră.

De îndată ce am văzut copilul, mi-am dat seama că are varicelă. O formă uşoară.

Cirus a stăruit să rămîn peste noapte acolo.

— Şi tu? l-a întrebat Luchi. Tu nu rămîi?

— Mîine în zori filmăm. Mai am de lucru în

seara asta.

După plecarea lui, a început să mă descoase.

— Cum merge filmul?

— Greu!

— Crezi că Cirus trăieşte cu asistenta lui?

— Eu nu ştiu niciodată cine cu cine trăieşte.

— Cirus spune că ai spirit de observaţie. Şi el nu se-nşeală.

— Să observi e una şi să vezi e alta.

— Nu-i vorba să-i vezi în pat, Rada nu face pe proasta!

— Dar măcar într-un boschet său ţinîndu-se de degeţel sub clar de lună. Parcă nu erai geloasă!

— Am ceva de apărat. Şi dacă cineva mi-ar sta în cale…

Ochii îi scăpărau.

— L-ai sfîşia!

— Da. De unde ştii?

— Mă uit la tine.

— Rada, aş vrea să ştiu tot ce se-ntîmplă acolo.

— Şi ai vrea să-l spionez?

— Aş putea şi eu să-ţi fiu de folos.

— Nu primesc tîrgul, Luchi.

— E foarte schimbat de la o vreme. Irascibil, nervos…

— Da, Luchi. Şi pentru film nu e bine.

— Oh, film şi film! De la o vreme n-aud decît

„film”.

— Femeile pescarilor nu aud decît „năvoade”, „undite”, „peşte”. Ale schiorilor: „zăpadă”, „schiuri”. Tu te-ai măritat cu un regizor.

— Ce scump plătesc! Dacă ai şti cum mă umileşte? N-aud de la el un cuvînt bun. Nici un pic de tandreţe. E furios că m-a luat de nevastă. Parcă l-am obligat.

— Ai făcut totul ca să se simtă obligat. Chiar şi un copil…

— Ei şi? E copilul meu. Nu voiam să mă mărit. Poţi să-l întrebi. M-a dus cu forţa la ofiţerul Stării civile…

— Erai în luna a şaptea. Ştia că e copilul lui.

— Putea să-l recunoască fără să se însoare. S-a însurat şi nu mi-o iartă. Ce orgoliu dement!

— Îşi iubeşte copilul.

— E şi foarte legat de mine, dar nu-şi dă seama. Cînd o să-şi dea seama, am să-l joc cum am să vreau!

— Pentru cînd ai planificat „jocul”?

— Rada, peste un an n-are să mai puie în scenă o piesă în care să nu am un rol.

— Principal?

— N-are să conceapă ca nevasta lui să n-aibă un rol important. Dar pe mine mă interesează un angajament. Un contract.

— Nevasta lui Cirus Hotaru are să-l obţină uşor. Ştie că ai terminat Conservatorul?

— Ştie şi e furios. Am auzit că operatorul îi pune beţe în roate. E adevărat? E adevărat că-i placi? Nu-l lăsa să-ţi scape, Rada! Se pare că e foarte priceput şi simpatic roşcovanul. Aş vrea să-mi facă nişte probe de film. Vrei să-i vorbeşti despre mine?

— Soţul tău ar fi mai indicat.

— Doamne fereşte! Crede că nu sînt bună decît să cîrpesc ciorapi, să fac magiun şi dulceţuri.

— Ai făcut totul, ca să creadă asta.

— Are să aibă surprize. Ce fericit ar fi să rămîn doică! Dar asta nu se poate. Dacă m-ar vedea în *Dama cu Camelii* ar leşina…

— Organizează o serată costumată, Luchi. N-ai planificat-o?

— Ba da. Un bob zăbavă şi am să-mi scot pîrleala. Tot felul de asistente şi studente şi stele şi steluţe îi dau tîrcoale. Dau ochii peste cap şi-şi şlefuiesc vocea, în timp ce eu spăl scutece şi alăptez. Dacă ai şti cum mă ustură sînii! Îmi ies ochii din cap.

— Dar te şi bucuri, Luchi. De ce vorbesc mamele numai de sacrificii, de necazuri. Dar bucuriile?

— Nu mi-ai spus cum merge filmul.

— Prost, Luchi.

— Din vina cui?

— Poate şi din vina ta. E veşnic preocupat, nervos, irascibil, cum spui.

— De ce? Ce-i lipseşte? Face tot ce vrea. Tot ce-i place. Mie mi-a trîntit un plod şi m-a legat de mîini şi de picioare.

— Copilul vostru, Luchi.

— Ei bine, nu mă cunoaşte!

— Decît să ameninţi, mai bine ai căuta să-l înţelegi. Nu eşti un adversar, eşti un prieten.

— Sînt o nevastă. Asta e rolul pe care mi l-a dat.

— Atunci, joacă-l bine.

— Cred că mai bine nu. Se poate. Ia să vedem care e, după tine, nevastă ideală?

— Femeia care îşi încurajează bărbatul, îl stimulează, îi dă încredere în el: „Tu poţi mai mult, tu poţi mai bine. Trebuie să reuşeşti!” E lîngă el în clipe de oboseală, de deznădejde. Nu-l lasă! Nu-l cicăleşte, nu-i cere explicaţii. Nu-i cere nimic. Îi dă. Îi creează un climat de linişte şi de odihnă. E aproape de

— El, îi pune mîna rece pe fruntea încinsă de griji, sau îi dă o mînă caldă ca să-i încălzească sufletul cînd are nevoie. Dacă el are îndoieli, ea nu trebuie să aibă…

— Vorbeşti ca din carte, Rada. Asta e cusurul tău: morala şi moralitatea. Nu cumva ai venit să mă prelucrezi? Să-mi dai lecţii?

— Cînd îţi alăptezi copilul, îmi dai tu mie o lecţie, Luchi. Ce lecţie! Fără să vrei, fără să ştii. Şi eu nu mă supăr. Să nu crezi că, plecînd de-aici, o să fiu exact cum am fost cînd am venit…

Luchi m-a privit drept în ochi:

— Ştii, Rada. Poate că te-am chemat fiindcă ştiam…

— Ai făcut foarte bine că m-ai chemat…

N-am mai stat să aştept cursa. Simţeam nevoia să merg şi să tot merg. De ce a spus Luchi: „Ştiu”? Ce ştie? „Te-am chemat fiindcă ştiam!” De ce n-am îndrăznit s-o întreb „ce ştiai?” „Ce ştiu eu poate să ştie oricine, dar inima mea este numai a mea!” spune tînărul Werther.

— Dacă Goethe ar fi murit la treizeci de ani, n-ar îi fost Goethe şi *Faust* n-ar fi existat! spunea odată Mitruţ.

Întrebările astea nu-l lăsau să doarmă. Se înfuria cînd auzea că nimic nu-i întîmplător. Totuşi, dacă Cirus n-ar fi condus-o pe Agata acasă, într-o seara, dacă Luchi n-ar fi venit în seara aceea…

Nu ştiu cît am mers şi nici cum am ajuns în faţa unei porţi. O poartă imensă, masivă, sculptată minuţios. Omul, alături, părea mic, pirpiriu. I-am spus că mi-e sete. Mi-a adus o cană cu apă. Dar eu vroiam să intru.

— E o mînăstire?

— O fostă moşie Acolo sus e conacul.

Am vrut să-l văd de aproape.

Pe trepte de piatră, am coborît într-un parc sălbatec. Mi se părea că visez. Aleea pe care mergeam era acoperită cu o boltă pe care

urcau zorele albastre, mov, ca zorii zilei, şi se oglindeau în apa unui lac. „Clematis!” şopteşte învăţătorul., Cînd, cum l-am uitat?!

În mijlocul lacului, o insulă şi o căsuţă în stil japonez, în stînga ei, dacă stăteai cu spatele la conac, printre arini, stejari şi frasini, boschete de zmeură şi mure, iar în dreapta, pomi fructiferi, viţă-de-vie, şi peri pe araci, formaţi să dea fructele numai sus pe coroană. O alee tot atît de lungă ca aceea cu plopi, de-o parte şi de alta, ducea la grajduri zidite, cu instalaţie de apă. Iar cînd te întorceai cu faţa spre deal, vedeai, în dreapta şi stînga intrării, două scări de piatră şerpuite, printre trandafiri agăţători, care duceau la terasa conacului, unde se deschidea toată perspectiva din vale. Terasa, sculptată în lemn, stil românesc, cu arcade susţinute de colonete sculptate în lemn. Oboseala îmi trecuse ca prin farmec. Şi farmec şi vis părea totul. Aici se puteau filma multe secvenţe de film. S-ar realiza şi o economie de timp. E mai aproape. Mi se părea, ca în copilărie, că am găsit o comoară şi voiam să împărtăşesc şi altora bucuria mea, să mă laud. Dar drumul e lung şi larg, ca de caleaşca. Stejari seculari, de o parte şi de alta, cu scorburi în care s-ar fi putut instala, ca în basme, piticii. Pe podul de lemn de peste Olt îmi auzeam paşii, şi parcă mă îndemnau să mă grăbesc, să duc vestea cea mare. Deşi se

întunecase şi nu cunoşteam drumul, am luat-o pe scurtătură, prin porumbişte. Dar, treptat, m-a prins frica şi a început şi ea să mă mîne din urmă şi nu m-am oprit decît acasă, la Olej Stan şi i-am povestit într-un suflet tot ce-am descoperit.

Mă asculta mirat şi puţin bănuitor.

— Nu-i o poveste?

— Hai la Cirus. Trebuie să ştie şi el.

— Bine, Rada, dar să mă laşi să-i spun că vreau să mă însor cu tine. Numai la tine m-am gîndit de cînd ai plecat. Tu te-ai gîndit la Cirus, nu-i aşa?

— Nu pari prea încîntat de descoperirea mea.

— Ba da, dar nu mi-ai răspuns. Te-am cerut de nevastă.

L-am luat de mînă:

— Noaptea e cel mai bun sfetnic. Îţi răspund mîine.

— Bine. Să ştii că Cirus nu e acasă, au venit directorii de la Cinematografie. Mîine pornim spre locul de filmare.

Eram atît de veselă, încît l-am sărutat pe obraz.

— Eşti neras, te-am prins.

— Rada, tu n-ai iubit pe nimeni?

— Eu trebuie să-mi cîştig dreptul de a iubi…

A doua zi, cînd Oleg Stan, Cirus, directorul şi

alţi doi care au venit să se intereseze de film erau gata să urce în maşină, să pornească spre locul de filmare, eu, în costum ponosit de

— Ţărancă săracă, împreună cu alţii, care intram în figuraţie, aşteptam autobuzul.

— Rada! Vino cu noi! Vino să ne arăţi unde ai descoperit paradisul! spunea Cirus.

Era lîngă mine, ironic, crispat. Pe drum, în timp ce operatorul explica, entuziasmat, cum e conacul, eu mă întrebam dacă am să găsesc drumul. Dacă totul va fi aşa cum mi s-a părut.

— N-o să mai trebuiască să plecăm la Coţofeni! spunea Oleg. Nu mai împachetăm, rămînem pe loc. Conacul e tocmai ce ne trebuie, terasa…

Parcă văzuse cu ochii lui.

— Cum de nu l-aţi descoperit pînă acum? întreba directorul.

Cirus tăcea. În mine, creştea neliniştea: „Dacă nu regăsesc drumul?” Dar, în acelaşi timp, judecam ca la un examen de care depinde totul. Ştiam unde părăsisem şoseaua, ca să intru în porumbişte şi cum am ieşit iar pe şosea. În cel mai rău caz, ajungem mai întîi pînă la Luchi şi o luăm înapoi, pe drumul celălalt. Dar de ce nu ne-am opri cu doi-trei kilometri înainte şi, de acolo, spre stînga…

— Ştiu unde el făcu şoferul. Am dus acolo nişte cheflii în timpul războiului. E o fostă moşie…

— Ce bine! am izbucnit, fericită.

Abia în urmă mi-a răsunat în urechi acest nesăbuit „ce bine”! şi mi-au luat foc urechile. Mă uitam la profilul şoferului, cîrn, cu faţa lată şi roşie ca o reclamă de bere, care nu ştia că mi-a luat o piatră de pe inimă. Neaşteptat de repede a apărut conacul şi basmul a devenit parcă abia acum realitate…

În zilele care au urmat, lucrurile păreau să meargă strună. Eu, cînd pe platou, cînd la dispensar, unde ţăranii veneau cu tot felul de necazuri, ba trebuia s-o mai îngrijesc şi pe asistenta lui Cirus care avea spondiloză şi nu se putea mişca. Boala o înrăia.

— Ţi-a pus Dumnezeu mîna-n cap, Rada!

— Nu ştiu ce face Dumnezeu cu mîna lui, dar mie îmi ard palmele.

— Ce vrei să spui? Cum îndrăzneşti? Doar îţi vreau binele! Să ştii că ai duşmani…

Iar Cirus, în aceeaşi zi, pe acelaşi ton:

— Rada, să ştii că ai duşmani.

— Şi dumneavoastră aveţi.

— Eu ştiu să mă apăr mai bine. Se zice că faci seara baie în Olt. E adevărat? La lumina lunii? Interesant!

— După o zi de caniculă nu-i interzis, pe cîte ştiu.

— Fără costume?! În doi?!

— Ce infamie!

— Vezi că ai duşmani?

— Aş vrea să nu fiţi alături de ei, niciodată!

— Rada, cred că ai stat destul aici. Ai pierdut destul timp. Părerea operatorului e să mai rămîi, Crede că ai putea să te transferi la Cinematografie, în toamnă. A vorbit cu directorul.

— Mă interesează părerea dumneavoastră.

— Rămîi în teatru…

A spus-o cu toată gravitatea. Am fost fericită. Eram sigură acum că fericirea există. Cirus mi-era iremediabil drag…

— Rada, am apreciat eforturile pe care le-ai făcut, ca să mă apropii de operator. Dacă n-ai reuşit, nu-i vina ta. Aş spune chiar că ai reuşit să ne depărtezi…

— Nu înţeleg.

— Eşti inteligentă şi înţelegi foarte bine. Oricum, eu am renunţat la film. Îl va continua altcineva.

În aceeaşi zi am primit o telegramă de la Bucureşti: „Vino urgent la Institut. Brateş”.

7

— Rada, umblă tot felul de vorbe pe socoteala ta! mi-a spus Brateş. Unii pretind că vrei să te transferi la Cinematografie. Alţii, că te măriţi cu operatorul şi, bineînţeles, că trăieşti cu el. În orice caz, o lucrătură trebuie

să fie, fiindcă am auzit că ţi se cere o completare la autobiografie. M-am gîndit să te chem.

— Îţi mulţumesc! încep să cred că am prieteni în Institut.

Întrebarea care mi s-a pus e ultima la care m-aş fi aşteptat.

— Ai rude în Germania?

— Rude în Germania?!

Îmi venea să rîd.

— Ia gîndeşte-te bine!

— E inutil să mă gîndesc. N-am rude nicăieri. Sau, cine ştie! Bunicul, Gheorghe Sete, s-a însurat de trei ori şi a avut trei rînduri de copii. Mama are trei rînduri de fraţi şi surori.

Şi deodată strig:

— Ştiu cine i neamţu!

Gina, sora mamii din a doua căsătorie a bunicului, s-a măritat cu un sas, inginer la fabrica de instrumente chirurgicale. El a scos-o din spital unde fusese ani de zile soră medicală; Am fost o singură dată în casa ei. Avea multe camere, se plictisea şi înşira toată ziua mărgele. Camera de servitori era liberă. I-am cerut-o. Mi-a răspuns:

— Nu te supăra, dragă Rada, nu vreau să mă complic. Tu nu cunoşti bărbaţii. Orice fustă îi atrage, dacă nu-i fusta nevestii. Nici servitoare nu ţin, ca să nu mă complic.

— Totuşi a vrut s-o ajute pe Didina, o soră din a treia căsătorie a tatălui ei. A scos de pe ea fotele, iia şi i-a pus fustă plisată şi bluză marinar. Dar Didina ieşea desculţă pe stradă şi cu faţa plină de magiun. Inginerul, întorcîndu-se într-o zi acasă, însoţit de un doctor, s-a făcut că n-o cunoaşte, dar ea a strigat:

— Ei, neamţule, te faci că nu mă cunoşti?

— Gina i-a băgat în paporniţă fotele şi iia şi a trimis-o la moaşa Leana, unde nimereau toţi cei din familie, care rămîneau fără acoperiş. Moaşa a băgat-o la şcoala de surori, unde l-a întîlnit pe doctorul care o văzuse desculţă şi murdară de magiun pe faţă. A luat-o de nevastă şi s-au stabilit la ţară. Chiar acum o lună, cînd am plecat cu maşina echipei de filmare, am avut o pană şi m-am oprit acolo. O casă părăsită, o curte plină de bălării şi viţă-de-vie. O vecină mi-a spus că Didina a plecat cu domnul doctor la oraş să divorţeze. Plecau mereu să divorţeze, se împăcau, trăgeau un chef şi se înapoiau, beţi morţi. Vecina avea grijă de copii. Unul era de trei ani, altul abia se ţinea pe picioare. Didina, cînd s-a întors şi i-am spus cine sînt, m-a poftit la masă. Gătită cu rochie de tafta, a început să pregătească cina. A luat paie, le-a pus în vatră, a zvîrlit în ceaun mălaiul necernut, carnea a pus-o pe plită, la prăjit. În timp ce trebăluia, o critica pe Gina. N-am rămas la masă, fiindcă maşina s-a reparat

şi era gata de plecare.

— Rada, completează-ţi autobiografia! mi-a spus, plictisită, secretara.

— Să scriu toate astea?

— Să scrii absolut tot…

Cînd Oleg Stan, după multă căutare, a dat de mine, i-am vorbit despre rudele pe care le-am descoperit.

— Nu ştiu dacă au nimerit şi în Germania, dar aş putea să scriu un roman, mai tare ca Jalna.

Îmi venea să rîd şi să plîng.

Oleg nu citise Jalna. Nu-i plăceau romanele. Era sigur că romanele nu se mai pot consuma decît transformate în scenarii de film, dar (îmi plăcea legătura)…

— Am şi eu o bunică nemţoaică.

— Eşti un bun operator, Oleg, şi cînd e nevoie de tine, ţi se iartă toate bunicile.

— Rada, eu am nevoie de tine. Dă-mi mîna.

M-am uitat în ochii lui cu recunoştinţă şi i-am întins mîinile amîndouă.

— Vreau să mi le dai de tot.

— Să fim prieteni, Oleg.

— Eu de nevastă am nevoie. Eşti tocmai ce-şi doreşte mama. Te-am descris foarte amănunţit. I-am arătat şi fotografia ta. Îi placi.

— Cum m-ai descris?

— I-am spus că eşti ordonată, curată, albă

ca zăpada, bălaie, cu ochi ca frunzele, puţin cam cîrnă, cu fruntea prea bombată şi cam încruntată, dar harnică şi îndemînatică, vioaie, serioasă şi deşteaptă. Omul poate porni cu tine la drum fără grijă, la orice drum, pe orice vreme.

— Despre sufletul meu ce i-ai spus? Ce ştii despre el?

Era o întrebare la care nu se aştepta. A clipit des, de parcă-l supără soarele.

— Spune, Oleg, dacă aş fi o cămilă, m-ai lua? O splendidă cămilă cu o cocoaşă sau două?

A surîs liniştit. Şi şi-a trecut mîna uşor pe spatele meu.

— Ai spate drept, parcă-i dat la rindea.

— Dar dacă am o cocoaşă care nu se vede? Care apare numai pe întuneric?

— Degeaba încerci să mă sperii!

— Şi totuşi, Oleg, e imposibil ca numai cămila să aibă cocoaşă.

— Îmi vorbeşti ca unui copil.

— Nu ştiu nimic despre copilăria ta, Oleg.

— Are mama un album cu toate fotografiile de cînd m-am născut. Am să ţi le arăt. Mama e foarte ordonată. I-am spus că şi tu eşti ordonată. Vrea să mă vadă la casa mea.

— Şi eu să iau asupra mea grijile ei, şi, cînd ea n-o să mai fie, eu să-ţi fac chifteluţe, aşa cum îţi făcea ea, probabil că o să-mi dea un

caiet cu reţete de budinci.

— De unde ştii. Rada?! Mama are un caiet cu toate reţetele.

— Toate, chiar toate?! Atunci, fericirea noastră e garantată!

— Rada, în viaţă doi şi cu doi fac patru. Viaţa nu-i poezie.

— Nu cumva îmi ceri să renunţ la teatru?

— Mai întîi ai să termini Institutul. Şi pe urmă, o să mergem împreună la teatru, la cinema, la operă.

— La sfîrşit aplaudăm, ne luăm lucrurile de la garderobă şi pornim spre casă. Dar dacă unul pleacă liniştit şi celălalt tulburat? Dacă unul adoarme, de îndată ce pune capul pe pernă, şi celălalt rămîne cu ochii deschişi şi-şi pune întrebări?

— Ce întrebări?

— Tu nu-ţi pui întrebări, Oleg?

— Ba da, dar le rezolv. Acum am o întrebare şi aştept un răspuns: Vrei să te măriţi cu mine?

— Nu!

— De ce ai ocolit atît?

— Fiindcă-mi eşti drag. Şi m-am gîndit că puţin tot ar putea să te doară.

— Mă doare şi-aşa.

— Dar mai puţin.

— Rada, faci o greşeală. Sînt sigur de asta. Nu-i vorba numai de mine.

— Poate fac o greşeală. Poate că nu am să

ajung unde vreau. Dar trebuie să aleg între două greşeli. Vrei să rămînem prieteni?

— Nu. N-o să ne mai vedem.

— De ce?

— Fiindcă am să mă însor într-o zi şi vreau să fiu corect cu fata care o să fie soţia mea.

— Ai să-i vorbeşti despre mine? Ai să-i spui că ai fost îndrăgostit?

— Nu.

— Atunci n-ai să fii tocmai corect.

— De ce s-o supăr?

— Nici ea n-o să vrea să te supere. Dar asta nu înseamnă că n-are şi ea un rucsac în spinare, sau o invizibilă cocoaşă, într-o zi, într-o clipă cînd nu te aştepţi, te loveşti de cocoaşa celuilalt şi te sperii.

— Lasă metaforele, Rada. Eu sînt cinstit. Şi tu eşti. Tocmai asta-mi place. Ai un suflet frumos şi, uite, omoplaţi drepţi. N-ai cocoaşă. Rucsacul e altceva. Eu sînt sportiv. Am vorbit şi cu mama. Şi ea e alpinistă. În excursii, o s-o luăm şi pe ea. Grozav mă iubeşte…

Nu mai ştiu de cînd mergeam alături, cînd a început ploaia. Ne-am adăpostit sub streaşina unei case. Oleg m-a luat în braţe.

— Nu ţi-e frig. Rada?

Buzele lui, lacome, calde, mi-au amintit de Dragoş. Buzele mele erau ca şi atunci, uscate, bătute de vînt, aspre. Lucidă, ascultam vîntul, ciripitul păsărilor, picăturile de apă care

curgeau din burlane. Cu coada ochiului, am văzut cum între nori şi-a făcut loc un ochi de cer albastru. Mi s-a părut că-i privirea lui Cirus. Şi, brusc, m-am depărtat de Oleg…

În anul trei, titularul catedrei era Victor Rareş, care, după un scurt curs de specializare, s-a înapoiat mai îngîmfat, mai plin de el. Din păcate, spre deosebire de Cirus, uneori nedrept, irascibil, subiectiv dar pasionat de teatru, iradiant, capabil să te atragă ca într-un cîmp magnetic în sfera convingerilor lui,
Rareş era calm, impenetrabil. N-avea nici o curiozitate pentru ceva sau cineva. Nici un elan. Vorba, gestul, pasul, parcă erau cronometrate. Hotărîse parcă să nu se consume ca să trăiască mult. Cirus îi predase clasa cu note şi fişe, pe care Rareş nu simţea nevoia să le verifice. Ne explica importanta caietului de regie, aşa ca să înţelegem că de acest caiet depinde soarta noastră:

— Partea întîia, analiza autorului şi operei, privite dialectic, deci reconsiderarea unei piese clasice sau discutarea unei piese noi. Partea a doua, indicaţiile date interpreţilor, acolo unde socotiţi că e necesar, indicaţii clare, exacte, sobre, schiţe de decor şi punere în scenă, indicaţii de mişcare, justificarea lor, schiţe de costum şi o vedere de ansamblu

asupra întregului spectacol. Lămurit?

Începusem anul cu o stranie încredere în mine. Gîndul că răspunderea va fi individuală, că se va putea cunoaşte exact aportul fiecăruia, îmi dădea curaj. Mi-am ales – ceea ce pe aşii clasei îi făcea să strîmbe din nas – un vodevil de Alecsandri: *Coana Chiriţa în provincie*. În ziua în care mi-am susţinut lucrarea, în afară de cîţiva colegi, clasa nu s-a încălzit şi nimeni n-a luat cuvîntul. Profesorul a găsit excesivă comparaţia dintre Alecsandri şi Caragiale.

Furioasă şi ca să mă apăr, îl ridicam pe Alecsandri în slăvi.

— Are meritul de a fi primul dramaturg care înfiinţează un teatru românesc, cu piese româneşti, jucate în româneşte, primul care, înainte de Unirea Principatelor, îndrăzneşte să critice protipendada, primul care desţeleneşte drumul satirei la noi!

— Au desţelenit alţii înainte. Asachi, bunăoară! îmi replică profesorul, placid.

— Dar saltul calitativ l-a făcut Alecsandri.

— Just! s-a auzit o voce.

Cineva a tuşit o dată. Florea Frunză. Aveau, el şi prietenii lui, un fel de limbaj cifrat prin care-şi băteau joc de tot ce li se părea tezist sau plat. Şi pe ei vroiam acum să-i înfrunt în cele ce susţineam.

— Meritul lui Alecsandri e mai mare decît al

lui Caragiale!

Începusem să explic condiţiile istorice în care a apărut

— Fiecare.

— Îndrăzneţ, îndrăzneţ! mă întrerupse profesorul, şi parcă se abţinea să nu caşte.

— Un regizor trebuie să fie îndrăzneţ! am replicat, ca şi cînd n-aş fi înţeles ironia.

— Un regizor trebuie să poată cîntări just. Dacă o luăm aşa, atunci unde-i locul lui Moliere?

— Cînd Moliere juca la curtea Regelui Soare, noi, la 1650…

— Vrei să mă înveţi istorie? mă întrerupse Rareş din nou.

— Vreau să amintesc că „Oglindirea artistică veridică a realităţii în artă nu poate fi decît concret istorică”.

— Ju-u-ust! se auziră mai multe voci.

— Vezi, toată lumea e de acord!

Acesta era climatul pe care mi-l pregătisem pentru examenul la care urma să mă prezint.

— Ţi-ai tăiat craca de sub picioare! îmi spuneau unii.

Iar alţii:

— Rada, bine i-ai zis!

Mă interesa părerea lui Frunză:

— Ce nu ţi-a plăcut?

— Lucrurile comune. Vorbeşti ca din carte.

— Pentru tine totul începe cu Hamlet.

— Cu Don Quijote! El e actorul genial. Sancio e publicul. Scena e Spania.

Dar eu nu mă sinchiseam. Eram hotărîtă să devin regizor. De dimineaţă pînă seara, nu ieşeam din Institut. Chiar dacă nu făceam decît să umplu călimările, să curăţ scrumierele, să deschid şi să închid ferestrele, atîta vreme cît mă aflam între zidurile clasei, mi se părea că mă pregătesc de examen.

Activitatea de soră o începem de la opt seara în sus. Pacienţii mă aşteptau cu ceai, cafea, un sandvici, ce se găsea. Într-o casă, mi se îngăduia să fac un duş, într-alta să-mi spăl cîteva lucruri, să mă schimb. Acasă ajungeam la miezul nopţii.

Pe semestrul doi s-a revenit la formula lucrului în colectiv, pentru a pune în scenă un spectacol care să fie dirijat de profesorul clasei. Altfel, fiecare în parte, lucrînd un act dintr-o piesă, nu se putea acoperi un repertoriu de douăzeci de piese cu studenţii de la actorie.

S-a ales *Revizorul* de Gogol, noi fiind şi actori şi regizori. Discutam, jucam, pregăteam fiecare scenă împreună. Ştiam dinainte că la examen nu va avea cum să-şi dea seama de meritul fiecăruia şi-l va judeca după lista de note, moştenită din anul doi. Notele lui Cirus Hotaru! Omul care ocupa de atît timp gîndurile mele, care fără voia lui îmi stătea de-a curmezişul oricărui alt sentiment care s-ar fi

putut înfiripa în sufletul meu, care interzicea tinereţii mele orice zbor, orice elan, îmi pecetluise şi soarta în Institut. „Ţi-am dat dinadins o notă mică, mult mai mică decît meritai, ca să te oblig să renunţi!” îmi spusese Cirus, cu un an înainte. Nu ştiu dacă în cele din urmă îşi schimbase părerea, dar nota lui îmi rămăsese ca o ghiulea de gît.

Noaptea sau nu dormeam, sau mă trezeam speriată: Dacă am întîrziat la examen?!: „Pune fruntea pe perete, Lia, aşa ca să se vadă că ai nevoie de răcoarea lui! Pui prea mult glas, Toni! Altfel… Altfel… O voce de vis. Tu dormi, Oană, şi Cătălin plînge. Caută să cîştigi un pas mai la dreapta. Mişcarea mai firească. Trebuie să cauţi lumina, s-o simţi. Reflectorul mai în faţă, altfel se joacă prea departe. Stinge lumina, candela ajunge. Dar tu, Mogîldici? Mai aproape de uşă, să nu faci paşi în gol – lumina adevărului – aici te întorci brusc. Scade lumina, creşte lumina. Mai bine un reflector mic. Lumina să cadă într-un singur punct, să nu facă pata aia în fund. Ascultă-mă, măria-ta! Pauză după: ascultă, nu, Mămăria-ta! Nu, nu cu spatele la public! Nu te învîrteşti, schiţezi un pas pe nesimţite şi ai publicul în faţă.” Deodată, îmi dădeam seama că repetăm Revizorul şi că n-are ce căuta Mogîldici aici şi totuşi întrebam: „Ce faci, Mogîldici? De ce-ţi ştergi fruntea? Ţi-e cald? Ei, şi?! N-ai voie să

transpiri, dacă rolul n-o cere!” „Am fost adusă în lume pentru dragoste.” Toni o priveşte pierdut pe Irina. Ce caută Irina aici? Sîntem treisprezece la masă. Nu sînt superstiţioasă. „Numai proştii nu sînt superstiţioşi!” spune Luchi. Cirus surîde încîntat...

Mă trezeam năduşită. Toate erau învălmăşite în capul meu. Irina din cele *Trei surori* avea înfăţişarea Irinei din sala de operaţie. Ea striga la mine: „De ce strici pensele”? E răspundeam: „Cum să operăm cu pense proaste? Nu vezi, au scame!” Scoteam capul pe fereastră şi mi-l îmbăiam în aerul care înţepa. Trăgeam o duşcă de aer proaspăt, curat, îmi scuturam părul, scuturam de pe mine urmele somnului, urmele nesomnului, gîndurile agăţate ca nişte scame. Întindeam braţele ca un dirijor.

Scena reprezenta un hol cu două ferestre: în fund la intrare, lateral alta. Mobilierul: o canapea, două fotolii, o masă. Costume moderne. Rolul nevestei primarului, o studentă de la actorie. După ce se va juca în întregime actul întîi din Revizorul, comisia avea să revie asupra unor scene, în care cei ce nu jucau aveau să lucreze ca regizori cu cei care jucau. Florea Frunză întîrzia. Emoţia îmi strîngea inima ca într-un cleşte. Frunză nu apărea. El avea rolul lui Hlestakov. Mă încărcăm de

revoltă. Comisia dădea semne de nerăbdare.

În sfîrşit, iată-l! Somnoros, nespălat. Avusesem în ajun o lungă discuţie cu el. Îi arătasem părerile mele în legătură cu piesa. Mă combătuse. Dar acum, nedesmeticit după beţie, susţinea punctul meu de vedere, spre uimirea şi enervarea lui Rareş. Lia era cu totul lipsită de siguranţa care o scotea de obicei din încărcătură. Mi se părea că i se fac şicane. Indulgenţa pentru băieţi era vădită. Dar ei sînt actori, nu regizori. Cu atît mai severă va fi comisia. „Femeie regizor”, „femeie dirijor”, „femeie chirurg?!” Ei bine, voi fi bărbat, măcar o jumătate de oră! Şi ce-i dacă port tocuri înalte? Pantofii de lac s-au învechit, nu mă mai strîng. Mă gîndesc la Dragoş:

— Nu ai voinţă!

— Am ajuns totuşi aici, prin propria mea voinţă.

— Ai o voinţă în stare să mute munţii din loc! îmi spusese Cirus. Unde vrei să ajungi?

— Pe scenă! rîde Agata. Rada pe scenă, ha-ha-ha!

Ei bine, sînt pe scenă!

— Sînteţi de acord cu mişcarea actorilor? mă întreabă preşedintele.

Trebuie să răspund. Într-o astfel de situaţie, orice întrebare te poate descumpăni. Comisia aşteaptă, sala aşteaptă. Am pornit în cursă. Omul cu mîrţoaga!

— Eu cred în tine, Rada! îmi suflă Şerban.

— Nu sînt de acord! De ce am strigat? Rumoare în sală. Nu-mi pasă. Sînt soră în sala de operaţie. Chirurgul operează cu mîna mea. Fiecare lucru, pe care-l cere, îl primeşte instantaneu, fiindcă i-am ghicit gîndurile cu o secundă mai înainte. I le-am furat. Şi acum trebuie să ghicesc, cît ai clipi, întrebarea care urmează, să-i găsesc soluţia, s-o fur. Ştiu ce gîndeşte. Colegul dumitale încarcă rolul, joacă fals, grotesc. Telepatie? Nu, îmi cunosc meseria.

— Concentrează-te, Florea! Ai jucat fals, grotesc!

Florea se uită la mine buimac, şi parcă întreabă: „Ce-i, Rada, ce te-a găsit?!”

— Jos de pe scenă, Florea. Am să joc în locul tău. Fii atent! Trebuie să te apropii sfios şi simplu de personajul de la care vrei să afli ceva.

Privirea mea trece peste comisie, dar se opreşte în banca întîi: Cirus Hotaru. A venit pentru mine. Pentru el am să joc.

Frunză parcă de abia acum s-a trezit. Privirea lui continuă să întrebe: „Ce te-a apucat, ce ţi-am făcut? Parcă eram prieteni!” „N-am timp să-ţi explic.” Şi, întorcîndu-mă spre comisie, de parcă acum aş fi descoperit existenţa ei, îl văd pe Rareş cu ochii

— În jos, desenînd ceva pe hîrtie.

Preşedintele îmi zîmbeşte. Nu pot să-mi dau seama dacă favorabil sau nu.

— Crezi că ai interpretat bine rolul?

— Pe linia asta trebuie să meargă actorul. El va juca cu personalitatea lui, cu talentul lui. Eu nu sînt actor, sînt regizor…

Aici şi aşa ar trebui să se termine povestea Radei. Uneori, cînd mă aşezam la masa de scris, îmi venea în minte un film, *Insula*. Undeva în Japonia. O femeie, un bărbat, un copil, o barcă, două doniţe cu apă. Umerii femeii, umerii bărbatului, paşii femeii, paşii bărbatului, braţele lor împingînd vîslele pentru un pic de apă. Atîţia paşi cîte picături, atîtea lovituri de vîsle pentru un pic de apă. Un drum cu barca înainte şi altul înapoi pentru două doniţe pline. Omul şi femeia trag la rame din greu. Ce se mai întîmplă? Nimic! Se stropeşte pămîntul, se fierbe ciorba. Fiecare sămînţă e udată cu economie şi grijă. În ciorbă, apa se pune cu socoteală. În jurul blidului, familia se hrăneşte şi tace. Fiecare cunoaşte preţul lingurii pe care o duce la gură. Cîţi paşi s-au făcut, de cîte ori au intrat vîslele în apă, cîte picături de sudoare au curs pentru clipa aceasta solemnă! Timpul se scurge încet, greu. Lupta e strînsă, crîncenă, disperată, între sete şi apă, între setea pămîntului şi picăturile care îl udă.

Oare voi reuşi să arăt lupta Radei pentru un pic de carte? cîţi paşi a făcut, pe cîte drumuri am însoţit-o? Cît s-a luptat ca să ajungă aici?

Era acum în anul patru. Intrase cu o notă destul de mică, dar cu un prestigiu greu şi bine cîştigat. Lia, copilul minune, căzuse, dar spunea tuturor:

— M-am retras. N-am ce căuta într-un teatru în care o felceriţă ajunge regizor şi un hamal actor!

— Rada, cred că anul ăsta va fi mai uşor.

— Dimpotrivă. Au dispărut încrezuţii şi încurcă-lume. Am rămas puţini, foarte puţini şi fiecare tremură pentru piesa pe care o va primi din repertoriu, pentru examenul de absolvire. Nimeni nu se mai crede genial. Lia, în anul întîi, a strălucit fiindcă avea rezerve de acasă. O bibliotecă e cît o moşie. Credea că n-o s-o ajungem din urmă, noi, gloabele! N-a contat pe voinţa, perseverenţa, încăpăţînarea noastră! Fiecare pasăre pe limba ei piere. Nu ştiu dacă ea l-a antrenat pe Frunză la cîrciumă în ajun de examen, dar fiecare a căutat să-l înfunde pe celălalt. Frunză l-a dezgropat pe Mitruţ, ca să convingă conducerea Institutului că şi el e o victimă a Liei. A bocit şi a cerut să plece la Cluj, să repete anul. Nu poate trăi fără teatru. Despre mine a spus: „Rada mi-a dat o lecţie pe care n-am s-o uit”. Acum am rămas treisprezece studenţi pentru treisprezece

piese. La început mă ispitea *D-ale Carnavalului*. Îmi venise o idee. Carnavalul să aibă loc nu în culise, ci pe scenă şi să fie jucat în pantomimă. N-am renunţat. Visez un spectacol care să facă înconjurul lumii şi care să fie înţeles aproape fără cuvinte. Dar nu mă simt destul de pregătită. M-am oprit la Alecsandri.

— Şi dragostea, Rada?

— Acum, cînd sînt aproape de ţintă, n-am dreptul să arunc nici o privire înapoi. „întins să fie orice nerv spre fapta spre care-ai pornit”. Cirus pretinde că nimeni nu poate să spună fraza asta cum trebuie, de aceea la noi în teatru nimeni nu poate să joace *Lady Machbeth.*

— Mai eşti îndrăgostită de el?

Rada s-a uitat la mine, ca un om căruia i-a ars casa şi nimic nu mai poate să fie salvat.

Venea acum rar pe la mine. Şi în măsura în care nu o vedeam, mă apropiam mai mult de personajul care, începeam să cred, va deveni eroina unui român. Dar prezenţa ei mă deruta, mă irita, mă stînjenea. Nu stătea locului o clipă, începea să trebăluiască de cum intra pe uşă şi-i plăcea să repete:

— Vorba Olgăi: lîngă un gard să stai, dar să mături!

Dezordinea o scotea din sărite. Pe mine, ordinea pe care voia să mi-o impuie mă irita.

Cădeau primii fulgi de zăpadă. Mă pregăteam să plec la Sinaia. Valizele erau desfăcute, cînd a intrat Rada.

— Nu vă pricepeţi să faceţi bagajele.

Şi, scoţîndu-mi lucrurile, începu să le aranjeze altfel: Economie, Horatio, economie. Şi, ca să înţeleg mai bine:

— Economie de spaţiu!

Cînd a dat peste caietul în care notam în fuga condeiului întîmplările pe care mi le povestea, m-a întrebat:

— În care dintre valize intră viaţa mea?

Aş fi vrut să surprind o licărire de glumă în privirea ei verde ca apa unui lac, un zîmbet pe faţa ei albă, curată. Dar întrebarea fusese pusă cu toată seriozitatea, sau, cum spun copiii, de-adevăratelea.

— Rada, îţi mulţumesc. Acum lasă-mă pe mine să-mi termin bagajele.

Şi i-am luat caietul din mînă. Am simţit că-mi opune o rezistenţă, dar n-am cedat.

— Scriitorii cotrobăiesc fără nici o reticenţă în viaţa noastră, în sufletele noastre, dar îi supără cînd noi umblăm într-un caiet sau într-un sertar de al lor! mi-a spus.

Iar cînd a dat peste o pereche de ghete noi, îmblănite, le-a cercetat cu atîta mirare, admiraţie sau poate cu jind, încît am spus:

— Ţi le dau, Rada, dacă-ţi vin bine. Poţi să le iei.

A roşit, şi-a umflat nările, şi-a muşcat buzele. Ochii îi scăpărau ca ai pisicilor în întuneric.

— Nu mi-am vîndut viaţa pentru o pereche de ghete!

Am amuţit. Stiloul mi-a căzut din mînă. Rada a şovăit dacă să-l ridice sau nu, apoi, cu capul sus, s-a îndreptat spre uşă…

8

Într-o seară, m-am pomenit cu ea. Zgribulită, înfrigurată, cu faţa albastră, buzele albe, pleoapele roşii, cearcăne vinete.

— Aş bea un ceai! mi-a spus. Pot să pun apa la fiert? Un ceai cu rom. Sabina e foarte bolnava. E pe moarte…

— Cum? Ce are?

— O să ajungem acolo. Am să vă povestesc. Acum aş bea un ceai, un ceai cu rom. Cîteva ceaiuri…

Slăbise mult, tremura ca frunza. În noaptea aceea a rămas la mine. Adunată sub pături cu genunchii la gură, a reluat povestea de unde o lăsase:

— Eu sînt o fiinţă ordonată. O maniacă a ordinei. Şi cînd încep un lucru, vreau să-l duc pînă la capăt. Altfel nu pot să dorm. Vreţi să vă luaţi stiloul? Atunci cînd am plecat, am văzut că l-aţi scăpat din mînă. Am vrut să-l ridic. Am

vrut să mă întorc din drum. Mă gîndeam: Are să calce pe el! Şi e păcat! E păcat să striveşti un stilou. Mă gîndesc cîţi ani mi-au trebuit ca să-mi pot cumpăra un stilou. L-aţi ridicat?

— Da!

Şi, ca un dirijor care aşteaptă cu bagheta în mînă, liniştea desăvîrşită a sălii şi a orchestrei care şi-a încercat instrumentele:

— Atunci, putem continua. În primăvară, am întîlnit-o pe Luchi, într-o aglomeraţie, pe podul Grand. Frumoasă, elegantă! De nerecunoscut. Curioasă să ştie tot: de unde vin, unde mă duc, dar să nu-mi lase timp să-i pun întrebări. Căuta, şi reuşea de fiecare dată, să mă încredinţeze că tocmai la mine se gîndea, că pe mine mă căuta, că e o întîmplare fericită că i-am ieşit în cale. Cînd vorbea, aveam strania senzaţie că repetă cuvintele pe care le-a rostit într-o altă întîlnire, că ascult un disc pe care l-am mai auzit. „Rada, trebuie să vii la mine! Numai tu poţi să mă ajuţi. Nu ştiu ce e cu Cirus. Nu-l mai înţeleg. Cred că ştii că a renunţat la film. Nu se împăca cu operatorul şi nici cu alţii, cu nimeni. Toţi au avut cu el o răbdare de fier, dar el are răspunsuri de genul ăsta: «Cînd ai ajuns la avioanele cu reacţie, n-are rost să călătoreşti cu diligenţa». Vede totul în perspectivă şi pe plan european. Cînd i s-a imputat că e cosmopolit, a răspuns imperturbabil: «Există o bursă internaţională, o

bursă a valorilor şi sînt fericit că Enescu şi Brîncuşi sînt atît de bine cotaţi. Sîntem cosmopoliţi dacă admirăm un jucător de tenis, campion mondial? Cred că trebuie să facem totul ca să-l învingem». E convins că peste zece ani o să i se dea dreptate. Ce zici, Rada? Are patruzeci de ani şi totuşi zece ani i se pare un fleac. Îl preocupă Lăpuşneanu. Tu i-ai dat ideea. Stă mai mult în bibliotecă decît acasă. Vrea să scrie o piesă şi nu-l interesează dacă o să se joace acum, sau în 1970. Habar n-are ce se întîmplă în casă şi cum mă zbucium ca s-o scot la capăt. Sînt zile cînd n-am nici de coşniţă. Singura soluţie e să cîştig şi eu. Nu ştie că am făcut probe de film. Au ieşit grozave. Mi le-a făcut Oleg”.

— Oleg Stan?

— Da. Dar nu din cauza filmului, de care habar n-are, a ieşit scandalul. Vreau să intru în teatru. Vreau să joc, vreau un angajament! Am terminat Conservatorul acum patru ani. Cît am să mai clocesc? Cirus s-a înfuriat. Şi eu mi-am luat copilul şi am plecat la mama. A venit după mine şi a acceptat toate condiţiile. Are oroare de scandal. Îţi închipui ce-ar fi un divorţ în care aş arăta că Cirus Hotaru e un retrograd, ca să nu spun altfel! Dar ce înseamnă drepturile femeii, cînd eşti obligată să-ţi ascunzi diploma, cînd bărbatul îţi pune într-o mînă coada măturii, într-alta coada tigăii şi plodul în braţe?

într-o zi, cînd i-am întins paharul cu apă, eram gata să-i spun: „Poftim conaşule”! M-am oprit la jumătatea cuvîntului, îngrozită, Rada, îţi dai seama? A făcut din mine un suflet de slugă…

— Luchi, vorbeşti ca pe scenă.

— Sînt gata să repet scena în faţa Tribunalului. Cînd i-am spus lui Cirus s-a făcut verde. Tot încerca să zîmbească. „N-am ştiut că sînt însurat cu Eleonora Duse!” Eşti tot aşa de egoist de încrezut şi de feroce, ca d’Annunzio! i-am spus. Ne îndrăgostim de inteligenta voastră diabolică şi ne pomenim cu lipsa voastră de suflet.” Comparaţia i-a plăcut.

— Şi totul ţi-a reuşit conform planului?

— Rada, sînt ultima roabă într-o tară liberă. Nu se mai poate! Tu ce faci? Mare toantă ai fost că nu l-ai luat pe Oleg! Dar nu-i prea tîrziu. Maică-sa ţine pe scrin fotografia ta. Ştii ce frumuşică eşti pe fotografie? Cu capul dat pe spate, într-o căpiţă de fîn. Rîzi cu toată gura. N-am ştiut că ai dinţi aşa de frumoşi şi perniţe sub ochi. Eşti foarte fotogenică!

— Luchi, cum ai ajuns acasă la Oleg Stan?

— M-am împrietenit cu maică-sa. E foarte simpatică. Am vorbit despre tine. Te-am lăudat, să ştii. Sînt convinsă că ultimul cuvînt nu s-a spus între voi. Părerea mea este că nu trebuie să-l scapi. Ce aştepţi, Rada? Ai cîţiva anişori. De ce nu vii pe la noi? Vine atîta lume care ţi-ar putea fi de folos! Ce faci cu spectacolul de

absolvenţă? M-am gîndit la tine. Cirus o să-ţi dea sfaturi, o să te ajute...

Şi, luîndu-mi la braţ:

— Hai la noi la masă! Vino să-mi vezi băiatul!

Cirus s-a bucurat cînd m-a văzut. Lîngă masca lui Beethoven, cu gura la fel de amară, zîmbea. Dar niciodată nu mi s-a părut mai abătut.

— Rada! îmi repeta numele cu o tristeţe care mi-amintea de învăţătorul din sat, sau de profesorul de la spitalul Brîncovenesc. Am vorbit despre tine cu Saru. E de acord să-l pui în scenă pe Alecsandri. Dar eu găsesc că te legi la cap fără să te doară.

— Am scos fragmentele cele mai interesante din piesele lui. S-ar putea face un Festival Alecsandri. Aş vrea să vedeţi materialul, schiţele...

— Sigur, din punct de vedere regizoral, poate să fie interesant.

Nu părea convins.

— Pentru spectacolul de producţie, m-am oprit la *Coana Chiriţa*. Dialectul e plin de umor, personajele au haz. Am studiat piesa pînă în cele mai mici amănunte.

— Da, cînd adînceşti o epocă, un autor, descoperi intenţii de care nici el n-a ştiut.

— Aş vrea să vă arăt descoperirile mele.

— Adu-ne materialul. Rada, ce mai atîta vorbă! a intervenit Luchi. Hai, bate fierul cît e cald. Du-te, dar nu zăbovi, la patru trebuie să ies...

Uitase că m-a poftit la masă. Şi trebuia să înţeleg că nu pot rămîne după plecarea ei.

Cirus nu mai era stăpîn nici în camera lui de lucru. Biroul era invadat de jucării stricate. Printre rafturi, în bibliotecă, erau cărţi cu poze. Băieţelul – îi spuneau Cocoloş – făcea primii paşi. Dar era voinic, avea ochii lui Cirus şi era murdar de făină şi cocă.

— Un viitor bucătar! rîdea Luchi. Mai avem unul în familie: fratele tatei era bucătar pe un vas comercial.

— Tu ştii să simplifici! surise Cirus, acru şi trist. Eşti în stare să-l trimiţi şi pe ăsta mic la cantină...

Mergeam grăbită, ca de obicei, gonind, cu un gust de cenuşă pe care mi-l lăsa întotdeauna întîlnirea cu Luchi şi, mai ales, prezenţa lui Cirus alături de ea. Copilul lor era încîntător. Îi simţeam încă în palmă. Mînuţa, urmele de cocă lipită şi, pentru prima dată, îmi doream un copil al meu. Auzisem de atîtea ori primul lor strigăt. Luasem parte cu atîtea emoţii la apariţia lor în lume. I-am ţinut în braţe înaintea mamelor, şi fiecare mi se lipea de suflet, fără să doresc să fie al meu. Experienţa

nenorocită a Olgăi îmi punea frîie. Stătea de-a curmezişul oricărui elan.
„Şi dragostea, Rada?” Nu, toate disponibilităţile, toate forţele tinereţii mele trebuiau să se îndrepte spre un singur ţel. Eram aproape, şi n-aveam dreptul să arunc nici o privire înapoi. Ştiam că Cirus nu-şi face iluzii în ce priveşte concepţia mea regizorală, îndrăzneala cu care aş putea interpreta un autor care lui i se părea desuet. Totuşi eram sigură că va avea surprize şi eram nerăbdătoare să stau alături de el, să-l urmăresc citind foile mele, să-i surprind mirarea, aprobarea, surîsul, încruntarea.

Nu-mi mai dădeam seama ce tramvai trebuie să iau şi mă uitam cu un fel de curiozitate, şi, de ce să nu recunosc, cu invidie la cei care urcau atît de firesc în taxiurile din staţie. „Ce-ar fi să iau un taxi?” îmi făceam socoteala cît timp mi-ar trebui ca să ajung pînă la cămin şi înapoi, şi cîţi bani ar trebui să am ca să iau o maşină, fără să fiu obligată să renunţ la o masă, cînd, deodată, îl văd pe Petrache. O ţinea de brat pe Sabina. Cînd m-am apropiat, mi-am dat seama, îngrozită, că Sabina nu se poate tine pe picioare şi am apucat-o de celălalt braţ. S-a uitat la mine, încercînd să surîdă. Ochii ei palizi erau imenşi, disproporţionaţi în feţişoara mică, albăstruie.

— Rada, ce bine ai picat! Mă bucur!

Nu mă puteam bucura.

— Ce ai, Sabina?

— Mi s-au muiat picioarele, aşa, deodată...

Iar Petrache, pe un ton care nu admitea replică:

— Vino cu noi. Rada!

Ne-am urcat în primul taxi.

— Îmi fac raze! îmi explica Sabina. Petrache mă conduce, cînd nu poate mama. Dar pînă azi...

— De cînd eşti bolnavă?

— Aproape de trei luni. Vara trecută am făcut nămol, băi calde şi plajă. Şi, uite, nu mi-au priit... ’

— Reumatism! spune Petrache, cu vocea albă.

I-am dat curaj:

— Pe mine m-au dus pe targă la Vatra-Dornei şi uite-mă!

— Să lăsăm astea! şopti Sabina. Spune, Rada, ce faci? Mai ai puţin şi ajungi la potou. Şerban mă tot întreabă de tine...

Camera în care am intrat era aproape goală. Canapeaua îngustă, alături un scaun cu un patefon şi un fotoliu balansoar. O namilă de motan negru ne-a ieşit în cale. Pe o măsuţă, cărţi, reviste multiple. Pe alta, medicamente şi mai multe. Pe un perete, rafturi pline cu cărţi, pe altul, un singur tablou: o barcă pescărească, imensă, grea, neagră, se lupta cu marea

umflată, învolburată, de un verde intens. Pe marginea bărcii – sau mahoane, cum se numesc bărcile astea – silueta subţire, stilizată, neagră, a unei fete despletite care sta să-şi ia zborul. Barcagiului i se vedeau numai braţele opintite, pletele blonde de cavaler medieval. La orizont, soarele apunea în văpăi. Ce însemna, pe malul de nisip, urma unei tălpi uriaşe repetată de cîteva ori? Sau spiriduşii aceia informi care, parcă, dansînd, împingeau barca? Unde erau celelalte pînze, sculpturile în pămînt ars? Parcă aici în pînza asta, se concentrase toată forţa de luptă, nevoia de poezie, visurile Sabinei.

— Lăsaţi-mă! Vreau să ajung singură.

Şi Sabina întindea mîinile spre pat, dar spatele îi aluneca înapoi. Am sprijinit-o prompt. Petrache tăcea. Eu mă întrebam cu groază: „E poliomelită?”

— Bine că mama nu e acasă!

Am culcat-o, sprijinindu-i capul pe perne şi am învelit-o cu o pătură. M-am uitat la medicamente. Toate pentru reumatism.

— Ce doctor te îngrijeşte, Sabina?

— Nu ştiu. La policlinică, pînă azi puteam să umblu.

— Vreau să chem un doctor. Rămîi tu, Petrache. Eu mă duc.

Sabina mă privi drept în ochi:

— Crezi că e atît de grav, Rada?

— Un medic ştie mai mult decît noi.

— Bine că sînt în pat. Mamei, o să-i spun că sînt obosită, că am făcut o plimbare mai lungă la Şosea. Rada, uite cărticica asta a scos-o Şerban, *Pietrele Doamnei*. Sînt reportaje…

Aş fi vrut să cer amănunte. Dar n-aveam nici, o clipă de pierdut. Ca de obicei, n-aveam timp pentru mine.

Petrache m-a condus pînă la uşă…

— Rada, n-ar fi mai bine să rămîi tu, să mă duc eu?

— Nu!

— Crezi că e poliomelită? Ar fi îngrozitor, îngrozitor!

I-am pus mîna la gură.

— Stăpîneşte-te! Ne trebuie urgent un medic. Să-i puie un diagnostic. Un specialist în boli nervoase.

Petrache a scos bani din buzunar.

— Poate n-ai pentru maşină…

— Am!

Aveam deodată şi bani şi timp. Aveam şi curajul şi îndrăzneala de a-l căuta pe profesor acasă la el.

L-am găsit. Era la masă. Părul nins, ca o perucă albă, dar acelaşi zîmbet mucalit, dezabuzat, aceleaşi sprîncene negre, stufoase, aceeaşi distincţie atrăgătoare şi, pentru mine, aceeaşi privire blajină. M-a prezentat soţiei lui. Am încercat să mă scuz.

— E o oră nepotrivită.

— Tocmai terminasem masa! mi-a spus şi a dispărut.

Mi-am dat seama că e dintre femeile în aparenţă modeste, care ştiu să dispară, dar nu de tot, numai atît cît trebuie ca bărbatul să fie înduioşat, recunoscător şi să-i sacrifice orice alt sentiment.

— Rada, unde te-ai ascuns pînă acum? Ce ţi s-a întîmplat? Unde lucrezi? Ce faci? m-a întrebat profesorul, înviorat. Rada…

I-am vorbit de Sabina. Numai despre ea. Profesorul a telefonat unui coleg la Spitalul Central. I-a repetat ce ştia de la mine.

— O să vă trimit sora să vă ia cu maşina.

Eram iar soră.

— La ce spital lucrezi acum, Rada!

Ce curios mi se părea că nu ştie! Că nu ştie nimic, nimic!…

— Am să caut să vă văd cît de curînd şi am să vă spun. Vă mulţumesc din suflet…

Neurologul care a examinat-o pe Sabina mi-a spus:

— A fost tratată de reumatism şi s-a declanşat un diabet.

Eram fericită, absurd fericită! Nu era ce bănuisem! Doctorul nu părea optimist.

— Trebuie internată, urgent.

Petrache m-a condus la cămin şi l-am rugat

să-i ducă lui Cirus o mapă în care aveam extrase din piesele lui Alecsandri cu indicaţii regizorale.

— Rada, sînt disperat! Sabina mi-e atît de dragă!

— Se vede de la o poştă, Petrache!

— O iubesc.

— Sare-n ochi.

— Dar Sabina n-are ochi decît pentru Cirus. Căsătoria lui cu Luchi n-a schimbat nimic. Nici atitudinea lui „rezervată” politiceşte, involuţia lui pe toate planurile. A refuzat să predea la Şcoala de literatură. Ba chiar a cerut desfiinţarea ei. Sabina a fost furioasă. Acum îi dă dreptate. Cu toate că Şerban e un elev strălucit şi sînt încă atîţia tineri talentaţi. Dar nu despre asta e vorba. Sabina se topeşte. N-a slăbit, s-a topit. Parcă e o lumînare care se topeşte. Şi Cirus îi cere să-şi schimbe pieptănătura şi-i spune că-i stă bine „slabă” şi să mai slăbească.

— Vrea să-i ridice moralul.

— Nu, Rada! E foarte serios preocupat de pieptănătura ei, de silueta ei. I-a adus o carte cu reproduceri de Cranah şi i-a spus: „Uite, aşa eşti tu. Să nu te mai prind cu basmale! Moda asta cu şepci şi basmale, cu haine de muşama, cum purtau altădată lăptarii, şi cu eroi pozitivi şi negativi, ca în jocurile cu hoţii şi vardiştii, o să treacă şi Cranah o să rămînă”.

9

Pomii erau înfloriţi. Oraşul, ca un decor de teatru. Prea alb, prea roz, prea diafan, prea dulce. Mă duceam zilnic s-o văd pe Sabina. Încrederea ochilor ei măriţi îmi amintea de Ardei, şi-mi făceau rău. Aceeaşi nevoie de a fi mereu lîngă mine, de a-mi citi gîndurile. Se prindea de gîtul meu, îmi vorbea de Petrache.

— Mi-e drag, Rada! Mama, el şi tu! Voi trei! Dar de poetul meu sînt îndrăgostită! aşa-i spunea de la o vreme lui Cirus. Discul cu Moissi, el mi l-a trimis. Ţii minte, Rada? Acum mi-a adus: *Tristan şi Izolda*. Uite, pe măsuţă…

Era un volum legat în piele, o legătură veche, de o rară frumuseţe. Sabina îl mîngîia.

— Rada, parcă am băut şi eu licoarea vrăjită. Cine mi-a dat-o? Cum s-a strecurat în sufletul meu? E un mister, totuşi, dragostea, nu crezi? Ca şi moartea! încep să înţeleg angoasa lui Cirus, neliniştea lui, refuzul lui de a fi luat de agitaţia zilnică. „Parcă am trăi într-o cazarmă în care trebuie să fim tot timpul ocupaţi, ca să n-avem timp să gîndim”, mi-a spus odată şi m-am supărat. Acum, cînd mă gîndesc la moarte! Să nu te gîndeşti la moarte, Rada! Cînd trebuie să vină, vine. Dacă n-ar fi mama, totul ar fi mai uşor. Ce scump plătesc dragostea ei! Mama îţi dă viaţa şi-ţi ia libertatea. N-ai dreptul să mori.

În timpul războiului mi-a fost tare greu, din cauza ei. Eram U.T.C.-istă. Mama nu ştia, niţi Petrache. Nici eu nu ştiam nimic despre el, nici despre Şerban. Întreabă de tine...

— Sabina, ai vorbit destul.

— Rada, tu trebuie să pregăteşti decorurile, piesa şi-ţi pierzi timpul cu mine!

— Sînt soră.

— Ai fost. A fost un timp cînd m-am îndepărtat de tine. Nu te-am înţeles. Tu îţi urmăreai visul. Dar să ştii că mulţi au renunţat la visurile lor şi chiar la viaţa lor pentru ca tu, şi alţii...

— Ştiu, Sabina.

— Luchi l-a convins pe Cirus să facă un scenariu de film, o adaptare după o piesă de Alecsandri.

Am rămas siderată.

— Ce piesă?

— Nu ştiu. Era grăbită. A văzut pe Lipscani un pichet alb, înflorat. Vrea să-mi facă o rochie, s-o port în prima zi de vară. Rada, Şerban întreabă de tine mereu, numai de tine. Ţii minte cînd vindea ziare pe stradă? Ţii minte atunci de 1 Mai! Mama n-a vrut să mă lase cu voi. Aţi intervenit, pentru mine. Luchi n-a vrut să vină. Spunea că-i bolnavă. Cînd am trecut pe la ea, am văzut pe măsuţa de noapte fotografia lui Mussolini, în ramă de argint. Am aruncat-o pe jos şi am călcat-o în picioare. Şi

pe Şerban eram furioasă, că vinde jurnale burgheze. Eram furioasă că sînt prea mică. Eram îndrăgostită de Luchi, şi ea de Şerban. Şerban era îndrăgostit de tine, nu ştiai? Odată te-ai uitat la el şi ai spus că are ochi galbeni şi aţi vrut amîndoi să prindeţi o frunză din zbor. El a dus frunza la buze...

— Cum de-ţi aduci aminte, Sabina?

— Cînd stai în pat, îţi aminteşti atîtea amănunte! Şi vezi lucrurile altfel! Parcă le descoperi încă o dată...

— N-am înţeles niciodată prietenia ta cu Luchi. Atunci erai un copil. Dar pe urmă... Acum?

— Totdeauna aş fi vrut să-i semăn. O simţeam liberă, curajoasă. Nu-i era frică de viaţă. I s-a dăruit lui Şerban, fără să-i pună întrebări. Se întorcea spre viaţă, ca o plantă spre soare.

— E uşor cînd nu ai scrupule.

— S-a apărat cum a putut. Ea n-a avut părinţi ca ai mei, buni şi uniţi. O mamă ca a mea.

— Nici eu n-am avut.

— Erai mai bine înarmată, Rada. Viaţa se loveşte de tine ca valurile de stînci. Pe ea o iau uşor şi atunci se agaţă de orice.

— De oricine.

— Ar fi ajuns şi prin propriile ei forţe. Dacă n-ar fi fost copilul, nu s-ar fi măritat cu Cirus.

Acum are panica bătrîneţii. Se gîndeşte cu groază că o să împlinească treizeci de ani.

Sabina nu va împlini niciodată treizeci de ani! m-am gîndit înfiorată. Parcă a ştiut că n-o să-i aibă şi s-a grăbit să trăiască. Da, cred că a trăit: a luptat, a iubit, a pictat şi a sculptat şi a dansat şi a plîns şi a rîs. A trăit. Eram sigură acum că pentru ea a vrut Cirus să împrumute schiurile Agatei. Că au plecat împreună la munte. Pe Petrache îl iubeşte ca pe un frate, dar îi spune: „îmi pare bine că nu eşti fratele meu. Sufletul îşi poate permite unele piruete. În antichitate, fraţii şi surorile se puteau căsători”.

— Rada, sînt bogată. Am atîtea rezerve de afecţiune! Nimeni nu ştie cît de bogată sînt! Cirus a scris pentru mine un sonet. O să apară mîine… Rada, ce bine că eşti aici! Mama se poate odihni. Toată noaptea îmi ţine mîna, îmi sărută mîinile, îmi pune mîna pe frunte. Mă prefac că dorm, ca să aţipească şi ea. Dar nu aţipeşte, spune rugăciuni, rugăciuni vechi, vechi de tot. Nu le înţeleg. Dar poate că o rugăciune, o poezie adevărată, un dans, o creangă de liliac sau un cîmp de lăcrămioare este acelaşi lucru. Nu crezi? Odată, într-un cîmp de lăcrămioare, am îngenuncheat. Şi mi-a venit să spun o rugăciune. Dar, fiindcă nu-mi aminteam nici una, am spus: „Amurgul pe lebede pune culori de sineală, de aur, de

sînge”. Ce lucruri frumoase s-au scris! De ce le-am negat? Am avut dreptate? Nu ştiu! Nu mai ştiu. Acum totul se transformă în culori, muzică, dans. Îl iubesc pe Cirus. Şi nu mă simt vinovată, nici faţă de Petrache, nici faţă de Luchi…

— Sabina, odihneşte-te!

— Într-o zi, am negat tot ce mi-a încîntat copilăria. Am declarat că tot ce am citit e otrăvit şi putred.

— Sabina, trebuie să te odihneşti!

— Se înserează! Ziua se găteşte în roz-violet, siniliu. Parcă se duce la bal. Rada, să fii atentă cînd vine mama! Să nu bage de seamă! îi simt paşii! Mama…

Am căutat-o pe Luchi la telefon, dar fie că scotea telefonul din priză, fie că punea pe altcineva să răspundă sau îşi prefăcea vocea, nu reuşeam s-o găsesc. Cînd, exasperată, am sunat la uşă, mi-a deschis.

— Ce bine-mi pare c-ai venit!

— Te-am căutat de cîteva ori. Vreau să-mi iau mapa. Luchi, să ştii că am muncit aproape doi ani.

— Rada, n-ai vrea să joc în examenul tău de producţie? Să joc rolul Tarsiţei?! Nimeni n-o să ţi-l joace atît de bine ca mine. Voi nu mă cunoaşteţi. Nici tu, nici Cirus. Şi tiu ca el să mă cunoască. E pentru mine o chestie de viaţă

şi de moarte, să joc! Şi vreau ca tu să ai succes. Îţi dai seama ce succes ai avea, dacă el ţi-ar da toate indicaţiile de regie? De fapt, el o să regizeze piesa.

Îmi ardeau urechile, tîmplele, palmele. Am strîns pumnii, ca un boxer care n-are voie să bată.

— Luchi, am tremurat pentru fiecare zi de şcoală, am făcut gărzi de noapte ca să fiu studentă, am căutat să rezist, să ajung aici. Îţi dai seama ce înseamnă pentru mine spectacolul ăsta? Am notat toate indicaţiile regizorale, tot materialul e studiat de mine. Trebuie să arăt ce ştiu, ce pot, cum gîndesc. Cirus a arătat ce ştie şi va mai arăta. Deocamdată se ţine departe. Aşteaptă. Poate să-şi permită să aştepte. El a debutat înainte de război şi a avut un succes răsunător. După război, şi-a exprimat ideile, s-a afirmat şi se va afirma. Cirus Hotaru există. Eu trebuie să încep să exist…

— Bine, Rada. Dacă tu crezi că nu mai ai nimic de învăţat… În orice caz, cred că nu refuzi să joc eu rolul Tarsiţei? Am vorbit cu Saru.

— În numele cui?

— Eram sigură că ai să fii de acord. Sîntem prietene de o viaţă. De cînd e Sabina bolnavă, mă simt şi mai legată de tine. Tu eşti o fire mai rece. Dar credeam…

Şi, schimbînd tonul, ca o adevărată actriţă:

— Rada, crezi că n-am talent? Poate că n-am. Asta o să vezi la repetiţie. Cunosc bine rolul.

— Ce înseamnă să cunoşti rolul? Să-l ştii pe dinafară? Rolul trebuie lucrat, şlefuit, cizelat iar şi iar, pînă în cele mai subtile intenţii. Îmi trebuie o actriţă cu experienţă.

— Dar eu am mai jucat. Nu debutez acum. În ultimul an de Conservator am plecat în turneu, pe urmă m-a sechestrat Cirus. Am să-ţi arăt programele, să vezi în ce-am jucat. Dubluri în roluri principale. Ştiu, există prejudecata numelui consacrat. Dar ai să-ţi dai seama, după prima repetiţie, de ce sînt în stare. Saru ţine la tine. Dacă n-ar avea încredere în mine…

O înecau lacrimile.

— Rada, Cirus trebuie să-şi dea seama că am talent. Şi e primul prilej, prima mea şansă. Dacă e numit director, pune piesa în repertoriul teatrului. Nu pot să-ţi spun mai mult.

— Şi acolo, cine o va regiza? Cine va monta piesa mea?

— E piesa lui Alecsandri.

— Materialul e scos din mai multe piese, viziunea regizorală e a mea!

— De cînd ai căpătat instinctul ăsta de proprietate, Rada? Eşti întotdeauna în contratimp. Piesa mea, materialul meu, viziunea mea!

N-am auzit cînd a intrat Cirus.

— Ce-i cu voi? Vă certaţi? Ce faci. Rada?

— Am venit să-mi iau piesa.

— Vino la mine în birou să ţi-o dau.

Era slăbit, palid. Vocea răguşită, scăzută. Şi, pe cînd intram în încăperea cealaltă:

— Rada, nu sînt în totul de acord cu indicaţiile tale regizorale, dar ai muncit conştiincios...

Şi deschizînd sertarul:

— Unde e? Luchi, cine a umblat aici? Cine a luat mapa?

— Eu. Am fost curioasă. Nu ştiu de ce eşti alarmat.

Mi-am dat seama că Cirus nu ştia nimic din toate proiectele lui Luchi şi mi-a părut nespus de bine.

— Ai început să-mi umbli şi în sertare? De cînd?

— De cînd le încui.

Şi Luchi ieşi trîntind uşa. M-am dus după ea.

— Luchi, nu vreau să vă certaţi din pricina mea. Dă-mi mapa cu tot ce-mi aparţine. Sînt foarte grăbită.

— Rada, te implor, lasă-mă să joc în producţia ta. E pentru mine chestie de viaţă şi de moarte. Odată m-ai scăpat de la moarte. Nu mă lăsa acum să mă înec. Cirus pretinde că am să-i fac numele de rîs. Numele lui! Parcă n-aş avea şi eu un nume la meu! Parcă n-aş avea un

cap pe umerii mei! Trebuie să văd cu ochii lui, să respir prin plămînii lui. Ţine conferinţe despre femeia în teatrul lui Cehov, dar mie-mi spune: „Nu-ţi permit! Nu uita că porţi numele meu!” Ştiam că minorele devin majore prin căsătorie. Eu am devenit minoră de cînd m-a luat de nevastă. Vreau să-mi recapăt majoratul! Vreau să mă regăsesc, să fiu eu. Vreau să-mi văd numele pe afiş, Luciana Gregorian, să-l văd tipărit. Ajută-mă, Rada!

— N-o să-mi ierte!

— Ce-ţi pasă, dacă ai conştiinţa că ţi-ai făcut datoria?

— De ce n-ai curajul să-i spui toate astea? De ce l-ai minţit? Luchi, de ce nu i-ai spus de la început că ai urmat Conservatorul, că vrei să joci?

— M-a obligat să-l mint. Toată societatea mă obliga atunci. Mă obligă şi acum. Crezi că nu mai sîntem obligate să minţim?

— Mă tem că la tine a devenit o a doua natură.

— Mă tem că eşti şi tu contaminată de admiraţia atavică pentru măria-sa bărbatul! Uite, citeşte aici…

Şi Luchi îmi arătă un şervet lung, prins în perete, pe care, cu arnici roşu, era brodat: „Regele casei este bărbatul”.

— Şervetele astea le coseau străbunicile şi bunicile şi chiar mamele noastre. Noi le

moştenim şi le atîrnăm în bucătărie, fără să ne revoltăm. Cînd se afumă, le scoatem, le spălăm, le călcăm şi le punem la loc. Copiii, cînd încep să citească, silabisesc prostiile astea. Şi noi rîdem şi ne creşte inima…

Furioasă, Luchi trage ştergarul din perete. Tencuiala plezneşte şi-i umple fata şi părul de praf. Dar undeva, într-o ţintă, mai rezista. Şi Luchi trăgea şi urla:

— Ajunge!

Cirus dădu buzna, alarmat:

— Ce s-a întîmplat?

— Am descoperit lozinci reacţionare în casa noastră!

Luchi urla, rîdea, plîngea. Cirus o măsura din cap pînă-n picioare, cu un calm desăvîrşit.

— Ştiam că nu ai talent. Dar credeam că ai temperament. Cînd colo eşti isterică, Luchi! Isterică!

Din obişnuinţa de a reacţiona rapid, i-am dat un pahar cu apă în care am pus o linguriţă de zahăr, din cutia deschisă pe masă. Şi Luchi l-a băut pînă la fund, ca un copil.

— Vreau să iau aer! Mă înăbuş aici! Scoate-mă de-aici, Rada! Mă sufoc!…

— Am luat-o de braţ şi am ieşit împreună.

— E un monstru, repeta în sughiţuri, un monstru!

A doua zi, cînd am căutat-o la telefon, mi-a

răspuns o voce străină:

— E plecată! Au plecat împreună… Da, toţi trei: fiica mea, ginerele meu, nepotul meu…

Abia după o săptămînă, cînd m-am văzut în posesia materialului, m-am întrebat dacă Luchi n-a simulat criza aceea de isterie, ca să cîştige timp. Dar dacă jocul i-a reuşit, înseamnă că e o bună actriţă. Totuşi nu mă încumetam să-i încredinţez rolul Tarsiţei…

10

Alexandru Saru, care fusese preşedintele Comisiei la examenul meu din anul III, mă preţuia. Notele mele i se păreau nedrepte. Credea că mi se cuvinte o compensaţie, mă ocrotea. Şi, împotriva clasei, care nu era de acord cu proiectele mele, îmi lua apărarea.

— Cred că e interesant să combini fragmente din diferite piese de Alecsandri. Se va vedea cît de bine a ştiut studentul să pătrundă opera autorului, să-i sublinieze intenţiile, să scoată în relief mesajul.

Cînd a rămas singur cu mine, mi-a spus:

— Ştiu ce înseamnă pentru tine spectacolul de producţie. Cunosc greutăţile fiecăruia dintre voi, dar acum e vorba de tine.

Saru ne tutuia, dar, sub aparenţa intimităţii, simţeam preţuirea, respectul.

— Din păcate, Rada, actorii repetă în două

piese. O repetiţie de la opt dimineaţa la prînz şi alta de la cinci după-amiază la şapte, după care se aranjează decorurile pentru spectacolul de seară. Deci, practic, n-ar fi loc să repeţi. Actorii, ca să te ajute, vor să renunţe la cîte o repetiţie. Directorul teatrului e de acord, îţi poţi alege distribuţia cum crezi…

Oare cu mine vorbea? îmi pot alege distribuţia, actorii? Eu, Rada Ionac? De ce bucuriile prea mari sînt dureroase? De ce nu te aştepţi să zbori, de ce nu le simţi dulceaţa, ci numai amarul? De ce nu sînt exuberante, ci reculese, sfioase?

— Rămîne actriţa din rolul principal. Prietenul meu, Cirus Hotaru. De fapt e vorba de nevasta lui…

— Luchi? Ce vrea? Ce mai vrea?

Ridicasem vocea. Saru mă privea surprins. Parcă aştepta o explicaţie. Dar continuă:

— Cirus nu e de acord ca nevasta lui să joace. Îl cunoşti. E destul de ciudat. Fata a îndurat cît a putut. Acum menajul se clatină. Ea tine cu orice preţ să joace. El a rezistat cît a putut. În sfîrşit, îi dă o şansă. Să joace în piesa asta, adică într-un singur spectacol. Şi dacă are talent…

— Dar dacă nu are? Doar nu e vorba aici de menajul ei, ci de producţia mea! Ultimul meu examen! Singurul spectacol!…

Ridicasem iar vocea, fără să vreau.

— E în avantajul tău. Rada. Cirus va face orice ca nevasta lui să se prezinte bine. E un mare orgolios.

— Dar el are o altă concepţie regizorală şi lui nu-i place teatrul lui Alecsandri. Şi nu vrea ca nevasta lui să reuşească, fiindcă nu vrea să fie actriţă. O să strice acasă tot ce am să clădesc eu aici. Iar cînd va dori să asiste la repetiţii – şi desigur că aşa va fi – îmi va şterbi autoritatea cu autoritatea lui. Şi chiar dacă voi reuşi să-mi impun punctul meu de vedere, se va spune că toate meritele sînt ale lui. Aş vrea să mă înţelegeţi…

— Nu va veni la repetiţii. Rada, îţi promit. Şi dacă nu vei fi mulţumită, vei schimba actriţa.

— Dar atunci nici ea, nici el, nici prietenii lor nu mi-o vor ierta. Îi voi avea duşmani în tot ce voi încerca mai departe în teatru şi în viaţă…

— Rada, n-am vrut să-ţi spun: „Cirus a făcut anticameră la mine”. Aveam pe cineva în birou şi a aşteptat la rînd cu alţii. E de imaginat? Cirus Hotaru a aşteptat la uşa mea! înţelegi. Rada? Ca să-mi vorbească de nevasta lui, să mă roage.

— Atît de mult o iubeşte?

— Au un copil. Un divorţ, oricum s-ar pronunţa, strică sufletul copilului, viaţa. Cirus e prea lucid ca să nu vadă ultimele consecinţe Nu pot să nu fiu alături de el…

— Aş vrea să fiţi alături de mine…

11

Erau doi ani de cînd gîndeam piesa, interpretarea, decorurile. În linii mari, mi se părea potrivită arhitectura românească, dar şi o influentă bine marcată, care să sugereze franţuzismul epocii. Concepusem scena împărţită în două: în jumătatea din dreapta se va mişca Lunătescu, conservator feudal. În stînga, Tarsita, cu vocabularul şi mentalitatea importate de bonjurişti.

Dar lui Cirus nu-i plăcea vodevilul, farsa şi femeia, care, la patruzeci şi cinci de ani, e preocupată de dragoste, ca la douăzeci, pentru care soţul e o mobilă de care se împiedică, îl dezgusta.

Repetiţiile au început. Spectacolul căpăta din ce în ce mai multă viaţă, vigoare, relief. Luchi era disciplinată, muncitoare. Frumuseţea ei plastică se amplifica, se mişca pe scenă ca la ea acasă. Şi totul mergea bine pînă la scena scrisorii. Ofiţerul de cavalerie, Lionel, e îndrăgostit de o modistă. Tarsita, soţia lui Lunătescu, găsind pe masa modistei o scrisoare de amor, crede ca e pentru ea. Luchi trebuie să citească scrisoarea, ca şi cînd l-ar avea în fată pe cel ce-şi spune focul inimii, ca şi cînd treptat, ar ajunge în braţele lui. Ea are patruzeci şi cinci de ani. El e tînăr. Tot ce este

feminitate în ea trebuie s-o ia razna. Din tăciunii acoperiţi de cenuşă trebuie să iasă vîlvătăi.

— Luchi, scrisoarea este un noroc nesperat, un miracol. Trebuie să citeşti, la început, uluita, ca de o fericire prea mare. Vrei şi parcă nu poţi să crezi. Începi să fredonezi, capeţi aripi,

— Te simţi eliberată de ţoale îndoielile, de toate inhibiţiile şi, într-un crescendo de fericire, îţi vine să dansezi, să sări, ca şi cînd ai avea cărbuni aprinşi sub tălpi. Şi aproape înnebuneşti de fericire, înnebuneşti pur şi simplu. Hai, Luchi. Rolul ţi se potriveşte…

Şi Luchi se încălzea, se deşuruba, se aprindea, se apropia de ceea ce voiam. Dar a doua zi cînd citea scrisoarea, parcă o strîngeau pantofii.

— Ce-i cu tine, Luchi? Spune-mi ce te reţine? De ce nu uiţi cum te cheamă, cine eşti? De ce nu scuturi de pe umerii tăi cei patruzeci şi cinci de ani ai Tarsiţei? Bărbatul a înşelat-o pe toate cărările. E rîndul ei să se bucure fără constrîngere. Doar ştii ce înseamnă să-ţi iei revanşa asupra vieţii…

— Ai dreptate.

Mi-era milă de ea. Cu zece ani în urmă, o văzusem albă ca hîrtia pe masa de operaţie. Firul care o lega de viaţă se subţia, gata să se rupă, la optsprezece ani. Îi urmăream atunci respiraţia şi fiecare răsuflare părea ultima, şi

mîinile mele agile, atente, ajutau mişcările de prestidigitator ale profesorului care se lupta s-o salveze. Şi mă legam de ea, ca de atîţia alţi bolnavi pe care mi se părea că ştiinţa singură nu poate să-i salveze fără voinţa lor de a trăi, fără voinţa mea, fără voinţa noastră. Dar acum nu trebuie să privesc înapoi. Dacă într-adevăr ceva din voinţa mea se transmitea bolnavilor pe masa de operaţie, şi uneori chiar muribunzilor, de ce n-o pot însufleţi acum pe Luchi? Am fost o bună infirmieră. Sînt oare un prost regizor? Să fi avut dreptate cei care au încercat să mă oprească în drum? Cursa a fost grea, obstacolele mereu mai înalte. E ultimul.

— Luchi, cînd eram mică, aveam o prietenă surdo-mută. Vroiam s-o fac să înţeleagă tot ce se întîmplă în sat. I se aprindeau obrajii şi ochii, bătea din palme, se bucura sau plîngea. Uita că e surdo-mută. Pe tine ce te reţine? Ce trebuie să uiţi şi nu poţi? Parcă te stînjeneşte o privire peste umăr, pe care nimeni afară de tine n-o vede. Spune, Luchi, în cine n-ai încredere? în tine sau în mine? Eu ţi-am întins mîna. Acum, dacă te îneci, mă tragi şi pe mine la fund…

Mi-a mărturisit că acasă repetă cu Cirus, care-i cere un joc mai interiorizat, mai sobru.

— Are oroare de ostentaţie, de efuziuni, de descărcările sufleteşti „directe”. Pretinde că bucuria exteriorizată, fără frîne, e vulgară, penibilă, ca orice incontinenţă, şi cine nu-l

ascultă pe el nu are sensibilitate sau nu are talent. Numai el poate fi garanţia acestui talent, numai el poate obţine pentru mine un contract. Numai datorită lui pot intra în teatru. Adevărul e altul. Cirus nu se poate împăca cu ideea ca nevasta lui să apară pe scenă. Nevasta lui Cirus Hotaru în rolul unei femei de duzină, o femeie care-şi înşală bărbatul! Nu şi nu! Dacă aş juca în Sfînta Ioana, ar accepta mai uşor. Dar o femeie care-şi înşală bărbatul? în bărbatul Tarsiţei lumea o să-l vadă pe el. Înţelegi grozăvia?

Da, ăsta-i adevărul. Nevoia lui de a mă claustra nu numai concret, în casă, dar prin impunerea unui tipar de gîndire care este al lui, un calapod în care mă obligă să intru chiar cu riscul de a mă sufoca. În locul oricărui schimb de păreri, îmi impune părerea lui. Motorul oricărei păreri e gelozia, neîncrederea, nevoia de absorbţie totală a fiinţei mele, de distrugere a personalităţii mele. Orice elan al meu e combătut, dacă nu se îndreaptă spre el, orice contact cu viaţa suspectat, comentat, interpretat şi interzis. O privire pe fereastră, un gînd, un proiect, o aspiraţie, ascund un substrat erotic pe care-l presupune, îl bănuieşte. Anna Karenina e pentru el o femeie stricată. Dacă şi-a înşelat bărbatul, nu-l interesează de ce. Dacă o aprobi, înseamnă că-i semeni, că vei călca pe urmele ei, dacă o

aperi, înseamnă că-ţi cauţi scuze pentru ocazia care se va ivi. Cauţi ocazia. Îl cauţi pe Vronsky. Ce importanţă are că nu l-ai găsit, dacă îl aştepţi? Şi îl aştepţi, e sigur, dar trebuie să te împiedice să-l înşeli în mod concret.

— E atît de gelos?

— E dement, orgolios. Amorul propriu ucide în el orice alt sentiment. Dacă nevasta lui e actriţă, atunci trebuie să fie la nivelul Stellei Cumpbell, care toată viaţa l-a iubit pe Bernardt Shaw. După el, talentul e tocmai lipsa uşurinţei de a reda fie şi cel mai simplu cuvînt, gest, aşa cum îţi vine, cum l-ai auzit pe stradă, în tramvai, sau la mama acasă. Firescul din film e dezastruos în teatru…

L-am căutat pe Saru, i-am spus toate astea şi l-am rugat să vie la repetiţie.

— Trebuie să ai tact, Rada.

— În cazul de Fată, ce-nseamnă tact?

— Răbdare.

— Poate că n-am destulă autoritate.

— Rada, prima condiţie, ca să fii regizor, e să ai autoritate. E o condiţie sine qua non.

— Sînt studentă.

— Ţi-ai dat toate examenele. Dacă-i ceri lui Luchi să-şi imagineze că are patruzeci şi cinci de ani şi e îndrăgostită, tu trebuie să fii convinsă că te-ai născut regizor şi că eşti în stare să mişti munţii cu autoritatea ta.

M-a luat de braţ şi nu mi-a dat drumul pînă

la teatru. Prezenţa lui a impus actorilor sau îmi transmisese mie o încredere care mă făcea să mă mişc de parcă aş fi fost Stanislavski sau Reinhardt? Saru e mulţumit de jocul actorilor, de mişcarea pe care o imprimam?! Fără ca nota să fie forţată, Tarsita se mişca în partea scenei unde decorul avea influenţă franceză, iar soţul ei în coltul oriental. Paşii îi duceau spre linia de mijloc a scenei şi erau expresivi, aveau o ritmicitate interioară, care amintea pantomima.

În sfîrşit, ultima repetiţie. Decoruri, costume, lumini. Stau în fundul sălii, hotărîtă să nu intervin, dacă nu e strict necesar.

Luchi citeşte scrisoarea. Începe bine, dar simt că frîna intră în funcţiune. N-am curaj s-o întrerup. Dar premiera e mîine. E primul spectacol pe care-l regizez. N-am dreptul să înşel nădejdile care s-au pus în mine şi nici să dau dreptate celor ce mi-au stat în cale. E ultimul obstacol peste care trebuie să sar.
E ultimul obstacol şi pentru Luchi. „Rada, prima condiţie a unui regizor e să aibă autoritate”. Să închid ochii? O soră n-are voie să închidă ochii. O soră acţionează.

— Fii isterică, Luchi!

Nu-mi recunosc vocea.

— Dacă ai confundat talent cu temperament şi temperament cu isterie, fii măcar isterică, Luchi! erau cuvintele lui Cirus.

Nu ştiu cum s-au înregistrat, cum s-au repetat. Tăcerea-i încordată. Nu îndrăznesc să privesc împrejur. N-aveam dreptul să repet cuvintele lui. S-o insult pe nevasta lui. Dar nimeni nu-mi cere socoteală. Luchi n-a coborît de pe scenă. Aşteaptă. Totul a înţepenit, ca pe platoul de filmare, cînd operatorul dă semnalul.

— Reluăm scena. Luchi, dacapo. Scrisoarea!

Luchi a pornit în cursă, ca un cal nărăvaş. Aleargă nebuneşte. Sare peste obstacole, peste toate, peste orice obstacol. Nimeni n-o mai poate opri…

Aplauze;!

Speriată, îl caut cu privirea pe Saru, dar dau de Cirus. Prins, emoţionat, priveşte uimit scena, ca un copil care se află pentru prima dată la teatru. Saru bate din palme. Toată lumea aplaudă. Aş vrea să las totul, să fug.

— Rada, te felicit!

Cirus îmi strînge mîinile.

— Ai făcut un miracol! Luchi a fost sinceră pentru prima dată.

— De la dumneavoastră am învăţat cum se obţine sinceritatea.

Saru m-a îmbrăţişat. Se înghesuiau în jurul meu Brateş, Anton, Cojocel şi mulţi alţi colegi. Dintre toţi, cel mai drag mi-e Romi. Şi-a vîndut o cămaşă ca să-şi cumpere sfoară să-şi facă o cortină. Găsise două draperii vechi şi era fericit: „Alţii n-au cortină, aprind şi sting

lumina, eu am cortină!” L-am sărutat. Nu era bărbierit.

— Mă bărbieresc mîine. Mîine-i premiera.

Luchi căuta să-şi facă loc printre ei.

— Rada, îţi mulţumesc.

— Eu îţi mulţumesc, Luchi.

— Hai, vino cu noi.

Brateş şi Cojocel trăgeau de mine.

— Nu te lăsăm. E o zi mare. Hai să mîncăm împreună.

Era o zi mare, într-adevăr. M-am gîndit la Olga. Trebuie să mă duc s-o invit.

Bucuria mea era tristă. Lipsea Mitruţ, lipseau prea mulţi. Gîndul mi s-a oprit la Sabina.

La crematoriu, lîngă urna Sabinei l-am găsit pe Petrache. Lîngă el un tînăr înalt, cu părul întunecat, răvăşit, cu ochii ca chihlimbarul.

— Rada!

Parcă întreba: unde-ai fost pînă acum? De ce ai întîrziat? în ochii galbeni scînteiau puncte verzi-cafenii.

— Ce flori frumoase!

— Şerban! Nu te-am văzut de mult!

Îl vedeam ca prin ceaţă.

— O să căutăm să cîştigăm timpul, Rada!

Îi regăseam vocea guturală. Îmi regăseam adolescenţa. Timpul făcea tumbe, înainte, înapoi...

— Nu facem decît asta, Şerban. Îl cîştigăm

şi-l pierdem.

— Ca la munte, urci şi cobori. Dar pînă la urmă, ajungi unde trebuie.

— Atunci, de ce sîntem trişti?

— Am pierdut mulţi prieteni pe drum.

Iar Petrache, încercînd să surîdă:

— Dănţuim ţinîndu-ne de mînă cu viii şi cu morţii…

Am pus o parte din flori pe urna Sabinei, cîteva le-am dus

— Lui Mitruţ. Şi am pornit să colindăm, ca pe vremuri, oraşul.

— Rada, îmi pare rău că n-am fost la spectacolul tău!

— Şi mie îmi pare rău, Şerban. Ai fi văzut-o pe Luchi. A jucat rolul principal cu multă vervă.

— Era actriţă la şaisprezece ani. Joacă cum respiră.

— Numai că, în teatru, nici să respiri nu e uşor. A muncit mult, să ştii. Are perseverenţă, răbdare.

— Îl are şi pe Cirus Hotaru.

— Şi pentru asta îţi trebuie perseverentă, răbdare.

Nu ştiu cum s-a pierdut Petrache în forfota străzii. Un grup de tineri discutau gălăgios în fata unui cinematograf. Şerban îmi arătă o fetişcană bălaie, cu coade scurte, împletite peste urechi, răsucite ca nişte toarte.

— Uite, aşa erai tu. Părul tău mirosea a grîu

copt şi a soare.

— Ei sînt generaţia de după război, Şerban. Noi, cea dinainte.

— Nu ne despart decît zece ani.

— Ne va despărţi totdeauna războiul…